

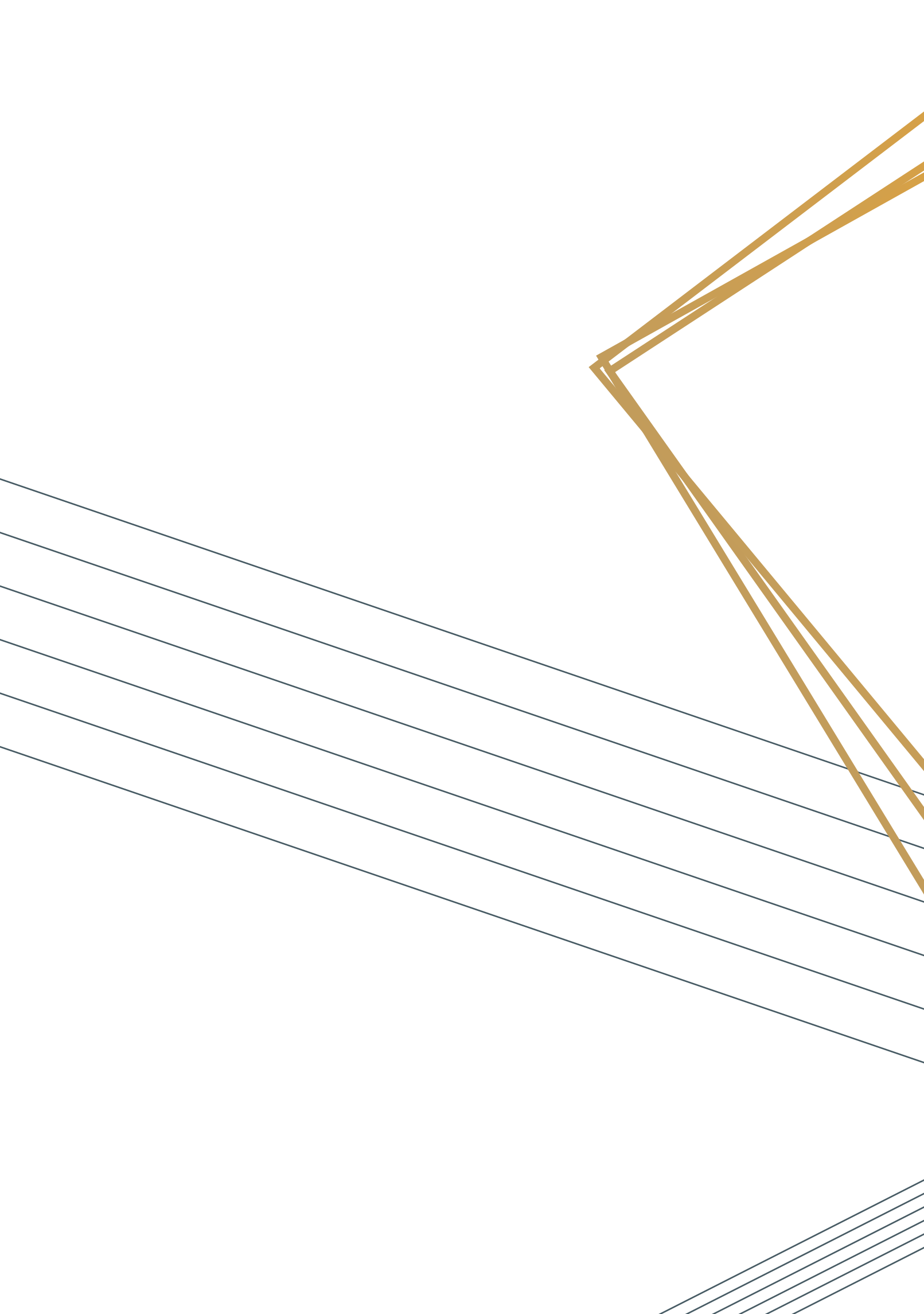
ЗВІТ

про проведення національної оцінки ризиків

у сфері запобігання та протидії легалізації
(відмиванню) доходів, одержаних злочинним
шляхом, та фінансуванню тероризму

2016
Україна, Київ

ЗВІТ

про проведення національної оцінки ризиків

у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму

Звіт про проведення Національної оцінки ризиків підготовлений з урахуванням міжнародних стандартів і відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та постанови Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 16.09.2015 №717, а також Методики її проведення.

Звіт концентрує увагу на визначенні (виявленні) ризиків (загроз) легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, їх аналізі, оцінці та є основою для розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків виявлених ризиків (загроз).

Національна оцінка ризиків проведена за координації Державної служби фінансового моніторингу України та підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні.

Координатор проектів ОБСЄ в Україні не несе відповідальності за зміст та погляди, висловлені експертами у цій публікації.

ОБСЄ

Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проектів в Україні

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ОЦІНКУ РИЗИКІВ	7
1. ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА	11
1.1. Політико-інституційна складова.....	12
1.2. Соціальна складова.....	22
1.3. Економічна складова.....	23
1.4. Юридична складова	38
1.5. Кримінальна складова.....	41
1.6. Дослідницько-навчальна діяльність у сфері фінансового моніторингу	51
1.7. Загрози та ризики	54
2. ДЕРЖАВНА СКЛАДОВА	83
2.1. Підрозділ фінансової розвідки	84
2.2. Регуляторно-наглядові органи.....	114
2.3. Правоохоронно-розвідувальна система	126
2.4. Судова система	133
2.5. Загрози та ризики	137
3. ПРИВАТНА СКЛАДОВА.....	161
3.1. Банківський сектор	162
3.2. Небанківський фінансовий сектор	171
3.3. Ринок цінних паперів	173
3.4. Нефінансові професії та заняття	175
3.5. Неприбуткові організації.....	178
3.6. Загрози та ризики	180
4. ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ СИСТЕМИ ПВК/ФТ	189
ДОДАТКИ	197

The background features a complex geometric pattern of overlapping lines. Several thick orange lines intersect to form a series of triangles and quadrilaterals, primarily in the upper right and lower left areas. In the lower left, there are several thin, parallel teal lines that create a sense of depth and perspective, resembling a stack of planes or a grid. A vertical teal bar is positioned to the left of the main text.

ПЕРЕДМОВА

Даний Звіт представляє собою перше фундаментальне дослідження з проведення Національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні.

Національна оцінка ризиків на національному рівні є системою заходів, які здійснюються з метою визначення (виявлення) ризиків (загроз) легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, їх аналіз, оцінка та розроблення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків.

Результати Національної оцінки ризиків – це підсумок спільної роботи всіх учасників національної системи фінансового моніторингу. Зокрема, НОР базується на офіційній інформації, що була отримана від:

- державних органів (регулятори фінансових та нефінансових ринків, правоохоронні і розвідувальні органи, органи судової влади та інші органи державної влади);
- приватного сектору (суб'єкти первинного фінансового моніторингу, галузеві асоціації та саморегульовані організації, експерти, дослідники, науковці тощо).

Результати НОР верифіковано шляхом використання сучасних науково-соціологічних методів.

Організатором та координатором проведення Національної оцінки ризиків виступила Державна служба фінансового моніторингу України.

Результати проведеної Національної оцінки ризиків демонструють, що органи влади належним чином усвідомлюють ризики, запланували дії із управління ризиками і вживають заходів для їх пом'якшення. Це надзвичайно важливий елемент об'єктивної оцінки.

Слід відзначити, що робота з аналізу ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, їх оцінки не закінчується публікацією цього звіту. Представлений Звіт є основою для подальшої ідентифікації ризиків в системі протидії відмивання коштів та фінансування тероризму та розробки ефективних заходів для управління ними.

Ігор Черкаський,
Голова Державної служби фінансового моніторингу України

The background features a complex geometric pattern of overlapping lines. A series of parallel blue lines forms a perspective grid in the bottom-left corner. Several thick orange lines crisscross the upper and right portions of the page, creating a dynamic, abstract composition.

ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ОЦІНКУ РИЗИКІВ

Обов'язок проведення державами НОР передбачений 1-ю Рекомендацією Міжнародних стандартів Групи з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму і розповсюдження зброї масового знищення (FATF)¹.

Якнайшвидша та повна імплементація Рекомендацій FATF є обов'язком для України. 1-ша Рекомендація FATF стосується питання оцінки ризиків та застосування підходу, заснованого на оцінці ризиків. При цьому ризик-орієнтований підхід, який, відповідно до попередньої редакції Рекомендацій FATF, був лише факультативним для країн, став обов'язковим і згадка про нього міститься у багатьох рекомендаціях.

Для перевірки належності виконання країнами Рекомендацій FATF, була розроблена та у лютому 2013 р. прийнята Методологія з оцінки відповідності Рекомендаціям FATF та ефективності систем протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму².

Методологія стосується двох складових оцінки впровадження Рекомендацій FATF – це технічна відповідність, а також результати, індикатори, дані та інші фактори, що використовуються для оцінки ефективності впровадження Рекомендацій.

Ризик-орієнтований підхід на національному рівні означає виділення достатніх ресурсів на забезпечення конкретних частин системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму.

Враховуючи зазначене, механізм здійснення НОР передбачений Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (Закон)³ і постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України «Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів» від 16.09.2015 р. № 717⁴.

Разом з тим, проведення НОР визначено Планом заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України та Національного банку України від 11.02.2016 р. № 103⁵.

Метою НОР є виявлення національних ризиків (загроз, уразливостей, наслідків) в системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму і визначення елементів управління ризиками.

НОР спрямована на:

- сприяння затримці злочинців шляхом виявлення та перехоплення їх доходів, що одержані злочинним шляхом;
- сприяння попередженню терористичних актів та терористичної діяльності шляхом виявлення та перехоплення джерел їх фінансування;
- сприяння визначенню актуального впливу відмивання коштів та фінансування тероризму на суспільство, суспільні відносини та фінансову систему з метою визначення відповідно заходів з протидії до актуальних загроз.

НОР передбачає встановлення вірогідності відмивання коштів та фінансування тероризму з огляду на існуючі загрози (особа (група осіб), об'єкт або діяльність, здатні завдати шкоди, наприклад, державі, суспільству, економіці) та вразливості (фактори, що створюють умови для виникнення загроз) системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а саме шляхом:

- а) раннього виявлення загроз, пов'язаних з можливістю відмивання коштів та фінансування тероризму;
- б) достовірної оцінки можливості їх реалізації;
- в) встановлення вразливостей національної системи фінансового моніторингу до загроз;
- г) оцінки наслідків та масштабів реалізації загроз у зв'язку з вразливостями національної системи фінансового моніторингу;
- г) своєчасного усунення або виправлення вразливостей;

¹ The FATF Recommendations: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

² FATF issues new Mechanism to Strengthen Money Laundering and Terrorist Financing Compliance: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatfissuesnewmechanismtostrengthenmoneylaunderingandterroristfinancingcompliance.html>

³ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>

⁴ Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів: постанова Кабінету Міністрів України, 16 вересня 2015 р. № 717: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248493531>

⁵ Про затвердження плану заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: постанова Кабінету Міністрів України, 11 лютого 2016 р. № 103: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/103-2016-%D0%BF>

- д) запобігання негативним наслідкам;
- е) визначення пріоритетних напрямків діяльності національної системи фінансового моніторингу;
- е) прийняття рішень про найбільш ефективне використання ресурсів.

НОР проведена на основі затвердженої Методики для проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні⁶ та з використанням керівництва FATF «Національна оцінка ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму»⁷ та кращих практик проведення НОР іноземними державами.

В процесі проведення НОР було розроблено галузеві запитальники та направлено їх для опрацювання учасникам системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

Вказані галузеві запитальники структурно склались із різнопланових блоків, що охоплювали вивчення необхідних питань у сфері боротьби з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму.

Після отримання опрацьованих та заповнених галузевих запитальників, інформацію відповідно до затвердженої Методики було структуровано.

При проведенні НОР Державною службою фінансового моніторингу України використовувався якісно-кількісний підхід, та окрім відомостей із запитальників, використано статистичну інформацію Держфінмоніторингу, правоохоронних, судових та інших державних органів, а також звіти міжнародних організацій: Transparency International Ukraine, Міжнародного центру досліджень політичних ризиків (Political Risk Services), Міжнародного центру дослідження миру, Фонду миру, Міжнародного центру політичного аналізу (Economist Intelligence Unit), Ukrainian Sociology Service та ін.

На етапі виявлення (ідентифікації) ризиків визначено загрози та вразливості системи протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. В подальшому було проведено аналіз ризиків. Цей етап включав визначення характеру, джерел, ймовірності та наслідків встановлених загроз та вразливостей.

І нарешті заключним етапом проведення НОР стала оцінка ризиків та розробка заходів із управління ними. Етап оцінки полягав у визначенні (на підставі результатів попередніх етапів НОР) відносно кожної конкретної загрози наступних характеристик:

- загальний рівень ризику;
- рівень ефективності заходів, що вживаються на даний момент для попередження або зниження такого ризику;
- чистий рівень ризику.

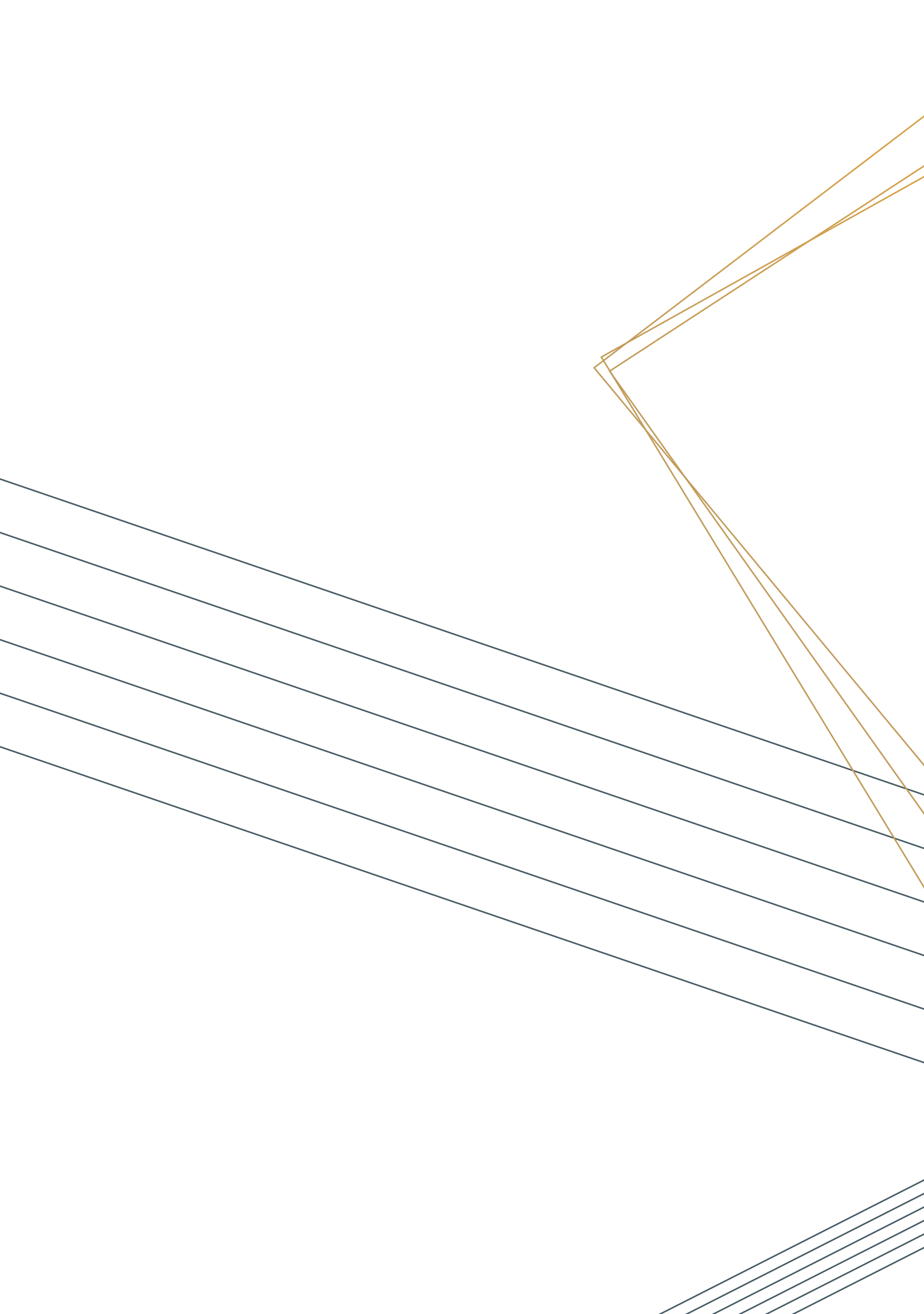
За результатами здійсненого оцінювання ризиків будуть підготовлені та представлені в установленому порядку Кабінетові Міністрів України пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникненню та/або зменшення негативних наслідків.

НОР проводилась за підтримки Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Вагомий внесок у проведення НОР зробили міжнародні експерти, зокрема Ігоріс Кржечковскіс та Джузеппе Ломбардо, а також національні науковці.

⁶ Методика для проведення оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні погоджена Міністерством фінансів України 16.04.2015 р.

⁷ National money laundering and terrorist financing risk assessment (2013): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fatfgafi.org/publications/methodsandtrends/documents/nationalmoneylaunderingandterroristfinancingsriskassessment.html>

The background features a series of thin, overlapping lines in orange and teal. These lines are arranged in a way that creates a sense of depth and movement, with some lines extending from the top left towards the bottom right, and others forming a grid-like pattern in the lower-left corner.

1. ЗАГАЛЬНА СКЛАДОВА

1.1. Політико-інституційна складова

Структуру політичної системи України можна представити сукупністю інститутів, які формують і розподіляють державну владу та здійснюють управління суспільними процесами, а також репрезентують інтереси певних соціальних груп у рамках відповідного типу політичної культури.

Рис. 1.1.1. Структура політичної системи

Інституційно політичну систему утворюють такі політичні інститути, як держава та її структурні елементи (парламент, уряд, політичні партії, громадсько-політичні організації, церква, органи місцевого самоврядування).

Фактор політичного ризику

Окремим об'єктом НОР стала оцінка політичного ризику в Україні.

Політичний ризик – це вірогідність зміни умов функціонування держави, діяльності підприємств і організацій під впливом політичних факторів.

В свою чергу, політична стабільність – це стійкість політичної системи під впливом несприятливих факторів політичного середовища.

Індикатор політичної стабільності й відсутності насильства/тероризму – один із шести сукупних індикаторів, які Всесвітній банк обчислює у стратегічному дослідженні «Міжнародні індикатори управління» (WGI). Звіт цієї впливової міжнародної фінансової організації, доступний для аналізу в середині 2014 р., зафіксував результати за період з 1996 по 2012 р.р.

Кожен індикатор рейтингу обрахований у відсотках. Найнижчий розряд відповідає «0», найвищий, тобто такий, що має кращу оцінку – «100 %».

Дані по Україні наведені на рис. 1.1.2.

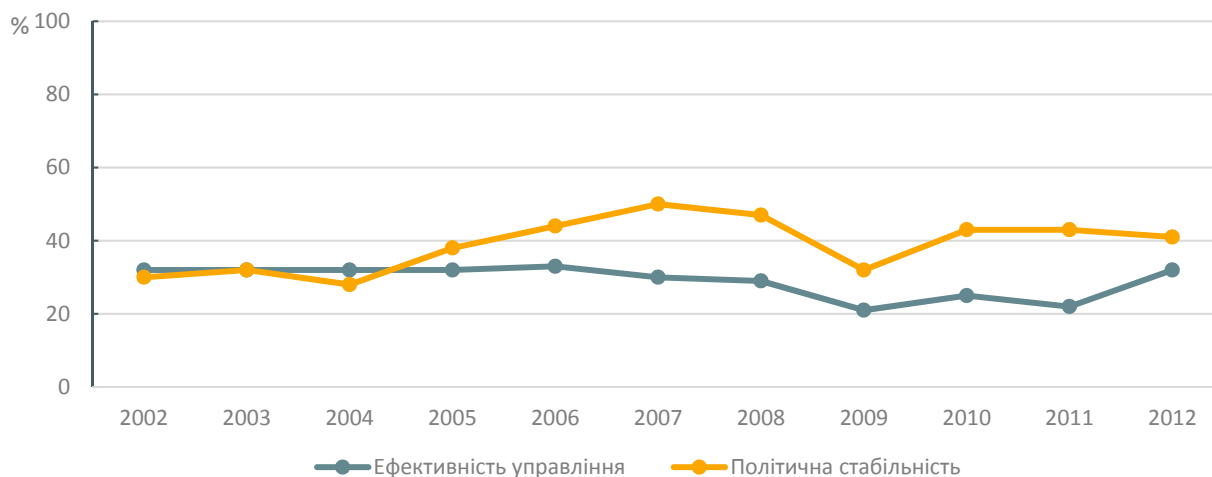

Рис. 1.1.2. Індикатори політичної стабільності та ефективності державного управління в Україні за оцінками Всесвітнього банку

Як свідчить рисунок індикатори політичної стабільності в Україні за 10 років не досягали навіть рівня 50 %.

Зв'язок між політичним ризиком та, як наслідок, політичною стабільністю і економічним розвитком країни наочно демонструє кореляційно-регресійний аналіз.

При проведенні аналізу були використані дані Державної служби статистики України, Світового банку, Міжнародного центру досліджень політичних ризиків (Political Risk Services), Міжнародного центру дослідження миру, Фонду миру, Міжнародного центру політичного аналізу (Economist Intelligence Unit). Політична стабільність вимірювалась за допомогою індексу «Political Stability and Absence of Violence», який відображає масове сприйняття вірогідності неконституційного усунення уряду від влади, а також проявів політичного насилля, в тому числі терористичних актів; індексу політичної нестабільності (The Political Instability Index), який демонструє рівень загрози уряду через соціальні протести; індексу неієздатності держав у світі (Failed States Index Scores), який в свою чергу звертає увагу на потенціал виникнення внутрішнього конфлікту в державі; індексу крихкості держав (State Fragility Index), який відображає здатність (або нездатність) влади контролювати цілісність території, а також демографічну, політичну та економічну ситуацію в країні. Ще одним показником, за допомогою якого вимірювалась політична стабільність є наявність в Україні урядових криз. Економічний розвиток вимірювався за допомогою показників ВВП на душу населення, приросту інвестицій, зростання населення та рівнем імпорту та експорту країни.

Отже, в таблиці наведені розраховані коефіцієнти кореляції ВВП та індикаторів політичної стабільності.

Індикатори політичного ризику	ВВП (залежна змінна)
Наявність урядових криз	- 0,029
Індекс політичної стабільності та відсутності насилля (PSAV)	- 0,344
Індекс неієздатності держав (FSIS)	- 0,712
Індекс крихкості держав (SFIndex)	- 0,874
Індекс політичної стабільності (PSI)	- 0,611
Індекс політичної нестабільності (PIIndex)	- 0,151

Табл. 1.1.1. Дані кореляційного аналізу щодо України

Як свідчать вищезазначені розрахунки, урядові кризи в Україні в останній період справляли негативний вплив на економічний показник ВВП на душу населення на рівні (- 0,029). Зв'язок між цими показниками є дуже слабким, оскільки показник наявності урядових криз в Україні не є комплексним і відображає лише певні суперечливі тенденції у межах політичної системи України.

Коефіцієнт кореляції Пірсона між ВВП та індексом політичної стабільності і відсутності насилля (Political Stability and Absence of Violence), який розраховується Міжнародним центром досліджень політичних ризиків Political Risk Services знаходиться на рівні (- 0,344). Це свідчить про наявність слабого оберненого зв'язку між економічним розвитком (ВВП на душу населення) та динамікою рівня політичної стабільності в Україні у вказаний період. Схожий показник коефіцієнта кореляції можна спостерігати між індексом політичної нестабільності (The Political Instability Index) та рівнем ВВП, який знаходиться на рівні (- 0,151) і також свідчить про середній обернений зв'язок між політичною стабільністю та економічним розвитком. Коефіцієнт кореляції Пірсона між ВВП та індексом недієздатності держав у світі (FSIS) знаходиться на рівні (- 0,712). Це свідчить про наявність середнього оберненого зв'язку між економічним розвитком (ВВП на душу населення) та динамікою рівня політичної стабільності в Україні у вказаний період. Також обернений характер середнього зв'язку продемонстрував індекс політичної стабільності (PSI), який розраховується Міжнародною науковою дослідницькою установою World Bank Group. Тут коефіцієнт кореляції становить (- 0,611). Коефіцієнт кореляції Пірсона між ВВП та індексом крихкості (стабільності) держав (SFI) знаходиться на рівні (- 0,874). Це свідчить про наявність сильного оберненого зв'язку між економічним розвитком (ВВП на душу населення) та динамікою політичної стабільності в Україні у вказаний період, що також підтверджує уже наявну тенденцію про наявність оберненого зв'язку між політичною стабільністю та економічним розвитком.

Таким чином, можливо зазначити, що в Україні довгий час існував обернений зв'язок між політичною стабільністю та економічним розвитком, проте в залежності від того чи іншого індикатора політичної стабільності цей зв'язок коливається від слабого до сильного, оскільки кожен з цих індикаторів робить наголос на різні виміри політичної стабільності, які більше чи менше впливали на економіку.

Щодо складових та чинників, які обумовлюють наявність високого рівня політичного ризику в Україні та, як наслідок підвищення рівня економічного ризику (одним із яскравих проявів якого є ризик ВК/ФТ) варто виокремити наступне.

Слід відзначити показник ефективності державного менеджменту який характеризує успішність урядування під впливом різноманітних факторів. Зазначений показник розраховується міжнародним фондом Bertelsmann, за останні роки рівень цього показника є вкрай низьким, таким, що помітно відокремлює Україну від європейської спільноти (табл. 1.1.2).

Країни	ІМ	РС	РЗМ	МС	ФК	ЕВР	ЗК
Словаччина	7,32	1,4	9,0	10,0	8,8	8,0	9,3
Литва	7,00	1,9	8,5	9,7	8,8	7,3	8,3
Хорватія	6,88	2,5	8,3	9,0	8,0	7,3	8,7
Латвія	6,78	2,6	8,1	9,3	8,2	6,7	8,3
Туреччина	6,52	5,0	7,3	8,3	6,7	6,3	8,0
Болгарія	6,51	3,1	7,7	8,7	8,4	6,7	7,0
Польща	6,36	1,9	7,8	8,7	8,3	6,7	7,3
Румунія	6,33	3,8	7,3	8,0	7,3	6,7	7,3
Грузія	5,91	5,9	6,5	7,3	6,7	5,7	6,3
Україна	4,69	3,9	5,4	6,7	5,3	4,3	5,3
Казахстан	4,13	4,5	4,7	5,7	4,5	4,3	4,3
Росія	3,84	4,1	4,4	4,7	4,3	4,0	4,7
Молдова	3,50	6,1	3,8	5,0	4,3	3,0	3,0
Білорусь	2,74	4,4	3,1	3,3	2,5	4,3	2,3

Табл. 1.1.2. Показники критеріїв ефективності державного менеджменту⁸

⁸ ІМ — індекс державного менеджменту; РС — рівень складності урядування; ЗМ — результати застосування менеджменту; МС — міжнародна співпраця; ФК — формування консенсусу; ЕВР — ефективність використання ресурсів країни; ЗК — здатність до керування.

Таблиця наочно демонструє, що Україна має 4,69 балів за показником ефективності державного менеджменту і посідає лише 65 місце, відстаючи від таких представників пострадянського простору, як Грузія та Вірменія. Рівень складностей урядування оцінюється у незначні 3,9 балів. Цей показник визначається з урахуванням умов реалізації політичного лідерства, дієздатності громадянського суспільства, рівня ВВП на душу населення, стану державності та впровадження верховенства права.

Якості державності виявляються також в тому, чи забезпечується верховенство загальнонаціональних пріоритетів в економічних питаннях і чи пристосований владний механізм до ефективного менеджменту. Слід наголосити на тому, що економічна система держави, її економічний потенціал сильно постраждали внаслідок неналежного реструктурування системи власності. Значна частина національних ресурсів опинилася в руках специфічних власників, які, по-перше, не завжди і не обов'язково узгоджують свої дії з інтересами країни, а по-друге, безпосередньо впливають на владу та державну економічну політику. Все це суттєво спотворює систему влади, орієнтацію її діяльності та суспільно-політичну роль.

Ще одним показником, який суттєво збільшує політичний ризик України є кількість, склад та спрямованість комітетів ВРУ. На відміну від багатьох зарубіжних країн, чисельний склад комітетів ВРУ та їхня загальна кількість визначаються в переважно довільному форматі, а не на основі виключно науково обґрунтованих критеріїв та урахування позитивного зарубіжного досвіду. Як результат – спостерігається суттєва диспропорція у чисельності персонального складу комітетів: для народних депутатів України, більш важливим є членство в «економічних» комітетах, тоді як ступінь «привабливості» комітетів з питань, наприклад, пенсіонерів, ветеранів та інвалідів, спорту, екологічної політики, європейської інтеграції тощо є низьким.

Загальна кількість комітетів	Електоральні цикли		
	2007-2012	2012-2014	2014 - ...
Комітет у справах пенсіонерів, ветеранів та інвалідів	8	8	9
Комітет з питань культури і духовності	10	10	11
Комітет з питань молодіжної політики, фізичної культури, спорту і туризму	-	-	13
Комітет з питань Європейської інтеграції	9	16	-
Комітет з питань свободи слова та інформації	12	10	13
Комітет з питань науки і освіти	10	10	15
Комітет з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин	10	9	11
Комітет з питань соціальної політики та праці	11	12	14
Комітет з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи	19	14	14
Комітет з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності	17	16	33
Комітет з питань національної безпеки і оборони	17	13	19
Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією	24	13	22
Комітет з питань Регламенту, депутатської етики та організації роботи Верховної Ради України	22	17	9
Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування	17	-	-
Комітет у закордонних справах	13	16	11
Комітет з питань правової політики	15	15	
Комітет з питань будівництва, транспорту, житлово-комунального господарства і зв'язку	-	-	18
Комітет з питань аграрної політики та земельних відносин	23	-	30

Комітет з питань економічної політики, управління народним господарством, власності та інвестицій	24	-	15
Комітет з питань фінансів і банківської діяльності	20	14	13
Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки	23	21	9
Комітет з питань бюджету	36	36	28
Змінні	2007-2012	2012-2014	2014 - ...
Комісія з питань приватизації	32	32	-
Комітет з питань охорони здоров'я	8	12	-
Комітет з питань транспорту і зв'язку	26	17	-
Комітет з питань економічної політики	21	15	15
Комітет з питань податкової та митної політики	-	26	26
Комітет з питань промислової та інвестиційної політики	-	14	14
Комітет з питань інформатизації та інформаційних технологій	-	-	9
Комітет з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства	17	-	12
Комітет з питань з питань державного будівництва, регіональної політики та місцевого самоврядування	13	-	-
Комітет з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики	-	16	-
Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування	-	17	-

Табл. 1.1.3. Структура та чисельність комітетів ВРУ

Крім того, прямий вплив на підвищення політичного ризику чинять конфлікти, що пов'язані з інститутами парламентської більшості та парламентської опозиції.

Внаслідок постійних конфліктів, а також ідеологічної й політичної конфронтації в парламенті перманентною стала ситуація, коли ефективність впливу у ВРУ належить тим партіям, які мають найменшу численність фракції у парламенті. Така ситуація призводить до того, що, по-перше, проблематичною стає ефективність здійснення парламентом законодавчої функції, а по-друге, гостра конфліктність у стосунках найвпливовіших парламентських фракцій паралізує роботу парламенту в цілому.

Також слід розглянути критерії політичної та економічної трансформації, низький рівень яких є наслідком присутності в країні, зокрема, значного політичного ризику. Масштаби, тобто пропорції публічно контрольованої, напівлегальної та криміналізованої економіки, вимірюють рівень дієздатності влади. Так, наприклад, таке явище, як тіньова економіка, з одного боку, відбиває загальний стан суспільства та налагодженість економічних відносин між владою та громадянами, а іншого – є результатом свідомої бездіяльності влади, і її безпорадності.

Підсумовуючи результати проведеного огляду політичного ризику та політичної стабільності в Україні можна відзначити, що масштаби політичного ризику в країні є значними. Найбільш концентровано вони полягають у гіпертрофованому прагненні влади, причому переважає прагнення не ефективності влади, а розширення її масштабів. Права та привілеї переважають обов'язки, функції врядування, обслуговування суспільних потреб розглядаються переважно як спосіб зміцнення позицій у владі. Все це суттєво спотворює систему влади, орієнтацію її діяльності та суспільно-політичну роль.

Ставка на збереження тіньових схем має наслідком зацікавленість впливових груп еліт у гальмуванні демократичних і ринкових реформ. Глибина проблем переплетіння влади і бізнесу є такою, що йдеться не про здатність влади тримати великий капітал в межах закону, а про те, як змусити саму владу, що має недостатньо прозору природу і переважно обслуговує інтереси великого бізнесу, захищати національні інтереси.

З цих причин досі не може утвердитись інститут опозиції, рухливими і непевними є межі між політичними силами і нестійкість їхніх союзів. За таких умов потребує окремого аналізу питання підвищення ефективності державного механізму.

Фактор корупції

Другим елементом оцінки в рамках політико-інституційної складової є оцінка рівня корупції в Україні.

Загальний рівень корупції в Україні є досить високим. Згідно з дослідженням, яке було проведено Київським міжнародним інститутом соціології протягом серпня-жовтня 2015 р., майже 2/3 опитаних респондентів вказали на те, що вони стикались з проявами корупції протягом останніх 12 місяців.

У 2014 р. за дослідженням міжнародної антикорупційної неурядової організації Transparency International, Україна займала 142 позицію зі 175 країн світу з показником високого рівня корупції в державі. За 1 рік Україні вдалося заробити лише один додатковий бал за результатами світового Індексу сприйняття корупції та у 2015 р. Україна посіла 130 місце за рівнем сприйняття корупції зі 168 країн.

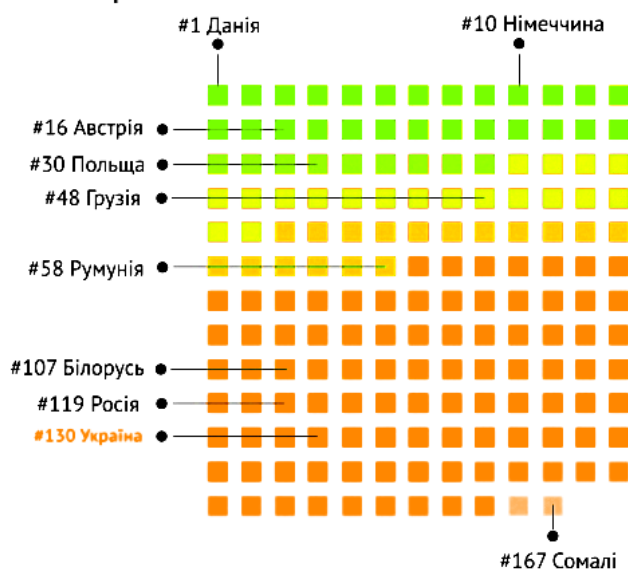
Показати позитивну динаміку індексу Україні вдалося завдяки збільшенню суспільного осуду корупціонерів, створенню антикорупційних органів та появі руху викривачів корупції. Однак, за позицією громадськості зволікання із реальним покаранням хабарників, а також збільшення корупційної складової у стосунках бізнесу та влади не дають Україні зробити рішучий крок уперед за показниками рівня сприйняття корупції.

ІНДЕКС СПРИЙНЯТТЯ КОРУПЦІЇ У СВІТІ 2015

На сьогоднішній день індекс сприйняття корупції України складає 27 балів зі 100 можливих, що лише на 1 бал більше, ніж минулого року.

Світовий рейтинг

#130 позиція з 168 можливих

Однаковий рівень сприйняття корупції мають:

Рис. 1.1.3. Індекс сприйняття корупції у світі у 2015 р. (щодо України)⁹

Згідно з даними Моніторингу сприйняття реформ у суспільстві, який компанія TNS проводить спільно з Національною Радою Реформ, найменш корумпованими структурами, на думку опитаних, є заклади середньої та дошкільної освіти та поліція, а от найбільш корумповані – суди, митна служба, міліція та прокуратура.¹⁰

⁹ Джерело: за даними Transparency International.

¹⁰ Джерело: за інформацією ТОВ «ТНС Україна». Опитування проводилось методом он-лайн опитування з 18.11.2015 – 24.11.2015 р.р. Географія дослідження — вся Україна (крім АПК), міське населення, чоловіки і жінки у віці 18-55 років. Вибірка 1 000 респондентів, квотна за статтю, віком, регіоном і розміром населеного пункту: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tns-ua.com/news/na-dumku-ukrayintsiv-sudi-ta-mitna-sluzhba-naybilsh-korumpovani-strukturi>

Рівень корумпованості сфер та інституцій

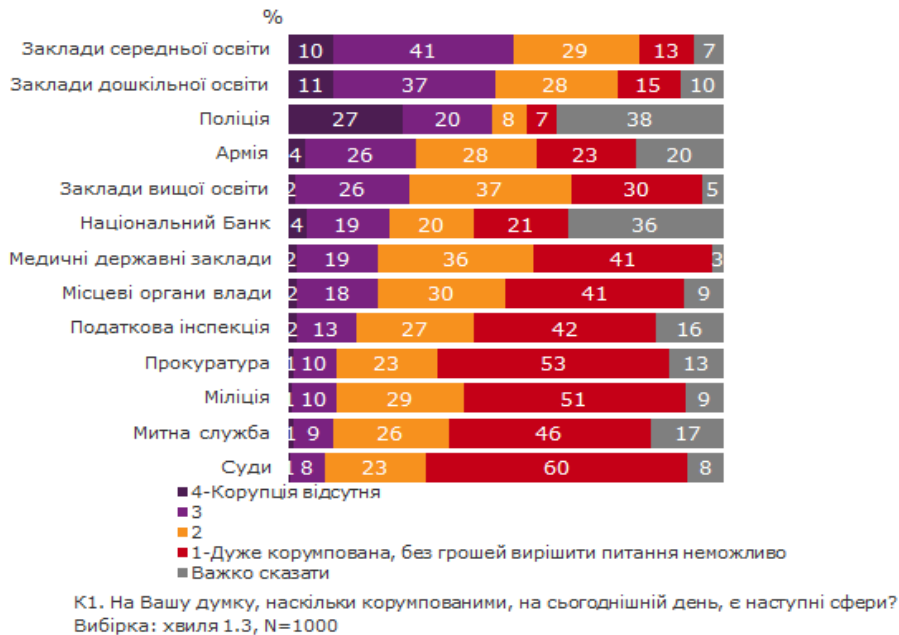

Рис. 1.1.4. Рівень корумпованості сфер та інституцій в Україні

Відповідно до соціологічних доліджень більш ніж 1/3 респондентів за останні 3 місяці особисто стикалися з випадками корупції. Більше половини (54 %) вказали, що розуміли, що без хабара ситуація не буде вирішена, та ще 26 % наголошують, що державний посадовець прямо або опосередковано вимагав хабар (відсоток таких відповідей виріс в порівнянні з вереснем цього року).

У порівнянні з даними вересня 2015 р. зросла частка тих, хто вказав, що не давав би хабара і намагався б вирішити своє питання офіційно, якби в майбутньому довелось мати справу з ситуацією корупції.

Якщо говорити про оцінку змін у боротьбі з корупцією, то більше половини респондентів не помітили жодного заходу та ще 18 % не змогли нічого відповісти з цього приводу. Значуще більше таку точку зору поділяють жителі Західного регіону (60 %). Але 19 % вказали, що запроваджуються реальні кримінальні справи проти корупціонерів, 12 % — що держава призначає покарання для тих, хто дає хабарі, 7 % вказали, що держава робить покарання для корупціонерів жорстким і невідворотним.

Наведений нижче рисунок ілюструє динаміку показника рівня сприйняття корупції в Україні (дані якого приведені до співставної методологічної шкали, яку Transparency International використовує з 2012 р.) з 2001 по 2015 р.р. включно:

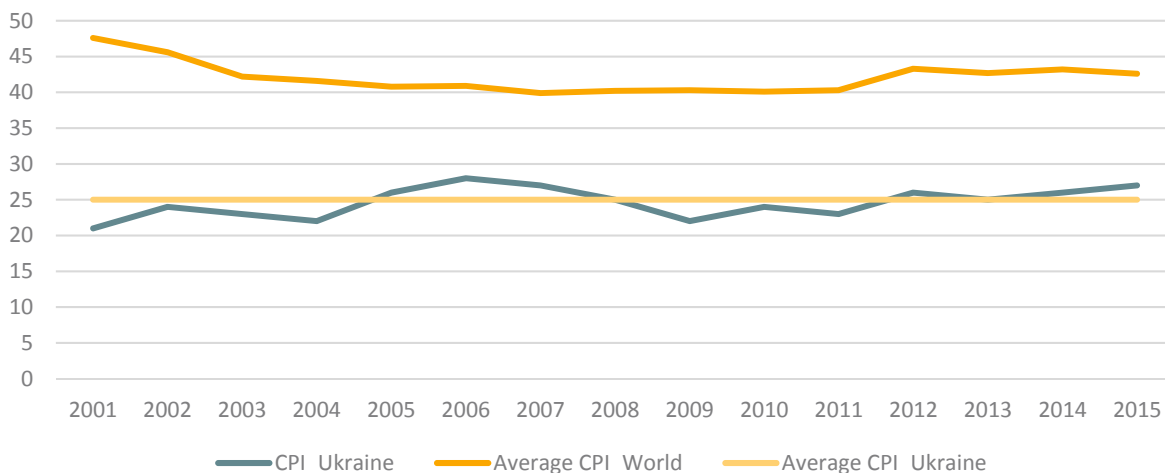

Рис. 1.1.5. Рівень сприйняття корупції (CPI) в Україні та в світі

Зазначимо, що значення CPI = 0 окреслює найвищий рівень корупції в країні, тоді як значення CPI = 100 – відсутність корупції. Дані наведеного вище рисунку свідчать про те, що упродовж останніх 15-ти років CPI України знаходиться в межах нижнього (25 % - го) квантилю (червона лінія), що є свідченням

дуже високої ймовірності прояву корупційних діянь в Україні. В середньому CPI України був на 17 % гіршим за світовий.

Емпіричні дані та експертні висновки дають підстави констатувати наступні негативні наслідки прояву корупції в Україні:

- неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів;
- масштабність корупційних фінансових потоків з точки зору економічного розвитку країни;
- втрата у податкових надходженнях (фіскальні органи присвоюють собі частину національного доходу у вигляді хабарів);
- втрата часу, пов'язана із створенням штучних бюрократичних перешкод (замість виробництва матеріальних благ індивіди витрачають час на непродуктивний пошук корупційної ренти);
- пригнічення приватної ініціативи в економіці;
- відтік кваліфікованих кадрів, освіченої молоді і людей з підприємницькими здібностями в інші країни;
- зниження прямих інвестицій та уповільнення економічного росту;
- зниження якості суспільних послуг;
- нецільове використання міжнародної допомоги та неефективність такої допомоги;
- ріст соціальної нерівності;
- зростання ролі ОЗ;
- збитки для політичної легітимності влади;
- зниження суспільної моралі і загальної доброчесності.

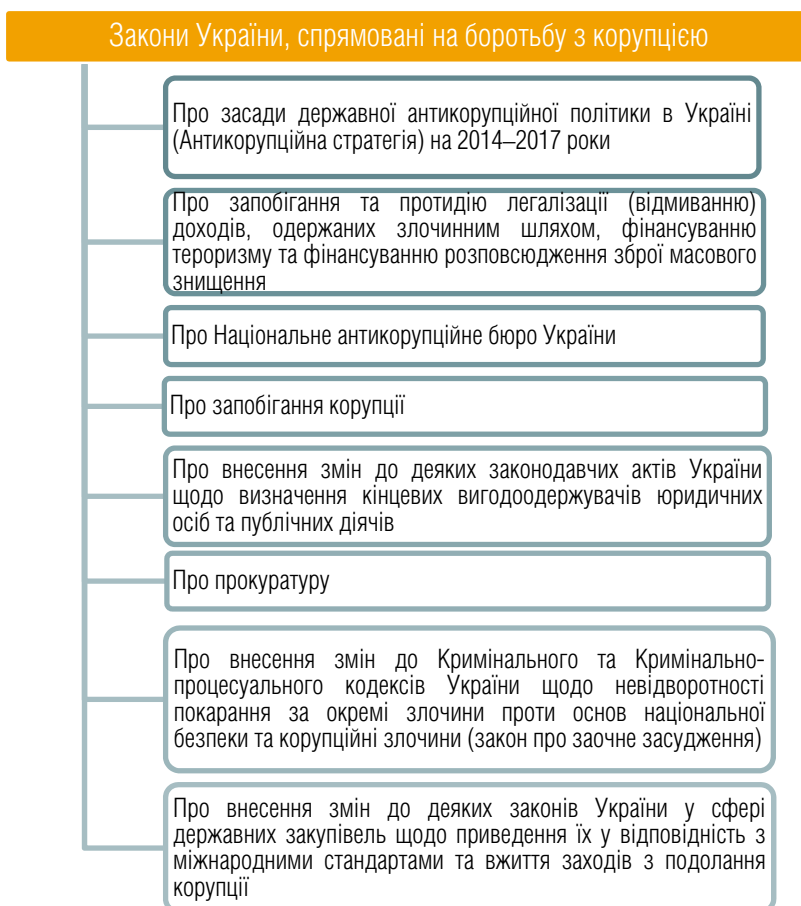

Рис. 1.1.6. Закони України, спрямовані на боротьбу з корупцією

Зважаючи на достатню законодавчу урегульованість процесів запобігання та протидії корупції, респонденти звертають увагу на низьку ефективність практичних результатів боротьби з корупцією.

Беручи це до уваги наведемо наявні статистичні показники роботи правоохоронних органів (СБУ, ГПУ, МВС, НАБУ) в цьому напрямку.

Загальна кількість розпочатих досудових розслідувань за матеріалами СБУ по лінії боротьби з корупцією у 2013 р. становила 1 027, з яких 456 особам повідомлено про підозру за фактами вчинення корупційних правопорушень (за ст. 368 «Одержання хабара» ККУ – 247), складено 598 протоколів про адміністративні корупційні правопорушення.

У 2014 р. статистика наступна: досудових розслідувань – 954, з яких 359 особам повідомлено про підозру у скоєнні корупційних злочинів (за ст. 368 ККУ – 233), складено 705 адміністративних протоколів.

У 2015 р. за матеріалами спецпідрозділів СБУ особам повідомлено про підозру у скоєнні 544 корупційних злочинів, з яких 414 – пов’язані з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням службовою особою неправомірної вигоди (ст. 368 ККУ), складено 476 протоколів про адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією.

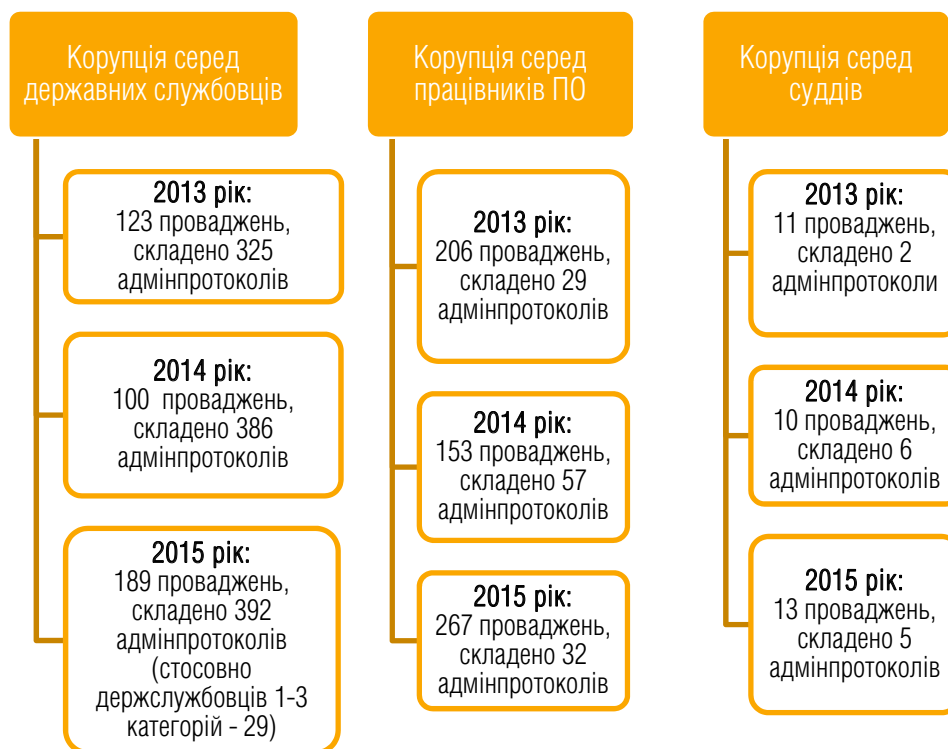

Рис. 1.1.7. Антикорупційна діяльність СБУ

Результати антикорупційної діяльності ГПУ наведені у рис. 1.1.8.

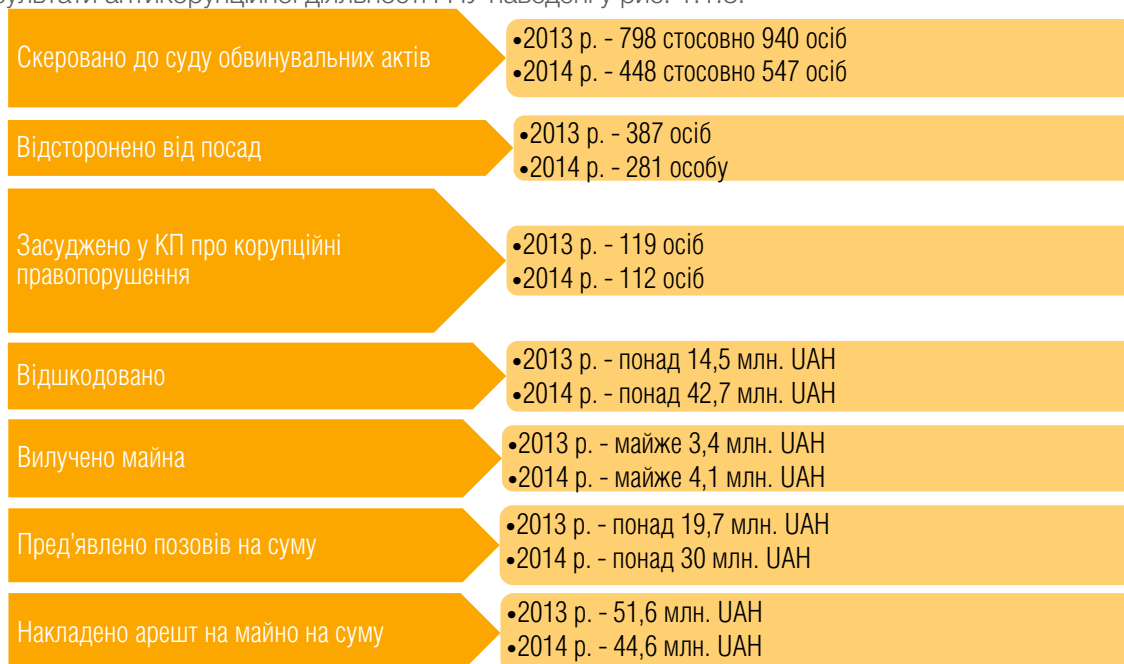

Рис. 1.1.8. Антикорупційна діяльність ГПУ

Органами МВС протягом 2013 р. до суду направлено 668 протоколів про корупційні правопорушення, протягом 2014 р. – 773, у 2015 р. – 2 147.

До відповідальності притягнуто у 2013 р. 488 осіб, з яких до 76 застосовувалась конфіскація, у 2014 р. – 553 особи, з яких конфіскація застосовувалась до 28 осіб, та у 2015 р. – 1 720, з яких конфіскація застосовувалась до 60 осіб.

Сума матеріальних збитків у 2013 р. склала понад 221,5 млн. UAH та у 2014 р. – понад 67 млн. UAH, відшкодована сума збитків у 2013-2014 р.р. склала понад 11,5 млн. UAH та 34 млн. UAH відповідно.

Протягом 2015 р. до ЄРДР внесено відомості щодо 125 кримінальних правопорушень відносно 137 військовослужбовців ДПСУ та 8 інших осіб.

Задokumentовано 63 факти вчинення посадовими особами ДПСУ корупційних правопорушень, які внесено до ЄРДР.

За скоєння злочинів, пов'язаних з порушенням антикорупційного законодавства, засуджено 17 військовослужбовців, з яких 2 – за злочини, скоєні у 2014 р.

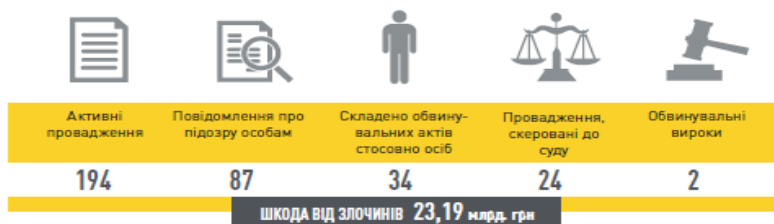

Рис. 1.1.9. Розслідування НАБУ: Ключові показники¹¹

Станом на кінець липня 2016 р. в роботі НАБУ перебувало 194 активні КП, 100 з яких були зареєстровані за заявами фізичних та юридичних осіб до НАБУ, а також власними напрацюваннями детективів та аналітиків НАБУ. Ще 82 КП були прийняті від або зареєстровані за матеріалами інших ПО. Решта - внесені за ухвалою суду та заявами народних депутатів України. Сукупний розмір предмету злочину у КП, розслідуваних детективами НАБУ, перевищує 23 млрд. UAH.

В ході досудових розслідувань про підозру повідомлені 87 фігурантів. Щодо 34-х з них були складені та скеровані до суду обвинувальні акти. Усього станом на 29.07.2016 р. детективи НАБУ завершили досудове розслідування та передали до суду матеріали 24-х КП.

В процесі досудових розслідувань заарештовано грошові кошти в сумі 411,07 млн. UAH, 75,45 млн. USD та 7,1 млн. EUR. Окрім цього за ініціативи НАБУ накладено арешт на 2 цілісні майнові комплекси підприємств, 94 земельні ділянки, 50 нежитлових приміщень, 37 квартир, 13 будинків, 35 транспортних засобів, у тому числі 2 літаки, а також 17 часток у підприємствах і цінні папери вартістю 75,5 млн. USD. За результатами роботи НАБУ на користь постраждалих сторін було повернуто близько 45 млн. UAH.

Таким чином, правоохоронна система (зокрема, МВС) на сучасному етапі перебуває у стані серйозного реформування, новостворені органи (НАБУ, Антикорупційна прокуратура) продовжують своє становлення.

¹¹ Джерело: Звіт НАБУ (лютий – серпень 2016 р.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit02-072016.pdf>

1.2. Соціальна складова

Чисельність населення України на кінець 2013 р. за даними Державної служби статистики України складала 45 426 249 осіб.

Дані щодо етнічного походження (національності) населення органи державної статистики отримують тільки за результатами проведення переписів населення. Останній Всеукраїнський перепис населення в Україні був проведений у 2001 р.

Згідно з ст. 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення»¹² підставою для проведення перепису населення є рішення Кабінету Міністрів України. Відповідно до розпорядження КМУ «Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення» (зі змінами та доповненнями)¹³ наступним роком проведення перепису населення визначено 2020 р.

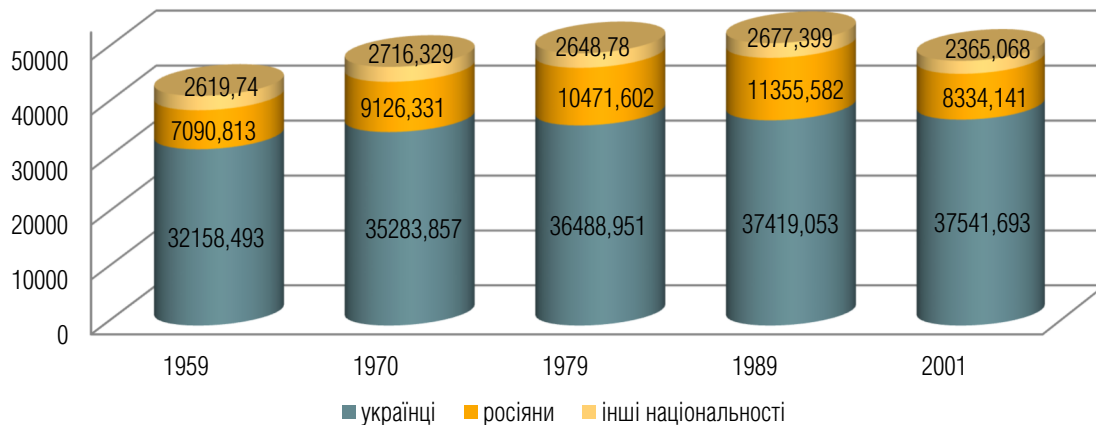

Рис. 1.2.1. Розподіл населення України за національністю за даними переписів (тис. осіб)

За інформацією Соціологічної асоціації України рівень довіри до влади є критично низьким. За даними дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» та соціологічною службою Центра Разумкова у липні 2015 р., найвищий рівень недовіри громадян виявлено до всіх ПО.

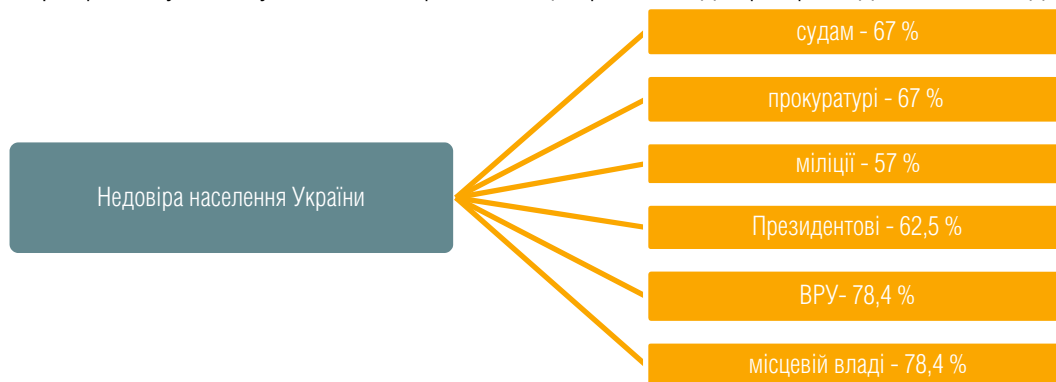

Рис. 1.2.2. Рівень недовіри населення України до її інституцій

¹² Про Всеукраїнський перепис населення: Закон України, 19 жовтня 2000 р. № 2058-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>

¹³ Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення: розпорядження Кабінету Міністрів України, 9 квітня 2008 р. № 581-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/581-2008-%D1%80>

1.3. Економічна складова

У світі існують різні підходи до класифікації економічних систем країн, які розробляють міжнародні організації відповідно до своїх потреб та напрямів діяльності.

За географічною приналежністю ООН відносить Україну до підгрупи «Співдружність Незалежних Держав», яка входить до групи «Країни з перехідною економікою». За індексом людського розвитку відповідно до Доповіді за 2015 р. Україна відноситься до групи «Країни з високим рівнем людського розвитку».

Також, у статистичних додатках до цієї Доповіді Україну можна спостерігати серед країн, що розвиваються.

Відповідно до класифікації країн Світовим банком за рівнем ВНД на душу населення у USD, яка щорічно підлягає перегляду, Україна з 2002 по 2014 р.р. належала до «Країн з рівнем доходу нижче середнього».

Розвиток української економіки у 2014 р. відбувався під впливом поглиблення дії стримуючих чинників, що знаходяться в площині економічного та геополітичного середовища.

Таким чином, за підсумками 2014 р. обсяг ВВП знизився на 6,8 %, а у 2013 р. залишався на рівні 2012 р.

АТО на сході України, що є найбільш промислово розвиненим, розрив традиційних виробничих зв'язків та руйнація транспортної інфраструктури значно вплинули на зміну структури в економіці.

Таким чином, у 2014 р. відбулись зміни в наступних секторах:

- частка ВДВ промисловості у ВВП скоротилась до 19,8 % порівняно з 20,2 % у 2013 р.;
- оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – до 14,2 % проти 14,5 % відповідно;
- транспорту, складського господарства, поштової та господарської діяльності – до 7 % проти 7,1 % відповідно;
- будівництва – до 2,2 % проти 2,5 % відповідно;
- інших видів економічної діяльності – до 33,4 % проти 34,6 % відповідно.

Суттєвих структурних змін у ВВП за напрямом використання зазнали інвестиційна компонента та торговельне сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами.

Так, питома вага валового нагромадження у ВВП скоротилась до 14,1 % у 2014 р. проти 18,5 % у 2013 р., в тому числі валового нагромадження основного капіталу – до 14 % проти 16,9 % відповідно. Це було зумовлено кризовими процесами в інвестиційній сфері, які розпочалися з другої половини 2012 р. та загострилися у 2014 р. внаслідок зменшення потужності більшості каналів залучення капіталу в умовах тимчасової окупації території України (АР Крим та м. Севастополя), АТО на сході країни, макро-економічної нестабільності й дисбалансів у фінансовому секторі економіки.

Зменшення питомої ваги від'ємного сальдо зовнішньої торгівлі (чистого експорту) більше ніж у 2 рази (до «мінус» 4,1 % у 2014 р. проти «мінус» 9,2 % у 2013 р.) відбулося за рахунок перевищення темпів скорочення імпорту товарів та послуг над скороченням експорту.

Основними факторами скорочення експорту товарів були, зокрема:

- несприятлива цінова кон'юнктура на світовому ринку чорних металів та добрив;
- торговельні обмеження на поставку значної номенклатури вітчизняної продукції до країн-членів Митного Союзу¹⁴, переважно до Російської Федерації.

Серед основних факторів зниження обсягів імпорту товарів слід зазначити звуження споживчого та проміжного попиту на внутрішньому ринку, у тому числі через негативний вплив військових дій на сході країни.

Споживчий імпорту у 2014 р. зменшився на 31,4 % порівняно із зменшенням на 1,3 % у 2013 р. Його питома вага в структурі імпорту товарів зменшилась до 25,6 % проти 26,3 % у 2013 р.

Енергетичний імпорту зменшився на 28,8 % порівняно із зменшенням на 19 % у 2013 р. В структурі імпорту товарів спостерігалось деяке збільшення питомої ваги до 27,8 % проти 27,6 % у 2013 р.

У 2014 р. інвестиційний імпорту зменшився на 33,9 % порівняно із зменшенням на 14,6 % у 2013 р. Його питома вага в структурі імпорту товарів зменшилась до 18,7 % проти 20 % у 2013 р.

¹⁴ Митний союз – це форма міждержавної торгово-економічної інтеграції країн Євразійського економічного союзу. Країни-учасниці: Білорусь, Казахстан, Російська Федерація, Вірменія, Киргизстан.

Фактор тіньової економіки.

Економіка України характеризується наявністю досить значного за обсягом тіньового сектору, який «підриває» ефективність державних механізмів стимулювання економіки, спотворюючи умови ведення господарської діяльності.

При цьому необхідно відзначити неоднозначність впливу тіньового сектору на функціонування української економіки в умовах сьогоднішнього дня.

Однак незаперечним залишається той факт, що значні обсяги тіньової економіки є чинником поглиблення наявних в економіці дисбалансів, залишаючись одним з найбільших викликів економічній безпеці держави, тенденції зміни яких у подальшому визначатимуть сценарії розвитку економіки країни в цілому. Правильність цієї тези засвідчується стійкою зворотною залежністю між показниками рівнів економічної безпеки і тіньової економіки (рис. 1.3.1).¹⁵

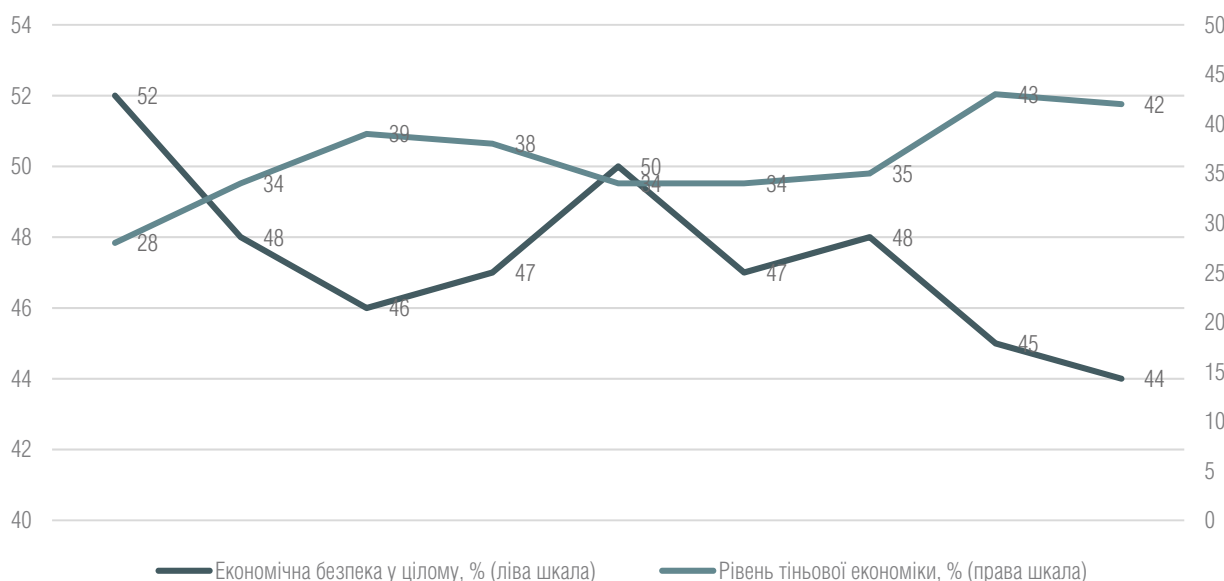

Рис. 1.3.1. Рівні економічної безпеки України та тіньової економіки

За розрахунками Мінекономрозвитку у 2013 р. рівень тіньової економіки склав 35 % від обсягу офіційного ВВП, у 2014 р. – 41 % від обсягу офіційного ВВП.

Викликом економіці України є не значні обсяги її тіньової складової, а те, що тіньова економіка в Україні має економічні джерела походження (а не кримінальні, як це має місце у розвинених країнах).

За розрахунками професора економіки Ф. Шнайдера (Австрія) рівень тіньової економіки у 2014 р. у середньому по країнах ЄС становить 18,6 % від ВВП, Франції – 10,8 %, Німеччині – 12,2 %, Польщі – 23,5 % відповідно.

На кінець першої декади XXI століття¹⁶ економіка України входить до 15-ти найбільш тінізованих країн світу з показником, який на 17 % перевищує середньосвітове значення тінізації, на 41,2 % перевищує мінімальний рівень тінізації в економіці Швейцарії, проте на 16,4 % менше за найвищий середній показник тінізації економіки в світі з 1999 по 2007 р.р. включно, який зафіксований в Болівії.

З графіку (рис. 1.3.2) видно, що Україна знаходиться у правому хвості графіку нормального розподілу (див. червоний перпендикуляр), що є ще одним наглядним свідченням аномальності ситуації, пов'язаної з тінізацією національної економіки.

¹⁵ Джерело: Офіційний веб-сайт Мінекономрозвитку «Тенденції тіньової економіки в Україні 2015 рік»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

¹⁶ Довідково: світова криза 2008 р. і подальша зміна влади в Україні, пов'язана із корупційно-олігархічним режимом В. Януковича тільки погіршила стан тінізації.

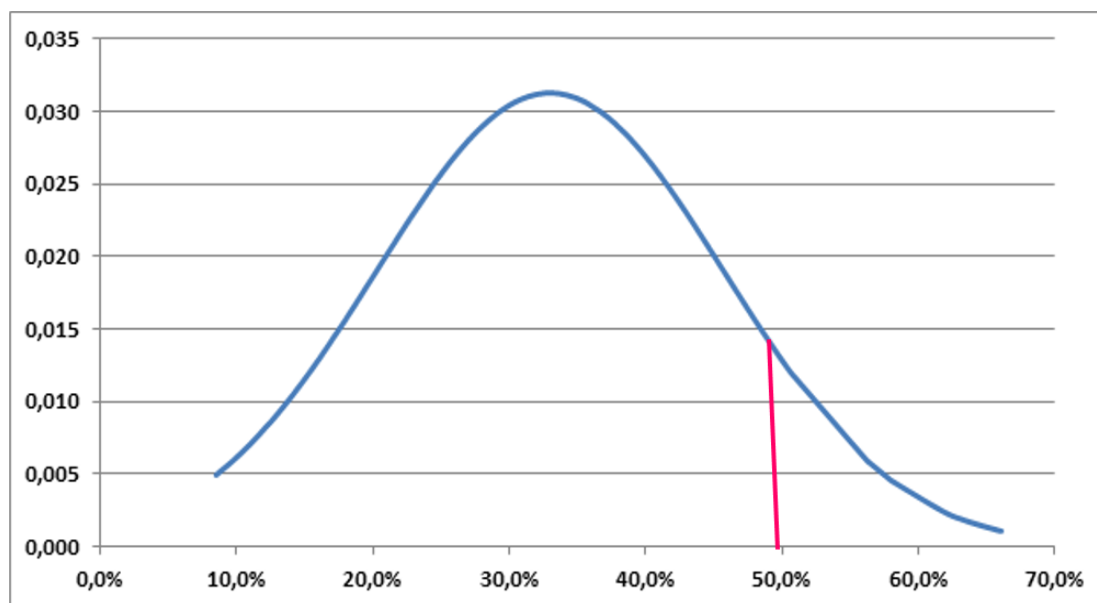

Рис. 1.3.2. Щільність розподілу ймовірностей рівнів тінізації економік світу

Екстрапольовані дані про рівень тінізації національної економіки (рис. 1.3.3), який визначається міжнародно-порівняльним методом Ф. Шнайдера з 2007 по 2015 р.р. і визначено, що з високим рівнем достовірності апроксимації прогностичної лінії тренду, за станом на кінець 2015 р. вказаний рівень становив 40 % ВВП (740 млрд. UAH у діючих цінах, або 31 млрд. USD).

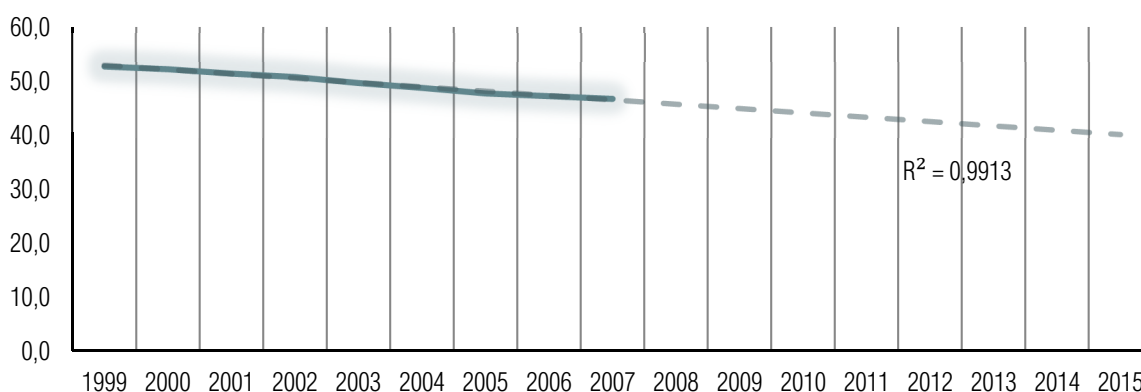

Рис. 1.3.3. Екстраполяція рівня тінізації економіки України, розрахованої за методом Ф. Шнайдера

Перелічені вище складові свідчать про дуже високу ймовірність тінізації української економіки, та з огляду на розраховані наслідки, дозволяють констатувати найвищий рівень ризику тінізації (ухилення від оподаткування) в Україні з тенденцією до поступового його зменшення.

В економіці України, починаючи з травня 2015 р., зберігалася позитивна тенденція до стабілізації макроситуації. Очікуваним результатом процесів відносної курсової стабілізації стало зниження рівня інфляції - якщо у квітні 2015 р. (до квітня попереднього року) він становив 60,9 %, то у грудні 2015 р. (до грудня попереднього року) – 43,3 %. Зазначене, поряд з деескалацією військового конфлікту на сході країни обумовило покращення динаміки ВВП: сезонно скоригований ВВП збільшився на 0,5 % у III кварталі (до II-го) та на 1,5 % у IV кварталі (до III кварталу). В цілому за 2015 р. падіння ВВП становило 9,9 %.

Цих позитивних тенденцій було досягнуто завдяки:

- фінансової консолідації та жорсткій монетарній політиці;
- отриманій фінансово-кредитній допомозі від МВФ;
- досягнутим домовленостям щодо реструктуризації зовнішнього державного боргу;
- активізації процесів реформування економіки та поглибленню співпраці з ЄС;
- географічній переорієнтації українського експорту (зокрема, в країни ЄС, Африки та Азії);
- пристосуванню суб'єктів господарювання до нових економічних умов;
- поступовому відновленню та формуванню нових міжгалузевих зв'язків в економіці в умовах «замороження» інтенсивності конфлікту на сході країни.

Висока довіра громадян до державних інститутів, характерна для розвинених країн, є однією з основних першопричин значно нижчого рівня тіньової економіки порівняно з країнами, що розвиваються.

В умовах сукупної дії зазначених чинників було досягнуто також зламу тенденції до зростання рівня тіньової економіки, започаткованої у 2013 р. і триваючої в умовах поширення цінових та девальваційних шоків, а також ескалації військового конфлікту. Так, за попередніми розрахунками Мінекономрозвитку у 2015 р. рівень тіньової економіки склав 40 % від офіційного ВВП, що на 3 в.п. менше порівняно з показником 2014 р.

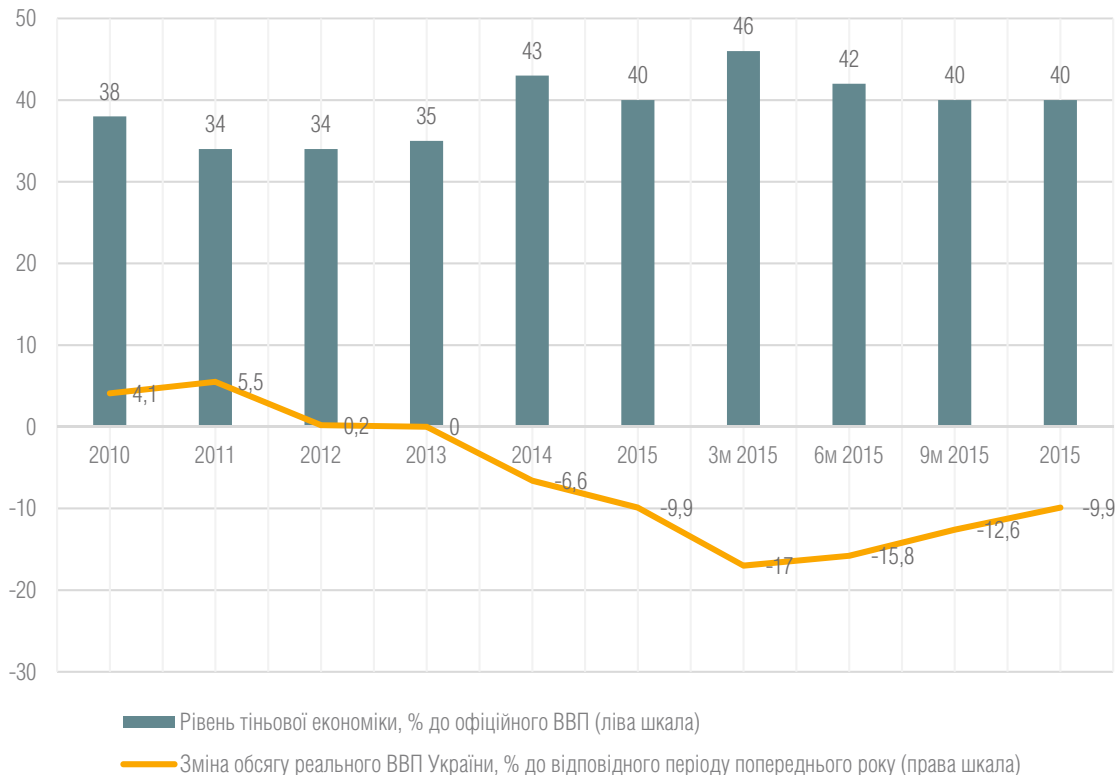

Рис. 1.3.4. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту/зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року)

При цьому детінізація економіки в Україні у 2015 р. стримувалась низкою проблем, які негативно позначилися на показниках економічного розвитку країни в цілому. Це, зокрема:

- значне податкове навантаження на корпоративний сектор на тлі високої вартості залучення кредитних ресурсів;
- несприятлива зовнішньоекономічна кон'юнктура на ключових товарних ринках вітчизняного експорту;
- скорочення внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію, зростання витрат на імпорту сировину та матеріали через девальвацію національної валюти та введення додаткового імпортного збору;
- наявність значних інвестиційних ризиків;
- загострення міжнародних відносин із Російською Федерацією, як країною-основним торговельним партнером, втрата Україною її ринків;
- руйнування та зупинка виробничих потужностей, розрив логістичних зв'язків, а також зростання кількості випадків вчинення економічної контрабанди, що стали наслідками утворення територій, непідконтрольних владі у ході збройного конфлікту на території країни.

Отже, процес детінізації економіки набуде належної результативності лише у разі створення державою сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні та розбудові такого інституційного середовища, тіньова економічна діяльність для якого стала б неефективною.

Однією з головних загроз, які несе в собі тіньова економіка, є, насамперед, блокування дієвості інструментів і механізмів управління соціально-економічним розвитком країни. Тому, зусилля Уряду країни мають

концентруватись на запровадженні заходів, спрямованих на мінімізацію впливу системних чинників тінізації економіки, які залишаються нездоланими та актуальними, а саме:

- низька ефективність держави у забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки;
- наявність надмірного регуляторного та податкового тиску на корпоративний сектор, високе навантаження на фонд оплати праці, що штовхає роботодавців до приховування дійсного рівня заробітної плати працівників та збереження практики неофіційної зайнятості;
- низька ефективність функціонування органів судової та правоохоронної системи;
- високий рівень корумпованості;
- недостатній захист прав на рухому та нерухому власність, включаючи права на фінансові активи.

За інформацією Державної служби статистики України у січні - вересні 2015 р. середньомісячна заробітна плата становила 4 012 UAH.

У 2014 р. порівняно з 2013 р. заробітна плата номінально зросла на 6 % та становила 3 480 UAH (у 2013 р. зростання на 7,9 % та 3 282 UAH відповідно); реально (з урахуванням інфляції) за підсумком 2014 р. заробітна плата скоротилась на 6,5 % (у 2013 р. було зростання на 8,2 %).

У 2014 р. у всіх регіонах України відбулось скорочення реальної заробітної плати. Найбільше скорочення спостерігалось у Київській (на 8,2 %), Чернівецькій (на 6,8 %) та Одеській (на 6,8 %) областях.

Додатково зазначимо, що серед інших країн світу, Україна характеризується одним з найнижчих показників мінімальної заробітної плати - законодавчо встановленим розміром заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств, установ, організацій усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб, які використовують працю найманих працівників. Встановлюється мінімальна заробітна плата, згідно з Законом про державний бюджет України на відповідний рік, за поданням КМУ (Мінфіну).

Варто зазначити, що соціальні гарантії у 2015 р. залишалися в Україні на рівні 2014 р. (мінімальна заробітна плата згідно з Законом України «Про державний бюджет України на 2015 рік»¹⁷ залишилася незмінною). Останнє за розглядуваний період часу (до 31.12.2015 р.) підвищення мінімальної заробітної плати відбулося 1 вересня 2015 р., до 1 378 UAH (57 USD).

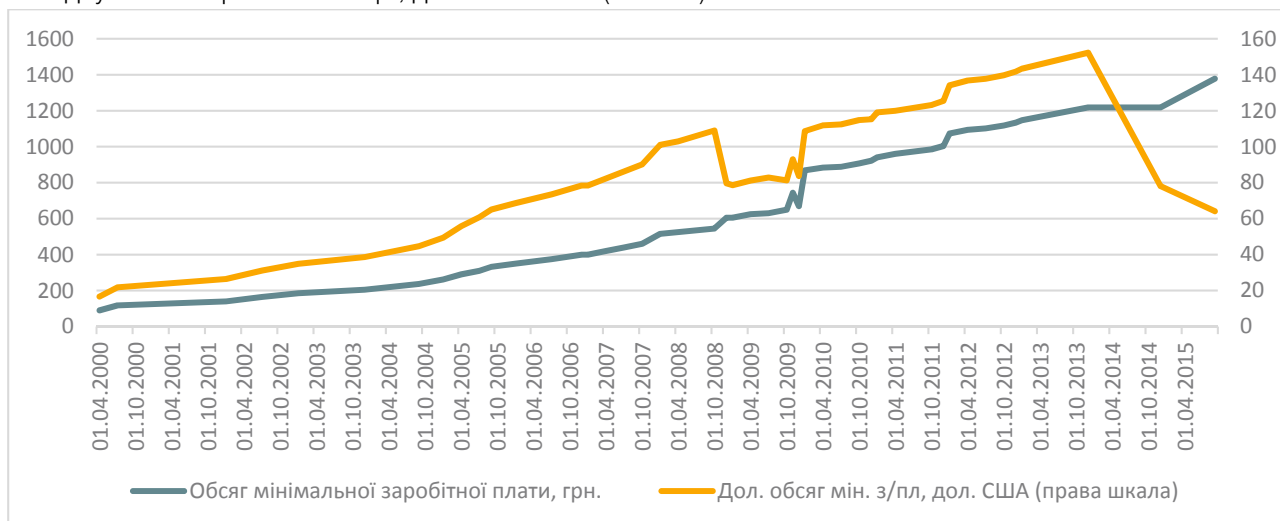

Рис. 1.3.5. Динаміка рівня мінімальної заробітної плати в Україні

Винагорода, яку отримують працівники в Україні за свою працю вимірюється в гривнях, на які (з урахуванням впливу девальваційно-інфляційних процесів) дедалі менше можна придбати. Реальна мінімальна та номінальна заробітна плата суттєво відрізняються¹⁸.

¹⁷ Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України, 28 грудня 2014 р. № 80-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19>

¹⁸ Мінімальна заробітна плата – це сума грошей, яку одержус працівник за місяць; реальна заробітна плата – це та кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати на свою номінальну заробітну плату.

Вказані вище дані свідчать про стрімкі темпи росту рівня бідності в Україні, який будучи поєднаним з концентрацією тіньового капіталу та корупційної ренти у незначній частині населення, породжує дуже високі ризики соціально-психологічного та економічного характеру (подальше падіння обсягів виробництва, рівня споживання, ділової активності, заощаджень, зайнятості в легальній економіці, ліквідності фінансового сектору, його фінансової стійкості, ухиляння від сплати податків тощо).

Фактор недовіри населення до фінансової системи країни.

Кризові явища у світовій фінансовій системі, що припали на кінець першого десятиліття XXI століття, показали, наскільки серйозними і важливими є питання прозорості фінансових установ, доступності інформації про ризики їх діяльності. Зазначена проблематика є дуже актуальною для країн, що розвиваються, до складу яких відноситься і Україна. Інституційна та структурна слабкість неформованих до кінця фінансової системи країни призводить до загострення цієї проблеми.

Проблема недовіри до фінансової системи тісно пов'язана з поняттям «морального ризику», життєздатність якого, як наслідок, зумовлює руйнівний вплив на фінансову систему та посилює кризові процеси в економіці. Незаперечним є факт, що моральні ризики є передумовою появи «стадної» поведінки споживачів, під якою розуміють кризу довіри стосовно надійності збереження та ймовірності повернення інвестицій і яка зумовлює «набіги вкладників» на банки. Однією з основних передумов появи моральних ризиків є асиметричність інформації, яка породжує ризик ліквідності та ризик неплатоспроможності, що викликає паніку.

У цілому, згідно з соціологічним опитуванням, яке проводилося в кінці 2015 р., НБУ довіряє лише кожен третій українець, при цьому даний рівень довіри є найвищим серед інших державних структур (рис. 1.3.6.).

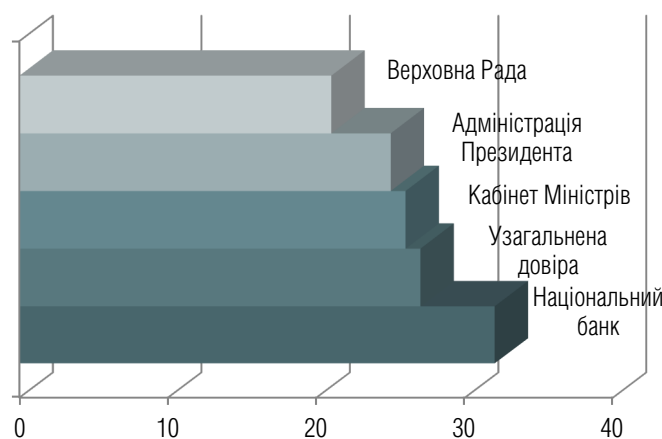

Рис. 1.3.6. Рівень довіри населення до державних структур

Ще менше українців довіряють комерційним банкам. Станом на 2014 р. всього 28 % громадян впевнені у вітчизняних банківських установах, 61 % населення не вірить у банки, а решта не визначилися зі своїм ставленням. За цим показником Україна займає 9 з 135 місць в світі з кінця. Позаду України опинилися тільки Греція (13 % населення впевнені в банках), Ісландія (16 %), Ірландія (16 %), Іспанія (18 %), Італія (20 %), Чилі (25 %), Угорщина (27 %) і Великобританія (27 %). Найвищий рівень довіри до банків зареєстрований в Руанді, Шрі-Ланці, Таїланді, Камбоджі та Малайзії (86 % і більше).

При начебто достатку інформаційних потоків, достовірної аналітичної інформації про учасників ринку дуже мало. Асиметрія навколишнього інформаційного середовища ставить перед інвесторами (вкладниками) непросто завдання вибору напряму інвестування своїх коштів, тому що в умовах відсутності достовірної і точної інформації досить складно визначити, коли і як інформаційна асиметрія відіб'ється на їхньому становищі. Це у свою чергу є причиною виведення потоків капіталу у тіньовий сектор.

Оскільки фінансова система України є банкорієнтовною доцільно приділити значну увагу саме довірі вкладників до банківських установ.

У цій ситуації цілком очевидним і закономірним є той факт, що тільки 16 % українців вважають, що у випадку виникнення непорозуміння між споживачем та фінансовою установою, конфліктна ситуація буде вирішеною на користь першого.

Результати соціологічного опитування¹⁹, яке проводилося 17-28 грудня 2015 р. фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» та фірмою Ukrainian Sociology Service, свідчать про те, що абсолютна більшість українців не має жодного уявлення про те, що їм слід робити та до кого звертатися по допомогу у вирішенні спірних моментів у відносинах із банківською установою, при тому, що близько 85 % зазначили, що у них вже виникали проблеми у роботі з фінансовими дилерами.

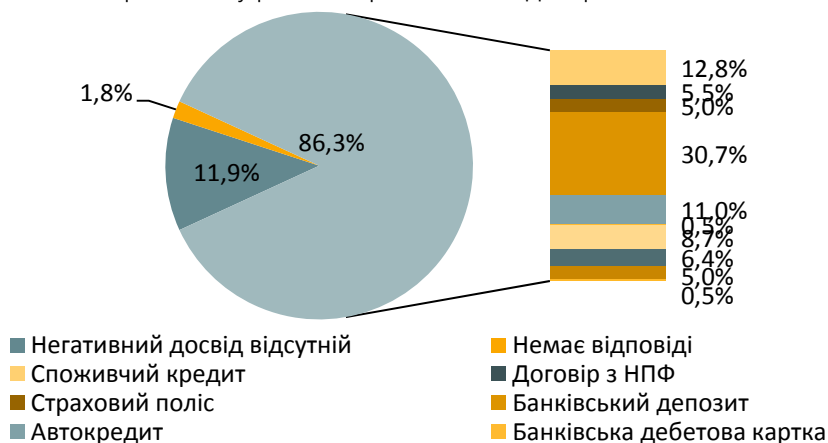

Рис. 1.3.7. Негативний досвід користування фінансовими послугами українців в вітчизняних банківських установах

Таким чином, недовіра українців до фінансової системи та владного апарату ускладнює і перешкоджає не тільки накопиченню фінансовою системою достатнього ресурсного потенціалу і трансформації його в інвестиційні ресурси економіки, стимулює збільшення об'ємів готівки, яка є високо ризиковою з точки зору фінансового моніторингу.

Помилково було б вважати, що така ситуація є характерною тільки для турбулентних умов на фінансовому ринку, які є наслідком світової кризи. Безумовно, багато з проблем, які виникали у клієнтів у ході користування фінансовими послугами, можливо, були пов'язані з фінансовою кризою. Чимало споживачів не змогли отримати назад депозити з проблемних банків. Але, в той самий час, в докризовий період, отримуючи фінансові ресурси на міжнародних ринках, українські банки не були зацікавлені в депозитах населення та в розвитку репутаційного навантаження фінансового ринку через створення сприятливих умов щодо операцій з домогосподарствами та індивідуальним бізнесом. Тому навіть за стабільного фінансово-економічного стану ринок банківських послуг в Україні продовжував функціонувати в умовах постійно відтворюваної ринкової асиметрії. У результаті користувачі фінансових продуктів відзначають низьку якість роз'яснювальної роботи, яка проводиться банками, низький рівень обізнаності щодо існуючих фінансових послуг та їх умов, нерозуміння реальних ризиків вкладання коштів. З тих, хто мав проблеми у користуванні фінансовою послугою, більшість ніяк не відреагували або припинили користуватися цією послугою до закінчення строку дії договору з фінансовою установою.

Українці мало цікавляться новинами з фінансового сектору. Трьома «грошовими» питаннями, які відслідковує більшість населення, є динаміка індексу інфляції (20 %), зміни у рівні пенсійного забезпечення (10 %) та зміни цін на ринку нерухомості (10 %), більш докладно це представлено на рис. 1.3.8.

Отже, можна відзначити, що поведінка середнього українського споживача фінансових послуг є несаможиттєвою, залежною, з опорою на традиційно вузький простір довіри, частіше нерациональною в умовах постійно відтворюваної ринкової інформаційної та операційної асиметрії.

¹⁹ Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/polls/>

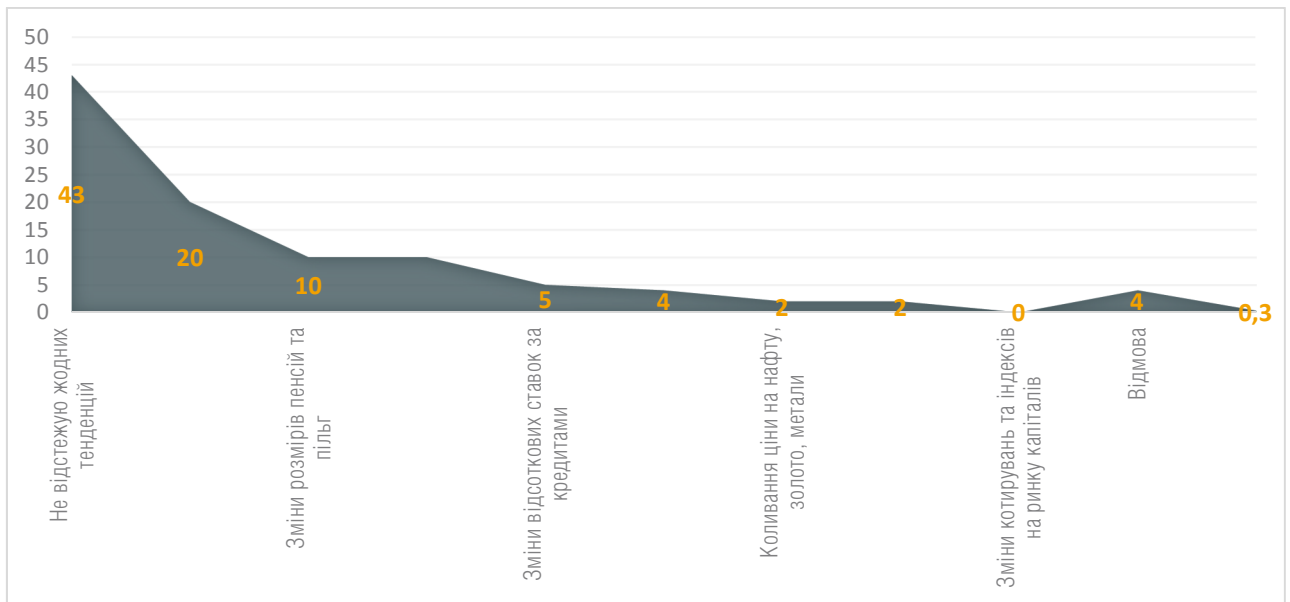

Рис. 1.3.8. Тенденції фінансових ринків, які відстежують домогосподарства

Банкіри зазначають, що «докризовий рівень довіри населення до банків вже реалізований». Рівень недовіри до банків у 2015 р. становив майже 80 % і знизити його за нинішніх умов непросто.

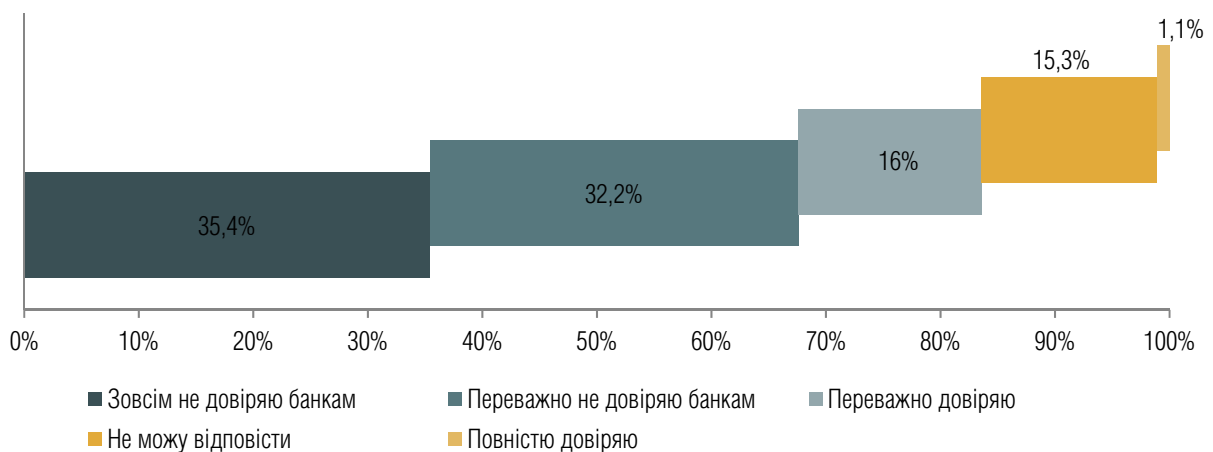

Рис. 1.3.9. Рівень довіри українців до банків

Функціонування банківської системи держави є неможливим, якщо четверо з п'яти громадян не довіряють жодному банку і, як наслідок, не будуть у подальшому співпрацювати з ними.

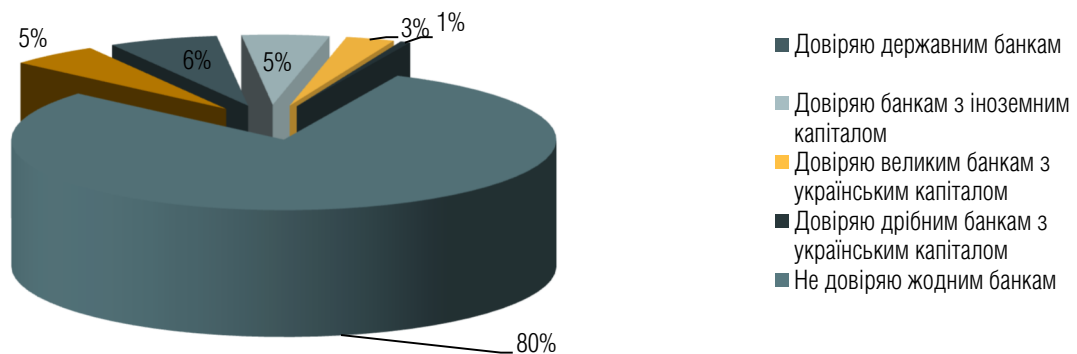
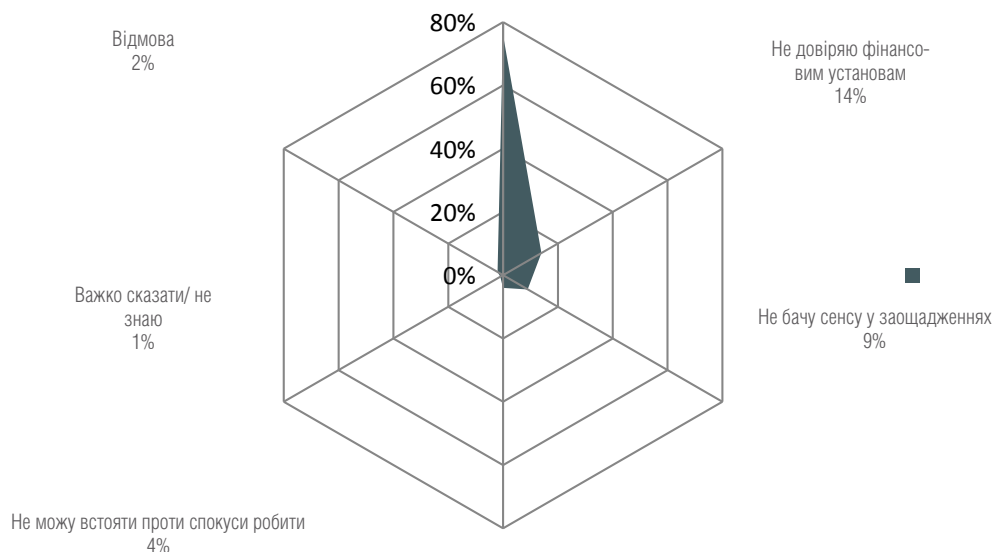

Рис. 1.3.10. Рівень довіри населення до банківської системи України у 2014 р. (структурний зріз)

Недовіра українців до фінансових установ – це друга причина після низького рівня доходів, яка перешкоджає розміщенню заощаджень у банках (рис. 1.3.11).

Рис. 1.3.11. Перешкоди для заощадження Не могу цього робити через низький дохід 76%

Світова фінансова криза сприяла викриттю проблем, пов'язаних зі створенням і використанням «осередків непрозорості» в фінансовій системі України. За даними дослідження Інституту Комерційної цінності (US), більше третини українців сподіваються на те, що можливі зміни в законодавстві протягом наступних п'яти років перш за все стосуватимуться покращення ситуації з прозорістю та відкритістю фінансових інститутів.

Рис. 1.3.12. Очікувані зміни у законодавстві громадян України протягом наступних п'яти років

Слід відзначити, що проблема недовіри до фінансової системи не в останню чергу обумовлена проблемами регулювання фінансового ринку як цілісного явища, якими сьогодні в Україні не опікується ніхто. Де-юре КМУ – забезпечує проведення єдиної фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики. НБУ – розробляє засади грошово-кредитної політики та здійснює контроль за її проведенням. Суттєві повноваження мають також Мінекономрозвитку, Мінфін, безпосередній вплив на фінансовий ринок справляє Антимонопольний комітет України. Але немає жодної установи, яка відповідала б за цілісність, прозорість та ефективність фінансової системи, запобігала б спробам маніпулювання нею і провадила б антикризову

політику. Отже, на рівні макроекономіки, на рівні узагальнюючих показників єдине регулювання фінансового ринку в Україні не здійснюється.

Також, необхідно констатувати той факт, що на українському ринку, де невелика кількість інвесторів безпосередньо контролює фінансові потоки власних фінансових установ, рівень інформаційної прозорості встановлюється у добровільно-примусовому порядку під жорстким тиском НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг. Всесвітньо відоме рейтингове агентство Standard & Poor's (S&P) відзначає зниження індексу прозорості українських фінансових установ для іноземних інвесторів.

Фактор нестабільності курсу національної валюти.

Вартість української грошової одиниці (курсу UAH до USD) суттєво впливає на розмір реальної заробітної плати в Україні з огляду на споживання значної частки імпортних товарів.

До грудня 2014 р. в Україні, після економічної кризи 90-х, рівень мінімальної заробітної плати постійно зростає, і не тільки номінально, а й реально (у 2013 р. офіційний курс UAH до USD залишався незмінним і становив 7,993 UAH/USD). Винятком є лише 2009 р., коли після економічної кризи осені 2008 р., курс USD додав 60 % піднявшись з 5 до 8 UAH. Вищевказаний ріст мінімальних стандартів крім свого номінального чинника був обумовлений ще й режимом фіксованого валютного курсу UAH (вказаний режим породив чимало інших макроекономічних дисбалансів, які в даному контексті не розглядаються).

У 2014 р. девальвація UAH відносно USD склала 97,3 % і на кінець року офіційний курс UAH до USD становив 15,7686 UAH/USD.

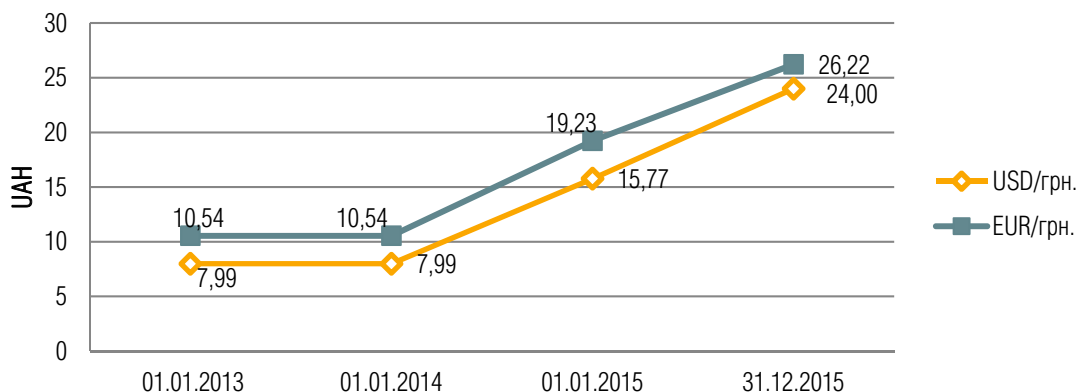

Рис. 1.3.13. Коливання курсу гривні

Динаміка показників валютного ринку у 2014 р. формувалася під впливом складної політичної ситуації в країні та розгортання воєнного конфлікту у східних її областях, на які традиційно припадало понад 20 % вітчизняного експорту.

В результаті чого сформувалися несприятливі макроекономічні тренди, суттєво погіршилися ринкові очікування з одночасним підвищенням на внутрішньому ринку України попиту на іноземну валюту, поглибленням її дефіциту та надмірною курсовою волатильністю гривні.

Так, за підсумком 2014 р. спостерігався чистий відплив іноземної валюти на користь нерезидентів – 125,8 млн. USD (в еквіваленті), що мало місце вперше з 2009 р. (у 2013 р. обсяг надходжень іноземної валюти становив майже 9,4 млрд. USD).

У цілому в 2014 р. чистий попит на безготівкову іноземну валюту становив майже 10 млрд. USD (в еквіваленті), тоді як у 2013 р. спостерігалася чиста пропозиція безготівкової іноземної валюти, яка становила 1,6 млрд. USD.

На початок 2015 р. всі досягнення попередніх років були знівельовані, причиною цього став незмінний рівень мінімальної заробітної плати у 2015 р. та зростання курсу USD щодо UAH практично вдвічі – 15.77 проти 7.99. У перші місяці 2015 р. гривня продовжила девальвувати і станом на початок 2016 р. рівень мінімальної заробітної плати (1 378 UAH) у доларовому вираженні при курсі USD/UAH = 24.3, склав 57 USD.

До початку стрімкої девальвації гривні, мінімальна зарплата українців у доларовому вираженні сягнула 152 USD за станом на початок грудня 2013 р. Практично такий самий розмір оплати в працівників колишніх азіатських пострадянських держав – Туркменістану чи Азербайджану. Після різкої девальвації гривні, яка мала місце упродовж 2014-2015 р.р., мінімальна зарплата в Україні встановилася на рівні 57 USD, а сусідами України за рейтингом країн світу з урахуванням вказаного критерію стали африканські Ліберія, Ботсвана та Конго.

Фактор обігу готівки.

Попит на готівку відображає прагнення суб'єктів економіки у певний момент часу утримувати частину своїх активів у найліквіднішій формі. Так у I половині 2014 р. спостерігалось стрімке зростання попиту на готівку, насамперед унаслідок переведення строкових коштів у ліквідну форму на фоні зниження довіри населення до банків.

В Україні відношення готівки поза банками (M0) до ВВП у 2013 р. складало 16,2 %, у 2014 р. – 18,1 %. Це один з найвищих показників серед країн Європи, Південної Африки та пострадянського простору. Причинами є значна тінізація економіки, обмеженість доступу до безготівкових розрахунків, необізнаність населення, низький рівень довіри до національної валюти та банківської системи. Частка використання готівки в Україні з 2014 р. зменшується, але питома вага ще залишається великою. Так, доля M0 до M3 в Україні у 2013-2015 р.р. складала 26,2 %, 29,6 % та 28,4 % відповідно.

З лютого 2014 р. до грудня 2015 р. населення вилучило з українських банків 63 % доларових депозитів, що складає 12,8 млрд. USD в абсолютному вираженні (рис. 1.3.14).

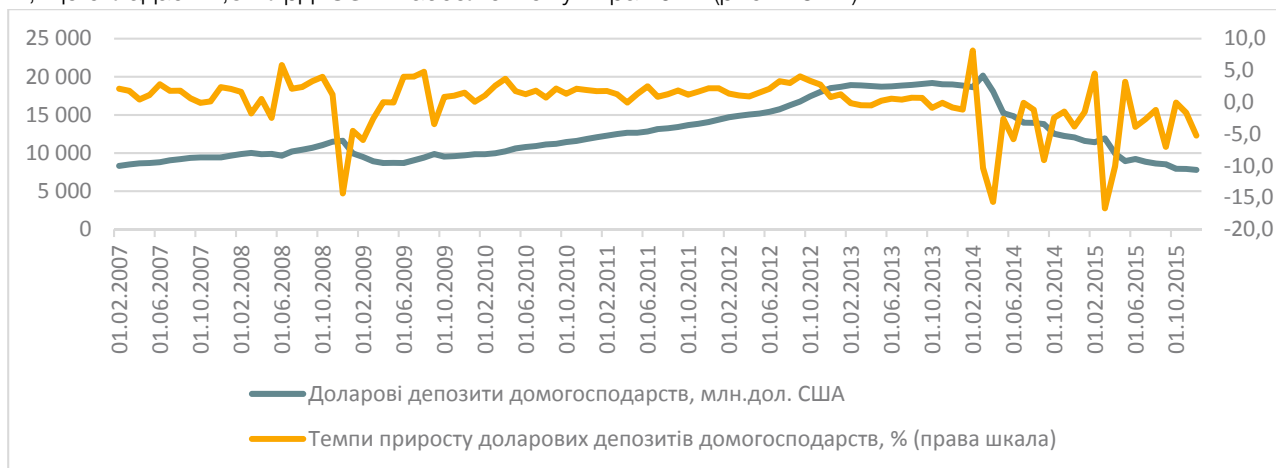

Рис. 1.3.14. Динаміка доларових банківських депозитів домогосподарств України за 2007-2015 р.р.²⁰

Щодо гривневих депозитів, то незважаючи на всі обмеження, застосовані НБУ, починаючи з січня 2014 р. і аж до вересня 2015 р. відбувалося перманентне їх вилучення, яке у відносному вираженні склало 31 %, а в абсолютному – 80,4 млрд. UAH.

Дані, наведені на рис. 1.3.15. показують динаміку вилучення гривневих депозитів домогосподарств із банківської системи, причому як в гривневому, так і в доларовому вираженні. Останній показник одержаний розрахунково, з урахуванням середньомісячного офіційного курсу НБУ для валютної пари USD / UAH. З проведених розрахунків можна зробити висновок про те, що упродовж двох кризових років населенням вилучено з банківської системи значний обсяг гривневих депозитів, доларовий еквівалент яких складає 24,5 млрд. USD.

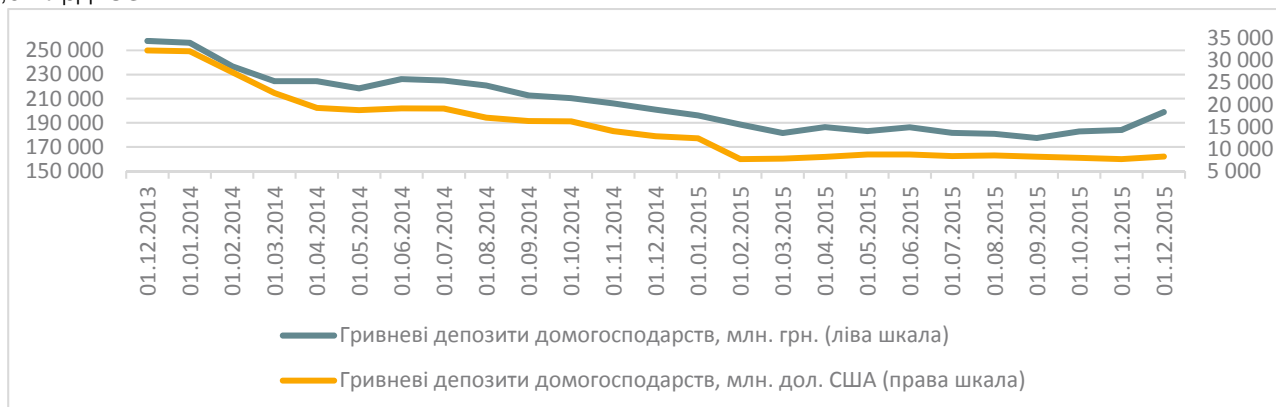

Рис. 1.3.15. Динаміка гривневих банківських депозитів домогосподарств України, грудень 2013 – грудень 2015 р.р.²¹

²⁰ Джерело: побудовано і розраховано за даними НБУ, що розміщені на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

²¹ Джерело: побудовано і розраховано за даними НБУ, що розміщені на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

Таким чином, упродовж 2014-2015 р.р., з банківської системи України вилучено вкладів в еквіваленті 37 млрд. USD – дана сума у два рази перевищує обсяг кредитного ресурсу, який Україна може отримати від МВФ в рамках чотирирічної програми механізму розширеного фінансування, прийнятої рішенням Ради Директорів МВФ 11.03.2015 р. з метою стабілізації економіки України та закладання підвалин для відновлення її зростання.

Дані, наведені на рис. 1.3.16. показують динаміку суттєвого зростання ІСЦ (інфляції) в Україні упродовж 2013-2015 р.р.:

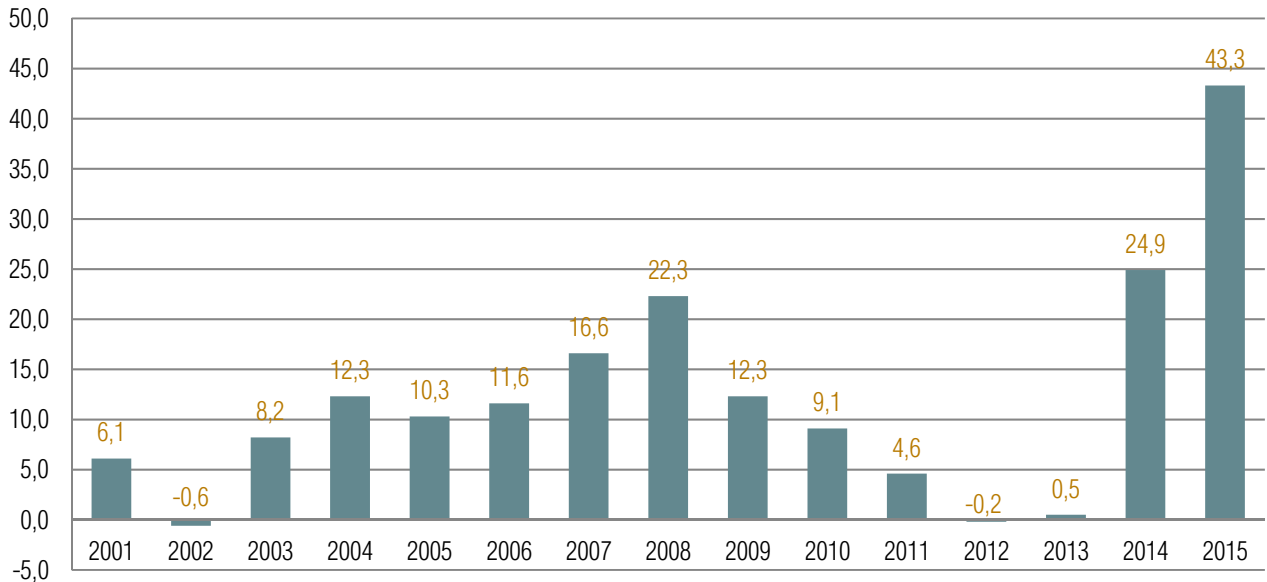

Рис. 1.3.16. Динаміка темпів приросту індексу споживчих цін в Україні²²

Зниження попиту на готівку в другому півріччі 2014 р. значною мірою пов'язане з військовим конфліктом на сході та його періодичною ескалацією, що стало вагомим чинником зниження економічної активності (рис. 1.3.17):

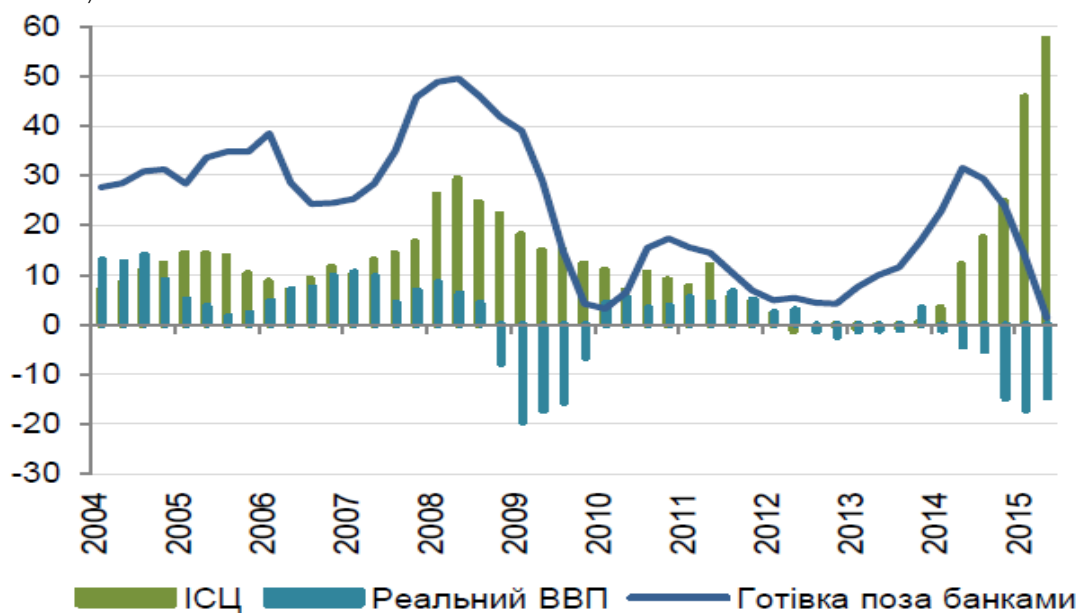

Рис. 1.3.18. Готівка поза банками, інфляція та реальний ВВП (% річна зміна)²³

Девальваційний сплеск на початку 2014 р. та панічні настрої на валютному ринку, знецінення UAH по відношенню до USD у три рази упродовж 2014-2015 р.р., значно дестабілізували очікування населення та спричинили стрімке зростання попиту на іноземну валюту спершу на офіційному, а після запровадження

²² Джерело: побудовано і розраховано за даними НБУ, що розміщені на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ та ДССУ.

²³ Джерело: побудовано і розраховано за інформацією НБУ, що розміщена на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

адміністративних обмежень – основний обсяг попиту на валюту концентрувався в тіні – на «чорному» валютному ринку.

З метою стабілізації ситуації на ринку і стримування високих девальваційних та інфляційних очікувань на початку 2015 р. НБУ використав широкий спектр монетарних та адміністративних заходів. Для формування низхідного тренду інфляції та стимулювання подальшого повернення депозитів у банківську систему НБУ, починаючи з квітня 2014 р. одинадцять разів підвищував облікову ставку (рис. 1.3.19) з відповідним коригуванням процентних ставок за своїми активними та пасивними операціями.

Рис. 1.3.19. Динаміка облікової ставки НБУ (% річних)²⁴

Розвиток безготівкових розрахунків зумовлює зниження трансакційного попиту на готівку в Україні для здійснення легальних платежів. Так обсяг безготівкових платежів з використанням платіжних карток подвоювався в середньому кожні два роки, що зумовлювало заміщення готівки в обігу платіжними картками. Уповільнення темпів приросту безготівкових розрахунків у 2015 р. зумовлене зниженням приватного споживання та збільшенням недовіри до банківської системи.

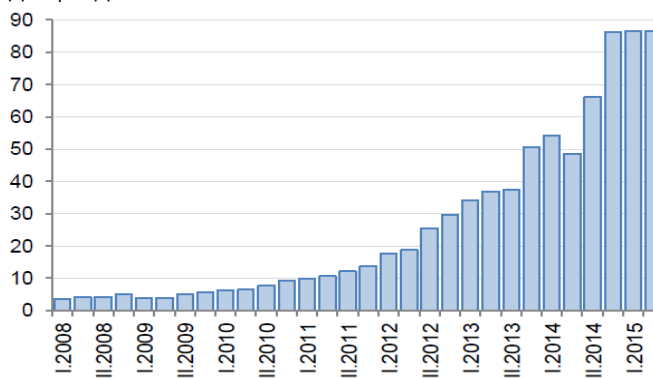

Рис. 1.3.20. Динаміка безготівкових розрахунків з використанням платіжних карт (млрд. UAH)²⁵

Іншим вагомим компонентом банківських фінансових трансакцій із середнім рівнем ризику (на думку опитаних респондентів) є міжнародні торговельні операції.

Прикладом розрахунків за міжнародними торговельними операціями в контексті інструменту ВК, є операції з незаконного виведення коштів за кордон (без постачання товарів на митну територію України) з подальшим інвестуванням коштів в економіку України з офшорних територій. Дані операції є складними в їх виявленні, оскільки зустрічні операції за напрямком руху грошових коштів не є пов'язаними між собою, в тому числі з огляду на наявність такої інформації у окремого СПФМ.

За наслідками проведеного додаткового ризик-аналізу міжнародних торговельних операцій виявлено, що до основних типів існуючих на сьогодні у світі офшорних зон (які є по своїй суті різновидом вільних економічних зон) відносяться:

- експортно-виробничі (промислові) зони і науково-технологічні зони;
- торгово-складські зони і портові особливі економічні зони;
- зони з англо-американською моделлю (орієнтація обліку на інформаційні запити інвесторів і кредиторів) бухгалтерського обліку;

²⁴ Джерело: побудовано за інформацією НБУ, що розміщена на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

²⁵ Джерело: побудовано за інформацією НБУ, що розміщена на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

- зони з континентальною моделлю (передбачає тісний зв'язок бізнесу з банками, які в основному і задовольняють потреби фінансових компаній) бухгалтерського обліку;
- класичні офшорні юрисдикції (зареєстровані компанії не мають права вести будь-яку діяльність на території країни і платять до бюджету лише фіксований щорічний збір);
- низькоподаткові юрисдикції (законодавство яких не передбачає звільнення від податків, але при виконанні певних умов компаніям надаються деякі пільги).

Аналізу двох останніх типів офшорних юрисдикцій слід приділити найбільшу увагу, адже лівова частка зовнішньої торгівлі України відбувається саме через них. І якщо присутність окремих фінансових центрів в ланцюжку від постачальника до кінцевого споживача є життєво необхідною, то від послуг двох останніх типів наша держава може безболісно відмовитись.

Актуальність вище окресленого ризику для України підтверджується не лише нашими розрахунками, але й даними міжнародних організацій.

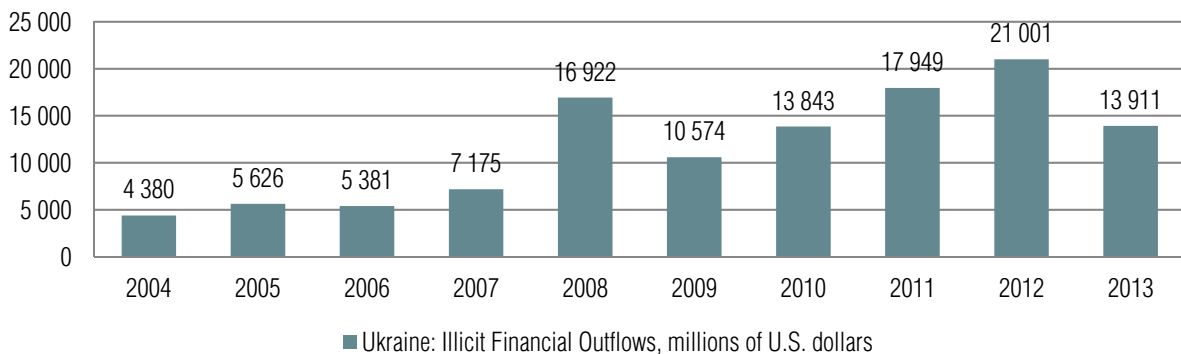

Рис. 1.3.21. Динаміка нелегальних фінансових потоків з України (млн. USD)²⁶

Структура нелегального відтоку фінансових ресурсів з України має наступний вигляд.

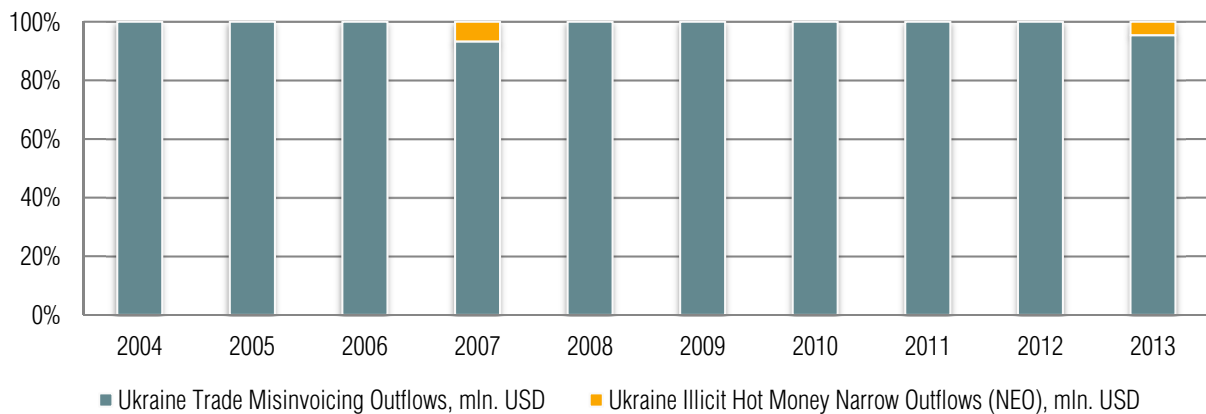

Рис. 1.3.22. Структура нелегального відтоку фінансових ресурсів з України (%)²⁷

До найбільш поширених типологічних схем ВК вищевказаного походження належать: псевдоекспорт/псевдоімпорт, експорт та/або імпорт по завищених та/або по занижених цінах.

У контексті зазначеного вище, додатково проаналізовано структуру українського експорту.

²⁶ Джерело: побудовано за даними Global Financial Integrity.

²⁷ Джерело: побудовано за даними Global Financial Integrity.

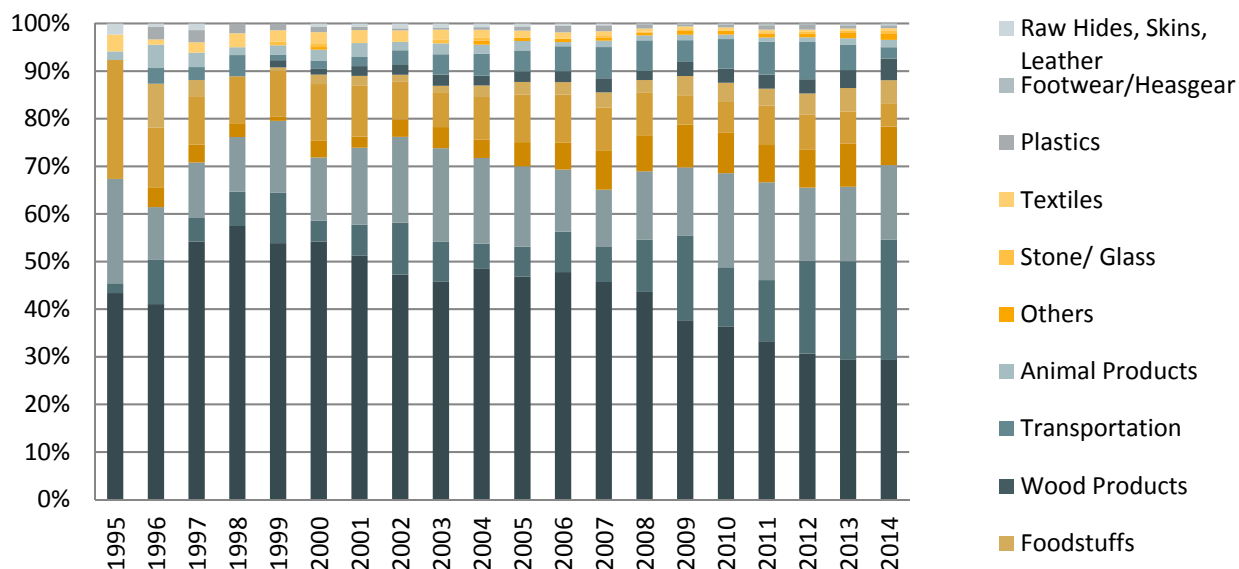

Рис. 1.3.23. Динаміка структури українського експорту за 1995-2014 р.р.

З вищенаведеного аналізу видно, що основними експортними товарами України є метали, сільськогосподарська продукція та мінеральна сировина. Взяті разом вони формують 70 % експорту з України.

З точки зору НОР у сфері ПВК/ФТ, привертає увагу той факт, що значний обсяг експортного потоку з України перед тим як потрапити до кінцевого споживача проходить через класичні та/або низько податкові офшорні юрисдикції (серед них суттєвою ознакою у всіх трьох основних групах українського експорту вирізняється Швейцарія).

1.4. Юридична складова

Правова система України – це цілісна, структурно впорядкована за допомогою джерел права, інших юридичних засобів стійка взаємодія суб'єктів національного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства.

В Україні офіційно визнано ідеї верховенства права, пріоритету прав людини, правової соціальної демократичної держави, поділу права на публічне та приватне, непорушності приватної власності, характерні для європейської правової традиції.

Судочинство в Україні здійснюється КСУ та судами загальної юрисдикції. КСУ є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Організація, повноваження та порядок діяльності КСУ визначаються Конституцією України, Законом України «Про Конституційний Суд України»²⁸ та Регламентом КСУ²⁹.

Система судоустрою в Україні визначена в Законі України «Про судоустрій і статус суддів»³⁰.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд.

Згідно із цим законом суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему. КСУ є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні.

Систему судів загальної юрисдикції складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) вищі спеціалізовані суди;
- 4) Верховний Суд України.

Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі спеціалізовані суди.

Прийняття законів України відповідно до ч. 3 ст. 85 Конституції України³¹ віднесено до компетенції ВРУ.

Наразі, перед українською судовою системою постають серйозні виклики. Суспільство активно критикує суддів через відсутність незалежності, неупередженості, прозорості та підзвітності. Необхідно відновлювати довіру суспільства до судової системи. Представники судової влади готові здійснювати для цього конкретні кроки та дії.

Для старту судової реформи Указом Президента України створено Раду з питань судової реформи³². До неї увійшли 32 експерти, включаючи представників Ради Європи, ОБСЄ, проекту ЄС «Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні», РПР, Нової Країни. Експерти Ради – це представники наукових кіл, кращих українських університетів, які займаються підготовкою спеціалістів у галузі права, юристи-практики, адвокати, судді, представники міжнародних організацій та українські експерти з громадських ініціатив. Рада з питань судової реформи є консультативно-дорадчим органом при Президенті України.

Перший крок на шляху судової реформи вже зроблено – 12.02.2015 р. ВРУ прийняла Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд»³³, який був підписаний Президентом України 24.02.2015 р. Закон спрямований на спрощення доступу громадян до правосуддя, запроваджує прозорі конкурсні процедури добору суддів, передбачає посилення відповідальності суддів та антикорупційні механізми для очищення суддівського корпусу.

ВРУ прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)».³⁴

Відповідні законодавчі зміни передбачають:

- реорганізацію Вищої ради юстиції у Вищу раду правосуддя (ВРП);
- позбавлення Президента права створювати суди;

²⁸ Про Конституційний Суд України: Закон України, 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96-%D0%B2%D1%80/page>

²⁹ Регламент Конституційного Суду України: рішення КСУ, 5 березня 1997 р. № 34-р/2008: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v001z710-97>

³⁰ Про судоустрій і статус суддів: Закон України, 7 липня 2010 р. № 2453-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>

³¹ Конституція України: Конституція, 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/page>

³² Питання Ради з питань судової реформи: Указ Президента України, 27 жовтня 2014 р. № 826/2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/826/2014>

³³ Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України, 12 лютого 2015 р. № 192-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/192-19/page>

³⁴ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України, 2 червня 2016 р. № 1401-VIII (набрання чинності 30.09.2016 р.): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>

- закріплення за ВРУ повноважень зі створення, ліквідації й реорганізації судів;
- позбавлення ВРУ повноважень призначати суддів безстроково й давати згоду на їхнє затримання й арешт із передачею останніх повноважень до ВРП;
- позбавлення Президента України, ВРУ та з'їзду суддів права звільняти суддів КСУ – суддю можна буде звільнити лише за рішенням не менше двох третин складу КСУ.

Вказаний Закон підвищує з 25 до 30 років мінімальний вік для займання посади судді й при цьому запроваджує систему конкурсного відбору для призначення суддів.

Також збільшується термін повноважень Генерального прокурора з 5 до 6 років, але йому забороняється займати цю посаду 2 терміни поспіль.

Крім того, зміни передбачають запровадження інституту конституційної скарги (скарги на суперечність з Основним законом застосованого в кінцевому судовому рішенні закону при вичерпанні всіх інших національних засобів правового захисту) і дозвіл КСУ визначати конституційність пропонувані для винесення на всеукраїнський референдум з народної ініціативи питань (за зверненням президента чи не менше 45 парламентарів).

Наступними кроками стануть зміни процесуального законодавства, вдосконалення законодавства про адвокатуру та прокуратуру, безоплатну правову допомогу, законодавство про виконання судових рішень.

Процес прийняття законів України детально визначений Законом України «Про регламент Верховної Ради України»³⁵. Законодавчий процес складається з самостійних стадій: законодавча ініціатива, підготовка проекту закону до розгляду його ВРУ, розгляд і обговорення проекту закону ВРУ, прийняття закону ВРУ, введення закону в дію.

Прийнятий і підписаний Головою ВРУ закон направляється на підпис Президентіві України. Президент України підписує закон протягом 15 днів після його отримання і офіційно оприлюднює його або в цей же строк застосовує своє право вето щодо прийнятого закону, повертаючи його зі своїми вмотивованими пропозиціями для повторного розгляду ВРУ. Якщо при повторному розгляді закон буде прийнятий у тій же редакції не менш як двома третинами від конституційного складу ВРУ, Президент зобов'язаний підписати його протягом 10 днів з дня повторного прийняття.

Закони України не пізніше як у 15-денний строк після їх прийняття і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях: «Голосі України», «Офіційному віснику України», «Відомостях Верховної Ради України». Закон набирає чинності через 10 днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше на передбачене самим законом, але не раніше дня їх опублікування в офіційних друкованих виданнях.

Процес прийняття нового закону не є швидким, проте, в більшій мірі, є послідовним.

Основними причинами оновлення чинного законодавства виступають євроінтеграційні процеси, намагання України приймати активну участь на міжнародному рівні у сферах політики, економіки, оборони та міжнародних урядових організацій.

Стосовно законодавчої бази системи ПВК/ФТ в Україні, то її складають закони України, акти КМУ, акти СДФМ та інших державних органів.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає організаційно-правовий механізм ПВК/ФТ є Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Перша редакція Закону була прийнята ВРУ у 2002 р.³⁶ Закон визначав межі моніторингової діяльності, встановлюючи, насамперед, які доходи мають злочинне походження. Основою для прийняття Закону були національний та міжнародний досвід, актуальні проблеми діяльності ПФР, рекомендації Комітету Ради Європи MONEYVAL, Рекомендації FATF, сучасні наукові дослідження та інше нормативне забезпечення у сфері ПВК/ФТ.

Наступною редакцією Закону став 2010 р.³⁷ Основними нововведеннями стали:

- визначення терміну «фінансування тероризму»;
- всеохоплююча система суб'єктів фінансового моніторингу (фінансові і не фінансові професії);
- ризик-орієнтований підхід;
- посилені заходи обачливості (наприклад, щодо публічних діячів, іноземних фінансових установ);
- можливість зупинення ФО на термін до 14 днів;
- посилена відповідальність за порушення Закону.

³⁵ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України, 10 лютого 2010 р. № 1861-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/page>

³⁶ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: Закон України, 28 листопада 2002 р. № 249-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249-15/page>

³⁷ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: Закон України, 1 травня 2010 р. № 2258-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-17>

Останнім оновленням був Закон, який прийнятий у 2014 р. В цьому варіанті Закону основними новелами стали:

- запровадження уточнюючих процедур щодо принципу «знай свого клієнта» (ідентифікація, верифікація, уточнення інформації, поглиблена перевірка і т.п.);
- визначення терміну «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» та впровадження відповідних заходів обачливості;
- визначення терміну «національні публічні діячі» та осіб, що охоплюються даним поняттям;
- проведення НОР.

Допоміжними до Закону є: Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний кодекс України, Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про страхування», Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

1.5. Кримінальна складова

Фактор організованої злочинності (ОЗ).

ОЗ є суттєвим чинником посилення соціальної напруженості та дестабілізації суспільних відносин, виникнення деформації у сфері господарювання, уповільнення темпів економічного розвитку держави.

Україна стає об'єктом зростаючої заінтересованості міжнародних злочинних угруповань, зокрема у сферах ВК, торгівлі людьми, нелегального переміщення зброї, небезпечних матеріалів та наркотичних засобів. Збільшується кількість нелегальних мігрантів та набуває все більшого поширення організована етнічна злочинність.

Характерним для ОЗУ є достатньо високий рівень організованості, стійкі корупційні і міжнародні злочинні зв'язки. Для досягнення своїх цілей учасники ОЗУ все частіше вдаються до вчинення корисливо-насильницьких злочинів.

ОЗ сприяють глобальні соціально-економічні процеси: урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція, формування світового інформаційно-культурного простору.

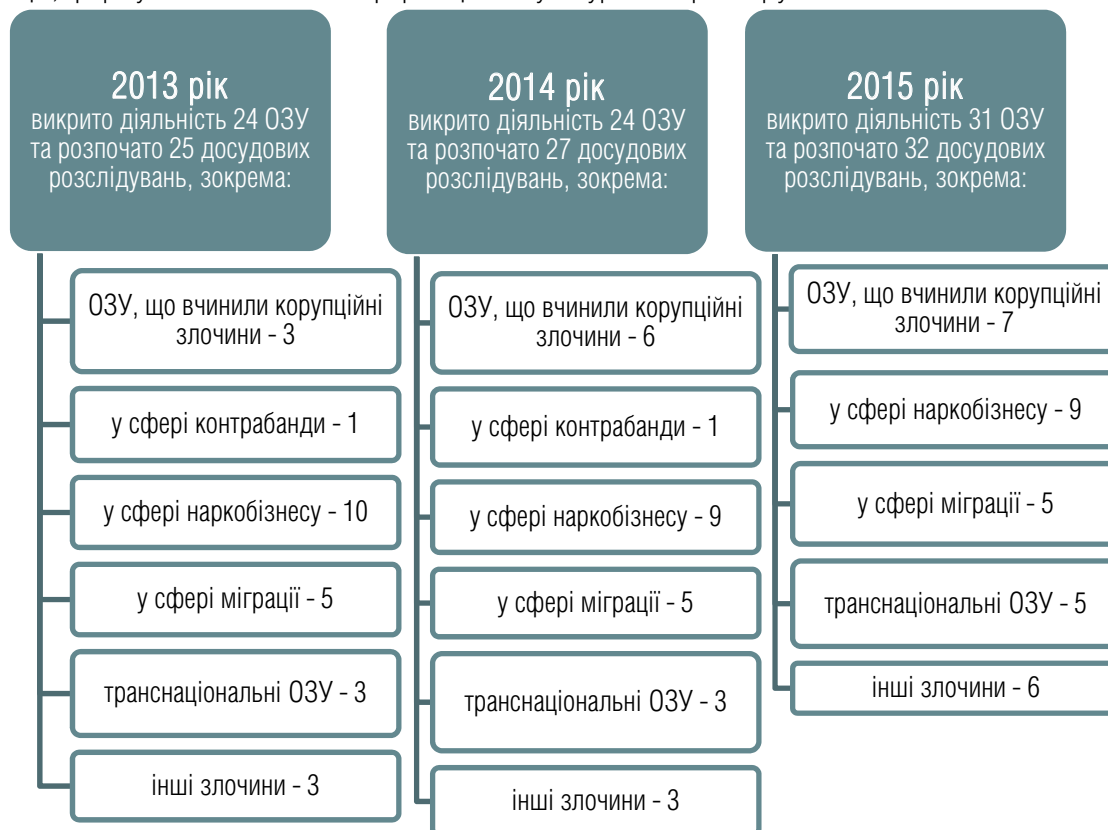

Рис. 1.5.1. Діяльність СБУ у сфері боротьби з ОЗ

Працівниками підрозділів боротьби з організованою злочинністю МВС у 2013-2014 р.р. виявлено відповідно 25 та 17 кримінальних правопорушень у сфері ВК, сума матеріальних збитків від яких становить від 100 тис. УАН. У 2015 р. виявлено 123 ОЗУ.

Найвний стан криміногенної ситуації в країні свідчить про необхідність удосконалення та посилення заходів, спрямованих на нейтралізацію дії тих чинників, які зумовлюють діяльність ОЗУ.

Фактор відмивання коштів (ВК).

Одним з основних генераторів ризиків ВК в Україні є нелегальна (кримінально-тіньова) економічна діяльність.

Найбільш інформативною характеристикою середовища, сфери ризиків і специфіки ВК в Україні є аналіз структури найбільш поширених предикатних злочинів в Україні.

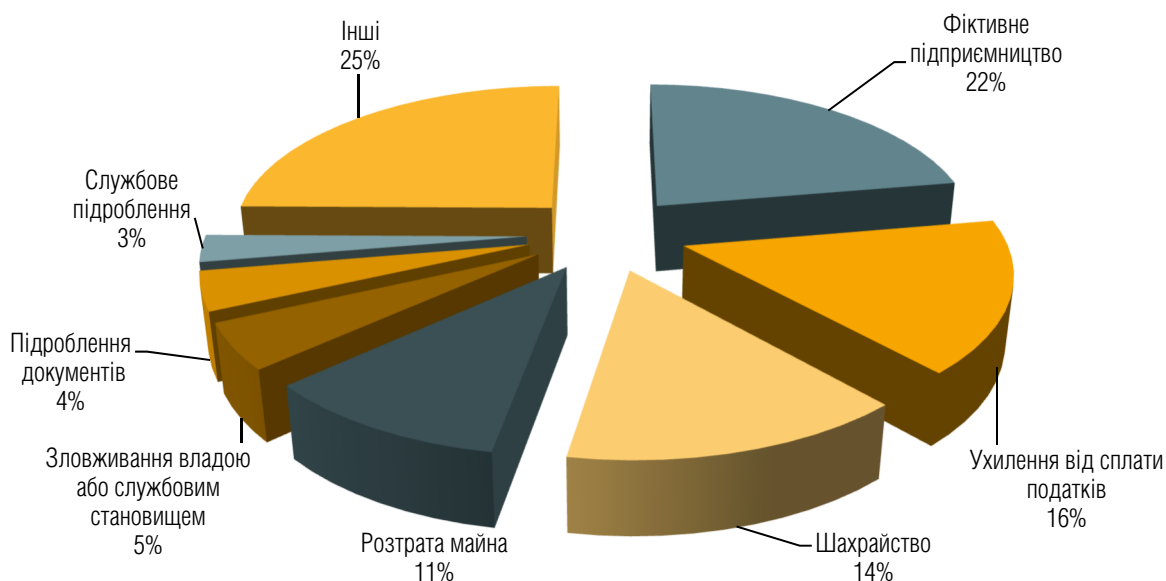

Рис. 1.5.2. Структура предикатних злочинів в Україні станом на 01.01.2016³⁸

З рис. 1.5.2. видно, що на першому місці серед предикатів, які вчиняються в Україні знаходиться діяльність суб'єктів фіктивного підприємництва. У свою чергу фіктивне підприємництво є одним із ключових елементів механізму ухилення від сплати податків і ВК, суть якого зводиться, з одного боку, до утворення сприятливих умов для вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, з другого – до маскуванню злочинної діяльності, зменшення об'єкту оподаткування з податків, зборів та інших обов'язкових платежів, приховування джерел походження і місцезнаходження ЗД з метою ухилення організаторів від відповідальності.

Наведена на рис. 1.5.2. діаграма дозволяє констатувати ще один факт, який конкретизує специфіку України – національна структура предикатних злочинів є фіскально-корупційною. Приблизно 40 % предикатних злочинів пов'язані із різними способами нелегального/тіньового перерозподілу доходів (фіктивне підприємництво; ухилення від сплати податків; шахрайство; розкрадання), ще 40 % предикатних злочинів пов'язані із вчиненням різного роду корупційних діянь (зловживання владою, службовим становищем, підроблення документів тощо).

Таким чином, специфіка утворення вітчизняних нелегальних доходів полягає у тому, що їхнім основним джерелом є не наркобізнес чи інші види класичної злочинності, а сфера білокомірцевої злочинності – ухилення від сплати податків у великих і в особливо великих розмірах та вчинення корупційних діянь із залученням широкого спектру національних публічних діячів.

ДСФМУ у тісній співпраці з учасниками системи ПВК/ФТ ведеться робота з виявлення та припинення схем ВК.

Здійснюючи типологічні дослідження³⁹, ДСФМУ виявлено, що з кожним роком схеми ВК стають все більш складними та розгалуженими. До схем залучається значна кількість учасників та фінансових установ, які розташовані в різних регіонах країни. Розповсюдженням явищем є участь у схемах ВК нерезидентів, як компаній так і банківських установ, розташованих за межами України.

В умовах контролю фінансової системи та зовнішньоекономічної діяльності зі сторони органів державної влади увага злочинців зосереджується на використанні готівки в злочинних схемах, а саме переведенні безготівкових коштів у готівку та її переміщення між учасниками таких схем.

На сьогодні незаконне переведення безготівкових коштів у готівку залишається досить прибутковим і розповсюдженим видом нелегального бізнесу для обслуговування організованої злочинності. Нерідко такі операції, а також створення «конвертаційних центрів» відбувається за сприяння, допомоги та навіть участі безпосередньо працівників фінансових установ, в т.ч. банків, юристів, адвокатів, нотаріусів, аудиторів тощо.

Найбільш поширеними інструментами які використовуються в діяльності «конвертаційних центрів» є:

- договори відступлення прав вимоги;
- «фіктивні» цінні папери (векселі, акції, інвестиційні сертифікати);

³⁸ Джерело: складено за даними ДСФМУ із урахуванням тих КП, що були розпочаті за УМ, або ж в яких використовувалися УМ.

³⁹ Рекомендації по виявленню схем відмивання коштів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&lang=uk

- фінансова та благодійна допомога, інші види позик.

У банківській сфері України найбільша питома вага злочинів пов'язана з кредитуванням, незаконним зняттям грошових коштів з рахунків, привласненням депозитів, маніпуляції з первинними документами, що призводить до викривлення фінансової звітності.

Банківська сфера, завдяки різноманітності фінансових послуг та інструментів, клієнтської бази та акумуляції залучених коштів, є привабливим об'єктом для застосування шахрайських схем.

У більшості випадків злочинна діяльність при проведенні розрахункових, депозитних та кредитних операцій здійснюється за участю співробітників банків, зокрема посадових осіб банківських установ.

Основними інструментами, які використовуються в схемах розкрадання та ВК, отриманих внаслідок їх викрадання з банківських установ, є:

- «сміттєві» цінні папери (акції, векселі);
- боргові зобов'язання підприємств з ознаками фіктивності;
- переведення права вимоги;
- конвертування коштів у готівку.

Стрімкий розвиток фінансових та інформаційних технологій, поглиблення та розгалуження зв'язків як на національному, так і міжнародному рівнях, значно полегшують та навіть сприяють комунікації злочинців і ОЗУ як на території України так і за її межами.

Новітні фінансові технології значно вплинули на швидкість обігу коштів, як у банківській системі, так і поза нею, а також на різноманіття форм розрахунків між учасниками, в тому числі пов'язаних зі скоєнням фінансових злочинів, таких як ВК.

Найбільш уразливими для кіберзлочинів у банківському секторі є он-лайн послуги або послуги віддаленого доступу клієнтів до власних рахунків у банках, електронні гаманці з «прив'язаними» до них картковими рахунками. Випадки викрадення коштів з рахунків клієнтів банківських установ постійно зростають.

Перелік інструментів, якими користуються кіберзлочинці для ВК досить широкий, серед яких:

- використання рахунків, відкритих за втраченими або підробленими документами;
- відкриття рахунку, в т.ч. карткових на ім'я малозабезпечених громадян та підприємств з ознаками фіктивності;
- використання міжнародних платіжних систем (електронні платежі);
- проведення ланцюгових фінансових потоків через декілька банківських рахунків за допомогою дистанційного доступу;
- електронні кошти та криптовалюти;
- використання підставних осіб.

Можливості страхового ринку активно використовуються для проведення схемних операцій, які спрямовуються на мінімізацію оподаткування суб'єктів господарювання, виведення грошових коштів з обороту та перерахування за кордон або одержання інших економічних переваг як страховиками, так і третіми особами.

Основними інструментами на страховому ринку, в схемах ВК доходів, є:

- укладання договорів страхування за малоймовірними ризиками;
- фіктивні документи щодо настання страхового випадку;
- укладання агентських договорів із завищеною комісією;
- перестраховання у компаній з незадовільним фінансовим станом;
- «сміттєві» цінні папери (акції, векселі, інвестиційні сертифікати);
- конвертування коштів у готівку.

Привабливість ринку цінних паперів в схемах ВК обумовлена значною кількістю професійних учасників фондового ринку, серед яких зустрічаються «технічні», які створюються певною групою осіб під конкретні фінансові операції. Після виконання таких операцій, новостворені професійні учасники ринку анулюють ліцензії, або ж взагалі зникають, що виявляється державним регулятором лише під час проведення перевірки або отримання скарги від інвесторів про відсутність ліцензіата за місцезнаходженням.

При ВК через ринок цінних паперів використовуються наступні інструменти:

- цінні папери, емітентами яких є підприємства з ознаками фіктивності;
- цінні папери, які обертаються на позабіржовому ринку;
- векселі, з обігом понад 3 роки або виписані новоствореними підприємствами;
- ощадні сертифікати на пред'явника;
- облігації внутрішньої державної позики придбані не за ринковою вартістю;
- конвертування коштів у готівку.

Сфера державного управління залишається досить привабливою для розкрадання, враховуючи значні обсяги коштів, що виділяються для закупівлі товарів, робіт і послуг з урахуванням потреб підприємств, установ та організацій державної власності та підприємств з державною часткою.

Для легалізації ЗД з державного та місцевих бюджетів, державних підприємств, суб'єктів господарювання з державною часткою у статутному капіталі, використовувались типові для даного злочину інструменти:

- залучення підставних осіб та фіктивних підприємств;
- укладення фіктивних торговельних угод, підроблення документів;
- використання «сміттєвих» цінних паперів та безповоротної фінансової допомоги;
- обготівковування через рахунки юридичних та фізичних осіб.

Джерелами незаконних капіталів, які легалізуються через зовнішньоекономічні операції, можуть бути доходи, отримані в результаті традиційних форм кримінальної діяльності (наприклад, торгівлі наркотиками, торгівлі людьми), а також доходи від фінансових злочинів (привласнення коштів та майна).

Основними інструментами, які застосовуються в схемах з використанням зовнішньоекономічних фінансових операцій є:

- псевдо імпорتنі контракти;
- «сміттєві» цінні папери;
- фіктивні підприємства – резиденти та нерезиденти;
- договори щодо заліку однорідних зустрічних вимог;
- підроблення документів про здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- позики від нерезидентів, псевдо інвестиції, обготівковування;
- використання підставних осіб.

Фактор фінансування тероризму (ФТ).

Активізація тероризму та сепаратизму в Україні по-новому формулює завдання боротьби з їх фінансуванням і вимагає вжити жорстких заходів по контролю за фінансовими потоками. Тому діяльність щодо виявлення та ефективного блокування каналів фінансової підтримки терористичних та сепаратистських організацій повинна бути одним із ключових напрямів довгострокової стратегії діяльності державних органів. Адже, саме фінансування надає можливості для здійснення терористичних актів, забезпечуючи відповідну підготовку терористів, їх технічне оснащення та інші необхідні витрати, а його припинення служило б найкращою зброєю в боротьбі з тероризмом.

На даний час Україна входить до «зони ризику» виникнення тероризму і прямою причиною для його поширення в державі є ситуація на сході країни.

Крім цього, для України найбільш вразливою може бути діяльність прихильників терористичних організацій щодо переміщення чи «маскування» джерела походження активів, для послідуячого їх спрямування у надійні фінансові інститути розвинених країн. Також, спостерігається тенденція збільшення зацікавленості з їх боку до фінансових установ нашої держави для використання в якості транзитних інструментів. Основним фактором, який сприяє росту активності в Україні іноземних радикальних представників, є негативні соціально-економічні умови, зокрема, це високий рівень «тінізації» економіки, налагоджені механізми «конвертації» коштів, значний рівень корумпованості суспільства, позиція фінансових установ, направлена на залучення коштів, незважаючи на їх походження.

У ході розгляду системи оцінки національних ризиків ФТ необхідно зважати, що залучення фінансових потоків, котрі підтримують тероризм, мають дві складові: зовнішню і внутрішню.

До зовнішніх джерел фінансування, слід віднести надходження від:

- міжнародних екстремістських організацій;
- радикальних представників країн ісламського світу;
- держав, зацікавлених у підтримці нестабільності в Україні та розпалюванні антидержавних, сепаратистських настроїв серед радикально налаштованих прошарків населення;
- представників закордонних формувань, які підтримують учасників регіональних збройних конфліктів.

До внутрішніх джерел можна зарахувати надходження від:

- «тіньової» діяльності в сфері економіки;
- незаконного обігу наркотиків, зброї, торгівлі людьми та нелегальної міграції;
- прибічників формування серед населення антиурядових та антидержавних настроїв.

На даний час, найбільш поширеними інструментами в схемах ФТ (сепаратизму) є:

- надання фінансової допомоги;

- договори відступлення прав вимоги;
- купівля товарів на тимчасово окупованій території;
- використання благодійних організацій;
- підставні особи.

В ході аналізу, виявлено наступні способи ФТ (сепаратистської) діяльності:

- залучення коштів фізичних осіб для фінансування терористичної (сепаратистської) діяльності;
- перерахування грошових коштів на карткові рахунки фізичних осіб, які здійснюють терористичну (сепаратистську) діяльність;
- вимагання фінансової допомоги у суб'єктів господарської діяльності так званими високопосадовцями «ДНР» та «ЛНР»;
- використання «конвертаційних» центрів;
- збір коштів у соціальних мережах під виглядом благодійної допомоги групою фізичних осіб;
- перерахування грошових коштів за допомогою електронних платіжних систем на адресу підставних осіб.

ГПУ протягом 2014 – 1 півріччя 2016 р.р. обліковано 3 100 кримінальних правопорушень за злочини, передбачені статтями 258-258-5 ККУ.

Статті ККУ	2014	2015	1 півріччя 2016	2014 – 1 півріччя 2016
258	894	349	449	1692
258-1	7	1	0	8
258-2	4	3	1	8
258-3	427	567	176	1170
258-4	11	7	0	18
258-5	48	93	63	204
Всього:	1391	1020	689	3100

Табл. 1.5.1. Інформація щодо кількості КП (кримінальних справ) та осіб за вироками, що набрали законної сили

Протягом 2014 – 1 півріччя 2016 р.р. до судових органів за вчинення злочинів, проти громадської безпеки, а саме передбачених ст.ст. 258 – 258-5 ККУ передано 679 КП, з яких:

- у 2014 р. – 58 КП щодо 85 осіб, з яких судами розглянуто 39 справ та постановлено 3 вироки і засуджено 3 осіб;
- у 2015 р. – 425 КП щодо 553 осіб (у т.ч. 19 – у складі ОЗУ), з яких судами розглянуто 226 справ та постановлено 69 вироків і засуджено 52 особи;
- у 1 півріччі 2016 р. – 196 КП щодо 501 особи (у т.ч. 40 – у складі ОЗУ), з яких судами розглянуто 161 справу та постановлено 92 вироки і засуджено 65 осіб.

З метою виявлення осіб, які сприяють терористичній діяльності та антидержавним заходам в Україні, Держприкордонслужбою України у 2015 р. були розроблені загальнодержавні профілі ризиків.

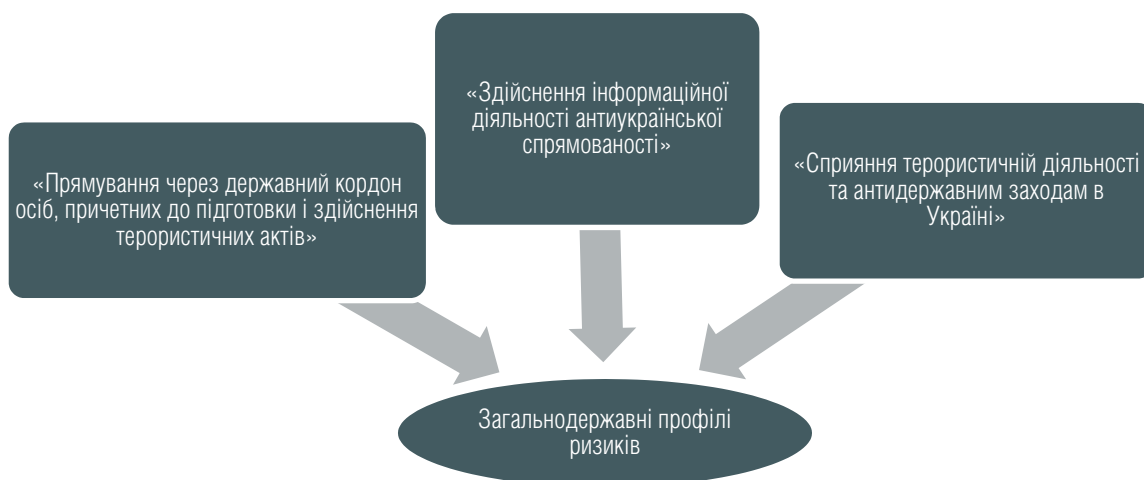

Рис. 1.5.3. Загальнодержавні профілі ризиків

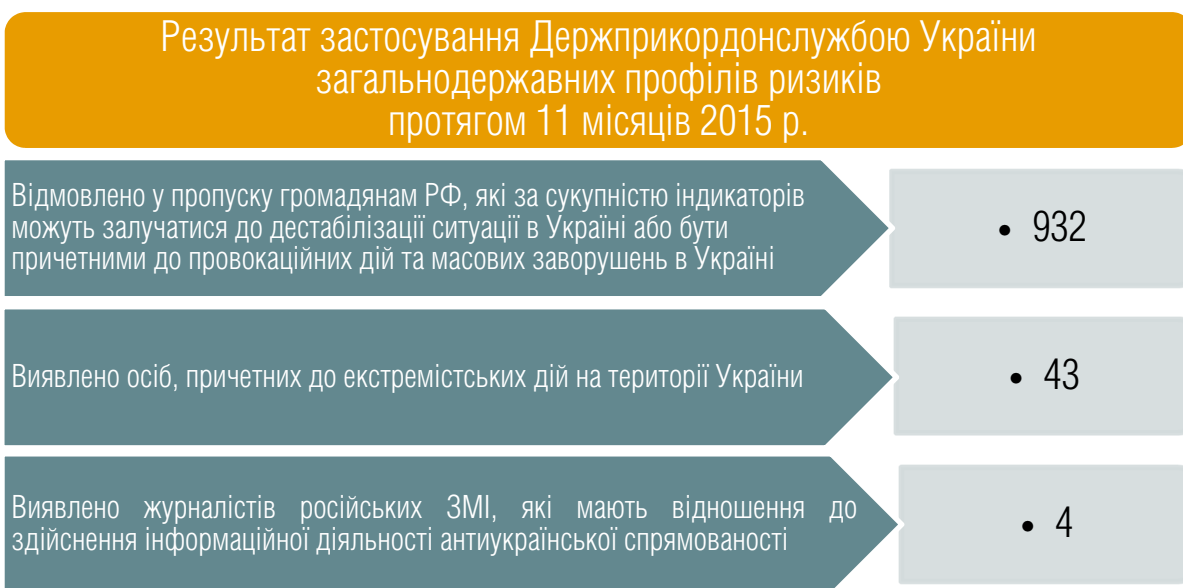

Рис. 1.5.4. Застосування загальнодержавних профілів ризиків

На сьогодні, одним із пріоритетних напрямків ДСФМУ є діяльність, яка направлена на виявлення серед учасників ФО неприбуткових організацій, відносно яких є підозри вважати, що їх діяльність або їх ФО використовуються в якості каналу ФТ та/або сепаратизму.

Звітний період	Передано УМ		Передано ДУМ		Всього матеріалів (УМ+ДУМ)	
	загалом	у т.ч. щодо неприбуткових організацій	загалом	у т.ч. щодо неприбуткових організацій	загалом	у т.ч. щодо неприбуткових організацій
2014 р.	55	4	18	2	73	6
2015 р.	39	7	9	-	48	7
I півр. 2016 р.	11	-	7	-	18	-
Всього	105	11	34	2	139	13

Табл. 1.5.2. Направлені до ПО та РО УМ та ДУМ, які пов'язані з ФТ

При цьому, одним з найголовніших напрямків, на яких акцентує свою діяльність ДСФМУ, є визначення і блокування коштів, пов'язаних з діяльністю осіб, які фінансують тероризм та осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території чи державного кордону України.

З огляду на це, протягом 2014 р. ДСФМУ підготовлено та направлено до ПО 73 матеріали (з них 55 УМ та 18 ДУМ).

За 2015 р. ДСФМУ підготовлено 48 матеріалів (39 УМ та 9 ДУМ) стосовно ФО, які можуть бути пов'язані з ФТ або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території чи державного кордону України.

За 1 півріччя 2016 р. ДСФМУ підготовлено та направлено до СБУ 18 матеріалів (11 УМ та 7 ДУМ).

За період 2014 р. – I півріччя 2016 р. ДСФМУ від ПО України отримано 505 листів з питань протидії ФТ та сепаратистських проявів в Україні, а саме: у 2014 р. – 261; у 2015 р. – 127; за I півріччя 2016 р. – 117.

За результатом здійснення процесуальних дій відключено від платіжної системи більше 250 терміналів, які функціонували на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей, викрито протиправний механізм ФТ та сепаратистських угруповань, шляхом використання електронної платіжної системи.

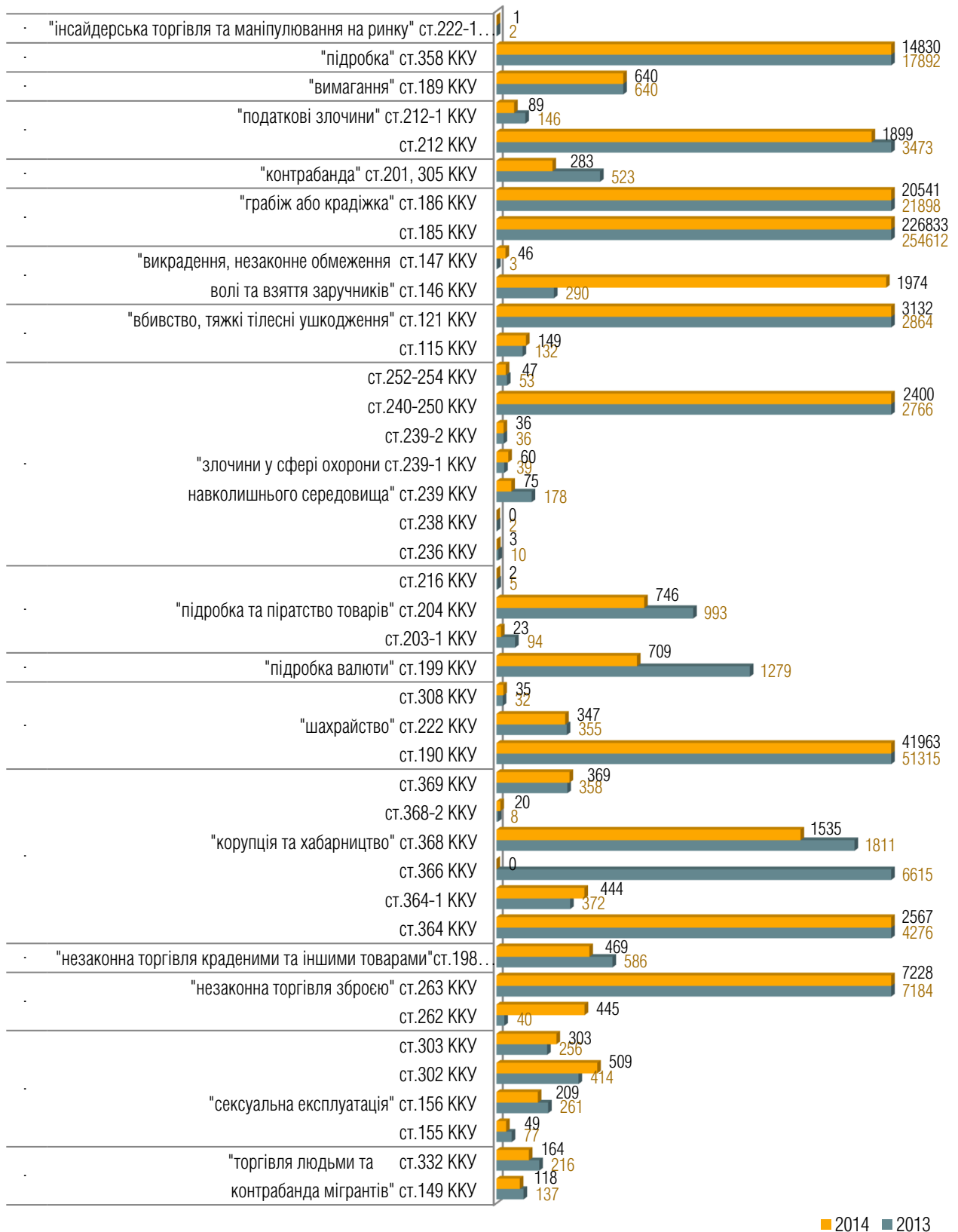

Рис. 1.5.5. Злочини, зареєстровані ПО протягом 2013-2014 р.р.⁴⁰

⁴⁰ Джерело: побудовано за інформацією ПО.

Фактор тіньової економічної діяльності.

З метою посилення боротьби з тіньовою економічною діяльністю, корупційними проявами у 2015 р. органами виконавчої влади здійснювалися наступні заходи.

У 2015 р. Держфінінспекцією України⁴¹ та її територіальними органами проведено більше 4 000 контрольних заходів, з яких майже 3 800 ревізій певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності та перевірок державних закупівель.

Порушення фінансово-господарської дисципліни виявлено на майже 3,1 тис. підприємствах, в установах і організаціях.

Загалом протягом 2015 р. на майже 3,1 тис. підприємствах, установах і організаціях усіх форм власності виявлено порушень, які призвели до втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму майже 3,9 млрд. УАН, з них при використанні державних ресурсів – на суму майже 2,8 млрд. УАН, комунальних ресурсів – на суму 895,4 млн. УАН.

У ході реалізації контрольних заходів, спрямованих на здійснення державного контролю відповідно до вимог, визначених законами України, нормативно-правовими актами Президента України та КМУ, встановлено фінансових порушень у використанні бюджетних коштів, що призвели до втрат загалом на майже 1,6 млрд. УАН, з яких понад 819,6 млн. УАН (52,9 %) – ресурси державного бюджету.

За результатами проведених ревізій незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей, їх недостачі встановлено на понад 2,9 тис. об'єктах контролю на загальну суму майже 3,1 млрд. УАН (або 79,6 % від загальної суми виявлених порушень, що призвели до втрат). У бюджетних установах і організаціях виявлено незаконне і нецільове витрачання коштів і матеріальних цінностей та їх недостачі на суму майже 784,6 млн. УАН, що складає 20,2 % від загальної суми виявлених таких порушень.

Внаслідок реалізації товарів, робіт і послуг за заниженими цінами, безоплатного надання в оренду природних і матеріальних ресурсів тощо бюджетами усіх рівнів, бюджетними установами та організаціями, підприємствами втрачена можливість отримати належні доходи в сумі понад 790,5 млн. УАН (20,4 %).

Органами Держфінінспекції вжито заходів, завдяки яким у 2015 р. забезпечено: відшкодування і поновлення незаконних та нецільових витрат і недостач на суму майже 753,0 млн. УАН (з яких 224,0 млн. УАН – за порушеннями, виявленими у попередніх періодах), у тому числі бюджетних ресурсів – 528,4 млн. УАН.

За результатами проведених контрольних заходів загалом органами Держфінінспекції подано 3 500 пропозицій щодо застосування фінансових санкцій до порушників фінансово-бюджетної дисципліни, з яких застосовано 3 018, а саме: у 314 випадках призупинено бюджетні асигнування, у 2 403 – зупинено операції з бюджетними коштами та 301 об'єктам контролю – розпорядникам бюджетних коштів зменшено бюджетні призначення/асигнування на загальну суму майже 34,5 млн. УАН.

З метою вжиття відповідних заходів до порушників фінансової дисципліни органами Держфінінспекції до ПО у звітному періоді передано майже 2 000 матеріалів ревізій, перевірок державних закупівель та комісійних перевірок. У свою чергу, ПО у 2015 р. за матеріалами проведених контрольних заходів розпочато понад 1 000 досудових розслідувань. Крім цього, органи Держфінінспекції, реалізуючи право на звернення до суду в інтересах держави, пред'явили 576 позовів до суду щодо відшкодування втрат фінансових і матеріальних ресурсів на загальну суму понад 814,0 млн. УАН. Також ініційовано 508 цивільних позовів перед органами прокуратури, об'єктом контролю або його органом управління, іншим державним органом.

За 2015 р. до ДСФМУ направлено 90 інформацій про запобігання та протидію ВК на суму понад 3,3 млрд. УАН.

За порушення фінансово-бюджетної дисципліни до адміністративної відповідальності притягнуто понад 10,2 тис. посадових осіб. Загальна сума накладених адміністративних стягнень становила понад 2,6 млн. УАН. До дисциплінарної відповідальності в звітному періоді притягнуто понад 2,0 тис. посадових осіб, з яких 265 – звільнено із займаних посад, до матеріальної – 868 осіб.

Протягом 2015 р. ДФС⁴² та її територіальними органами було проведено активну роботу щодо виявлення суб'єктів мінімізації податкових зобов'язань, які формували фіктивний податковий кредит та надавали його платникам податків реального сектору економіки. Зокрема, в 2015 р. підрозділами податкового та митного аудиту ДФС проведено 21,7 тис. перевірок суб'єктів господарювання (у тому числі 3,6 тис. планових та 18,1 тис. позапланових перевірок), за результатами яких сума донарахованих грошових зобов'язань, що підлягає погашенню, становить понад 4,6 млрд. УАН.

⁴¹ Джерело: офіційний сайт Держфінінспекції: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/122325;jsessionid=C6A1F691317782731A096263AD2BCD84.app1>

⁴² Джерело: офіційний сайт ДФС: [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/-pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robota/http://sfs.gov.ua/data/material/000/105/156743/2015.pdf>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnistyu-ta/informatsiya-pro-vjittya-zahodiv-schodo-bo/231912.html>
<http://sfs.gov.ua/diyalnist/-zapobigannya-proyavam-korupts/insha-informatsiya-pro/232136.html>

Органами досудового розслідування ДФС протягом 2015 р. розпочато 7 942 КП, у яких закінчено досудове розслідування, направлено до суду з обвинувачувальним актом 673 КП стосовно 715 осіб. Забезпечено відшкодування збитків за закінченими КП на суму більше 520,7 млн. УАН.

Упродовж 2015 р. митницями ДФС порушено 17,8 тис. справ про порушення митних правил на суму понад 1,8 млрд. УАН. З них у 8,5 тис. справ реально вилучено предмети правопорушень на суму понад 628,98 млн. УАН. Зокрема, вилучені наступні предмети правопорушень:

- промислових товарів на суму понад 366,85 млн. УАН;
- продовольчих товарів на суму понад 106,27 млн. УАН;
- валюти на суму понад 102,28 млн. УАН;
- транспортних засобів на суму понад 53,57 млн. УАН.

1.6. Дослідницько-навчальна діяльність у сфері фінансового моніторингу

На базі Навчально-методичного центру ДСФМУ⁴³, створеного розпорядженням КМУ⁴⁴, постійно здійснюється підготовка фахівців з питань фінансового моніторингу в сфері ПВК/ФТ.

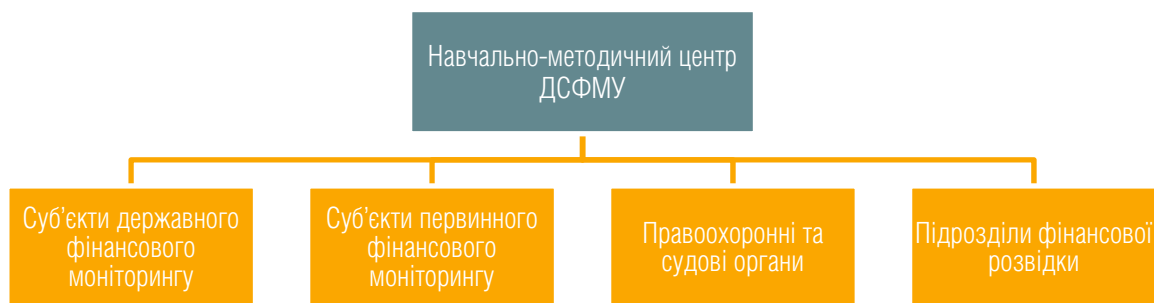

Рис. 1.6.1. Напрямки роботи НМЦ ДСФМУ

Працівники СДФМ та СПФМ відзначають високий рівень компетентності викладачів, комплексність освітніх програм навчання, що в цілому дає можливість підкріпити теоретичні знання практичними діями у здійсненні фінансового моніторингу.

Категорії слухачів	2013 р.	2014 р.	2015 р.
СПФМ			
Кількість навчальних заходів для СПФМ	32	33	40
Кількість семінарів для СПФМ	4	9	21
Кількість слухачів в розрізі СПФМ:			
учасники ринку фінансових послуг	462	451	472
суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна	17	27	15
товарні та інші біржи, що проводять ФО з товарами	7	19	16
професійні учасники ринку цінних паперів	20	10	97
оператори поштового зв'язку	-	43	18
суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги	-	11	7
нотаріуси	117	156	294
лізінгодавці	12	-	-
різні категорії СПФМ по новаціям Закону	-	38	138
СДФМ			
Кількість навчальних заходів для СДФМ	8	5	4
Кількість слухачів в розрізі СДФМ	144	43	75
у тому числі їх представники:			
Мінінфраструктури	5	-	2
Мінекономрозвитку	6	1	3
Мін'юст	57	18	25

⁴³ Офіційний веб-сайт Навчально-методичного центру ДСФМУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finmonitoring.in.ua/ua/>

⁴⁴ Про утворення Навчально-методичного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму: розпорядження Кабінету Міністрів України, 13 грудня 2004 р. № 899-р.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/899-2004-%D1%80>

Нацкомфінпослуг	41	8	4
НКЦПФР	35	16	23
Мінфін	-	-	7
ДСФМУ	-	-	11
ПО, судові та інші органи			
Кількість навчальних заходів для ПО	15	15	14
Кількість слухачів в розрізі ПО, суддів та інших органів	466	431	525
у тому числі їх представники:			
МВС	33	134	200
СБУ	39	16	38
СЗР	2	22	23
ГПУ	22	5	15
Представники судових органів	301	184	99
ДФС	4	15	72
Державної митної служби України	5	-	-
ДПСУ	1	-	13
Міністерства доходів і зборів України	30	-	-
Секретаріату КМУ	-	-	1
Міністерства оборони України	1	-	4
Державної фінансової інспекції України	28	55	60

Табл. 1.6.1. Підготовка фахівців з питань ПВК/ФТ на базі НМЦ ДСФМУ⁴⁵

Навчально-методичним центром ДСФМУ періодично проводиться анкетування представників ПО, РО та судових органів, які проходять навчання з питань фінансового моніторингу. і

Анкети запитальників, зокрема включають питання стосовно проявів корупції в ПО, ризиків використання СПФМ з метою ВК, якості навчання у сфері ПВК/ФТ тощо.

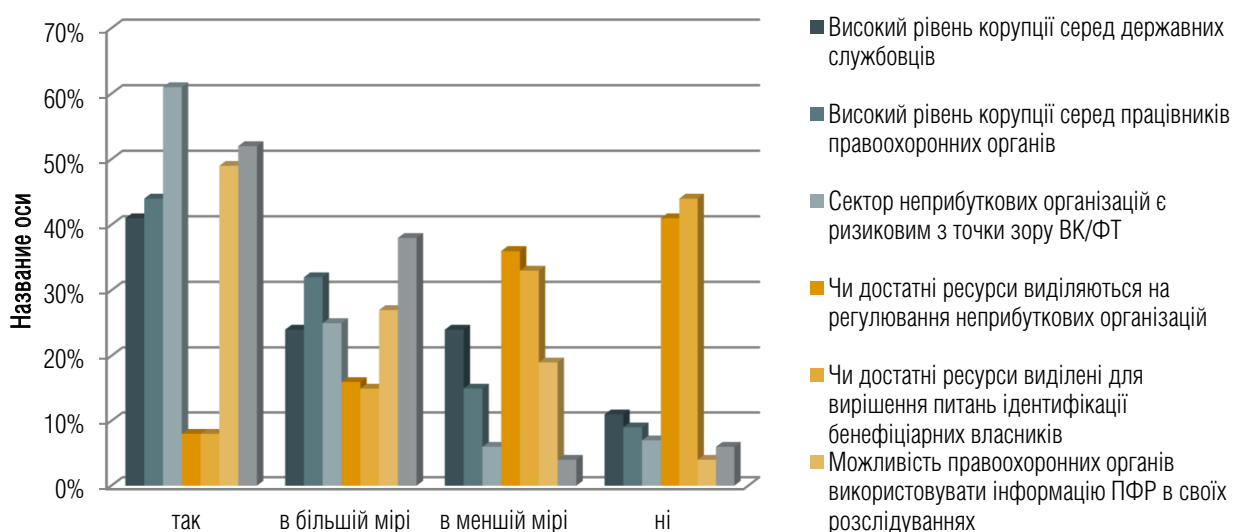

Рис. 1.6.2. Результати опитування представників ПО, РО та судових органів у 2015 р.

⁴⁵ Джерело: побудовано за даними Навчально-методичного центру ДСФМУ.

Крім того, протягом 2015 р. 43 співробітника ГПУ брали участь у навчальних тренінгах з питань фінансових розслідувань, організованих Міжнародним центром повернення активів Базельського інституту управління.

У 2014 р. на базі Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», а також Національної академії СБУ організовано та проведено дев'ять потоків підвищення кваліфікації оперативного та керівного складу органів СБУ, на яких підвищили кваліфікацію з питань ПВК/ФТ 67 співробітників СБУ.

У 2013 р. на базі Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів органів ДПС України підвищення кваліфікації за напрямом «Організація боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» пройшли 27 працівників підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, органів доходів і зборів.

У 2014 р. на базі Відділення Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства доходів і зборів України підвищення кваліфікації за напрямом «Організація боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» пройшли 22 працівники підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, органів доходів і зборів.

1.7. Загрози та ризики

Загроза 1. Політична нестабільність

Ризик 1	Прогресування політичного ризику та політичної нестабільності		
Рівень наслідків	4	Коментар	Масштаби політичного ризику в країні є серйозними. Найбільш концентровано вони полягають у прагненні влади, не досягнення її ефективності, а розширення її масштабів. Права та привілеї переважають обов'язки, а обслуговування суспільних потреб розглядаються переважно як спосіб зміцнення позицій у владі. Все це в певній мірі спотворює систему влади, орієнтацію її діяльності та суспільно-політичну роль. Наслідки проблем переплетіння влади і бізнесу передбачають необхідність не просто тримати великий капітал в межах закону, а життєві рішення щодо захисту національних інтересів, а не інтересів великого бізнесу. З цих причин досі не може утвердитись інститут опозиції, рухливими і непевними є межі між політичними силами і нестійкість їхніх союзів. За таких умов належна ефективність державного механізму перебуває під ризиком.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Як свідчить рис. 1.1.2. індикатори політичної стабільності в Україні за 10 років не досягали навіть 50 % рівня. Зв'язок між політичним ризиком та, як наслідок, політичною стабільністю і економічним розвитком країни наочно демонструє кореляційно-регресійний аналіз. В Україні протягом 2005-2013 р.р. існував обернений зв'язок між політичною стабільністю та економічним розвитком, проте в залежності від того чи іншого індикатора політичної стабільності цей зв'язок коливається від слабкого до сильного, оскільки кожен з цих індикаторів робить наголос на різні виміри політичної стабільності, які менше чи більше впливали на економіку. Прямий вплив на підвищення політичного ризику чинять конфліктні ситуації та конфлікти, які пов'язані з інститутами парламентської більшості та парламентської опозиції. Стосунки між цими основними внутрішньопарламентськими політичними групами в країні відзначаються значною зарядженістю на надмірну критичність та на чисту перемогу. Власне, й доцільність існування парламентської опозиції визначається не лише критикою влади, а й бажанням самій стати владою.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	ВРУ прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України» (щодо фінансування політичних партій)⁴⁶. Проведена люстрація відповідно до Закону України «Про очищення влади»⁴⁷.
Опис заходів	На сьогоднішній день, згідно з чинним законодавством існують органи, які за власною ініціативою мають право контролювати чи перевіряти діяльність партій: Мін'юст (компетенція стосується дотримання ними положень Конституції, законів «Про політичні		

⁴⁶ Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України (щодо фінансування політичних партій): Закон України, 8 жовтня 2015 р. № 732-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/732-19>

⁴⁷ Про очищення влади: Закон України, 16 жовтня 2014 р. № 1682-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>

	партії в Україні», «Про громадські об'єднання»⁴⁸, а також партійних статутів), Центральна виборча комісія (дотримання партіями встановленого порядку участі у виборах) та податкові інспекції (дотримання політичними партіями законодавства щодо звітності про їхні доходи і видатки, а також достовірністю та повнотою даних, відображених у звітності). В Україні склалися два впливові фактори політичних реформ: перший із яких – це активне громадянське суспільство, а другий – «м'яка сила» ЄС та Міжнародних фінансових організацій.
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Забезпечити стабільність демократичних інституцій, політичної і соціальної інтеграції. 2. Посилити відповідальність за прийняті політичні рішення. 3. Виробити стратегію зменшення та запобігання політичних ризиків. 4. Продовжити реформу виборчої системи.

Ризик 2		Непрозоре фінансування політичних партій	
Рівень наслідків	2	Коментар	Враховуючи те, що для утримання політичних партій необхідні значні кошти, основними джерелами фінансування партій є політичні олігархи, які після виходу партії до Верховної Ради України представляють в Парламенті свої інтереси та інтереси свого бізнесу, а не інтереси народу. Політичні партії виступають як бізнес проекти олігархів. Наслідками встановленого ризику є використання окремими представниками влади та політиками партій з метою реалізації вузькогрупових чи особистих цілей, ВК, застосування чорного піару.
Рівень ймовірності	2	Коментар	В Україні партії не є суто програмно-ідеологічними. Частина партій є політтехнологічними проектами, які виникли під певні вибори і невідомо, як довго вони будуть існувати. Основними наслідками слабкої фінансової спроможності партій в Україні є: - активна діяльність лише «під вибори»; - фінансова залежність більшості партій від фінансово-промислових груп, окремих інвесторів, зрощення бізнесу і політики; - тіньове фінансування і політична корупція; - фракційна нестабільність, низький рівень фракційної дисципліни.
Загальний рівень ризику	4		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії політичній корупції»⁴⁹ визначено, що НАЗК має здійснювати контроль за фінансуванням статутної діяльності політичних партій та за законністю використання відповідних коштів. Результатом цього контролю має бути аналіз щоквартальних звітів політичних партій. Проте, так як НАЗК новостворений орган, наразі ведеться робота по виконанню вимог Закону України «Про політичні партії в Україні»⁵⁰.

⁴⁸ Про громадські об'єднання: Закон України, 22 березня 2012 р. № 4572-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/page>

⁴⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії політичній корупції: Закон України, 8 жовтня 2015 р. № 731-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/731-19/page>.

⁵⁰ Про політичні партії в Україні: Закон України, 5 квітня 2001 р. № 2365-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/page>.

Опис заходів	Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції» передбачається: запровадити державне фінансування політичних партій (статутної діяльності політичних партій та компенсації витрат на передвиборну агітацію); визначити розміри внесків фізичних і юридичних осіб на користь партій; деталізувати положення законодавства з питань фінансової звітності політичних партій про надходження та використання коштів; забезпечити доступ громадськості до інформації про джерела фінансування політичних партій. Передбачається також посилення кримінальних та адміністративних покарань за порушення обмежень у фінансуванні партії, встановлюються обмеження щодо використання ресурсів та майна політичними партіями. ВРУ прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України» (щодо фінансування політичних партій), згідно з яким до видатків, які здійснюватимуться з Державного бюджету України, будуть віднесені видатки на державне фінансування статутної діяльності політичних партій, не пов'язаної з їх участю у виборах, а також на відшкодування витрат партій на передвиборну агітацію під час чергових і позачергових виборів народних депутатів України. У разі практичної реалізації цих законодавчих ініціатив можуть бути створені реальні передумови для зменшення впливу фінансово-промислових груп на діяльність політичних партій, забезпечення більшої прозорості партійних фінансів, стимулювання інституційного розвитку партійних структур.
Чистий рівень ризику	4
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Запровадити прозоре фінансування партій, ретельний контроль за використанням партіями цих коштів та гнучку систему відповідного оподаткування. 2. Запровадити ефективну звітність політичних партій щодо фінансування та використання коштів. 3. Підготувати пропозиції щодо підготовки проекту закону про лобіювання.

Загроза 2. Високий рівень корупції

Ризик 1	Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів		
Рівень наслідків	4	Коментар	Рис. 1.1.3. ілюструє динаміку індексу сприйняття корупції в Україні. Значення CPI = 0 окреслює найвищий рівень корупції в країні, тоді як значення CPI = 100 – відсутність корупції. Упродовж останніх 15-ти років CPI України знаходиться в межах нижнього (25 % - го) квантилю (червона лінія), що є свідченням дуже високої ймовірності прояву корупційних діянь в Україні. В середньому CPI України був на 17 % гіршим за світовий. Основні наслідки прояву корупції в Україні: - неефективний розподіл і витрачання державних коштів і ресурсів; - низька ефективність обігу капіталу з точки зору економічного розвитку країни; - втрата у податкових надходженнях (фіскальні органи присвоюють собі частину національного доходу у вигляді хабарів); - втрата часу, пов'язана із створенням штучних бюрократичних перешкод (замість виробництва матеріальних благ індивіди витрачають час на непродуктивний пошук корупційної ренти); - пригнічення приватної ініціативи в економіці; - відтік кваліфікований кадрів, освіченої молоді і людей з підприємницькими здібностями в інші країни; - зниження прямих інвестицій та уповільнення економічного росту; - зниження якості суспільних послуг;

			- нецільове використання міжнародної допомоги та неефективність такої допомоги; - ріст соціальної нерівності; - зростання ролі організованої економічної злочинності; - збитки для політичної легітимності влади; - зниження суспільної моралі і загальної доброчесності; - підвищення репутаційних та іміджевих ризиків країни.
Рівень ймовірності	4	Коментар	За результатами 2015 р. (після набрання чинності новою редакцією Закону) близько 20 % розподілу сум коштів за наданими СПФМ-банками ППО були пов'язані із операціями публічних діячів (рис. 3.1.5). Інакше кажучи, ймовірність здійснення корупційних діянь національними публічними діячами в Україні відноситься до четвертого (найвищого, дуже ймовірного) квантилю розподілу за вищеокресленим критерієм. Майже 50 % предикатних злочинів в Україні, прямо пов'язані із вчиненням корупційних діянь (рис. 1.5.2).
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Заходи щодо стримування високої (політичної) корупції в Україні характеризуються низькою ефективністю. Акцент ПО до 2015 р. включно був в основному зосереджений на побутовій корупції. Однак, 14.10.2014 р. в Україні був прийнятий антикорупційний пакет законів, згідно з яким створені такі нові інституції як НАБУ, НАЗК, САП, та удосконалені критерії виявлення ФО публічних діячів на рівні СПФМ. Вказані реформи слід вважати вагомим кроком на шляху удосконалення ефективності антикорупційних заходів в Україні.
Опис заходів			1. У 2014 р. було прийняте необхідне антикорупційне законодавство, і в 2015 р. були запущені три нових інституції боротьби з корупцією: - НАБУ (функції: профілактика, виявлення, припинення та розслідування корупційних злочинів); - САП (функції: процедурний нагляд за кримінальними розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ, державне обвинувачення в суді); - НАЗК (функції: розробка та реалізація державної політики по боротьбі з корупцією, перевірки майнових декларацій національних публічних діячів, а також моніторинг способу життя посадових осіб високого рівня з метою виявлення неправди у їхніх майнових деклараціях та безпідставного збагачення). Станом на червень 2016 р., за більш ніж 7 місяців діяльності НАБУ і САП, було розпочато 148 КП (щодо керівників державних підприємств, прокурорів, суддів, державних службовців категорії «А», а також інших посадових осіб). 35 повідомлень про підозру були вручені, обвинувальні висновки щодо 19 осіб були підготовлені; 15 випадків були доведені (з яких 8 випадків стосуються суддів). 2. Система державних електронних закупівель ProZorro, яка отримала міжнародну премію в сфері закупівель, (https://prozorro.gov.ua/) була запроваджена в Україні з 12.02.2015 р. (діє протягом 16 місяців). За цей період часу, система була використана 5 740 учасниками урядових закупівель, які здійснили 113,712 заявок з очікуваною вартістю 37,4 млрд. УАН. Потенційна сума економії на 1,67 млрд. УАН (або 13,85 % при конкурентних процедурах). З 01.08.2016 р. і далі, всі державні закупівлі повинні бути зроблені в системі ProZorro. Система відповідає вимогам договору про державні закупівлі з СОТ, до якого Україна приєдналася у травні 2016 р. Система ProZorro отримала міжнародну премію в області державних закупівель (Procurement Leader Award) – за розробку і впровадження електронної системи з унікальною архітектурою. Завдяки системі ProZorro Україна отримала право на організацію великого міжнародного форуму з питань державних закупівель – «Закупівля, цілісність, управління і відкритість» (PRIMO) – форуму по боротьбі з корупцією в сфері державних закупівель (травень-червень 2017 р.)

	3. Удосконалення механізму ідентифікації та встановлення кінцевого бенефіціарного власника (контролера) у структурі власності клієнтів юридичних осіб. Відкриття даних щодо кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Україна є однією з перших країн в Європі, що технічно встановила високі стандарти прозорості даних бенефіціарної власності. 4. Був створений єдиний портал по використанню державних коштів. У ньому представлені дані про використання державних коштів з боку державних установ, а також державних і муніципальних підприємств⁵¹. Цей ресурс дозволяє будь-якому користувачеві контролювати чи ефективно використовуються державні кошти. 5. Посилення банківського законодавства в контексті підвищення відповідальності за кредитування пов'язаних осіб. Зокрема, постановою Правління НБУ затверджене Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку, яке регулює порядок розкриття структури власності⁵². Цей процес направлений не на формальне розкриття інформації, а на розкриття реальних контролерів банків. Крім того, безпосередньо ст. 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність»⁵³ встановлено заборону здійснювати ризикову діяльність, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку далі – ризикова діяльність), відповідальність за здійснення якої передбачена ст.ст. 73, 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність». При цьому Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу⁵⁴, передбачено, що ознаками здійснення банками ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу можуть бути, зокрема здійснення ФО клієнтом, який є публічним діячем, особою, близькою або пов'язаною з публічним діячем, щодо якого (якої) банк не має документально підтверджених відомостей стосовно джерел походження коштів (активів, прав на такі активи), достатніх для підтвердження його (її) реальних фінансових можливостей проводити чи ініціювати проведення відповідної ФО.
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Впровадити захищену онлайн систему майнового декларування національними публічними діячами на сайті НАЗК. 2. Забезпечити ретельний контроль за своєчасністю та повнотою розкриття даних національними публічними діячами. 3. Відкривати КП за кожним фактом невідповідності стилю життя національних публічних діячів задекларованим ними активам. 4. Поширити електронне майнове декларування на всіх державних службовців України та на всіх посадових осіб органів місцевого самоврядування. 5. Посилити роль ПФР в антикорупційному режимі (налагодити тісну співпрацю ДСФМУ та НАБУ в контексті обміну необхідною інформацією, удосконалення відповідних механізмів та технологічних процедур взаємодії). 6. Забезпечити ефективне функціонування Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

⁵¹ Єдиний портал по використанню державних коштів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://spending.gov.ua>

⁵² Про затвердження Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку: постанова Правління НБУ, 21 травня 2015 р. № 328: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0328500-15>

⁵³ Про банки і банківську діяльність: Закон України, 7 грудня 2000 р. № 2121-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/page>

⁵⁴ Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: постанова Правління НБУ, 17 серпня 2012 р. № 346: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>

Ризик 2	Неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними		
Рівень наслідків	4	Коментар	Наслідком неефективних заходів із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними може бути розвиток корупції, тероризму, ВК і ухилення від сплати податків. Цей ризик стимулює підтримання фінансових потоків міжнародної злочинності і тероризму, прихованих за «корпоративною завісою».
Рівень ймовірності	3	Коментар	Відомості про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) не надаються: - політичними партіями, творчими спілками, їх територіальними осередками, адвокатськими об'єднаннями, торгово-промисловими палатами, релігійними організаціями, державними та комунальними підприємствами; - юридичними особами, учасниками яких є виключно фізичні особи, якщо кінцеві бенефіціарні власники (контролери) таких юридичних осіб збігаються з їх учасниками. У цьому випадку учасники-фізичні особи вважаються бенефіціарними власниками (контролерами) такої юридичної особи; - юридичними особами, які подали державному реєстратору відомості про своїх кінцевоих вигодонабувачів (вигодонабувача), у тому числі про кінцевих вигодонабувачів (вигодонабувача) їх засновника, якщо засновник - юридична особа. Наразі, відсутня процедура виявлення фактів ненадання та перевірки достовірності наданої юридичними особами державним реєстраторам інформації про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів). Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань⁵⁵ містить інформацію лише про економічних власників підприємств, тобто акціонерів, пайовиків, загалом тих хто має право голосу. Але інші економічні бенефіціари, чий суттєвий вплив на підприємства впливає не з юридичних прав а з фактичних обставин, таких як домовленостей про право голосу, умов фінансування чи родинної пов'язаності і становлять реальний ризик у контексті маскування інкримінованих коштів, не враховується.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Інформація про бенефіціарного власника юридичної особи вноситься до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР), що є у відкритому доступі, держателем якого є Міністерство юстиції України.
Опис заходів	ВРУ прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів» ⁵⁶ , яким передбачено розкриття юридичними особами інформації про кінцевих бенефіціарних власників (вигодоодержувачів) юридичних осіб.		

⁵⁵ Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://usr.minjust.gov.ua/>

⁵⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб та публічних діячів: Закон України, 14 жовтня 2014 р. № 1701-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1701-18>

	21.05.2015 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо відомостей про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) юридичної особи»⁵⁷. Вказаним законом було відкладено остаточний строк подачі відомостей про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) державному реєстратору до 25.09.2015 р. Зазначений закон скасував вимогу щодо подачі інформації державному реєстратору для юридичних осіб, учасниками яких є виключно фізичні особи, якщо такі фізичні особи є кінцевими бенефіціарними власниками (контролерами) юридичної особи. Також цей закон передбачив, що в разі відсутності кінцевого бенефіціарного власника (наприклад, коли жодна особа не володіє більше ніж 25 % статутного капіталу), необхідно подати державному реєстратору інформацію про відсутність кінцевого бенефіціара. Відповідно, для дотримання вимог законодавства щодо розкриття бенефіціарних власників, вітчизняним юридичним особам необхідно визначити власну структуру власності з огляду на законодавче визначення кінцевого бенефіціарного власника та обрати один із трьох можливих варіантів дій (подавати інформацію про кінцевого бенефіціарного власника (контролера), повідомляти про відсутність такого власника або не подавати жодної інформації державному реєстратору).
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Розробити процедуру виявлення фактів ненадання юридичними особами державним реєстраторам інформації про своїх кінцевих бенефіціарних власників (контролерів). 2. Запровадити інструменти перевірки достовірності наданої юридичними особами державним реєстраторам інформації про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів). 3. Опрацювати питання посилення відповідальності за ненадання, несвоєчасне надання та надання недостовірної інформації про кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) під час реєстраційних процедур.

⁵⁷ Про внесення змін до деяких законів України щодо відомостей про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) юридичної особи: Закон України, 21 травня 2015 р. № 475-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/475-19>

Загроза 3. Високий рівень тінізації фінансової системи

Ризик 1	Неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи		
Рівень наслідків	4	Коментар	Основними наслідками прояву тінізації фінансової системи України є: - неформальна зайнятість та тінізація заробітних плат негативно позначаються на розмірах страхових внесків до Пенсійного фонду України, фондів соціального страхування та обсягах надходжень до бюджету, що негативно впливає на стабільність системи державних фінансів та солідарної пенсійної системи, стримують нагромадження коштів накопичувальної складової пенсійної системи та розвиток її інвестиційного потенціалу; - збереження високого рівня тінізації фінансових потоків загрожує досягненню цілей стабілізації державного бюджету та знижує потенціал реформування фінансової системи; - недостатня надійність вітчизняного фондового ринку та страхових інститутів, спричинені їх інтегрованістю у тіньові схеми, є ризиком для запровадження II рівня пенсійної системи та переходу на страхову модель охорони здоров'я; - маніпуляції з розміром офіційних доходів дозволяють нелегально працюючим та працюючим, що отримують частку заробітної плати «у конвертах», необґрунтовано отримувати від держави соціальну підтримку, що може негативно позначитися на результативності вирішення завдань реформи системи соціальної підтримки; - тінізація земельних відносин перешкоджає формуванню ефективних механізмів управління ринком землі у контексті земельної реформи, реалізація земельної реформи без належного забезпечення інвентаризації, обліку, оцінки та контролю використання земель сприятиме подальшій тінізації ринку землі та створюватиме умови для легалізації правопорушень; - спотворення механізмів конкуренції внаслідок значних масштабів тінізації діяльності економічних суб'єктів та недостатня надійність вітчизняного фінансового ринку через високий рівень тінізації фінансових потоків негативно позначаються на результативності реформ, спрямованих на покращення бізнес-клімату та залучення інвестицій. Офшорні юрисдикції можуть використовуватися для фінансування тероризму, уникнення сплати податків та для інших незаконних операцій.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Масштаби тінізації економічних відносин в Україні залишаються наближеними до їх критичного рівня, який, за оцінками Мінекономрозвитку та за оцінками, базованими на екстраполяції даних про рівень тінізації національної економіки дорівнює 40 % (740 млрд. UAH у діючих цінах 2015 р., або 31 млрд. USD). Додаткові оцінки ймовірності тінізації національної економіки показані на рис. 1.3.3. Рівень ймовірності подальшої тінізації національної економіки залежить від ефективності нівелювання наступних чинників: 1) значного розриву між вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичною сумою, яку працюючий отримує за свою працю; 2) толерантного ставлення працюючих до практики виплати неофіційних заробітних плат та, відповідно, позбавлення їх гарантій щодо пенсійного та соціального забезпечення;

			3) відчуття невідповідності сплачених податків та внесків якості державних послуг, що призводить до необхідності значних додаткових витрат з боку населення з метою отримання цих послуг на належному рівні; 4) відчуттям несправедливості системи розподілу пенсій, пов'язаної з наявністю великої кількості спеціальних, професійних, особливих та пільгових професійних режимів; 5) наявністю механізмів, які забезпечують легке вилучення коштів підприємств у позалегальний сектор економіки з метою виплати тінювих заробітних плат; 6) фактичною безкарністю порушень у сфері оплати праці; 7) відсутність ефективно діючої системи обліку земель; 8) недосконалістю процедури безоплатної передачі, продажу та відведення в оренду фізичним та юридичним особам земельних ділянок державної та комунальної власності; 9) заборонаю відчуження земель сільськогосподарського призначення (за інформацією Держземагентства 98 % схем тінізації земельних відносин пов'язано з недотриманням цієї заборони); 10) недієвими механізмами викупу та оренди земельних ділянок під приватизованими об'єктами нерухомості; 11) недієвими механізмами контролю використання земель. За розрахунками Мінекономрозвитку у 2013 р. рівень тінювої економіки в Україні склав 35 % від обсягу офіційного ВВП, у 2014 р. – 41 % від обсягу офіційного ВВП. В той час, як рівень тінювої економіки у 2014 р. у середньому по країнах ЄС-28 становить 18,6 % від ВВП, Франції - 10,8 %, Німеччині - 12,2 %, Польщі - 23,5 % відповідно. За встановленими даними приблизно 90 % українського капіталу у різні роки виведено на Кіпр. Експерти пояснюють привабливість цього офшору тим, що між Україною і Кіпром підписаний договір про уникнення подвійного оподаткування. Експерти зазначають, що до сьогодні Кіпр офіційно залишається одним з найбільших інвесторів в економіку України. Адже значну частину коштів, які надходять з Кіпру, варто розглядати як прямі інвестиції українського походження. На думку аналітиків, саме український бізнес активно використовує Кіпр як «тиху податкову гавань». За різними даними, за останні 15 років з України виведено приблизно 170 млрд. USD. На Кіпрі компанії українського походження та українські резиденти зберігають понад 30 млрд USD, зароблених в Україні.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Поточні заходи щодо стримування тінізації різних секторів національної економіки характеризуються низькою ефективністю, носять здебільшого декларативно-констатуючий характер. Для мінімізування ризиків виведення коштів: а) Президентом України підписано Указ «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон»⁵⁸; б) ВРУ прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб»⁵⁹;

⁵⁸ Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон: Указ Президента України, 28 червня 2016 р. № 180/2016: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/180/2016>

⁵⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб: Закон України, 2 березня 2015 р. № 218-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/218-19>

		в) Правлінням НБУ прийнято постанову «Про затвердження Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку»⁶⁰. З метою усунення адміністративно-регуляторних бар'єрів, які стримують діяльність суб'єктів господарювання, упродовж 2015 р. органами державної влади вживались наступні заходи: - спрощення діяльності суб'єктів господарювання, дерегуляція підприємницької діяльності; - підвищення ефективності використання фінансових ресурсів в енергетичній сфері; - боротьба з корупцією та очищення влади.
Опис заходів		1. Податковим кодексом України⁶¹, передбачено зменшення податкового навантаження на бізнес-середовище, спрощення адміністративних процедур і вдосконалення процедур адміністрування податків, перехід до загальної системи оподаткування прибутку страховиків, що сприятиме зменшенню масштабів «схемного» страхування. 2. Схвалено антикорупційний пакет реформ. 3. Вжито заходи щодо спрощення дозвільної системи та процедур ліцензування, зокрема, законодавчо затверджено вичерпний перелік документів дозвільного характеру, забезпечено перехід від принципу «єдиного офісу» до принципу «єдиного вікна» під час видачі документів дозвільного характеру, спрощено дозвільні процедури у будівництві, скорочено перелік видів діяльності, що підлягають ліцензуванню тощо. 4. Законодавство у сфері ПВК/ФТ приведено у відповідність до Рекомендацій FATF; Україна не входить до будь-яких санкційних списків FATF. 5. НКЦПФР затверджено програму попередження фактів випуску та організації обігу цінних паперів, які можуть використовуватись для непродуктивного відпливу капіталів, ухилення від оподаткування та ВК що дозволило здійснювати моніторинг емітентів цінних паперів з ознаками фіктивності, осіб, пов'язаних з випуском і обігом фіктивних цінних паперів, та учасників фондового ринку, які здійснюють операції з ними, а також зупиняти обіг та скасовувати реєстрацію цінних паперів з ознаками фіктивності. 6. НБУ проводиться послідовна політика щодо зменшення готівкових розрахунків в національній економіці. 06.06.2013 р. затверджено постанову Правління НБУ «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою»⁶² (фізичні особи протягом одного дня можуть здійснювати готівкові розрахунки на суму, яка не перевищує 150 тис. UAH (близько 6 тис. USD). Додатковий комплекс заходів з реформування, передбачений Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 р.⁶³ Крім того, безпосередньо статтею 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» встановлено заборону здійснювати ризикову діяльність, що загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку), відповідальність за здійснення якої передбачена статтями 73, 77 вказаного Закону. При цьому, Положенням про застосування НБУ заходів впливу передбачені можливі ознаки здійснення банками ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу. 7. Указом Президента України «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон»⁶⁴ створено робочу групу для підготовки законопроектів з питань протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон.

⁶⁰ Про затвердження Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку: постанова Правління НБУ, 21 травня 2015 р. № 328, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0328500-15/paran7#n7>

⁶¹ Податковий кодекс України: Закон України, 2 грудня 2010 р. № 2755-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

⁶² Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою: постанова Правління НБУ, 6 червня 2013 р. № 210: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1109-13>

⁶³ Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року: постанова Правління НБУ, 18 червня 2015 р. № 391: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0391500-15>

⁶⁴ Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон: Указ Президента України, 28 квітня 2016 р. № 180/2016: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/180/2016>

Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Запровадити на базі інформації, яка міститься у реєстрах векселедавців, єдиний державний реєстр виданих векселів та забезпечити доступ до нього державних органів (довідково: відповідно до чинного законодавства кожен векселедавець зобов'язаний вести реєстр виданих векселів). 2. Внести зміни у чинне страхове законодавство щодо обмеження операцій з купівлі-продажу векселів страховиками з огляду на практику використання операцій з купівлі-продажу векселів страховиками у тіньових схемах. 3. Внести зміни до законодавчих актів щодо підвищення вимог до емітентів цінних паперів, зокрема щодо: зниження максимального обсягу випуску облігацій підприємств; встановлення ознак фіктивності емітентів цінних паперів, зупинення обігу цінних паперів і похідних цінних паперів (деривативів) емітента, що відповідає ознакам фіктивності, перевірки достовірності даних, наданих емітентом при реєстрації проспекту емісії; проведення додаткової аудиторської перевірки та незалежної оцінки майна, отримання додаткової рейтингової оцінки емітента у випадках, коли виникають сумніви у достовірності даних емітента, які містяться у документах, наданих для реєстрації випуску та проспекту емісії цінних паперів. 4. Посилити відповідальність за ухилення від сплати податків і страхових внесків та покращення їх адміністрування (зокрема, внесення змін до законодавства щодо збільшення штрафних санкцій за ухилення від оформлення трудових відносин між працівником і роботодавцем, посилення відповідальності посадових осіб роботодавця за неоформлення трудових відносин з працівником). 5. Опрацювати питання зняття мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення (за умов завершення інвентаризації земель і формування кадастрово-реєстраційної системи), з метою зменшення мотивації значної кількості суб'єктів господарювання у використанні тіньових і корупційних схем переведення земель сільськогосподарського призначення у інші категорії земель. 6. Забезпечити прозорість діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо прийняття рішень про передачу у власність або користування земельних ділянок державної та комунальної власності, вільного доступу фізичних і юридичних осіб до інформації про вільні земельні ділянки та генеральні плани населених пунктів, що сприятиме залученню ширшого кола учасників у земельні аукціони. 7. Спростити процедури передачі у власність або оренду земельних ділянок промисловості, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб. 8. Активізувати роботу робочої групи для підготовки законопроектів з питань протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон. 9. Посилити співпрацю з ОЕСР з метою подальшого вступу до цієї організації за забезпечити активну участь у Глобальному форумі з прозорості та обміну інформацією. 10. Забезпечувати періодичне оновлення українських списків офшорів з урахуванням даних Глобального форуму та ОЕСР. 11. Забезпечити укладення угод щодо автоматичного обміну даними про рахунки нерезидентів. 12. Запровадити посилення правил трансфертного ціноутворення, запровадження спеціальних правил для транскордонної електронної комерції. 13. Вжити заходів щодо створення сприятливих умов для нарощення суб'єктами господарювання економічної активності в легальній економіці завдяки поліпшенню інвестиційного та підприємницького клімату в країні. 14. Продовжувати практику зменшення регуляторного та податкового тиску на приватний сектор.

Ризик 2	Низький рівень доходів населення		
Рівень наслідків	4	Коментар	Бідність стає на перешкоді стабільності суспільства та його подальшого розвитку. Люди, які тривалий час перебувають у стані бідності, соціально деградуєть, перетворюються на злочинців, які становлять загрозу для добропорядних громадян. Наслідками бідності є низький рівень народжуваності, погіршення здоров'я, неможливість отримання якісної освіти, масовий еміграційний вплив економічно активного населення за кордон.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Серед інших країн світу, Україна характеризується одним з найнижчих показників мінімальної заробітної плати. Соціальні гарантії у 2015 р. залишалися в Україні на рівні 2014 р. (мінімальна заробітна плата згідно з Законом України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» залишилася незмінною). Останнє за розглядуваний період часу (31.12.2015) підвищення мінімальної заробітної плати відбулося 1 вересня 2015 р. до 1 378 UAH (57 USD): Та винагорода, яку отримують працівники в Україні за свою працю вимірюється в гривнях, на які (з урахуванням впливу девальваційно-інфляційних процесів) дедалі менше можна придбати. Реальна мінімальна та номінальна заробітна плата суттєво відрізняються. Вартість української грошової одиниці (курсу гривні до долара) суттєво впливає на розмір реальної заробітної плати в Україні з огляду на споживання значної частки імпортованих товарів. На початок 2015 р. всі досягнення попередніх років були знівельовані, причиною цього став незмінний рівень мінімальної заробітної плати у 2015 р. та зростання курсу долара щодо гривні практично вдвічі – 15.77 проти 7.99. У перші місяці 2015 р. гривня продовжила девальвувати і станом на початок 2016 р. рівень мінімальної заробітної плати (1 378 UAH) у доларовому вираженні при курсі USD/UAH = 24.3, склав 57 USD. Сьогодні спостерігаються стрімкі темпи росту рівня бідності в Україні, який будучи поєднаним з концентрацією тіньового капіталу та корупційної ренти у незначній частині населення, породжує дуже високі ризики соціально-психологічного та економічного характеру (подальше падіння обсягів виробництва, рівня споживання, ділової активності, заощаджень, зайнятості в легальній економіці, ліквідності фінансового сектору, його фінансової стійкості, ухиляння від сплати податків тощо), що дозволяють констатувати найвищий рівень ризику соціально-економічної дестабілізації в Україні з невизначеною тенденцією щодо перспективи його зменшення. Низький рівень доходів населення спостерігається на тлі регулярного підвищення вартості комунальних послуг та стрімкого падіння ВВП і прискорених темпів інфляції.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	4	Коментар	За даними Державного комітету статистики у січні-травні 2016 р. за субсидіями для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг звернулося 2 747,9 тис. домогосподарств що у 2 рази більше ніж у січні-травні 2015 р.

		Позитивним кроком є ухвалення Кабінетом Міністрів України Стратегії подолання бідності⁶⁵ та Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї⁶⁶. ВРУ прийнято: - Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці»⁶⁷. - Закон України «Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо соціального захисту дітей»⁶⁸. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці» (набрав чинності 01.01.2015 р.) посилено відповідальність роботодавців за порушення законодавства про працю⁶⁹.
Опис заходів	1. Проведено реформу системи субсидій: спрощено процедуру їх оформлення, усунуто несправедливі обмеження та штучні критерії. 2. Посилено відповідальність роботодавців за порушення законодавства про працю. 3. Забезпечено своєчасну виплату пенсій та інших соціальних допомог. 4. Відповідно до схваленої Урядом Стратегії подолання бідності досягнення визначеної мети буде здійснюватися шляхом реалізації стратегічних напрямів щодо: розширення доступу до продуктивної зайнятості, сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування для забезпечення умов гідної праці; забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, мінімізації ризиків соціального відчуження сільського населення; протидії соціальному відчуженню та мінімізації ризиків бідності найбільш вразливих категорій населення; запобігання бідності та недопущення виникнення осередків хронічної бідності та соціального відчуження серед внутрішньо переміщених осіб.	
Чистий рівень ризику	16	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Вжити заходів щодо стабілізації національної валюти. 2. Збалансувати рівень доходів населення та цін. 3. Запровадити комплексну програму створення нових робочих місць. 4. Удосконалити систему соціального законодавства. 5. Реалізувати програму залучення міжнародних інвестицій та грантів на соціальні перспективи та заходи. 6. Здійснювати моніторинг реалізації стратегічних напрямів подолання бідності. 7. Здійснювати необхідні заходи з метою реалізації Стратегії подолання бідності.	

⁶⁵ Про схвалення Стратегії подолання бідності: розпорядження Кабінету Міністрів України, 1 березня 2016 р. № 161-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80>

⁶⁶ Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї: постановою Кабінету Міністрів України, 4 червня 2015 р. № 389: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-%D0%BF>

⁶⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України, 28 грудня 2014 р. № 77-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/77-19>

⁶⁸ Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо соціального захисту дітей: Закон України, 2 березня 2015 р. № 221-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/221-19>

⁶⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці: Закон України, 28 грудня 2014 р. № 77-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/77-19>

Ризик 3	Низький рівень довіри до фінансової системи		
Рівень наслідків	4	Коментар	Недовіра фізичних та юридичних осіб до фінансової системи країни в цілому та до банківських установ зокрема, які є системо утворюючими інститутами вітчизняної фінансової системи, призводить до переміщення нагромаджень населення та фінансових ресурсів юридичних осіб у тіньовий сектор, а також спонукає відток капіталу за кордон. Інформаційна асиметрія на фінансовому ринку, яка є ключовою причиною вкрай низького рівня довіри до фінансових установ, призводить до розвитку та вкорінення в українському соціально-інституційному просторі в цілому та в банківському секторі зокрема синдрому «змушеного споживача» та «відбору, що погіршується» (adverse selection), які характеризуються неефективною роботою фінансового ринку та неефективним розміщенням ресурсів на ньому.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Рівень ймовірності реалізації цього ризику в країні, якщо ситуація радикально не зміниться, є дуже високий, близько 70-80 %. Це пов'язано з наступними чинниками. По-перше, на українському фінансовому ринку, де невелика кількість інвесторів безпосередньо контролює фінансові потоки власних фінансових установ, рівень інформаційної прозорості встановлюється у добровільно-примусовому порядку під жорстким тиском НБУ, НКЦПФР та Нацкомфінпослуг. Всесвітньо відоме рейтингове агентство Standard&Poor's відзначає зниження індексу прозорості українських фінансових установ для іноземних інвесторів. Дослідники констатують невтішний факт – низка українських фінансових установ ще більше відстали від міжнародних стандартів розкриття інформації та інформаційної прозорості. Це пояснюється тим, що коли вітчизняні фінансові установи відчували інтерес до себе з боку іноземних інвесторів (до фінансової кризи), вони докладали активних зусиль для більшої відкритості. По-друге, низька якість оцінок вітчизняних рейтингових агентств. В Україні діє 12 рейтингових агентств, і тільки шість з них – мають статус уповноважених рейтингових агентств. По-третьє, через недостатньо розвинені фінансові ринки українці мало цікавляться новинами з фінансового сектору. Трьома «грошовими» питаннями, які відслідковує більшість населення, є динаміка індексу інфляції (20 %), зміни у рівні пенсійного забезпечення (10 %) та зміни цін на ринку нерухомості (10 %). По-четверте, поведінка середнього українського споживача фінансових послуг є несамостійною, залежною, з опорою на традиційно вузький простір довіри, частіше нераціональною в умовах постійно відтворюваної ринкової інформаційної та операційної асиметрії. Особливо ця асиметрія посилюється у зв'язку з істотно викривленими уявленнями про фінансові послуги не тільки через брак відповідної інформації, а й через надлишок рекламної інформації, що дезорієнтує під час вибору необхідної послуги та контрагента (важливо, що надлишок інформації під час надання фінансових послуг вважається таким само небажаним, як і її брак, та чітко регулюється в міжнародній практиці як один із компонентів інформаційної асиметрії). По-п'яте, лише 11 % українців мають ощадний депозит у банку, ця послуга знаходиться на восьмому місці серед найбільш поширених банківських продуктів. Майже третина населення країни, 39 %, не залучені до офіційної фінансової системи і взагалі не мають банківського рахунку. У той самий час за попитом на додаткову інформацію щодо фінансових послуг депозит знаходиться на другому ряду, поступившись першим місцем лише кредитуванню. Зіставлення цих суперечностей надає всі підстави стверджувати, що низька активність з боку населення щодо розміщення депозитних

			внесків у банках є зумовленою браком доступної, необхідної та надійної інформації. Якби вкладники в більшій мірі були обізнані про депозитні продукти і послуги, і наявна в них інформація мала б високий ступінь достовірності й точності, то вклади в банках за ступенем популярності і використання займали б перші позиції. По-шосте, світова фінансова криза сприяла викриттю проблем, пов'язаних зі створенням і використанням «осередків непрозорості» в банківській системі України. За даними дослідження Інституту Комерційної цінності (US) більше третини українців сподіваються на те, що можливі зміни в законодавстві протягом наступних п'яти років перш за все стосуватимуться покращення ситуації з прозорістю та відкритістю фінансових інститутів.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Докризовий рівень довіри населення до банків вже реалізований. Рівень недовіри до банків у 2015 р. становив майже 80 %. На 20 фінансових установ припадає майже 75 % усіх вкладів українців. При цьому майже чверть усіх вкладів фізичних осіб припадає на одну банківську установу. В цілому 35,4 % споживачів зовсім не довіряють банкам, 33,2 % переважно не довіряють банкам, 15,3 % не можуть відповісти, переважно довіряють – 16 % і повністю довіряють лише 1,1 %.
Опис заходів			1. Посилення вимог з боку регуляторів фінансового ринку щодо розкриття інформації на офіційних веб-сайтах фінансових установ. 2. Підвищення прозорості функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. 3. Поглиблені перевірки та виведення з ринку банківських та інших фінансових установ установ, які не дотримуються вимог законодавства. 4. Розробка концепції впровадження нової системи страхування депозитів фізичних осіб. 5. Структурна реорганізація НБУ (в частині нагляду за діяльністю банків, підтримкою їх фінансової стабільності) та реформування його інших функцій з урахуванням передового міжнародного досвіду.
Чистий рівень ризику	12		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком			З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Запровадити комплекс заходів щодо зниження інформаційної асиметрії на основі розвитку спеціалізованих учасників ринків, таких як фінансовий спостерігач, та фінансовий омбудсмен, консультанти та інші. 2. Впровадити заходи із стимулювання ринкової дисципліни, які мають включати в себе не тільки вимоги щодо розкриття банками додаткових даних, але і низку заходів, спрямованих на вдосконалення механізмів передачі необхідної інформації учасникам ринку, підвищення її доступності і легкості інтерпретації. Для розв'язання цього завдання необхідно формувати єдиний інформаційний простір та інформаційні стандарти, що надасть інвесторам можливість одержувати необхідні дані. На відміну від розширення списку показників, які фінансові установи повинні розкривати, перевагу слід надавати заходам з підвищення достовірності та доступності інформації. 3. Проводити адаптацію банківського законодавства України до норм і стандартів банківського права Європейського Союзу (acquis communautaire), яка передбачає поступове приведення відповідно до європейських стандартів законодавчих та нормативних актів НБУ. 4. Визначити послідовність та пріоритетність запровадження змін у банківське регулювання згідно з новою міжнародною Угодою про капітал (Базель III) на

- основі застосування принципів динамічного резервування, підвищення вимог до якісного та кількісного рівня достатності власного капіталу та визначення критеріїв системної значущості банків.
5. Розробити систему ранньої діагностики можливого негативного впливу діяльності окремих банківських установ на стабільність і ефективність розвитку банківської системи України.
 6. Підвищити рівень координації цілей та заходів державних органів нагляду за фінансовою системою.

Ризик 4		Високий обіг готівки	
Рівень наслідків	4	Коментар	Зростання обсягів позабанківського обігу готівки як у національній, так і в іноземній валюті має такі негативні наслідки: 1) зменшується пропозиція іноземної валюти на внутрішньому міжбанківському валютному ринку, що не дає можливості встановлювати реальний курс UAH стосовно іноземних валют, та призводить до значних коливань курсу UAH; 2) скорочуються можливості збільшення валютних резервів держави, що знижує усталеність національної грошової одиниці; 3) істотно скорочуються інвестиційні й кредитні ресурси країни, що створює штучний попит на іноземні кредити і призводить до збільшення зовнішнього державного боргу та заборгованості юридичних осіб; 4) зменшується база оподаткування за рахунок наявності тіньового обігу готівки; 5) збільшення обсягів позабанківського обігу готівки сприяє подальшому поширенню тіньової економіки, яку вона переважно й обслуговує; 6) значні обсяги позабанківської готівки – суттєве джерело відтоку валюти за кордон.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Незважаючи на всі обмеження, застосовані НБУ, починаючи з січня 2014 р. і аж до вересня 2015 р. відбувалося перманентне вилучення гривневих депозитів, яке у відносному вираженні склало 31 %, а в абсолютному – 80,4 млрд. UAH. Дані, наведені на рис. 1.3.15., показують динаміку вилучення гривневих депозитів домогосподарств із банківської системи, причому як в гривневому, так і в доларовому вираженні. Останній показник одержаний розрахунково, з урахуванням середньомісячного офіційного курсу НБУ для валютної пари USD/UAH. З проведених розрахунків можна зробити висновок про те, що упродовж двох кризових років населенням вилучено з банківської системи значний обсяг гривневих депозитів, доларовий еквівалент яких складає 24,5 млрд. USD. Таким чином, упродовж 2014-2015 р.р., з банківської системи України вилучено вкладів в еквіваленті 37 млрд. USD. Рис. 3.1.1. показує динаміку суттєвого зменшення кількості банків у банківській системі України упродовж 2013-2015 р.р., що призвело до критично низького рівня довіри населення до банківської системи і зберігання заощаджень у готівковій формі. Девальваційний сплеск на початку 2014 р. та панічні настрої на валютному ринку, знецінення UAH по відношенню до USD у три рази упродовж 2014-2015 р.р., значно дестабілізували очікування населення та спричинили стрімке зростання попиту на іноземну валюту спершу на офіційному, а після запровадження адміністративних обмежень – основний обсяг попиту на валюту концентрувався в тіні – на «чорному» валютному ринку.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Розвиток безготівкових розрахунків зумовлює зниження транзакційного попиту на готівку в Україні для здійснення легальних платежів. Так обсяг безготівкових платежів з використанням платіжних

		карток подвоювався в середньому кожні два роки, що зумовлювало заміщення готівки в обігу платіжними картками.
Опис заходів	1.	НБУ з метою забезпечення відповідності банківської системи вимогам законодавства України, її стабільності та безпеки, в тому числі в контексті захисту інтересів вкладників і кредиторів банків, докладає зусилля щодо недопущення проведення банками ризикових з точки зору фінансового моніторингу ФО. Так, починаючи з 2014 р. НБУ активізовано роботу щодо запобігання використанню банківської системи для ВК, а також недопущення здійснення клієнтами банків ФО з готівковими коштами в значних обсягах, що можуть свідчити про протиправну діяльність. З цією метою, зокрема, проведені перевірки окремих банків, під час яких встановлювались та фіксувались випадки здійснення клієнтами банків фінансових операцій з готівковими коштами у значних розмірах. Окремі банки надавали інформацію про такі ФО до ДСФМУ, деякі банки не вживали таких заходів. Разом з тим, на виконання рекомендацій НБУ інформацію про всі ФО з готівкою такі банки надали до ДСФМУ. За виявлені порушення НБУ щодо відповідних банків протягом 2013-2014 р.р. приймалися рішення щодо: - зупинення здійснення окремих банківських операцій, передбачених банківською ліцензією; - тимчасового відсторонення від займаних посад Голів правлінь; - накладення штрафів на банки. Протягом вересня 2014 р. – січня 2015 р. НБУ відніс до категорії неплатоспроможних шість банків, які здійснювали ризикову діяльність з питань фінансового моніторингу. На даний час у вказаних банків відкликана банківська ліцензія та проводиться процедура їх ліквідації. Крім того, у квітні 2015 р. один банк був віднесений до категорії проблемних за системне порушення банком законодавства, що регулює питання у сфері фінансового моніторингу (на даний час вказаний банк віднесений до категорії неплатоспроможних). Варто відзначити, що на підставі аналізу ФО з готівковими коштами, здійсненого за результатами проведених НБУ перевірок банків, а також з урахуванням типологій, розроблених міжнародними організаціями, що здійснюють діяльність у сфері ПВК/ФТ, ДСФМУ, НБУ визначив ознаки ризикових ФО з готівкою та надіслав їх банкам з метою підвищення ефективності функціонування в банках системи управління ризиками використання послуг банку для ВК/ФТ.
Чистий рівень ризику	8	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	3	з метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Підвищувати фінансову грамотність населення у сфері використання платіжних карток. 2. Підвищувати зручність оплати комунальних платежів, послуг державних органів, податків та інших періодичних платежів за допомогою платіжних карток. 3. Збільшувати рівень довіри населення до банківської системи України. 4. Переглянути граничні пороги для готівкових розрахунків.

⁷⁰ Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою: постанова Правління НБУ, 6 червня 2013 р. № 210: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1109-13>

Ризик 5	Відтік фінансового капіталу з країни		
Рівень наслідків	4	Коментар	Відтік капіталу за кордон є однією з істотних загроз економічній безпеці країни. Відтік капіталу викликає низку негативних наслідків, серед яких можна виділити такі: - скорочення масштабів податкових надходжень до державного бюджету, тому що при легальному експорті капіталу і його реєстрації бюджет одержує обов'язкові платежі; - зменшення валютних резервів і джерел погашення зовнішньої заборгованості; - значне послаблення ресурсів платіжного балансу шляхом поглинання позитивного сальдо торговельного балансу; - зниження обсягів виробництва; - уповільнення темпів росту ВВП.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Відтік капіталу відбувається, як правило, у грошовій формі і здійснюється двома основними способами: - шляхом легального переміщення коштів з однієї країни в іншу; - незаконним шляхом, тобто з порушенням національного валютного і зовнішньоторговельного законодавства. Відтік капіталу з України характеризується такими причинами: - глобальним характером прискореної трансформації економічної та політичної системи; - низьким рівнем довіри інвесторів до національної валюти; - відсутністю сприятливого інвестиційного клімату в Україні, механізму захисту прав власності; - повільним визріванням підприємництва — основного фактору формування ринкових відносин; - «доларизацією» економіки, що визначає мотивацію поведінки і пріоритети в системі заощаджень населення; - недостатнім рівнем законодавчого регулювання операцій по експорту капіталу, а також низькою ефективністю валютного й експортного контролю; - недосконалою системою охорони державного кордону України, що ускладнює ефективний митний контроль. Із динаміки нелегальних фінансових потоків з України (рис. 1.3.21. та рис. 1.3.22.) можливо зробити висновок про те, що переважаючим механізмом іллегального виведення фінансових ресурсів з України є маніпулювання термінами здійснення угод або некоректне виписування рахунків зовнішньоторговельних потоків. До найбільш поширених типологічних схем ВК вищевказаного походження належать: псевдоекспорт/псевдоімпорт, експорт та/або імпорт по завищених та/або по занижених цінах.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	З кінця 2014 р. НБУ запровадив заходи щодо запобігання неефективного виведення капіталів за межі України. З цією метою, прийнята постанова Правління НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок формування уповноваженими банками реєстрів та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань формування уповноваженими банками реєстрів»⁷¹.
Опис заходів	НБУ посилив заходи із запобігання відпливу капіталу за підозрілими ФО з України за кордон. З цією метою Правління НБУ затвердило постанову «Про затвердження Інструкції про порядок формування уповноваженими банками реєстрів та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань формування уповноваженими банками реєстрів».		

⁷¹ Про затвердження Інструкції про порядок формування уповноваженими банками реєстрів та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань формування уповноваженими банками реєстрів: постанова Правління НБУ від 7 квітня 2016 р. № 247: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0247500-16>

	Уповноважені банки, які отримали генеральні ліцензії на здійснення валютних ФО, зобов'язані вносити до спеціальних реєстрів інформацію про такі ФО: - купівля іноземної валюти; - перерахування іноземної валюти за межі України; - перерахування коштів у гривнях на користь нерезидентів через кореспондентські рахунки банків-нерезидентів у гривнях, відкриті в уповноважених банках; - перерахування коштів на користь нерезидентів через філії уповноважених банків, відкриті на території інших держав. До прийняття відповідного нормативно-правового акту вимоги щодо формування таких реєстрів були встановлені листом НБУ. Постанова також розширює можливості НБУ для блокування підозрілих ФО, що сприятиме запобіганню непродуктивного відпливу капіталу за кордон. Відповідні зміни також вносяться до постанови Правління НБУ від 03.03.2016 р. № 140 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринку». Ці зміни до Постанови № 140 є чинними до 08.06.2016 р. включно⁷².
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Запровадити реальні механізми (у тому числі фіскальні) для стимулювання малого інноваційного підприємництва. 2. Підвищити заходи митного, валютного і банківського контролю, зокрема шляхом: - зміцнення довіри до банківської системи і гарантій збереження внесків населення; - розширення консультацій НБУ і провідних комерційних банків з відповідними закордонними установами стосовно каналів і механізмів «відтоку капіталу», методики оцінювання його масштабів тощо; - розширення та вдосконалення законодавчої бази щодо регулювання експорту грошових коштів. 3. Вжити заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату України, зокрема шляхом: - здійснення грошово-кредитної і податково-бюджетної політики, спрямованої на зниження інфляції; - вдосконалення законодавчої бази, спрямованої на здобуття стандартних міжнародних умов для діяльності інвесторів; - переходу бухгалтерського обліку і звітності підприємств, а також кредитних організацій на міжнародні стандарти, що дасть можливість зробити підприємства України більш «прозорими» для інвесторів; - реструктуризації банківської системи і зниження процентних ставок по кредитах та ін. 4. Послідовно вводити тверді адміністративні обмеження у сфері валютного регулювання. У світовій практиці серед найбільш ефективних у боротьбі з ВК вважається італійське законодавство, яке було рекомендоване Євросоюзом як зразок для уніфікації національних законодавств у сфері валютного регулювання та валютного контролю. Італійським законодавством встановлено 150 ознак, які характеризують можливу приналежність здійснюваної операції до розряду кримінальних. 5. Розробити і ввести в дію спеціальну програму першочергових заходів для виявлення нелегального «відтоку капіталу» і повернення раніше вивезених коштів. 6. Розробити пропозиції з удосконалення державної статистики та науково обґрунтованої методики моніторингу оцінювання масштабів капіталу, що експортується з країни, і представлення в більш детальному вигляді у платіжному балансі України індикаторів, що відображають «відтік капіталу» за кордон.

⁷² Джерело: за інформацією НБУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=29860061

Загроза 4. Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу

Ризик 1	Неповна імплементація в національне законодавство положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом		
Рівень наслідків	4	Коментар	Нараз Україною підписана Угода про асоціацію з ЄС. У зв'язку з цим, національне законодавство у сфері ПВК/ФТ повинно поступово наближатись до європейського. Наслідком невідповідності законодавства України законодавству ЄС у площині ПВК/ФТ може бути негативний вплив на загальний процес вступу України до ЄС.
Рівень ймовірності	1	Коментар	Ймовірність настання відповідного ризику існує (зважаючи на багатостадійний законодавчий процес), але не у значній мірі. Питання впровадження положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом потребує технічних процедур із розробки та супроводження відповідного законопроекту.
Загальний рівень ризику	4		
Ефективність наявних заходів	1	Коментар	Урядом прийнято План заходів із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на 2016 р. та Стратегію розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року які в тому числі передбачають подальшу імплементацію міжнародних (європейських) стандартів в законодавство України.
Опис заходів	ДСФМУ та іншими державними органами постійно здійснюються заходи щодо імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство з питань ПВК/ФТ. Наразі триває процес узгодження відповідного законопроекту щодо імплементації положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом. З метою виконання вимог Закону СДФМ вносяться зміни до своїх нормативно-правових актів з питань ПВК/ФТ.		
Чистий рівень ризику	2		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Підготувати проект Закону з метою імплементації у законодавство України положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом та забезпечувати його супроводження до прийняття. 2. Приводити законодавство України до положень Рекомендацій FATF у разі їх змін.		

Загроза 5. Нестабільна безпекова ситуація в країні

Ризик 1	Зростання організованої злочинності		
Рівень наслідків	3	Коментар	ОЗ є суттєвим чинником посилення соціальної напруженості та де-стабілізації суспільних відносин, виникнення деформації у сфері господарювання, уповільнення темпів економічного розвитку держави.
Рівень ймовірності	3	Коментар	ОЗ сприяють глобальні соціально-економічні процеси: урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція, формування світового ін-формаційно-культурного простору.
Загальний рівень ризику	9		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Відповідно до статті 2 Указу Президента України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю» ⁷³ , розпорядження КМУ від 25.01.2012 р. № 53-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю», СБУ вживаються заходи щодо викриття та припинення ОЗУ, протиправна діяльність яких пов'язана із розкраданням бюджетних коштів, ВК, організацією наркобізнесу, нелегальною міграцією тощо.
Опис заходів	Працівниками підрозділів боротьби з організованою злочинністю МВС у 2013-2014 р.р. виявлено відповідно 25 та 17 кримінальних правопорушень у сфері ВК, сума матеріальних збитків від яких становить від 100 тис. УАН. У 2015 р. виявлено 123 ОЗУ. СБУ також провадить діяльність у сфері боротьби з ОЗ (рис. 1.5.1).		
Чистий рівень ризику	6		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Проводити регулярні зустрічі та навчання для ПО щодо виявлення та припинення діяльності ОЗУ. 2. Підвищити ефективність взаємодії ПО у сфері боротьби з ОЗ, зокрема в частині співпраці із новоствореними (в т.ч. антикорупційними) ПО. 3. Продовжувати акцентувати увагу на необхідності впровадження заходів із боротьби з ОЗ в щорічних планах заходів з питань ПБК/ФТ.		
Ризик 2	Прояви тероризму та сепаратизму		
Рівень наслідків	4	Коментар	На території східної України діють незаконні терористичні угруповання так звані «ЛНР» та «ДНР». Це зумовлює проведення на сході України АТО. Подальша наявність терористично-сепаратистських загроз породжує нестабільність на решті території України та очевидно супроводжується незаконним фінансуванням відповідних процесів.
Рівень ймовірності	4	Коментар	ДСФМУ протягом 2013, 2014 та 2015 р.р. було отримано відповідно 6, 1 та 2 повідомлення, пов'язані із здійсненням ФО фізичними особами, дані яких співпадають з даними осіб включених до Переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції. Всі повідомлення з ознакою «фінансування тероризму» надійшли від банків та були взяті на облік. У 2013 р. за матеріалами оперативних підрозділів СБУ розпочато 4 КП за статтями 258 «Терористичний акт» та 258-5 «Фінансування тероризму» ККУ, у 2014 році – 77 (ріст 2014/2013 р.р. у 19 разів).

⁷³ Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: Указ Президента України, 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011>

			У 2015 р. за статтею 258 ККУ вже було розпочато 916 КП відносно 129 осіб (з них розглянуто судом 3 КП відносно 4 осіб) та за статтею 258-5 ККУ було розпочато 210 КП відносно 23 осіб (з них розглянуто судом 6 КП відносно 7 осіб) – (ріст 2015/2014 р.р. у 14,6 рази). Відповідно до Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції⁷⁴ підставами для внесення ДСФМУ юридичної чи фізичної особи до переліку є, зокрема, отримана інформація від СБУ та МЗС, а саме: вирок суду, що набрав законної сили, про визнання фізичної особи винною у вчиненні злочинів, передбачених статтями 258-258⁵, 439 і 440 ККУ, рішення суду щодо віднесення (визнання) організації, юридичної або фізичної особи до такої (такою), що пов'язана з провадженням терористичної діяльності або розповсюдженням зброї масового знищення, вирок (рішення) судів, рішення інших компетентних органів іноземних держав стосовно організацій, юридичних або фізичних осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або розповсюдженням зброї масового знищення, які визнаються Україною відповідно до міжнародних договорів України. При цьому відповідно до офіційної статистичної звітності ДСА за 2014-2015 р.р.⁷⁵ за ст.ст. 258-258³ ККУ судами було розглянуто 3 постановленням вироку 3 справи протягом 2014 р. та засуджено 3 особи та 69 справ і засуджено 52 особи протягом 2015 р.. Проте, МЗС та СБУ протягом 2014-2015 р.р. не повідомляло ДСФМУ про включення засуджених осіб до зазначеного Переліку. Тобто, в реалії зазначений перелік формується ДСФМУ на підставі відомостей, що формуються міжнародними організаціями або уповноваженими ними органами, про організації, юридичних та фізичних осіб, які пов'язані з терористичними організаціями або терористами, а також про осіб, щодо яких застосовано міжнародні санкції, отриманими ДСФМУ з офіційного веб-сайта ООН, а також за самостійно отриманими ДСФМУ вироками судів. Це пояснює причини не включення у вказаний перелік національних терористів.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	В Україні приймаються нормативно-правові акти, що спрямовані на заходи із запобігання та протидії тероризму та сепаратизму (прийнято Закон, Укази Президента України тощо). З метою виявлення осіб, які сприяють терористичній діяльності та антидержавним заходам в Україні, Держприкордонслужбою України у 2015 р. були розроблені загальнодержавні профілі ризиків.
Опис заходів	Указом Президента України введено в дію рішення Ради національної безпеки та оборони України «Про Стратегію національної безпеки України»⁷⁶. Також, Указом Президента України введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»⁷⁷. Одним із пріоритетних напрямків ДСФМУ є діяльність, яка направлена на виявлення осіб та їх ФО, які можуть бути пов'язані з ФТ або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України.		

⁷⁴ Про затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції: постанова Кабінету Міністрів України, 25 жовтня 2015 р. № 966: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/966-2015-%D0%BF>

⁷⁵ Форма 1-1. «Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/.

⁷⁶ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України, 26 травня 2015 р. № 287/2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran7#n7>

⁷⁷ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України, 24 вересня 2015 р. № 555/2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>

	Так, протягом 2014 р. виявлено та заблоковано кошти на рахунках осіб, що підозрюються у ФТ та сепаратизму, в сумі 864,94 тис. USD, 54,65 тис. EUR, 130 082,49 тис. RUB та 36 991,80 тис. UAH. Протягом 2015 р. виявлено та заблоковано кошти на рахунках осіб, що підозрюються у ФТ та сепаратизму, в сумі 0,715 млн. USD, 0,207 млн. EUR, 3 млн. RUB та 110 млн. UAH. Результат застосування Держприкордонслужбою України загальнодержавних профілів ризиків протягом 11 місяців 2015 р.: - відмовлено у пропуску громадянам РФ, які за сукупністю індикаторів можуть залучатися до дестабілізації ситуації в Україні або бути причетними до провокаційних дій та масових заворушень в Україні – 932; - виявлено осіб, причетних до екстремістських дій на території України – 43; - виявлено журналістів російських ЗМІ, які мають відношення до здійснення інформаційної діяльності антиукраїнської спрямованості – 4.		
Чистий рівень ризику	12		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Продовжити введення та підтримання жорстких санкцій щодо унеможливлення фінансової та технічної підтримки так званих «ЛНР» та «ДНР». 2. Забезпечувати своєчасне виявлення та знешкодження осіб, які сприяють терористичній діяльності або які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України. 3. Проводити комплексну державну патріотично орієнтовану інформаційну політику. 4. Активізувати роботу СБУ та МЗС щодо своєчасного надання інформації ДСФМУ для формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції.		
Ризик 3	Недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму		
Рівень наслідків	4	Коментар	Фінансування тероризму та сепаратизму створюють умови для існування та ефективної діяльності терористів та сепаратистів, полегшує вчинення ними терористичних актів та інших терористичних злочинів. Основними безпосередніми об'єктами цих злочинів є громадська безпека та посягання на зміну меж території країни.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Високий рівень загрози терористичної та сепаратистської діяльності (а отже і фінансування такої діяльності) в Україні є безумовним фактом, що трансформувався у загрозу затяжного військового конфлікту. Це найтяжче усвідомлювати, оскільки до недавнього часу Україна не страждала від внутрішніх терористичних інцидентів та аналіз КП, які було розслідувано ПО показував, що вони не мали причетності до терористичної діяльності і не було виявлено ніяких ознак участі фізичних чи юридичних осіб в Україні або за кордоном з метою ФТ.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Одним із ефективних заходів протидії ФТ та сепаратизму є надання учасникам фінансових і нефінансових ринків методологічної, методичної та іншої допомоги у сфері ПВК/ФТ. Такі заходи не є вичерпними та потребують постійної ініціативи з боку СДФМ. Крім того, в певних випадках констатується плідна та скоординована діяльність ДСФМУ та ПО в боротьбі з ФТ та сепаратизмом.
Опис заходів	ДСФМУ спільно з СДФМ, а також органами державної влади, в тому числі ПО у 2014 р. підготовлено типологічне дослідження на тему «Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму» ⁷⁸ .		

⁷⁸ Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму: наказ ДСФМУ, 25 грудня 2014 р. № 170: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sdfm.gov.ua/index.php?cat=114&lang=uk

НБУ були надані рекомендації банкам щодо вжиття заходів стосовно:

- осіб, причетних до загострення політичної та економічної кризи в Україні та відносно яких застосовані міжнародні санкції;
- здійснення аналізу ФО, направлено на виявлення випадків, які можуть свідчити про використання клієнтами банківських послуг для фінансування протиправної діяльності.

Що стосується СПФМ, ними застосовуються механізми протидії ФТ та сепаратизму, передбачені законодавством у сфері ПВК/ФТ, внутрішніми документами з питань здійснення фінансового моніторингу, з урахуванням рекомендацій СДФМ.

З огляду на це, ДСФМУ готуються та направляються до ПО УМ та ДУМ стосовно ФО, які можуть бути пов'язані з ФТ або проведених за участю осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території чи державного кордону України.

Так, протягом 2014 р. ДСФМУ підготовлено та направлено до ПО 73 матеріали (з них 55 УМ та 18 ДУМ).

За 2015 р. ДСФМУ підготовлено та направлено 48 матеріалів (39 УМ та 9 ДУМ): ГПУ – 2 УМ; МВС – 3 УМ; СБУ – 33 УМ та 9 ДУМ; СЗР – 1 УМ. З них, за 2015 р. 45 матеріалів, підготовлені з урахуванням інформації СБУ та МВС, наданої в 127 листах, з питань протидії фінансуванню терористичних та сепаратистських проявів в Україні, а також участі у протиправних діях посадових осіб органів влади та місцевого самоврядування державного і місцевого рівнів.

За результатами вжитих заходів, ДСФМУ протягом вказаного періоду виявлено та заблоковано кошти за ФО, що пов'язані з ФТ, а також діями, що спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або зміну меж території чи державного кордону України, на загальну суму 110 млн. UAH, 715,1 тис. USD, 206,6 тис. EUR, 3,0 млн. RUB.

У свою чергу, СБУ протягом 2014-2016 р.р. направлено до ДСФМУ 208 інформувальних щодо ФО, стосовно яких є підозри, що вони стосуються або призначені для ФТ.

У зазначений період зареєстровано 302 КП за ознаками злочинів, передбачених ст. 285-5 («Фінансування тероризму») ККУ. Щодо 13 осіб судом винесено обвинувальні вироки за ФТ та призначено покарання у вигляді позбавлення волі терміном на 5 р., десятьом особам повідомлено про підозру. За ст. 258-4 ККУ («Сприяння вчиненого терористичного акту») у зазначений проміжок часу розслідувалось 26 КП, з яких п'ять обвинувальних актів відносно п'яти осіб скеровано до суду та трьом призначено покарання у вигляді позбавлення волі.

Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Посилити контроль за діяльністю платіжних систем. 2. Запровадити жорсткі обмеження щодо обігу готівки, наприклад шляхом: - встановлення жорстких лімітів на рахунки щодо зняття коштів готівкою; - збільшення лімітів на зняття коштів готівкою тільки на підставі документів, що підтверджують джерела походження коштів та цільове призначення коштів. 3. Проводити моніторинг інформації з мережі Інтернет з метою виявлення осіб, які використовують свої рахунки для збору коштів на благодійність та допомогу терористичним та сепаратистським угрупованням, а також введення обмежень функціонування рахунків осіб, які причетні до фінансування сепаратизму (обмеження можливості здійснення ФО перерахування коштів з рахунку, чи зняття коштів готівкою). 4. Посилити державне регулювання діяльності неприбуткових організацій. 5. Забезпечити посилення міжвідомчої співпраці між СДФМ, СПФМ, ДСФМУ та ПО. 6. Активізувати міжнародне співробітництво в сфері протидії терористичній та сепаратистській діяльності.

Загроза 6. Недостатній рівень навчання учасників системи ПВК/ФТ

Ризик 1	Невідповідність організаційно-правової форми Навчально-методичного центру ДСФМУ вимогам Закону		
Рівень наслідків	4	Коментар	Неефективне навчання та підвищення кваліфікації учасників системи ПВК/ФТ може призвести до катастрофічних наслідків, а саме: - нерозуміння та невиконання ПО функцій розслідування злочинів ВК/ФТ; - необізнаності представників СПФМ, що стане наслідком не виявлення ними підозрілих ФО; - відсутності дієвого контролю над СПФМ з боку СДФМ; - недостатності навиків у суддів щодо розгляду КП з питань ВК/ФТ. Уникнення зазначених наслідків можливо завдяки реорганізації створеного у 2004 р. Навчально-методичного центру ДСФМУ у нову організаційно-правову форму – форму Академії.
Рівень ймовірності	2	Коментар	На базі Навчально-методичного центру ДСФМУ постійно здійснюється підготовка фахівців з питань фінансового моніторингу в сфері ПВК/ФТ. Відповідно до оновленого законодавства, підвищення кваліфікації є складовою післядипломної освіти, яка здобувається у тому числі в академіях. Тому, з метою приведення діяльності Навчально-методичного центру ДСФМУ у відповідність до вимог Закону та законодавства про освіту, необхідно здійснити заходи щодо реорганізації Навчально-методичного центру шляхом його перетворення в Академію фінансового моніторингу. Наслідком створення Академії буде розвиток, модернізація, підняття якісного рівня післядипломної освіти у сфері ПВК/ФТ на базі Академії фінансового моніторингу, що належить до сфери управління ДСФМУ, сприяння підвищенню конкурентоспроможності Академії фінансового моніторингу на міжнародному рівні та зменшення ризиків використання СПФМ з метою ВК, ФТ та ФРЗМЗ.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Законом визначено, що ДСФМУ забезпечує у порядку, визначеному КМУ, організацію та координацію роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та відповідальних працівників СПФМ, а також працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу, щодо ПВК/ФТ на базі відповідного навчального закладу - академії, що належить до сфери управління ДСФМУ. Порядком організації та координації роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу ⁷⁹ визначено: - перепідготовка і підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу здійснюється в рамках державного замовлення за рахунок коштів державного бюджету на базі академії, що належить до сфери управління ДСФМУ (далі — академія), за освітніми програмами, що розроблені відповідно до законодавства, затверджені академією та погоджені з ДСФМУ. - відповідальні працівники та працівники, залучені до проведення фінансового моніторингу, відповідно до законодавства проходять

⁷⁹ Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу: постанова Кабінету Міністрів України, 19 серпня 2015 р. № 610: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248425178>

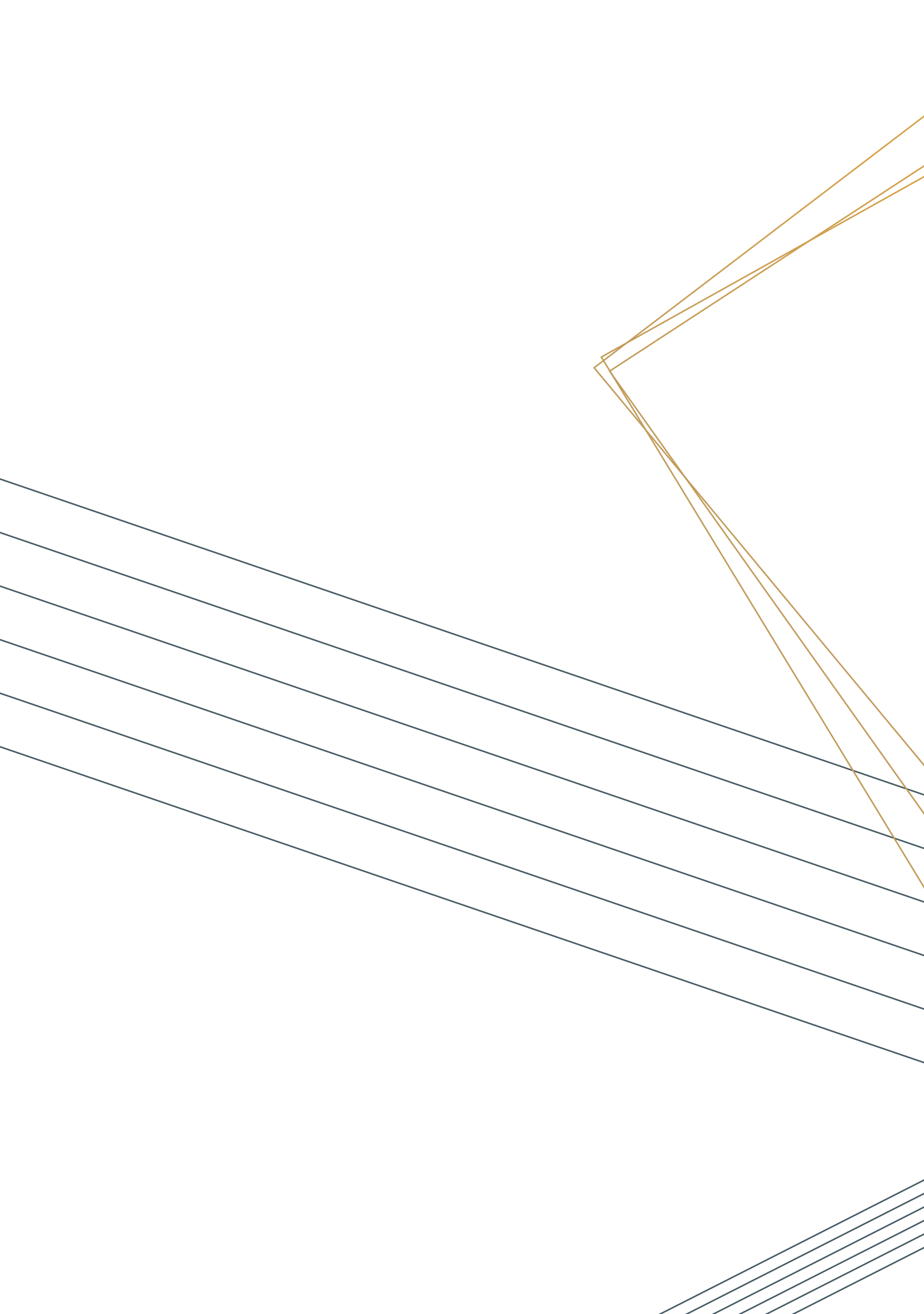
		перепідготовку і підвищення кваліфікації за освітніми програмами, що розроблені відповідно до законодавства, затверджені навчальними закладами і погоджені з СДФМ та ДСФМУ.
Опис заходів	В Табл. 1.6.1. представлено інформацію щодо підготовки фахівців з питань ПВК/ФТ на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. ДСФМУ неодноразово готувався проект акту Уряду стосовно реорганізації Навчально-методичного центру ДСФМУ в Академію фінансового моніторингу, проте зазначений проект так і не був погоджений Мінфіном у зв'язку з дефіцитом коштів Державного бюджету України.	
Чистий рівень ризику	9	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Вжити заходів щодо реорганізації Навчально-методичного центру ДСФМУ в Академію фінансового моніторингу. 2. Проводити з використанням сучасних методик та технологій перепідготовку та підвищення кваліфікації працівників та керівників підрозділів СПФМ, відповідальних за проведення фінансового моніторингу, а також спеціалістів органів державної влади у сфері ПВК/ФТ. 3. Активізувати перехід від теоретичного до практичного навчання у сфері ПВК/ФТ.	

Ризик 2	Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	
Рівень наслідків	4	Коментар Недостатній рівень підготовки працівників, задіяних в проведенні фінансового моніторингу може призвести до використання СПФМ з метою ВК/ФТ. Низька підготовка ПО у розслідуванні злочинів ВК/ФТ призводить до неефективного і неповного зібрання доказової бази відповідної категорії злочинів, в результаті чого особи, які здійснили ці злочини залишаються непокараними. Це спричиняє повторному скоєнню особами злочинів ВК/ФТ, що загрожує безпеці держави. Нерозуміння суддями суті злочину ВК призводить до перекваліфікації злочинів за ст. 209 ККУ на інші кримінальні статті у ході розгляду справ ВК. Це призводить до засудження осіб за іншими статтями ККУ та призначення винним особам нижчої міри покарання за фактично скоєний тяжчий злочин.
Рівень ймовірності	1	Коментар Законодавством України у сфері ПФК/ФТ визначено обов'язок СПФМ вживати відповідно до законодавства заходів для забезпечення проходження відповідальним працівником навчання у сфері ПВК/ФТ протягом трьох місяців з дня його призначення, а також підвищення кваліфікації відповідального працівника шляхом проходження навчання не рідше одного разу на три роки на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ, та в інших навчальних закладах за погодженням із ДСФМУ. Крім того, внутрішніми документами СПФМ передбачаються періодичні навчання працівників СПФМ, задіяних в проведенні фінансового моніторингу. За інформацією Звіту судів першої інстанції про стан розгляду справ про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1, 306 ККУ за формою № 1-л ⁸⁰ : - протягом 2013 р. на розгляді в судах перебувало 635 КП за ст.ст. 209 та 209-1 ККУ. З них протягом року розглянуто 283 КП (45 %), з них 150 КП із постановленням вироку (53 %). При цьому в 55 КП

⁸⁰ Джерело: інформація з офіційного веб-порталу Судової влади України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/

			(9 % із числа справ, які знаходились на розгляді) змінено обвинувачення зі ст.ст. 209, 209-1 на інші статті ККУ; - протягом 2014 р. на розгляді в судах перебувало 434 КП за ст.ст. 209 та 209-1 ККУ. З них протягом року розглянуто 180 КП (42 %), з них 91 КП (51 %) із постановленням вироку. При цьому в 25 КП (6 % із числа справ, які знаходились на розгляді) змінено обвинувачення зі ст.ст. 209, 209-1 на інші статті ККУ; - протягом 2015 р. на розгляді в судах перебувало 324 КП за ст.ст. 209 та 209-1 ККУ. З них протягом року розглянуто 103 КП (32 %), з них 45 КП (44 %) із постановленням вироку. При цьому в 17 КП (5 % із числа справ, які знаходились на розгляді) змінено обвинувачення зі ст.ст. 209, 209-1 на інші статті ККУ. Зазначені дані свідчать про низьку ефективність роботи судів в частині розгляду КП за ст.ст. 209, 209-1 ККУ протягом 2013-2015 р.р. Адже в середньому в рік розглядалося 39 % КП із загальної кількості справ, які були на розгляді в судах. Факти зміни обвинувачень зі ст.ст. 209, 209-1 ККУ на інші статті ККУ (2013 р. – 9 % справ, 2014 р. – 6 % справ, 2015 р. – 5 % справ) можуть свідчити про недостатнє розуміння суддями змісту ст.ст. 209 та 209-1.
Загальний рівень ризику	4		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Перепідготовка та підвищення кваліфікації відповідальних працівників та працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу СПФМ з питань фінансового моніторингу здійснюється Навчально-методичним центром ДСФМУ, державною навчально-науковою установою «Академія фінансового управління» та в інших навчальних закладах які уклали договір про співробітництво з ДСФМУ. В усіх банківських установах здійснюється внутрішнє навчання у сфері ПВК/ФТ на постійній основі. Внутрішнє навчання у сфері ПВК/ФТ зазвичай, проводиться згідно з затвердженим Планом навчань на поточний рік. Також співробітники банків беруть участь в навчаннях, що проводяться ДСФМУ і/або НБУ. Підготовка фахівців ПО з питань фінансового моніторингу в сфері ПВК/ФТ здійснюється на базі: - Навчально-методичного центру ДСФМУ; - навчальних закладів при ПО. Крім того, представників ПО беруть участь у міжнародних семінарах із тематики ПВК/ФТ. Позитивною є практика розробки методичних рекомендацій (стосовно публічних діячів). Надзвичайно важливою була публікація у 2015 р. постатейного науково-практичного Коментаря до Закону.
Опис заходів			В Табл. 1.6.1. представлено інформацію щодо підготовки фахівців з питань фінансового моніторингу в сфері ПВК/ФТ на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. Так, проведено 139 навчальних заходів та семінарів для 2 447 представників СПФМ, 17 навчальних заходів для 262 представників СДФМ, 44 навчальні заходи для 1422 представників ПО, суддів та інших органів. Протягом 2015 р. 43 співробітника ГПУ брали участь у навчальних тренінгах з питань фінансових розслідувань, організованих Міжнародним центром повернення активів Базельського інституту управління. У 2014 р. на базі Інституту підготовки юридичних кадрів для СБУ Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», а також Національної академії СБУ організовано та проведено дев'ять потоків підвищення кваліфікації оперативного та керівного складу органів СБУ, на яких підвищили кваліфікацію з питань ПВК/ФТ 67 співробітників СБУ.

	Крім того, на базі Національної академії СБУ проводились навчальні заняття на тему: «Організація та нормативно-правове забезпечення взаємодії правоохоронних органів з уповноваженим органом фінансового моніторингу України» на трьох потоках підвищення кваліфікації співробітників СБУ. У 2013 р. на базі Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів органів ДПС України підвищення кваліфікації за напрямом «Організація боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» пройшли 27 працівників підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, органів доходів і зборів. У 2014 р. на базі Відділення Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації керівних кадрів Міністерства доходів і зборів України підвищення кваліфікації за напрямом «Організація боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом» пройшли 22 працівники підрозділів боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, органів доходів і зборів. Протягом 2013-2015 р.р. на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ пройшли навчання 584 представники судової гілки влади.
Чистий рівень ризику	4
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Забезпечувати своєчасне проходження навчань відповідальних працівників СПФМ. 2. Забезпечувати регулярне проведення внутрішніх навчань з питань ПВК/ФТ працівників СПФМ, задіяних у проведенні фінансового моніторингу. 3. Звертати увагу СПФМ на необхідності аналізу типологічних досліджень, що розроблюються ДСФМУ та ін. інституціями. 4. Продовжити практику розробки навчальних посібників, Коментарів, методичних рекомендацій для учасників системи ПВК/ФТ (включаючи аналізи та збірки нормативно-правових актів, тлумачних словників системи ПВК/ФТ). 5. Продовжити практику участі представників судів у міжвідомчих нарадах, семінарах, конференціях з питань ПВК/ФТ. Удосконалити навчальні плани та програми з метою ознайомлення ПО не тільки з теорією протидії злочинам ВК/ФТ, а й напрацювання навиків стосовно виявлення, розслідування зі збором доказової бази справ, пов'язаних з ВК/ФТ. 6. Організувати спільні навчання для різних ПО з метою обміну досвідом у розслідуванні справ ВК/ФТ. 7. Забезпечити проведення міжвідомчих нарад між представниками ПО та РО з метою забезпечення плідної та ефективної співпраці у розслідуванні злочинів ВК/ФТ.

The background features a series of thin, parallel lines in orange and teal colors, creating a sense of depth and movement. The lines are arranged in a way that suggests a perspective, with some lines receding into the distance. The overall aesthetic is clean and modern.

2. ДЕРЖАВНА СКЛАДОВА

2.1. Підрозділ фінансової розвідки

Відповідно до 29-ї Рекомендації FATF та ст. 12 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, у кожній країні має функціонувати ПФР, який є національним центром для отримання та аналізу ППО та іншої інформації, яка має відношення до ВК, пов'язаних предикатних злочинів і ФТ, та для розповсюдження результатів цього аналізу.

Згідно із Законом України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму»⁸¹ органом, уповноваженим Україною на виконання функцій ПФР, є ДСФМУ.

Відповідно до Закону, в Україні діє центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в системі запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення і є ключовим елементом цієї системи. Спочатку, у 2002 р. даний орган функціонував як Державний департамент у складі Мінфіну, потім як окремий центральний орган виконавчої влади – Державний комітет фінансового моніторингу України, а починаючи з 2010 р., як Державна служба фінансового моніторингу України.

Діяльність ДСФМУ спрямовується і координується КМУ через Міністра фінансів України.

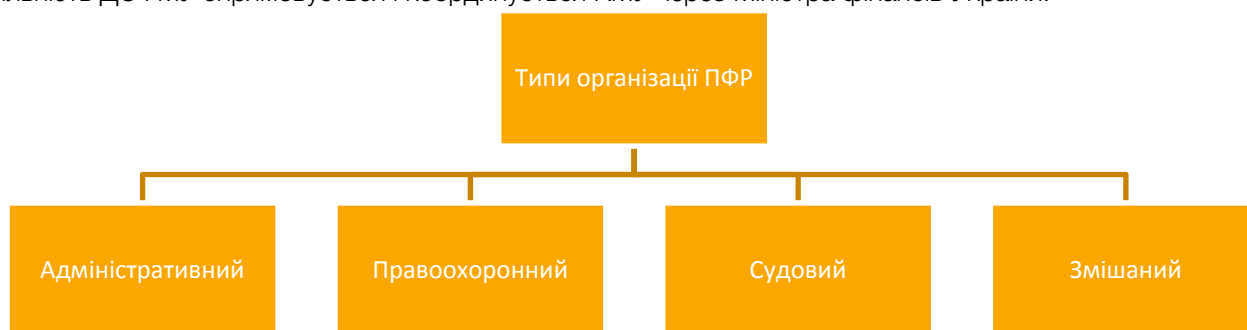

Рис. 2.1.1. Типи організації ПФР

В Україні, як і в більшості країн пострадянського простору, ДСФМУ діє по адміністративному типу ПФР, який є операційно незалежним.

ПФР адміністративного типу не має «повного виробничого циклу» щодо виявлення фактів відмивання коштів, оскільки здійснює не всі з основних етапів протидії ВК, серед яких виділяють: (а) первинне виявлення та реєстрацію підозрілої операції; (б) аналіз інформації; (в) розслідування справи.

З перелічених вище складових «повного виробничого циклу» фінансової розвідки, ПФР України відповідає за аналіз та узагальнення проаналізованої інформації про ППО, які надійшли від інших суб'єктів національної системи у сфері ПВК/ФТ.

⁸¹ Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України, 17 листопада 2010 р. № 2698-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2698-17>

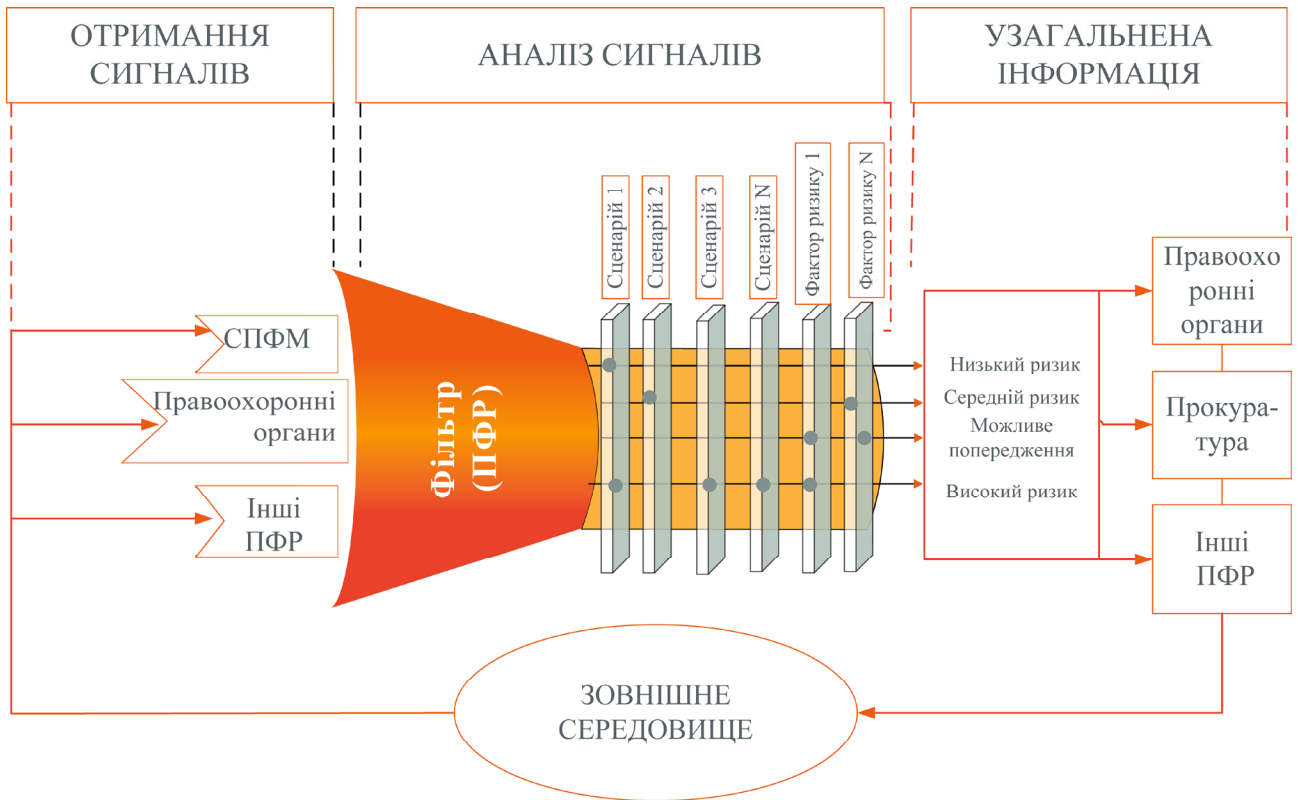

Рис. 2.1.2. Модель функціонування інституту антилегалізаційного фінансового моніторингу України на макрорівні

Основними джерелами вхідних (первинних) потоків інформації для національного ПФР є СПФМ (банки), ПО України і ПФР іноземних держав. Елементами національної системи ПВК/ФТ, які сприймають перероблену і надану національним ПФР інформацію у формі узагальнених матеріалів як стимул для виконання відповідних кримінально-процесуальних та/або адміністративно-регуляторних дій, є сукупність ПО, СДФМ (органів нагляду за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ) і ПФР інших держав.

Мікрорівнева модель функціонування інституту антилегалізаційного фінансового моніторингу України є фрактальною до макрорівневої з урахуванням того, що функцію «фільтру» (первинного виявлення та реєстрації ППО) у ній виконують СПФМ, а основним джерелом вхідного потоку даних на мікрорівні є інформація про клієнтів та їхні трансакції (рис. 2.1.3):

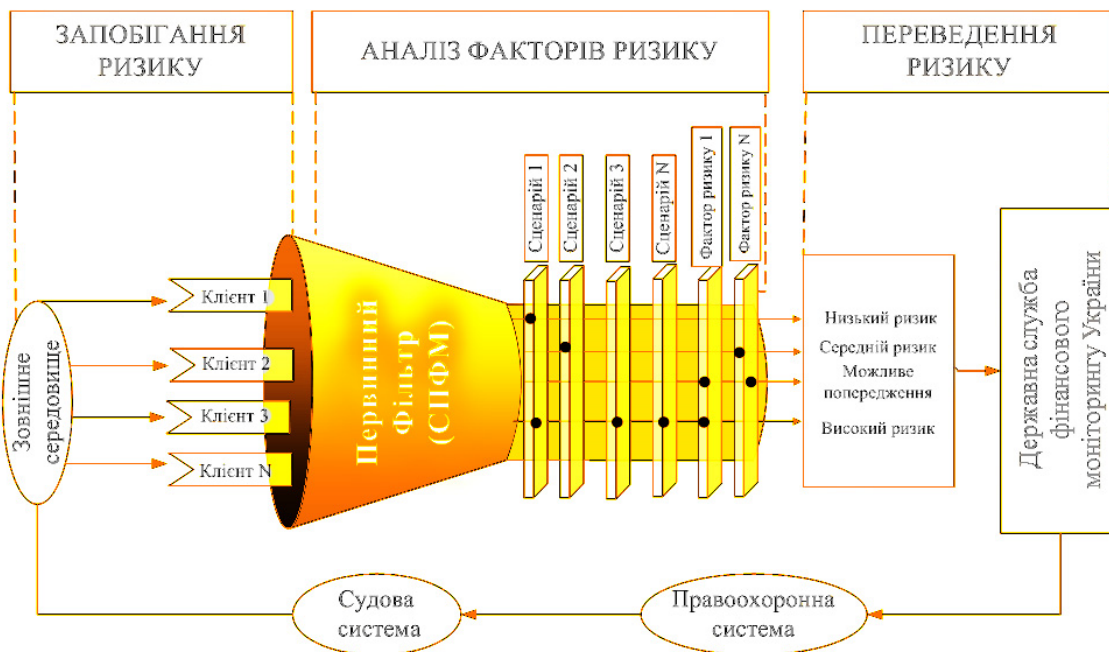

Рис. 2.1.3. Модель функціонування інституту антилегалізаційного фінансового моніторингу України на мікрорівні

На рис. 2.1.4. показано абсолютні та відносні характеристики СПФМ, що стали на облік в ДСФМУ станом на 01.01.2016 р., у розрізі їх видів (без урахування відокремлених підрозділів).

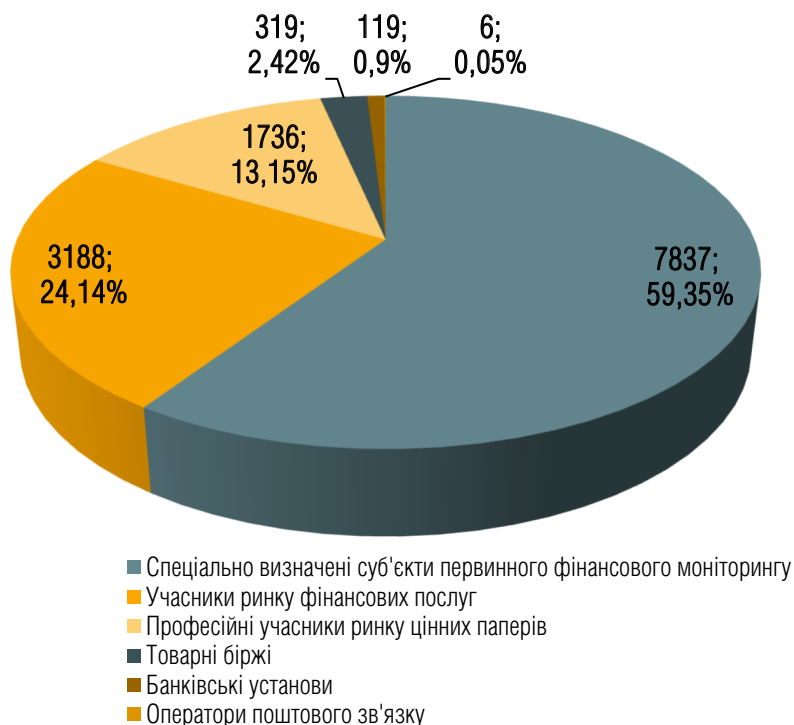

Рис. 2.1.4. Абсолютні та відносні характеристики СПФМ, що стали на облік в ДСФМУ станом на 01.01.2016⁸²

Основним джерелом вхідного потоку даних є інформація про ФО клієнтів.

На рис. 2.1.5. показана динаміка загальної кількості поданих до ДСФМУ повідомлень від всіх СПФМ про ППО, з виокремленням середньої та кумулятивної характеристик даного процесу.

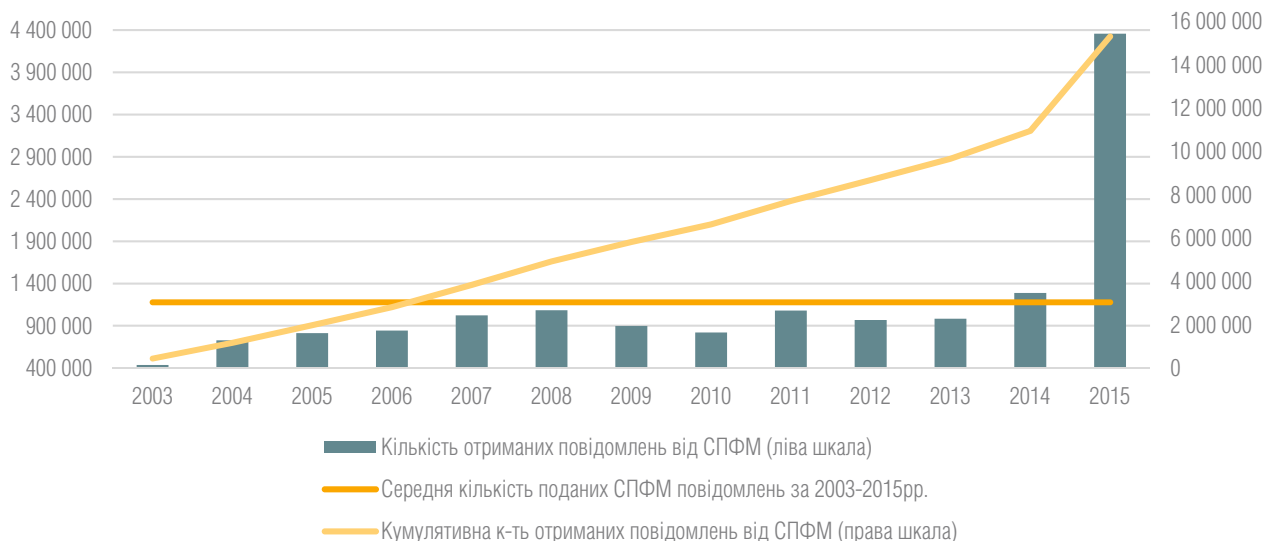

Рис. 2.1.5. Динаміка загальної, середньої та кумулятивної кількості поданих ДСФМУ ППО⁸³

Таким чином, за 2003-2015 р.р., СПФМ в середньому подавали до ДСФМУ 1 177 830 повідомлень щорічно. Кумулятивна (наростаючим підсумком) кількість отриманих від СПФМ ППО з ознаками обов'язкового і внутрішнього моніторингу станом на 01.01.2016 р. склала 15 311 784.

Кількість ППО від СПФМ в 2015 р. зросла в 3,8 рази в порівнянні з 2014 р. і становила майже 4,4 млн., що пов'язано із набуттям чинності нової редакції Закону, яким розширено перелік ФО, обов'язкових для подання до ДСФМУ.

⁸² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁸³ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Аналізуючи суми ФО, які отримано від СПФМ протягом 2010-2015 р.р., необхідно зазначити, що основний приріст також припадає на 2015 р. В той же час, середня сума одного повідомлення, які надходили від СПФМ протягом 2010-2015 р.р. суттєво не змінилась і коливається з 0,94 млн. УАН до 1,33 млн. УАН.

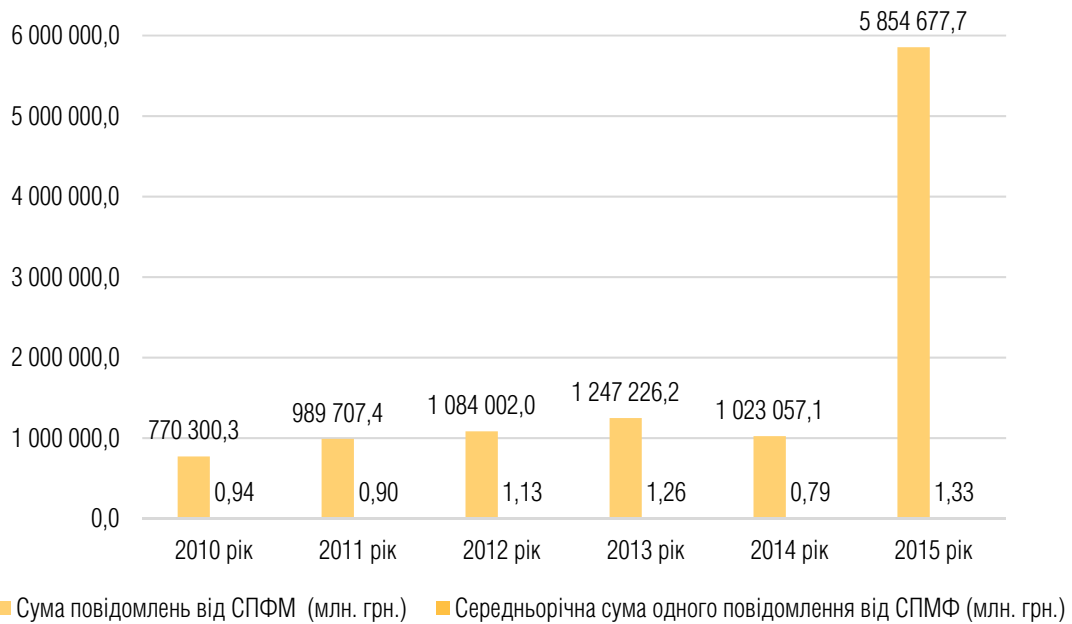

Рис. 2.1.6. Динаміка загальної суми поданих до ДСФМУ ППО та середньої суми одного ППО⁸⁴

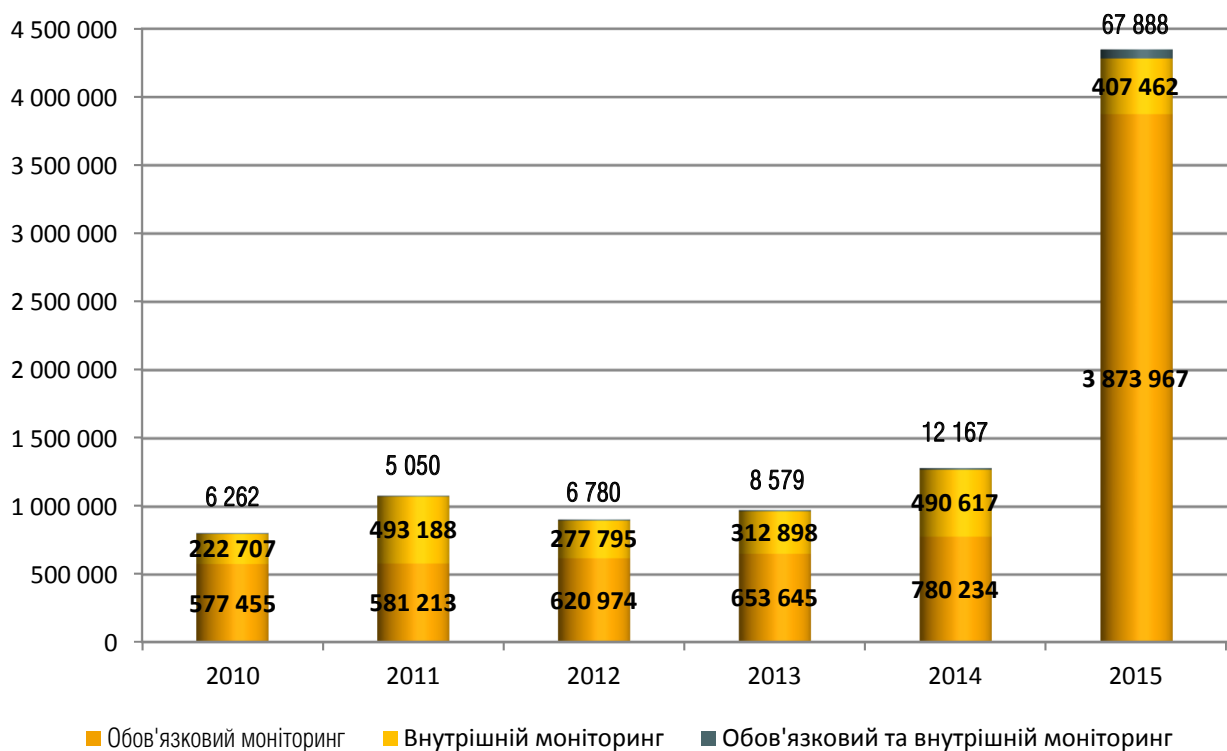

Рис. 2.1.7. Кількість взятих ДСФМУ на облік ППО в 2010-2015 р.р. в розрізі ознак ФМ⁸⁵

⁸⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁸⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

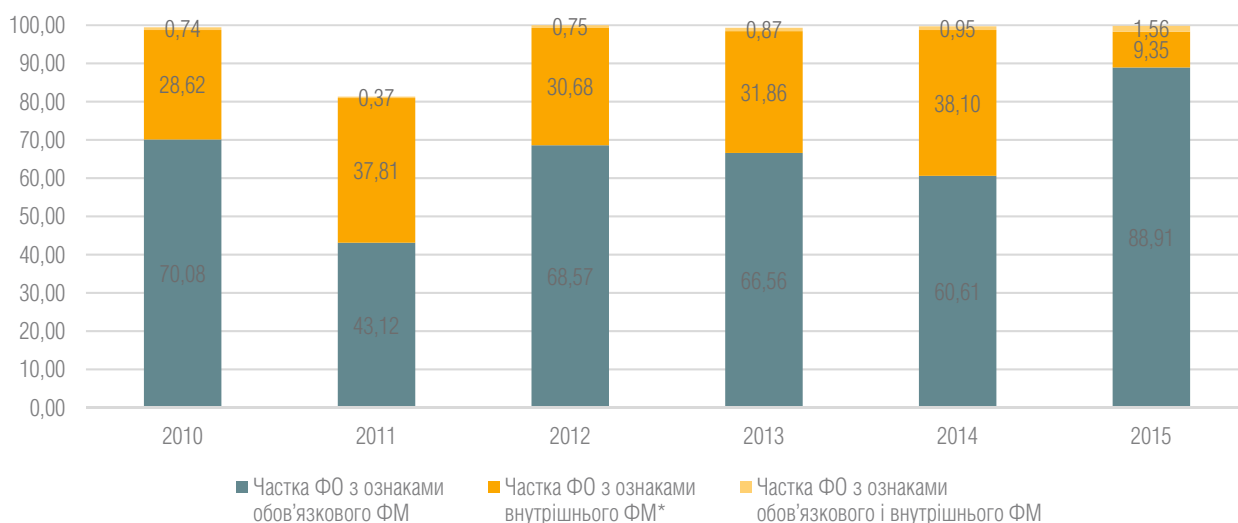

Рис. 2.1.8. Частка взятих ДСФМУ на облік ППО в 2010-2015 р.р. в розрізі ознак ФМ

Левава частка таких повідомлень протягом 2010-2015 р.р. надходила від СПФМ банківського сектору і становила 97-99 %.

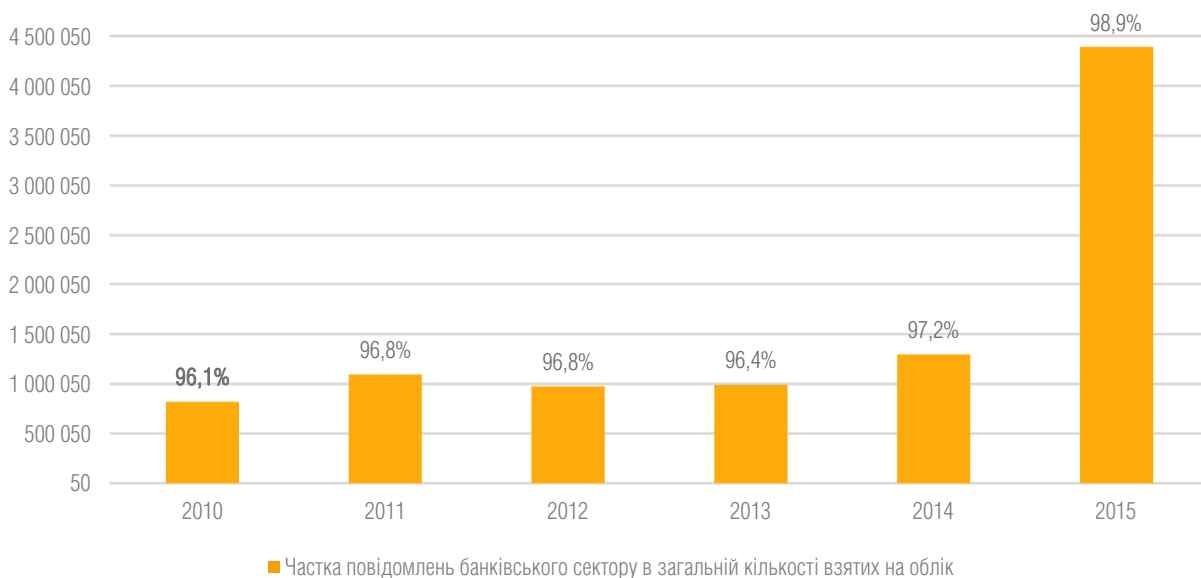

Рис. 2.1.9. Частка ППО банківського сектору в загальній кількості взятих на облік

Огляд вищенаведених даних свідчить про те, що система первинного фінансового моніторингу в Україні є банкоцентрованою, оскільки саме банки є основною категорією СПФМ, яка упродовж 2010-2014 р.р. направляла 97 %, а у 2015 р. – 99 % усіх підозрілих ФО, що проводяться в Україні та містять ознаки, які свідчать про можливе здійснення цих ФО з метою ВК або здійснення інших злочинів.

Тому, забезпечення ефективного функціонування системи запобігання використанню банківської системи України для проведення через неї підозрілих ФО є першочерговим завданням в контексті удосконалення заходів державного і первинного фінансового моніторингу.

Серед СПФМ небанківського сектору найактивнішими є страхові установи, кредитні спілки, лізингові установи, професійні учасники фондового ринку, суб'єкти господарювання, які проводять лотереї, оператори поштового зв'язку.

Статистичні дані щодо кількості взятих на облік ДСФМУ ППО, що надійшли від СПФМ небанківського сектору протягом 2010-2015 р.р., наведено нижче.

Назва виду СПФМ	Кількість взятих на облік ППО від СПФМ					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Адміністратор недержавного пенсійного фонду	1	0	0	0	0	4
Кредитна спілка	16	153	519	614	612	780
Інша кредитна установа	12	40	82	105	309	498
Ломбард	60	57	47	34	12	11
Страховий брокер – юридична особа	429	424	475	454	467	821
Страховик, перестраховик	20 542	20 366	19 052	23 321	23 189	25 237
Установа, що надає послуги фінансового лізингу	53	150	223	336	488	635
Установи, що надають послуги з факторингу	0	37	13	1	0	23
Інші юридичні особи, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги	6	12	10	9	0	320
Філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України	-	-	-	108	124	231
Фінансова компанія	409	546	530	140	44	108
Компанія з управління активами	815	2 716	3 669	3 464	4 143	6 270
Професійний учасник ринку цінних паперів	2	0	3	3	0	67
Реєстратор	2	4	0	1	9	1
Реєстратор-зберігач	0	1	3	3	2	6
Торговець цінними паперами	431	297	252	114	48	1 518
Торговець-зберігач	642	688	668	909	1 039	2 487
Торговець-зберігач-реєстратор	3	17	0	3	1	0
Юридичні особи, які проводять фінансові операції з товарами за готівку	3	208	130	3	0	0
Суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них	0	0	0	0	0	12
Суб'єкти господарювання, які проводять лотереї	366	379	210	392	258	300
Оператори поштового зв'язку	30	21	37	36	30	184
Нотаріуси	17	417	269	57	24	31

Табл. 2.1.1. Кількість ППО, взятих на облік ДСФМУ, що надійшли від СПФМ небанківського сектору протягом 2010-2015 р.р.⁸⁶⁸⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Всі ППО, отримані ДСФМУ, розділяються за ступенем ризику та підлягають ґрунтовному аналізу з урахуванням всієї наявної інформації. За результатами такого аналізу створюються досьє для проведення фінансового розслідування. Кожна ФО з досьє аналізується на предмет виявлення підстав вважати, що ФО може бути пов'язана з ВК/ФТ та ФРЗМЗ чи пов'язана із вчиненням іншого діяння, визначеного ККУ.

ДСФМУ здійснює аналіз ФО, який заснований на ризикоорієнтованому підході з урахуванням міжнародного досвіду боротьби з ВК/ФТ.

Статистичні дані щодо відібраних для активної роботи ППО та заведених досьє за період 2010-2015 р.р. наведено нижче.

Рік	Кількість ППО	Кількість досьє ДСФМУ
2010	188 857	1 706
2011	205 543	1 841
2012	100 912	1 896
2013	117 976	1 999
2014	200 824	1 970
2015	280 525	1 951

Табл. 2.1.2. Кількість відібраних ППО та заведених ДСФМУ досьє протягом 2010-2015 р.р.⁸⁷

Отримані від СПФМ ППО з ознаками обов'язкового чи внутрішнього фінансового моніторингу відбираються за визначеними критеріями ДСФМУ аналізуються та у разі наявності підстав передаються у складі УМ/ДУМ до ПО або РО України. Аналіз отриманих ППО здійснюється із врахуванням додаткової інформації, що одержується на запити ДСФМУ.

Незважаючи на рівень автоматизації на початкових стадіях отримання повідомлень (банківських), інструменти для перевірки, початкового аналізу та визначення пріоритетів, на які покладаються аналітики ДСФМУ для подальшого аналізу та формування УМ, – здебільшого неавтоматизовані. Ці процеси базуються на: завантаженні даних ФО до електронних таблиць Excel, створенні на їх основі діаграм і2 для візуалізації взаємозв'язків та створенні звітів з використанням Microsoft Word.

Процес перевантаження даних з однієї системи до іншої, їх аналіз з подальшим експортом частково проаналізованих даних та завантаження їх до іншої системи і так далі до завершального формування матеріалів, вимагає значних витрат часу, ресурсів та з високою ймовірністю може спричинити виникнення помилок через людський фактор. Це також означає, що велику кількість різних систем необхідно супроводжувати, періодично удосконалювати та сплачувати за їх ліцензії.

УМ – це продукт роботи ДСФМУ, який формується за результатами аналізу інформації про ФО та їх учасників, додаткової інформації на підставі якого у ДСФМУ виникли підозри. УМ передаються до ПО або РО для подальшого розслідування викладених у них фактів щодо ВК/ФТ, або щодо вчинення предикатного злочину до ВК/ФТ або вчинення іншого злочину.

ДУМ є невід'ємною частиною УМ, і формується в доповнення до раніше поданих УМ за результатами аналізу додатково одержаної інформації.

УМ є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення та можуть бути підставою для здійснення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативного-розшукової і контррозвідувальної діяльності.

⁸⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

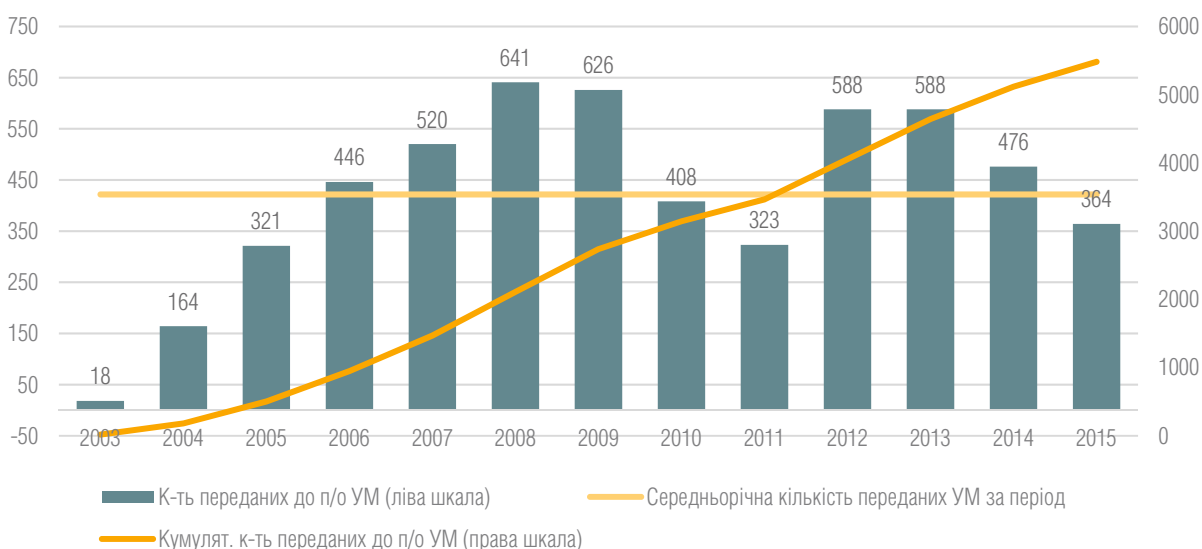

Рис. 2.1.10. Кількість переданих ДСФМУ до ПО УМ⁸⁸

Рис. 2.1.10. показує, що починаючи з 2003 по 2015 р.р. включно, ДСФМУ передала до ПО 5 483 УМ. У середньорічному вимірі до ПО від ДСФМУ надходило 422 УМ упродовж вказаного періоду часу.

Рис. 2.1.11. показує інформацію про динаміку переданих до ПО ДУМ. За весь період функціонування з 2003 по 2015 р.р. включно, ДСФМУ передала до ПО 3 495 ДУМ. У середньорічному вимірі до ПО від ДСФМУ надходило 269 ДУМ упродовж вказаного періоду часу.

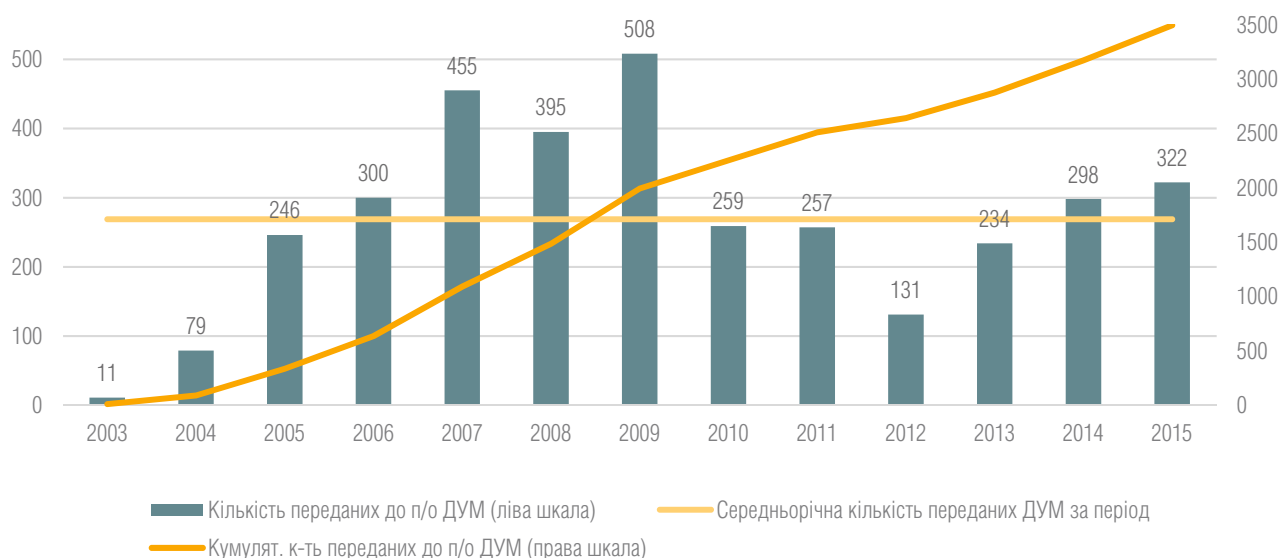

Рис. 2.1.11. Кількість ДУМ переданих ДСФМУ до ПО⁸⁹

На рис. 2.1.12 та 2.1.13. наведені кількість та суми повідомлень про ризиковані ФО, що були основою для початку розслідування та які було передано до ПО в складі УМ/ДУМ, в розрізі ознак обов’язкового та внутрішнього моніторингу, визначених Законом (одна операція може мати декілька ознак).

⁸⁸ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁸⁹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

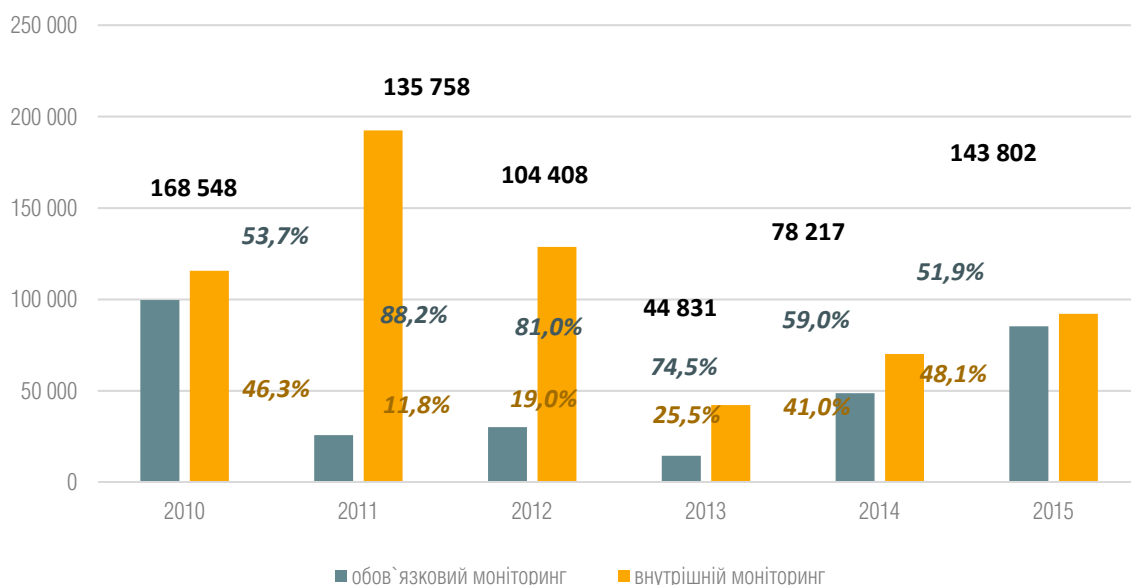

Рис. 2.1.12. Кількість та частки ризикованих ФО, переданих ДСФМУ до ПО в складі УМ/ДУМ, в розрізі ознак обов'язкового та внутрішнього моніторингу⁹⁰

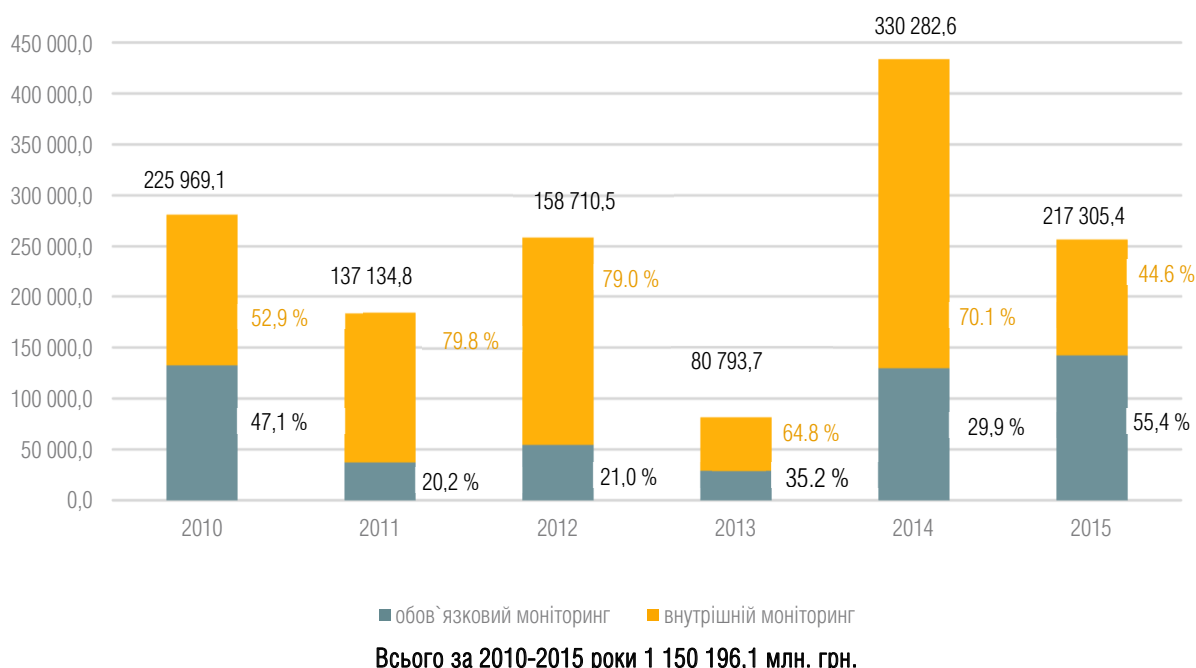

Рис. 2.1.13. Суми та частки ризикованих ФО, переданих ДСФМУ до ПО в складі УМ/ДУМ, в розрізі ознак обов'язкового та внутрішнього моніторингу⁹¹

З огляду на окреслений вище технологічний взаємозв'язок між УМ і ДУМ, доцільно проаналізувати частку ДУМ в сукупності переданих до ПО УМ. Динаміка даної частки показана на рис. 2.1.14.

⁹⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁹¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

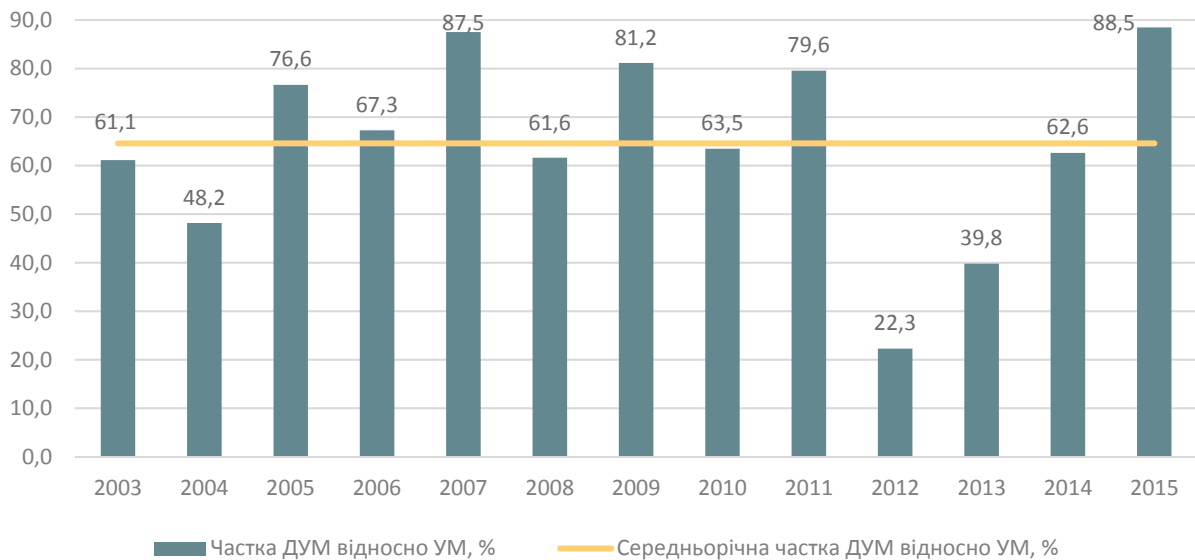

Рис. 2.1.14. Частка ДУМ в сукупності переданих ДСФМУ до ПО УМ⁹²

Результати показані на рис. 2.1.14. можна інтерпретувати з точки зору аналізу такої ризикової події як «невиявлення чи недовиявлення ВК та суб'єктів, які відмивають ЗД». Так, у випадку достатньої ініціативи, насамперед з боку ПО, у результаті належної перевірки УМ ДСФМУ, у них мали б виникати додаткові слідчі версії, мали б виявлятися додаткові обставини вчинення предикатного злочину і злочину, пов'язаного із ВК. За сукупністю нововиявлених обставин ПО мав би звертатися до ДСФМУ з ініціативою щодо підготовки ДУМ. За таких обставин щодо кожного УМ, як правило, мав би формуватися щонайменше 1 ДУМ (частка ДУМ відносно УМ мала б становити щонайменше 100 %), в окремих випадках ДУМ щодо конкретного УМ могло б бути і більше, ніж 1. Показник середньорічної частки ДУМ відносно УМ на рівні 65 % за період з 2003 по 2015 р.р. може бути свідченням недостатньої ініціативи суб'єктів взаємодії (ПО, ДСФМУ) у виявленні операцій із ВК або отримання ними інформації з інших джерел ніж ППО СПФМ.

Рис. 2.1.15. показує наявність помірного прямого кореляційного зв'язку між кількістю переданих до ПО УМ та кількістю переданих ДУМ. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R²) складає 0,3914, що свідчить про те, що лише 39,1 % переданих до ПО ДУМ залежало від кількості раніше переданих первинних УМ (такий стан справ можна пояснити і тим, що по одному УМ можуть бути підготовлені кілька ДУМ з ініціативи ДСФМУ, а не ПО у різні періоди часу, у той час як по іншому – жодного). Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. на кожних 10 підготовлених і переданих до ПО УМ припадало лише 3 ДУМ.

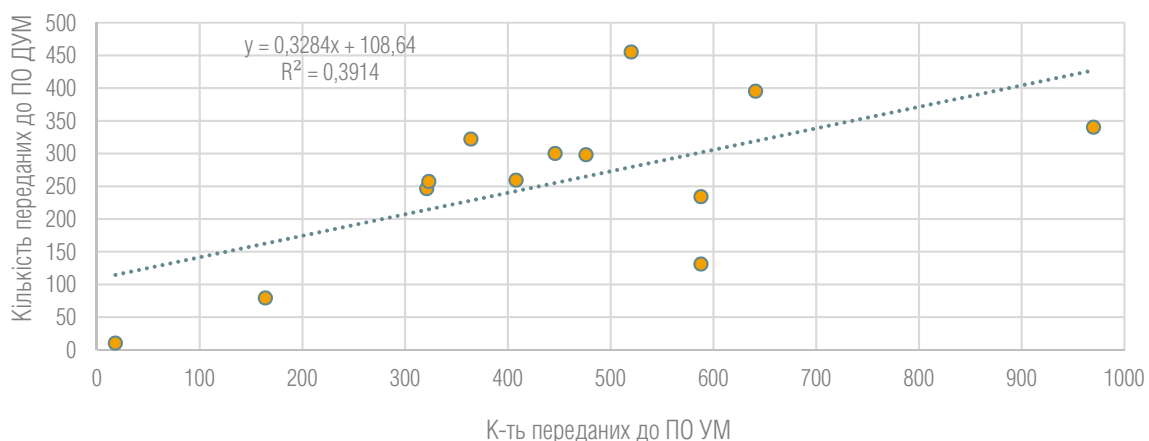

Рис. 2.1.15. Аналіз кореляційного взаємозв'язку між загальною кількістю переданих до ПО первинних УМ та кількістю переданих ДУМ⁹³

⁹² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁹³ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Рис. 2.1.16. показує загальну кількість переданих УМ у розрізі ПО за 2003-2015 р.р.

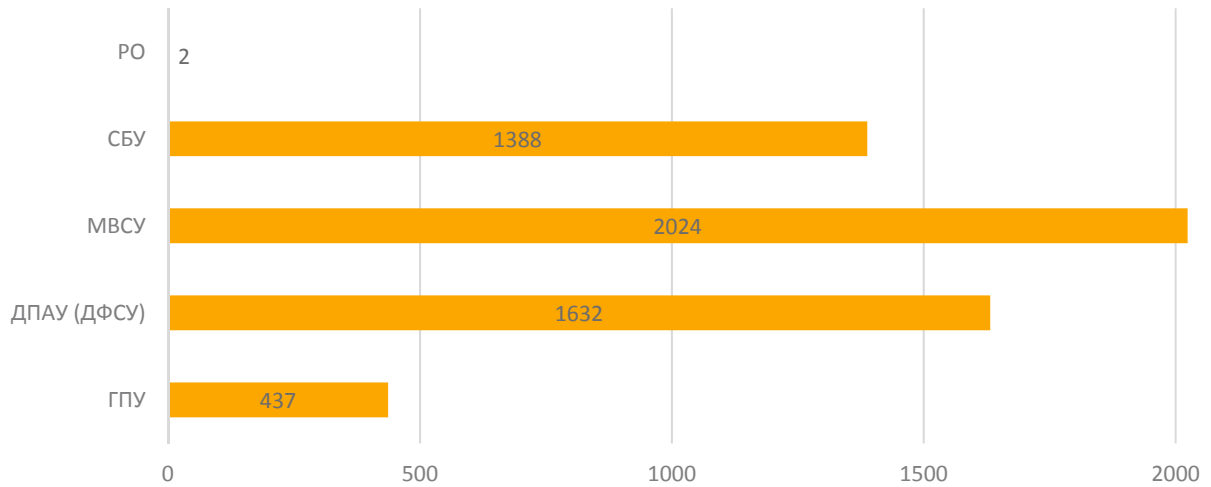

Рис. 2.1.16. Загальна кількість переданих УМ у розрізі ПО та РО за 2003-2015 р.р.⁹⁴

Рис. 2.1.17. показує щорічну частку від загальної кількості переданих ДСФМУ УМ у розрізі відповідних ПО та РО.

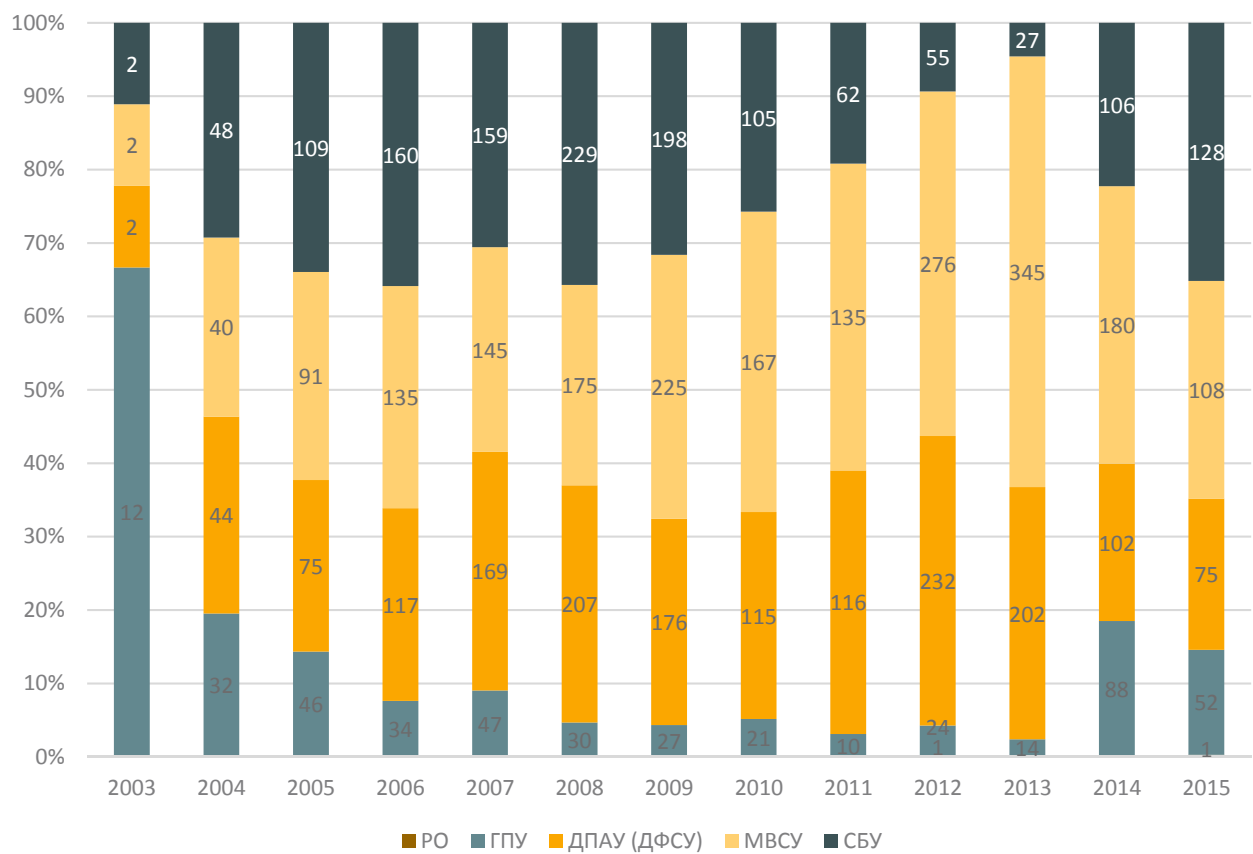

Рис. 2.1.17. Розподіл переданих до ПО УМ упродовж 2003-2015 р.р.⁹⁵

⁹⁴ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁹⁵ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

В таблицях 2.1.3. та 2.1.4. представлено основні ризики ФО, за ознаками внутрішнього моніторингу, які було передано у складі УМ/ДУМ (за кількістю та за сумами переданих операцій).

Ознака	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%
Уникнення процедур фінансово-гомоніторингу	40 659	35,1%	72 570	37,7%	45 226	35,1%	10 474	24,8%	19 687	28,1%	11 699	12,7%
Підозри у ВК/ФТ	39 455	34,1%	11 130	5,8%	12 786	9,9%	5 111	12,1%	6 220	8,9%	20 591	22,3%
Заплутаний характер ФО	11 877	10,3%	6 143	3,2%	1 800	1,4%	73	0,2%	131	0,2%	56	0,1%
Регулярні операції з готівкою	5 325	4,6%	18 047	9,4%	22 864	17,8%	13 687	32,4%	15 286	21,8%	25 343	27,5%
Фінансова допомога	1 479	1,3%	7 277	3,8%	5 344	4,2%	4 240	10,0%	21 136	30,1%	13 731	14,9%
Інші	16 918	14,6%	77 223	40,1%	9 074	7,1%	269	0,6%	29 811	42,5%	26 189	28,4%
Усього	115 713	100,0	192 390	100,0	128 686	100,0	42 289	100,0	70 166	100,0	92 154	100,0

Табл. 2.1.3. Кількість ризикованих ФО, поданих за ознаками внутрішнього моніторингу та переданих ДСФМУ до ПО в складі УМ/ДУМ⁹⁶

Ознака	2010		2011		2012		2013		2014		2015	
	млн.УАН.	%	млн.УАН.	%	млн.УАН.	%	млн.УАН.	%	млн.УАН.	%	млн.УАН.	%
Уникнення процедур фінансового моніторингу	42 404,7	28,5%	33 602,1	22,9%	52 057,0	25,5%	7 796,4	14,7%	21 705,8	7,1%	21 035,6	18,4%
Підозри у ВК/ФТ	63 161,5	42,5%	12 875,1	8,8%	18 276,0	8,9%	9 600,6	18,1%	13 820,5	4,5%	17 610,1	15,4%
Заплутаний характер ФО	13 198,6	8,9%	5 560,9	3,8%	1 760,3	0,9%	41,7	0,1%	331,4	0,1%	64,1	0,1%
Регулярні операції з готівкою	8 519,1	5,7%	30 645,1	20,9%	64 451,8	31,6%	20 662,4	39,0%	120 115,3	39,5%	27 004,2	23,6%
Фінансова допомога	2 943,7	2,0%	10 726,2	7,3%	19 889,6	9,7%	4 350,7	8,2%	118 677,7	39,0%	21 895,2	19,1%
Інші	18 473,0	12,4%	53 567,0	36,4%	47 790,8	23,4%	10 475,7	19,8%	29 380,0	9,7%	26 975,3	23,5%
Усього	148 700,6	100,0%	146 976,4	100,0%	204 225,5	100,0%	52 927,5	100,0%	304 030,7	100,0%	114 584,5	100,0%

Табл. 2.1.4. Суми ризикованих ФО, поданих за ознаками внутрішнього моніторингу та переданих ДСФМУ до ПО в складі УМ/ДУМ⁹⁷

Наведені дані демонструють те, що переважну частку ризикованих ФО в переданих УМ/ДУМ займають ФО, повідомлення про які надіслані СПФМ до ДСФМУ за ознаками внутрішнього моніторингу, а отже операції, які пов'язані з ВК або скоєнням інших злочинів, виявлені СПФМ за власними критеріями та ризиками.

Також, результати аналізу дотримання СПФМ вимог Закону свідчать, що виконання деяких вимог до подання ДСФМУ інформації про ФО надто обтяжливе для СПФМ та неефективне, а також призводить

⁹⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

⁹⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

до значного збільшення обсягу видатків СПФМ на проведення процедур фінансового моніторингу. Із загальної кількості ознак обов'язкового і внутрішнього фінансового моніторингу лише 10-13 % використовуються СПФМ під час подання інформації про ФО до ДСФМУ.

У 2015 р. близько 89 % інформації, поданої СПФМ до ДСФМУ, є інформацією про ФО, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

В той же час, більшість ФО, які передані у складі УМ/ДУМ отримані від СПФМ за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу.

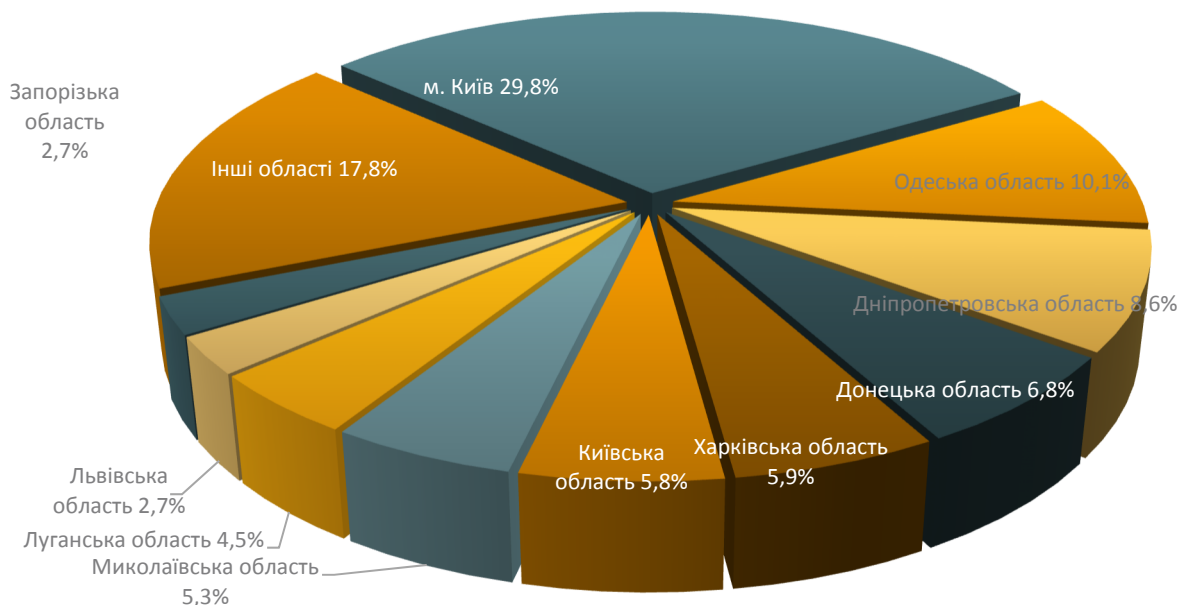
Таким чином, перехід до нової структури звітності, якою передбачено зосередження уваги СПФМ на ФО, стосовно яких виникла підозра на підставі оцінки та аналізу ризиків, дасть змогу значно підвищити ймовірність виявлення підозрілих ФО і незаконних фінансових потоків.

Щодо зменшення кількості ознак обов'язкового фінансового моніторингу було зазначено і у Звіті МВФ⁹⁸, та необхідність переходу до застосування ризик-орієнтовного підходу під час подання СПФМ інформації до ДСФМУ.

Щодо ознак обов'язкового фінансового моніторингу, необхідно відзначити, що одним з пріоритетних напрямків відбору для розслідувань ДСФМУ в 2015 р. є аналіз ФО, здійснених за участю високопосадовців та публічних діячів, в тому числі членів колишнього Уряду та пов'язаними з ними особами. Так, в 2015 р. у складі УМ/ДУМ до ПО передано 20 % повідомлень про ФО здійснених публічними діячами на загальну суму 27 287, млн. УАН.

Здійснючи аналіз ФО переданих до ПО окрему увагу необхідно зосередити на регіональному розподілу учасників ФО.

Регіональна належність учасників ФО, інформація стосовно яких передана ДСФМУ до ПО в складі

УМ/ДУМ протягом 2010-2015 р.р., кількість та суми операцій, проведених за їх участю, наведені нижче.

Рис. 2.1.18. Регіональне розподілення учасників ФО, переданих ДСФМУ до ПО в УМ/ДУМ⁹⁹

Найменування регіону	Кількість учасників						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	середнє значення 2010-2015
	кіл-ть	кіл-ть	кіл-ть	кіл-ть	кіл-ть	кіл-ть	кіл-ть
м. Київ	741	437	550	340	883	1 615	614
Одеська область	352	150	189	83	348	446	203

⁹⁸ Джерело: висновки Звіту МВФ із технічної допомоги щодо застосування заходів із протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, для підтримки зусиль із протидії корупції (складова – Підрозділ Фінансової Розвідки).

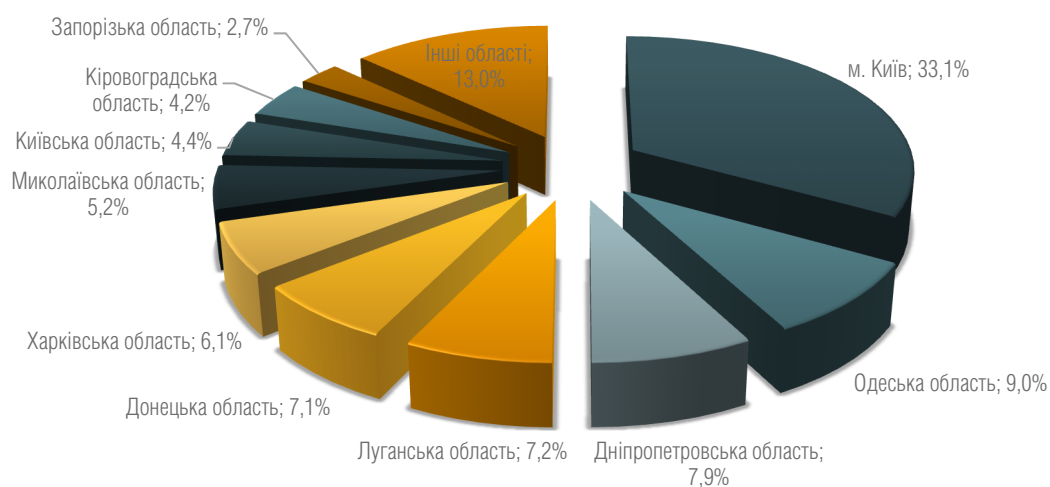
⁹⁹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Дніпропетровська область	262	162	119	181	173	444	195
Донецька область	204	85	124	73	258	324	135
Харківська область	104	87	144	92	141	327	126
Київська область	128	69	99	79	169	345	120
Миколаївська область	112	57	60	41	124	408	113
Луганська область	197	150	127	51	55	129	109
Львівська область	115	48	59	35	29	125	64
Запорізька область	105	56	45	20	37	142	61
Інші регіони	584	387	389	163	135	1 092	436
ЗАГАЛОМ	2 904	1 688	1 905	1 158	2 352	5 397	2 175

Табл. 2.1.5. Кількість учасників ФО, переданих до ПО в УМ/ДУМ в розрізі регіонів та років

Огляд наведених даних свідчить, що за регіональним принципом найбільша кількість клієнтів, які здійснюють підозрілі операції, концентрується в великих мегаполісах, а саме місті Києві, на другому місці – Одеська область, на третьому – Дніпропетровська.

В цих же регіонах здійснюється найбільша кількість підозрілих ФО, інформація по яких передана ДСФМУ до ПО.

Рис. 2.1.19. Частка кількості ППО, переданих ДСФМУ до ПО в УМ/ДУМ, в розрізі регіонів¹⁰⁰

¹⁰⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

За сумами здійснених підозрілих операцій лідером є місто Київ, на другому місці – Донецька область, на третьому – Дніпропетровська область.

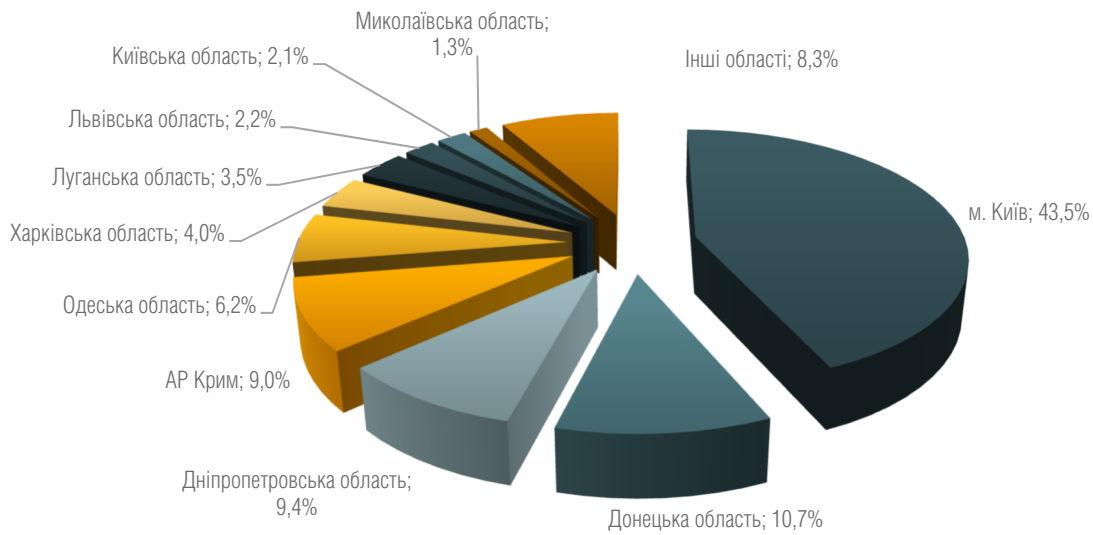

Рис. 2.1.20. Частка сум ППО, переданих ДСФМУ до ПО в УМ/ДУМ, в розрізі регіонів¹⁰¹

Рис. 2.1.21. показує частку відмов (у порушенні КС) та/або закриттів КП, які були відповідно порушені/розпочаті за результатами перевірки ПО УМ, або в яких використовувалися УМ.

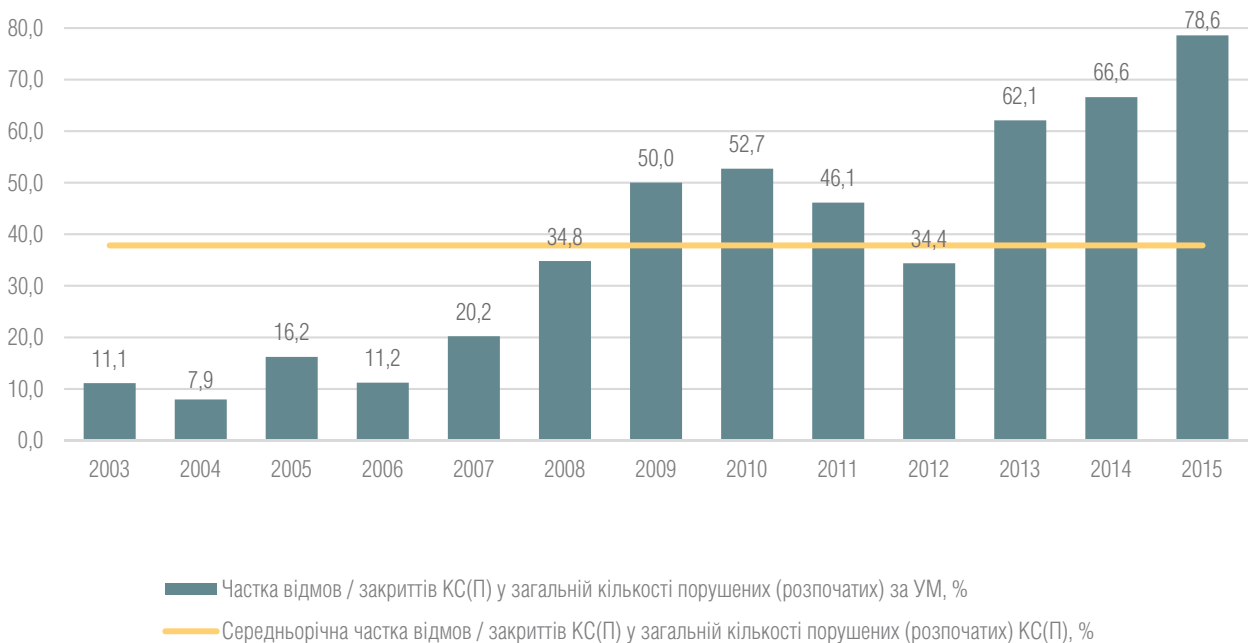

Рис. 2.1.21. Частка відмов/закриттів КП (кримінальних справ) у загальній кількості порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ) упродовж 2003-2015 р.р.¹⁰²

¹⁰¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹⁰² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ. Питова вага розрахована як співвідношення кількості відмов в порушенні КС/закриття КП за УМ, переданими протягом 2003-2015 р.р., до кількості УМ, переданих до ПО у поточному році.

Рис. 2.1.22. показує щорічну частку відмов/закриттів КП (кримінальних справ) у загальній кількості порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ) у розрізі відповідних ПО.

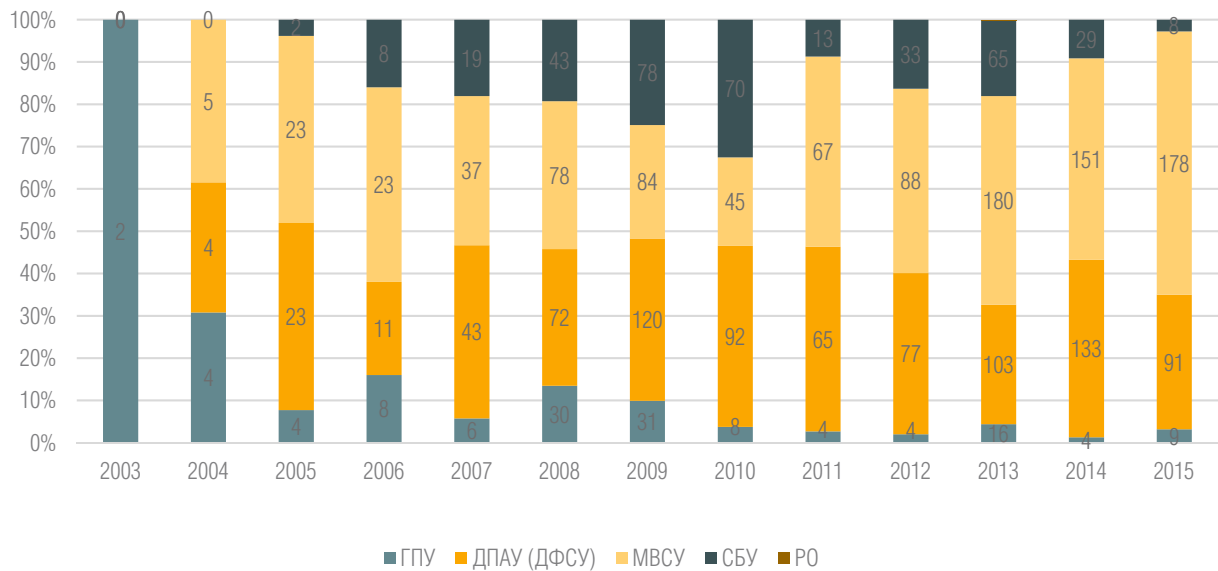

Рис. 2.1.22. Розподіл відмов/закриттів КП (кримінальних справ) порушених/розпочатих за УМ¹⁰³

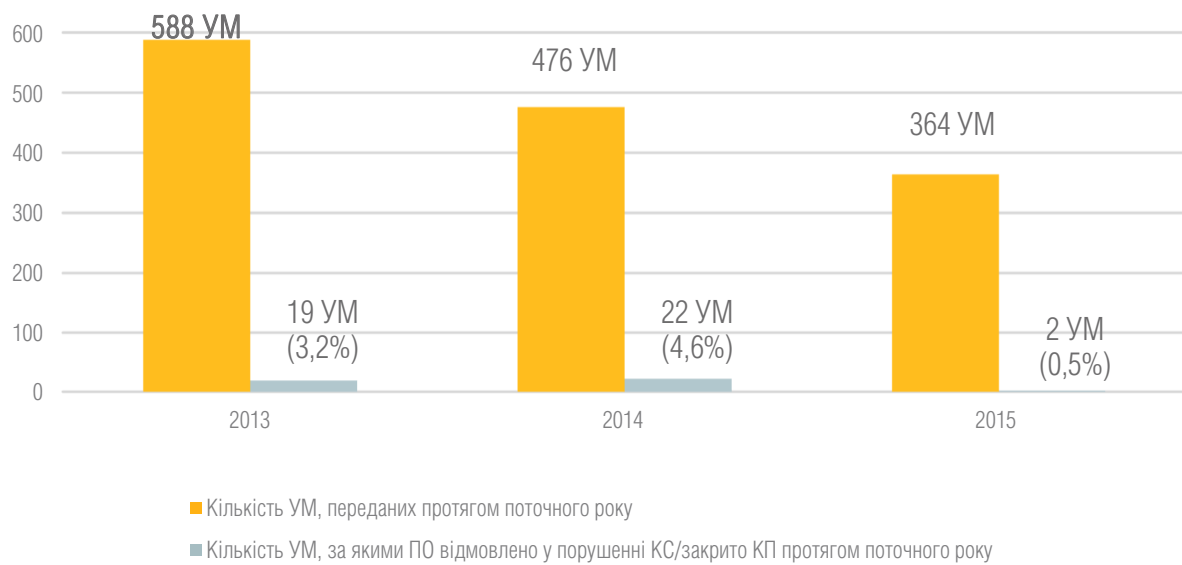

Рис. 2.1.23. Кількість та питома вага УМ, за якими рішення про відмову у порушенні КС/закриття КП прийнято протягом поточного року

¹⁰³ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ. Питома вага розрахована як співвідношення кількості відмов в порушенні КС/закриття КП за УМ, переданими протягом 2003-2015 р.р., до кількості УМ, переданих до ПО у поточному році.

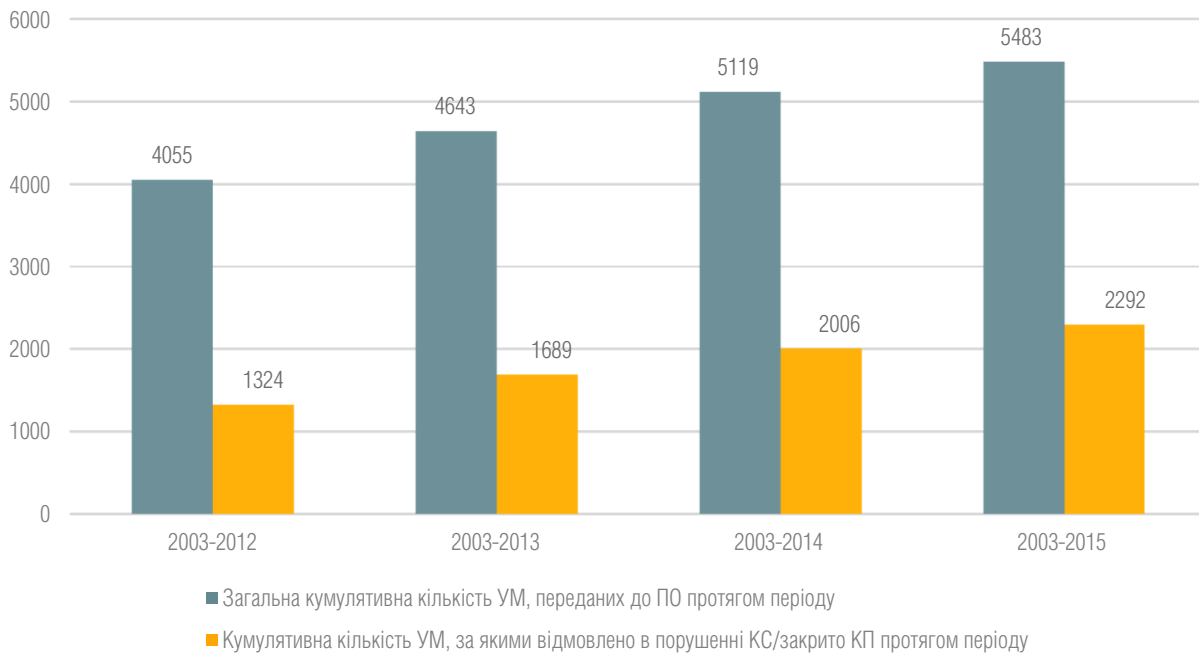

Рис. 2.1.24. Кумулятивна кількість УМ, за якими відмовлено в порушенні КС/закрито КП за період 2003-2015 р.р.

Рис. 2.1.25. показує кумулятивну (наростаючим підсумком) кількість відмов/закриттів КП (кримінальних справ) у розрізі відповідних ПО упродовж 2003-2015 р.р.

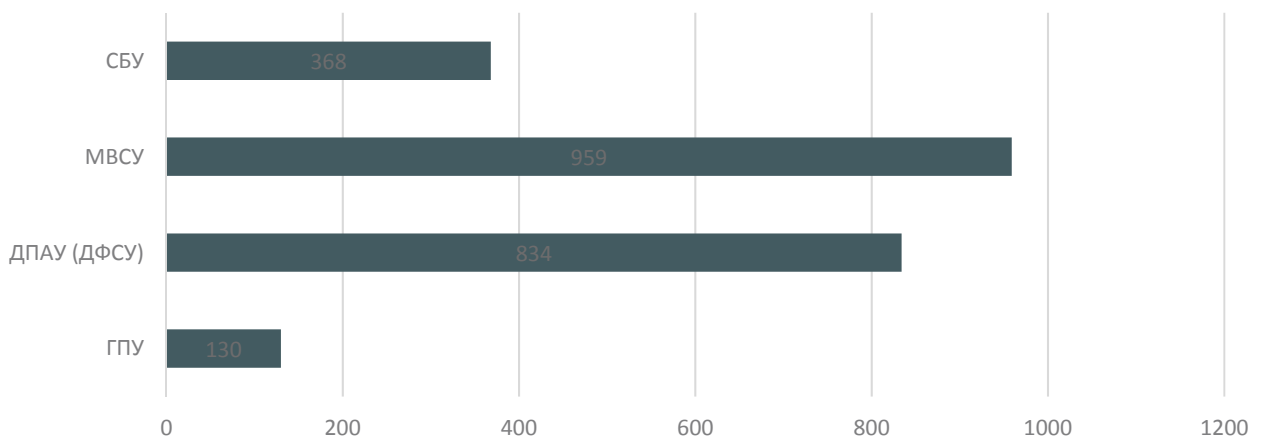
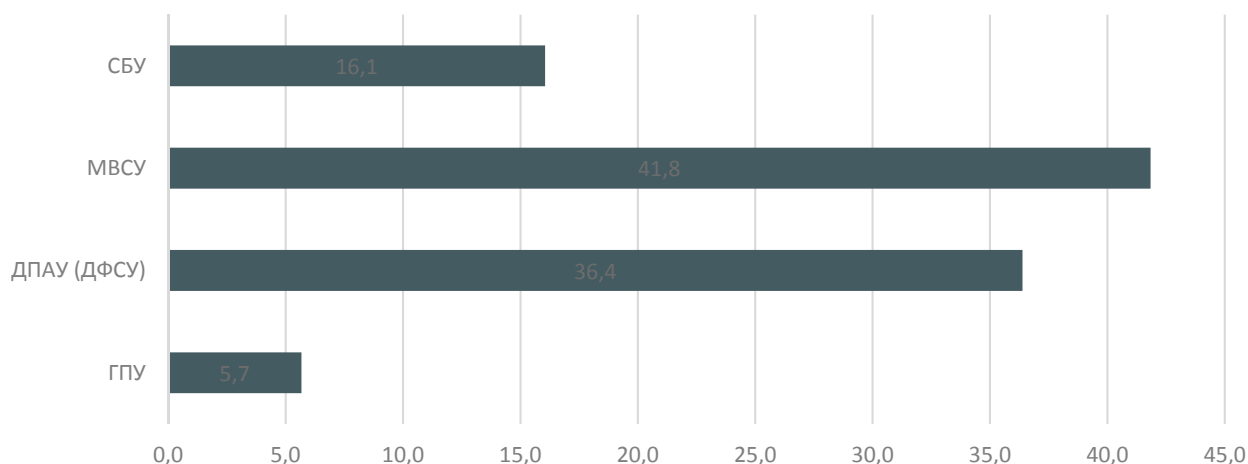

Рис. 2.1.25. Кумулятивна кількість відмов/закриттів КП (кримінальних справ) з УМ у розрізі ПО за 2003-2015 р.р.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Рис. 2.1.26. ілюструє питому вагу відмов/закриттів КП (кримінальних справ) у розрізі відповідних ПО.

Рис. 2.1.26. Питома вага відмов/закриттів КП (кримінальних справ) за УМ у розрізі ПО за 2003-2015 р.р.¹⁰⁵

Індикатори	2003 -2012	2013	2014	2015	Всього
Кількість УМ, наданих ПО/РО	4 055	588	476	364	5 483
Кількість УМ (в т.ч. наданих у минулих роках), за матеріалами розгляду яких ПО/РО розпочато/ використано у КП	2011	791	584	358	3 744
Кількість УМ, за якими досудове розслідування закінчено і направлено обвинувальний акт до суду	статистика не велась	209	83	62	354
Кількість закінчених досудових розслідувань у зв'язку з зверненням до суду з обвинувальним актом	575	177	79	58	889
Загальна вартість арештованого/вилученого майна (коштів)	статистика не велась	598,68 млн. УАН	3 070,22 млн. УАН	5 492,61 млн. УАН	9 161,51 млн. УАН
Розглянуто судами КП	388	115	156	70	729
Кількість осіб, щодо яких судом розглянуто КП у зв'язку з переданими УМ	статистика не велась	175	228	112	671
Сума легалізованих доходів (коштів або іншого майна), одержаних злочинним шляхом, встановлена рішенням суду	статистика не велась	39,97 млн. УАН	0,07 млн. УАН	19,60 млн. УАН	59,64 млн. УАН
Сума грошових коштів (майна) (вилученого/добровільно відшкодованого у ході досудового слідства), яка встановлена судом та підлягає зверненню в дохід держави за вироком	статистика не велась	132,30 млн. УАН	26,13 млн. УАН	14,62 млн. УАН	173,05 млн. УАН

Табл. 2.1.6. Результати розгляду ПО/РО УМ ДСФМУ у 2003-2015 р.р.

¹⁰⁵ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Рис. 2.1.27. демонструє динаміку повідомлень СПФМ про ФО, інформація про які увійшла у склад УМ (ДУМ). Упродовж 2003-2015 р.р., у склад УМ (ДУМ) в середньому щороку входило 128 370 ППО від СПФМ. Кумулятивна (наростаючим підсумком за розглядуваний період часу) кількість ППО СПФМ, яка увійшла у склад УМ (ДУМ) станом на 01.01.2016 р. склала 1 668 804 ППО.

Рис. 2.1.24. Кількість ППО від СПФМ, які стали підставою для формування УМ (ДУМ)¹⁰⁶

Рис. 2.1.28. показує динаміку частки ППО СПФМ, які ставали підставою для формування УМ (ДУМ) у загальній кількості всіх ППО, які надходили від СПФМ упродовж 2003-2015 р.р. Зазначимо, що середня частка за період склала 12,6 %.

Рис 2.1.28. Частка ППО від СПФМ, які стали підставою для формування УМ (ДУМ) у загальній кількості ППО, отриманих ДСФМУ за 2003-2015 р.р.¹⁰⁷

Рис. 2.1.29. показує, що близько 9 ППО із 100 тих, які надходять від СПФМ, за результатами аналітичної роботи ДСФМУ у взаємодії із ПО та ПФР іноземних держав стають підставою для формування УМ (ДУМ). Разом з тим, коефіцієнт детермінації лише на 1,2 % пояснює зміну відповідної результативної ознаки залежно від відповідної факторної. Вказаний факт, встановлений шляхом аналізу 12-ти річного періоду функціонування національної системи ПВК/ФТ можна вважати одним з основних чинників виникнення ризикової події, пов'язаної з тим, що виявлені СПФМ ФО, пов'язані із ВК, у подальшому не належним чином перевіряються і аналізуються відповідними суб'єктами взаємодії по лінії ДСФМУ – ПО.

¹⁰⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹⁰⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

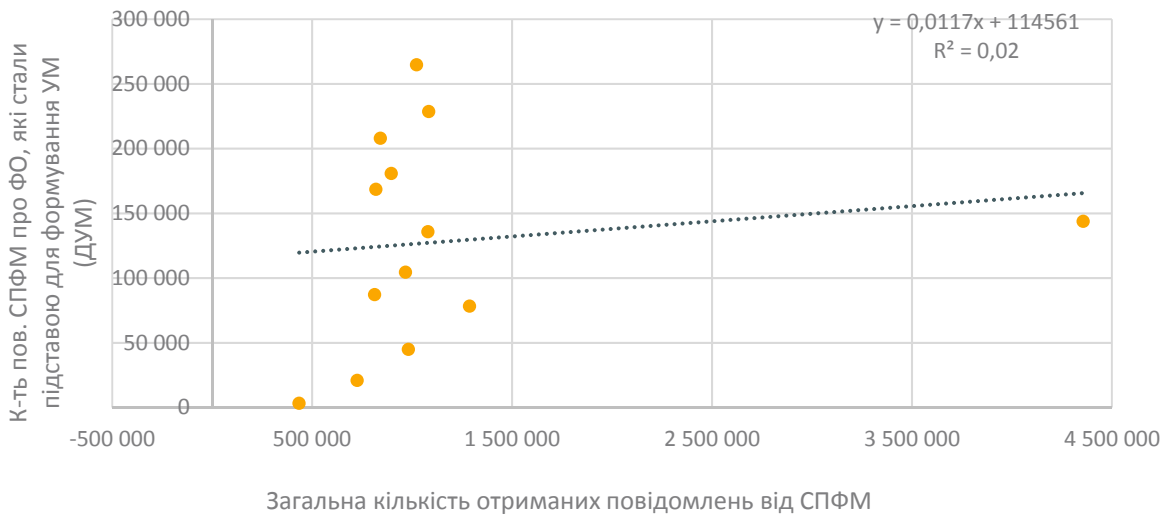

Рис. 2.1.29. Аналіз взаємозв'язку між загальною кількістю отриманих від СПФМ ППО і кількістю тих, які стали підставою для формування УМ (ДУМ)¹⁰⁸

Однією з причин відсутності кореляційного зв'язку між загальною кількістю отриманих ДСФМУ повідомлень від СПФМ і кількістю тих повідомлень, які стали підставою для формування УМ (ДУМ) може бути те, що ДСФМУ і правоохоронна система України концентрується не на великій кількості повідомлень про незначні за сумою підозрілі ФО, а на меншій кількості тих повідомлень, які містять інформацію про значні за сумами підозрілі ФО. В даному контексті проведено додатковий ризик-орієнтований аналіз аналогічного взаємозв'язку з прив'язкою до сум ФО у повідомленнях СПФМ, які увійшли у склад УМ (ДУМ).

Рис. 2.1.30. показує суми ФО за повідомленнями СПФМ, які увійшли у склад УМ (ДУМ) як в номінальних (поточних), так і у реальних (база порівняння – 2010 р.) цінах. Станом на кінець 2015 р. кумулятивна (наростаючим підсумком, починаючи з червня 2003 р.) сума вказаних ФО склала 1 трильйон UAH у поточних цінах, що становить 567,3 млрд. UAH у порівняльних цінах 2010 р., або 126,7 млрд. USD. В середньорічному реальному вимірі (розрахованому у порівняльних цінах 2010 р.) у склад УМ (ДУМ) входили повідомлення СПФМ про підозрілі ФО на суму 80,9 млрд. UAH.

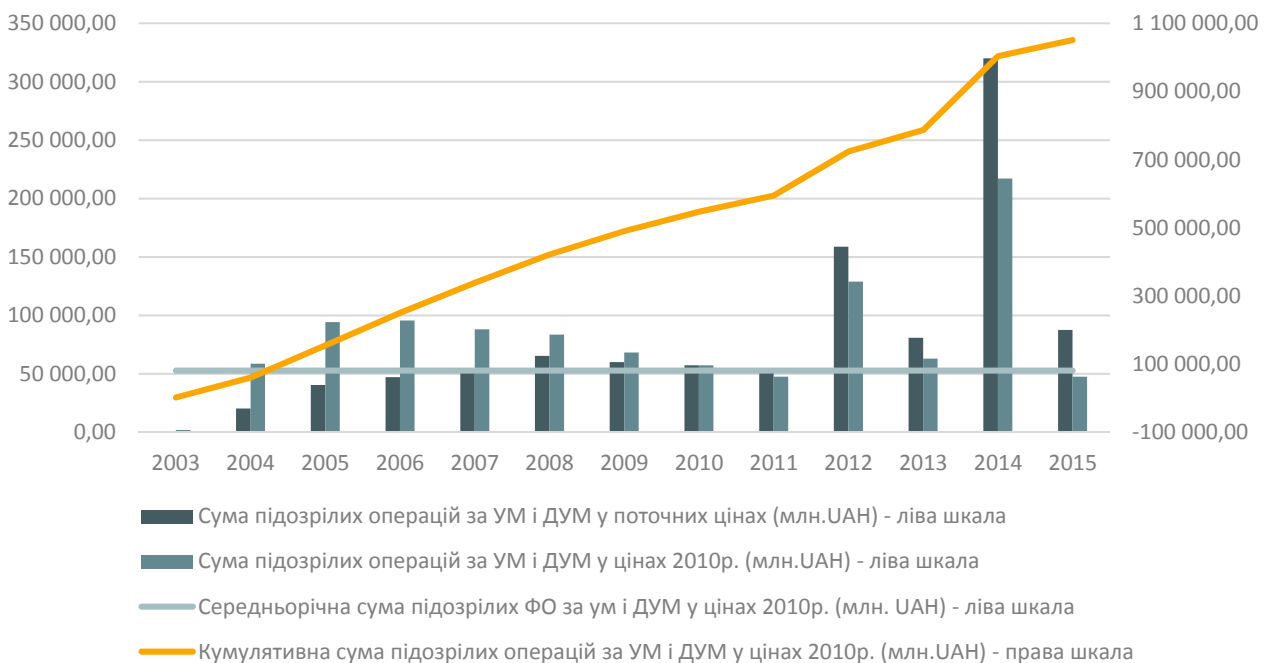

Рис. 2.1.30. Суми ФО за повідомленнями СПФМ, які увійшли у склад УМ (ДУМ)¹⁰⁹

¹⁰⁸ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹⁰⁹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Рис. 2.1.31. показує додаткові докази відсутності прямого кореляційного зв'язку між сумою одержаних ДСФМУ підозрілих ФО за повідомленнями СПФМ та сумою тих підозрілих ФО, які увійшли в склад УМ (ДУМ), причому, як у поточних цінах так і у порівняльних цінах 2010 р. На обох графіках значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R²) не перевищує 0,05.

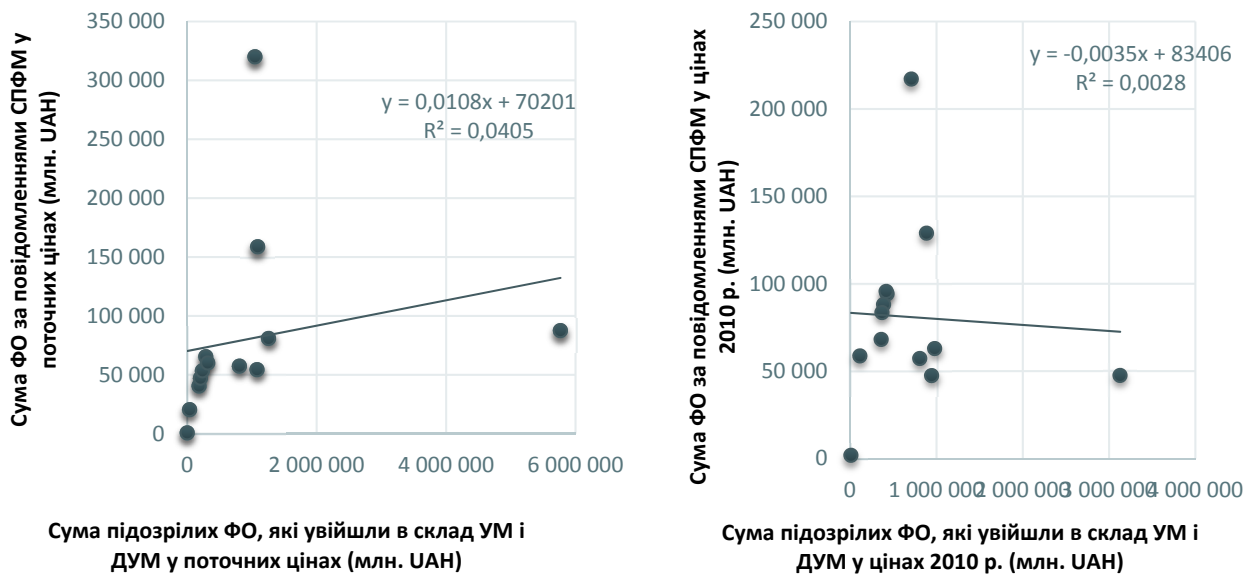

Рис. 2.1.31. Аналіз взаємозв'язку між сумою підозрілих ФО за повідомленнями СПФМ та сумою тих підозрілих ФО, які увійшли в склад УМ (ДУМ) у поточних цінах (лівий рис.) і у порівняльних цінах 2010 р. (правий рис.)¹¹⁰

Аналіз регресійного зв'язку між вищевказаними показниками, виміряний у поточних цінах свідчить про те, що лише 8,1 % сум ФО, які увійшли у склад УМ (ДУМ) залежать від суми одержаних від СПФМ повідомлень. Регресійний зв'язок, виміряний у фактичних цінах 2010 р. дає підстави стверджувати про ще меншу залежність між обома розглядуваними показниками – на рівні 0,3 %.

Таким чином знаходить підтвердження попередній виявлений ризик щодо неповного виявлення відповідними суб'єктами взаємодії по лінії ДСФМУ – ПО, виявлених СПФМ ФО, пов'язаних із ВК/ФТ.

Наступні рисунки ілюструють кількість УМ (ДУМ) підготовлених ДСФМУ самостійно (з власної ініціативи) та кількість тих, які підготовлені у відповідь на запит ПО.

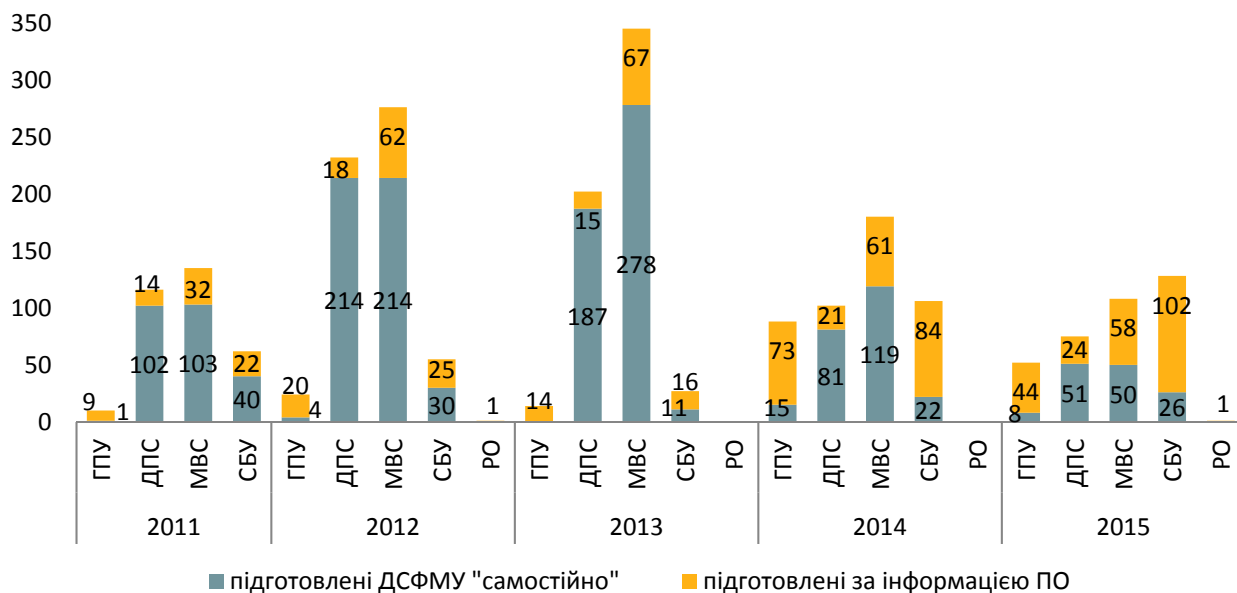

Рис. 2.1.32. УМ, передані ДСФМУ до ПО ¹¹¹

¹¹⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹¹¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

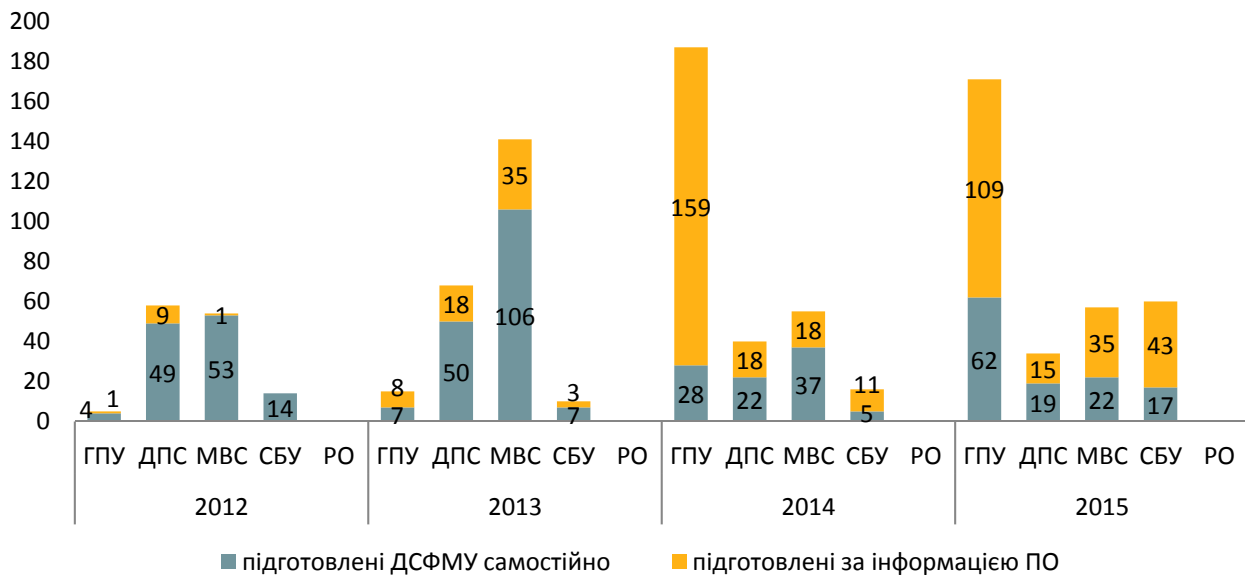

Рис. 2.1.33. ДУМ, передані ДСФМУ до ПО¹¹²

У 2013 р. ДСФМУ отримано 573 запити від ПО, в 2014 р. – 1 255 запитів, в 2015 р. – 1 341 запит від ПО щодо проведення фінансового моніторингу.

Наступний рисунок ілюструє питому вагу УМ (ДУМ) підготовлених ДСФМУ самостійно (з власної ініціативи) та кількість тих, які підготовлені у відповідь на запит ПО у загальній кількості підготовлених ДСФМУ УМ та ДУМ.

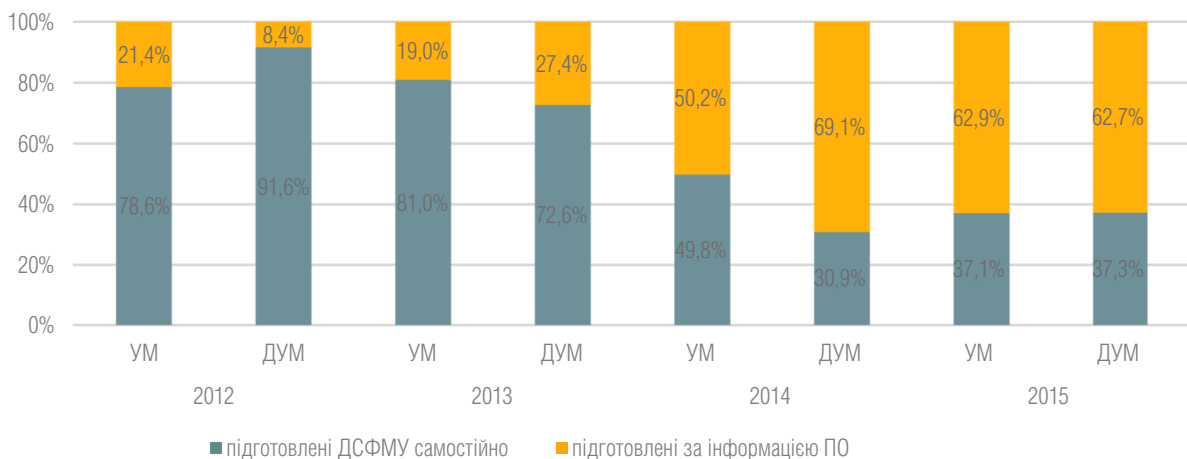

Рис. 2.1.34. Питому вагу УМ (ДУМ) підготовлених ДСФМУ¹¹³

Як видно з наведеного рисунка питома вага підготовлених УМ та ДУМ за інформацією ПО за період з 2012 по 2015 р.р. поступово зростала з одночасним зменшенням ваги «самостійно» підготовлених ДСФМУ УМ та ДУМ що свідчить про підвищення показників діяльності ПО в контексті інформування ДСФМУ про виявлені підозри щодо ВК (такого роду інформування є обов'язковим для ПО за кожним фактом виявлення підозри, відповідно до вимог Закону).

Для аналізу ефективності виявлення ПО злочинів, пов'язаних з ВК проаналізуємо інформацію стосовно стану розгляду КП розпочатих за направленими ДСФМУ УМ.

¹¹² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹¹³ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

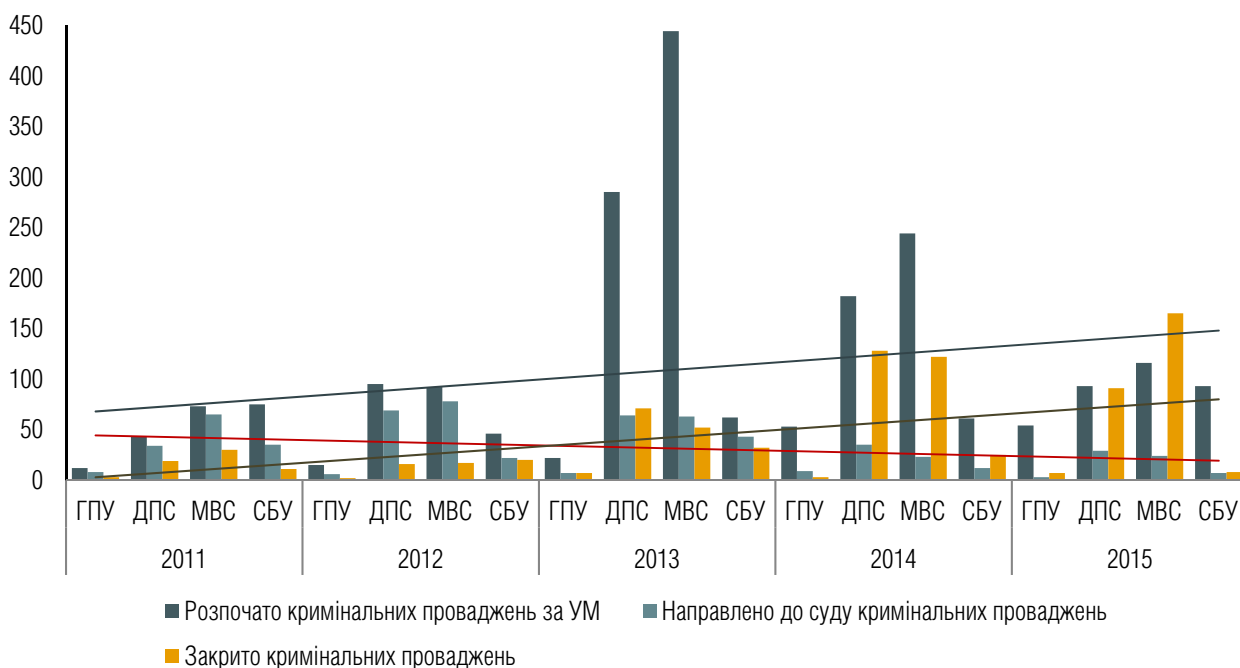

Рис. 2.1.35. Стан розгляду КП розпочатих за направленими ДСФМУ УМ¹⁴

З наведеного рисунка видно, що з кожним періодом починаючи з 2011 р. прослідковується тенденція до зменшення КП, у яких використовуються УМ та кількість закінчених КП, у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду.

Рис. 2.1.36. Кумулятивна кількість УМ, за якими розпочато КП та спрямовано до суду за період 2003-2015 р.р.

Разом з тим, за період з 2011 по 2015 р.р. прослідковується тенденція до закриття КП ПО.

Зменшення кількості закінчених КП у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду з одночасним зменшенням розпочатих КП за наданими ДСФМУ УМ та одночасне збільшення кількості випадків закриття КП може свідчити про неналежне виявлення ПО порушень з ознаками ВК.

Інша зона ризику, пов'язана із виявленням на предмет ВК ФО, може бути ідентифікована шляхом поглибленого аналізу процесів перевірки і прийняття рішень за результатами розгляду ПО УМ (ДУМ) ДСФМУ.

¹⁴ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Рис. 2.1.37. Кількість КП (кримінальних справ) порушених (розпочатих) за УМ/ДУМ, або в яких використовуються УМ/ДУМ¹¹⁵

Рис. 2.1.37. показує кількісні характеристики стану розгляду та перевірки ПО УМ ДСФМУ. Так, за 2003-2015 р.р. ПО порушили (розпочали) 3 893 КП (кримінальних справ). Щороку ПО в середньому порушували (розпочинали) 299 КП (кримінальних справ) за результатами перевірки УМ, або ж в яких використовувалися УМ/ДУМ.

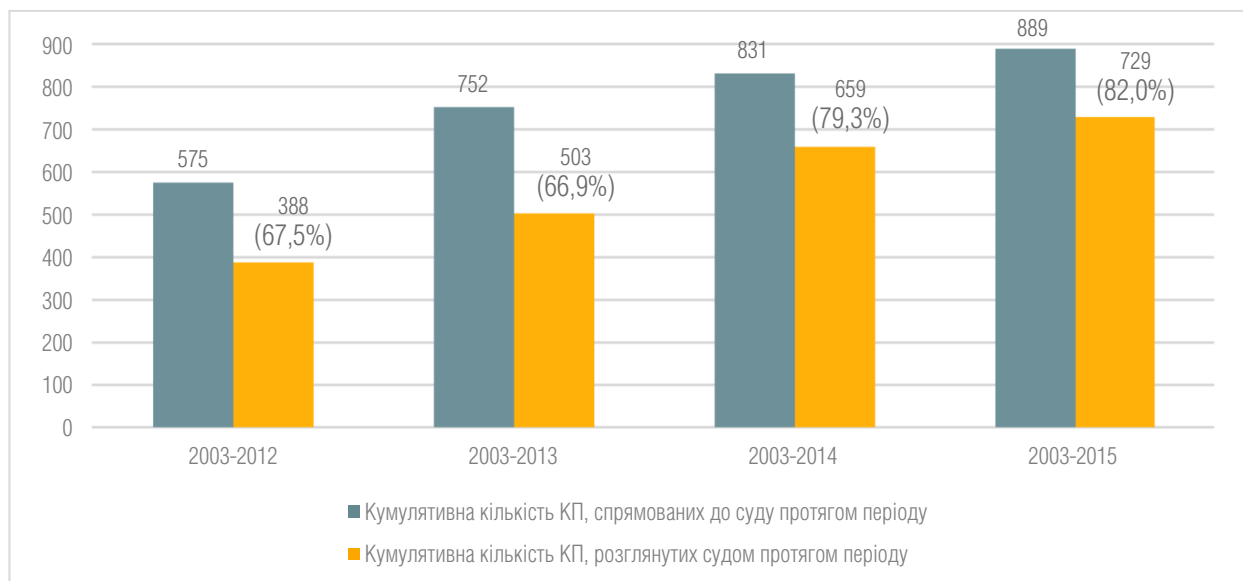

Рис. 2.1.38. Кумулятивна кількість та питома вага КП, розглянутих судом за період 2003-2015 р.р.

Рис. 2.1.39. показує наявність значного прямого кореляційного зв'язку між кількістю переданих до ПО первинних УМ/ДУМ та кількістю порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) за УМ/ДУМ, або в яких використовувалися УМ/ДУМ упродовж 2003-2015 р.р. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R²) складає 0,5691, що свідчить про те, що майже 57 % порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) з ознаками предикатних злочинів та/або ВК залежали від сформованих ДСФМУ і переданих УМ/ДУМ. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. на 10-ть підготовлених і переданих до ПО УМ/ДУМ припадало 4 порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ).

¹¹⁵ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

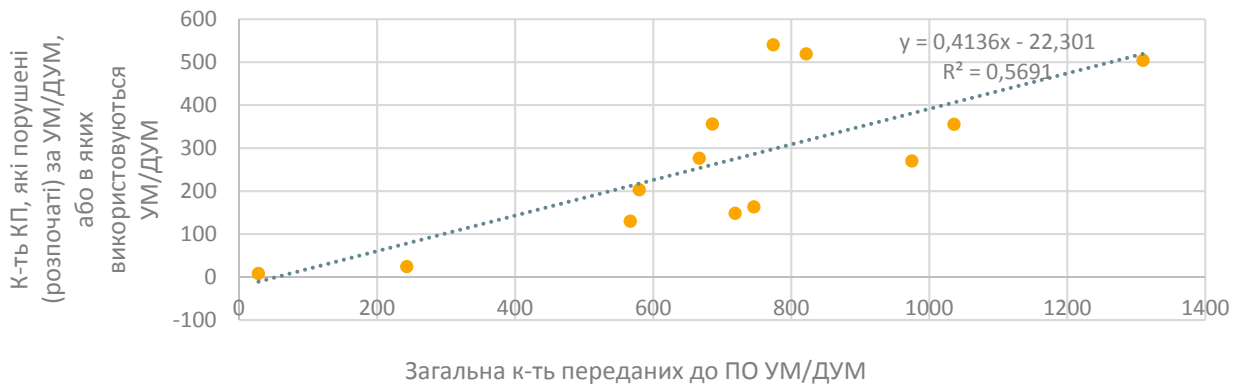

Рис. 2.1.39. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між загальною кількістю переданих до ПО УМ і ДУМ та кількістю порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) за УМ/ДУМ, або в яких використовувалися УМ/ДУМ упродовж 2003-2015 р.р.¹¹⁶

Рис. 2.1.40. показує, що кумулятивна кількість КП (кримінальних справ) порушених (розпочатих) за УМ/ДУМ або в яких ПО використовувались УМ/ДУМ, які були спрямовані до суду, за станом на кінець 2015 р. склала 889 одиниць (33,4 % до кумулятивної кількості КП розглянутих судами упродовж 2003-2015 р.р. та 40,7 % до кумулятивної кількості порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) даної категорії за аналогічний період часу). Середньорічний показник спрямування до суду КП (кримінальних справ) даної категорії складає 82 одиниці.

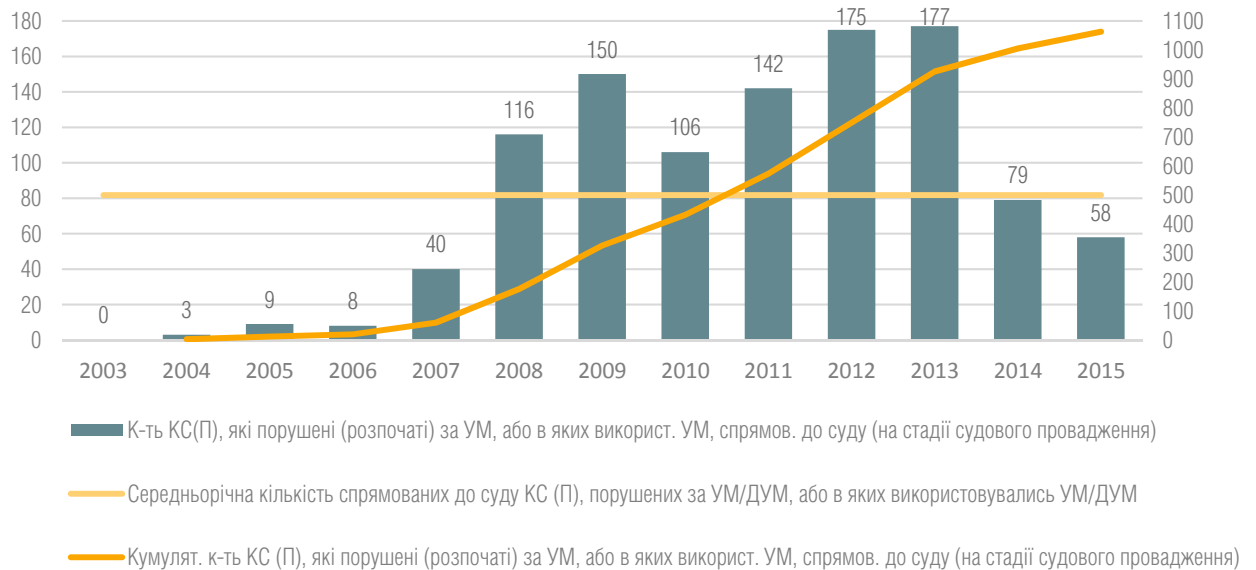

Рис. 2.1.40. Кількість КП (кримінальних справ) порушених (розпочатих) за УМ/ДУМ або в яких ПО використовувались УМ/ДУМ, які були спрямовані до суду (знаходились на стадії судового провадження) упродовж 2003-2015 р.р.¹¹⁷

Рис. 2.1.41. показує наявність помірного прямого кореляційного зв'язку між кількістю порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) за УМ/ДУМ, або в яких використовувалися УМ/ДУМ та кількістю КП (кримінальних справ) даної категорії, спрямованих ПО до суду упродовж 2003-2015 р.р. Значення величини коефіцієнта детермінації – R^2 складає 0,3375, що свідчить про те, що майже 34 % спрямованих до суду КП (кримінальних справ) зазначеної категорії (предикатні злочини, ВК) залежали від раніше порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) в яких використовувалися УМ/ДУМ. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. лише кожна 2-га з 10-ти порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ) даної категорії доходила до суду.

¹¹⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹¹⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

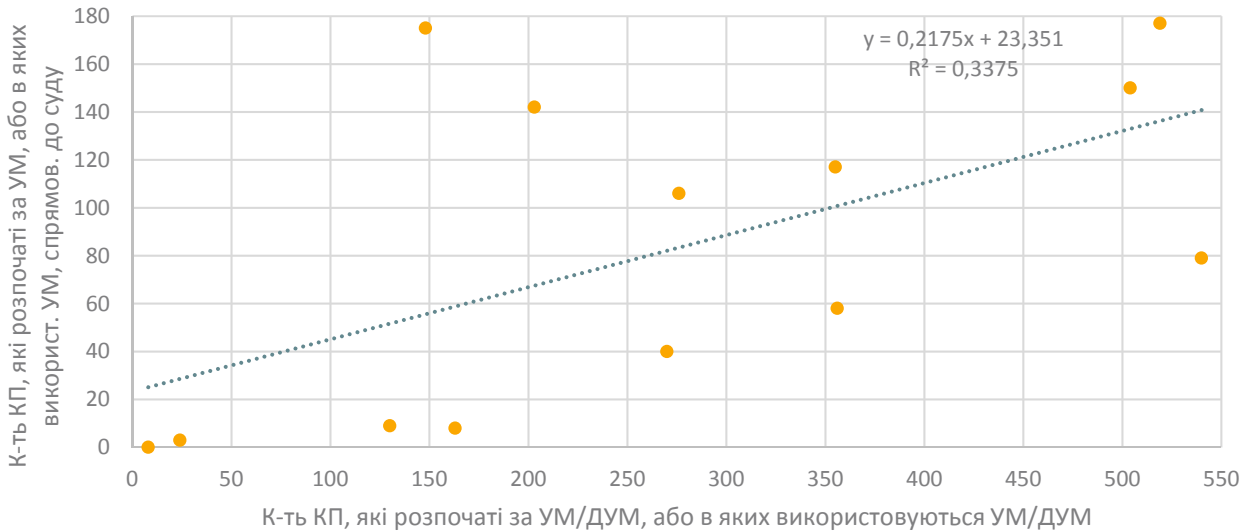

Рис. 2.1.41. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між кількістю порушених (розпочатих) ПО КП (кримінальних справ) за УМ/ДУМ, або в яких використовувалися УМ/ДУМ та кількістю КП (кримінальних справ) даної категорії, спрямованих ПО до суду упродовж 2003-2015 р.р.¹¹⁸

З вищевказаних КП (кримінальних справ) відповідної категорії спрямованих до суду, судами розглянуто з винесенням обвинувального або виправдального вироку 729 КП (кримінальні справи) (82 % від кумулятивної кількості спрямованих до суду КП (кримінальних справ)).

Рис. 2.1.42. Кількість КП (кримінальних справ) розглянутих судами з винесенням вироку упродовж 2003-2015 р.р.¹¹⁹

Рис. 2.1.43. показує відсутність навіть слабкого кореляційного зв'язку між сумою ФО за повідомленнями СПФМ і сумою коштів, яка визнана судами легалізованою.

¹¹⁸ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹¹⁹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

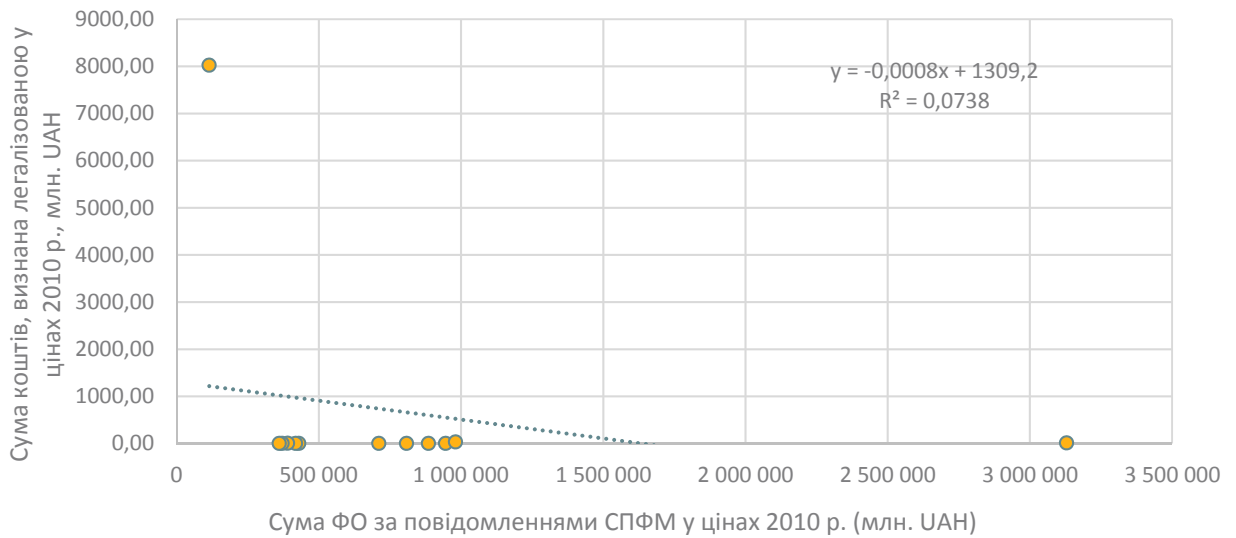

Рис. 2.1.43. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між сумою ФО за повідомленнями СПФМ і сумою коштів, яка визнана судами легалізованою 2004-2015 р.р.¹²⁰

Ще більш показовою є відсутність навіть слабкого кореляційного зв'язку між сумою коштів, яка визнана судами легалізованою і тією сумою, яка звернена в дохід держави.

Рис. 2.1.44. Аналіз кореляційно-регресійного взаємозв'язку між сумою коштів, яка визнана судами легалізованою і сумою, яка звернена в дохід держави 2004-2015 р.р.¹²¹

¹²⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹²¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Ще одним інструментом діяльності ДСФМУ із ПВК/ФТ є зупинення підозрілих ФО.

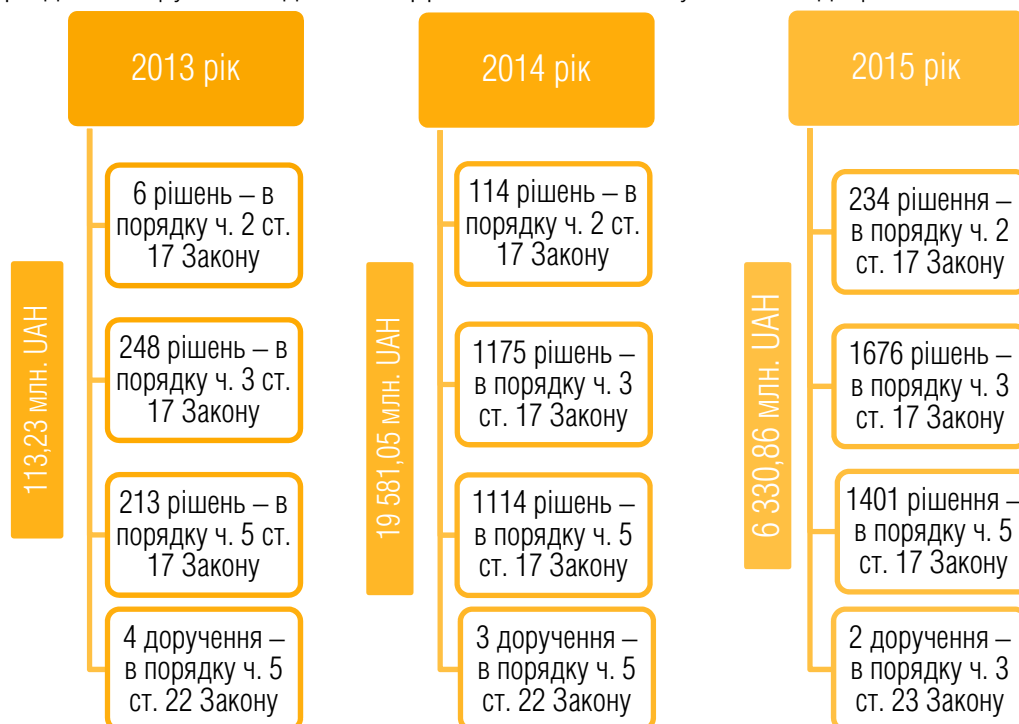

Рис. 2.1.45. Рішення та доручення ДСФМУ про зупинення ФО протягом 2013-2015 р.р.

Прикладом результативності застосування ДСФМУ рішень про зупинення ФО є факт, що за період проведення розслідувань з березня 2014 по серпень 2016 р.р. ДСФМУ заблоковано на рахунках фізичних та юридичних осіб, які мають зв'язок з колишніми високопосадовцями, кошти в еквіваленті 1,52 млрд. USD.

ДСФМУ здійснює активне співробітництво з компетентними органами іноземних країн в сфері ПВК. З початку діяльності, станом на 01.09.2016 р. ДСФМУ підписано 70 Меморандумів про взаєморозуміння з ПФР інших країн, в рамках яких здійснюється співробітництво.

В 2015 р. від іноземних ПФР надійшло 245 інформаційних запитів, більшість з яких надійшли з Кіпру, США, Великобританії, БВО та Австрії. В свою чергу, протягом 2015 р. ДСФМУ до іноземних ПФР направлено 421 інформаційний запит, більшість з яких направлено до Латвії, Кіпру, Великобританії, США, Швейцарії та БВО.

Середній термін розгляду для вхідних та вихідних запитів ДСФМУ становить 30 днів. Більш детальну інформацію щодо кількості вхідних/вихідних запитів ДСФМУ наведено нижче.

Індикатори	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість вхідних запитів, отриманих від іноземних ПФР	135	187	172	174	251	245
Кількість виконаних вхідних запитів, отриманих від іноземних ПФР	135	189	172	173	253	285
Кількість вихідних запитів, відправлених іноземним ПФР	394	467	433	439	458	421
Кількість виконаних вихідних запитів, відправлених іноземним ПФР	421	430	322	449	395	489
Всього	1 085	1 273	1 099	1 235	1 357	1 440

Табл. 2.1.7. Інформація щодо кількості інформаційних запитів ДСФМУ до іноземних ПФР протягом 2013-2015 р.р.

ДСФМУ у своїй діяльності забезпечує щоденне використання інструментарію міжнародної співпраці (Egmont). Егмонтська група сприяє розвитку ПФР та обміну інформацією.

Географічний розподіл взаємодії ДСФМУ із ПФР інших іноземних держав за період з 2003 по 2015 р.р. подано на рис. 2.1.46.

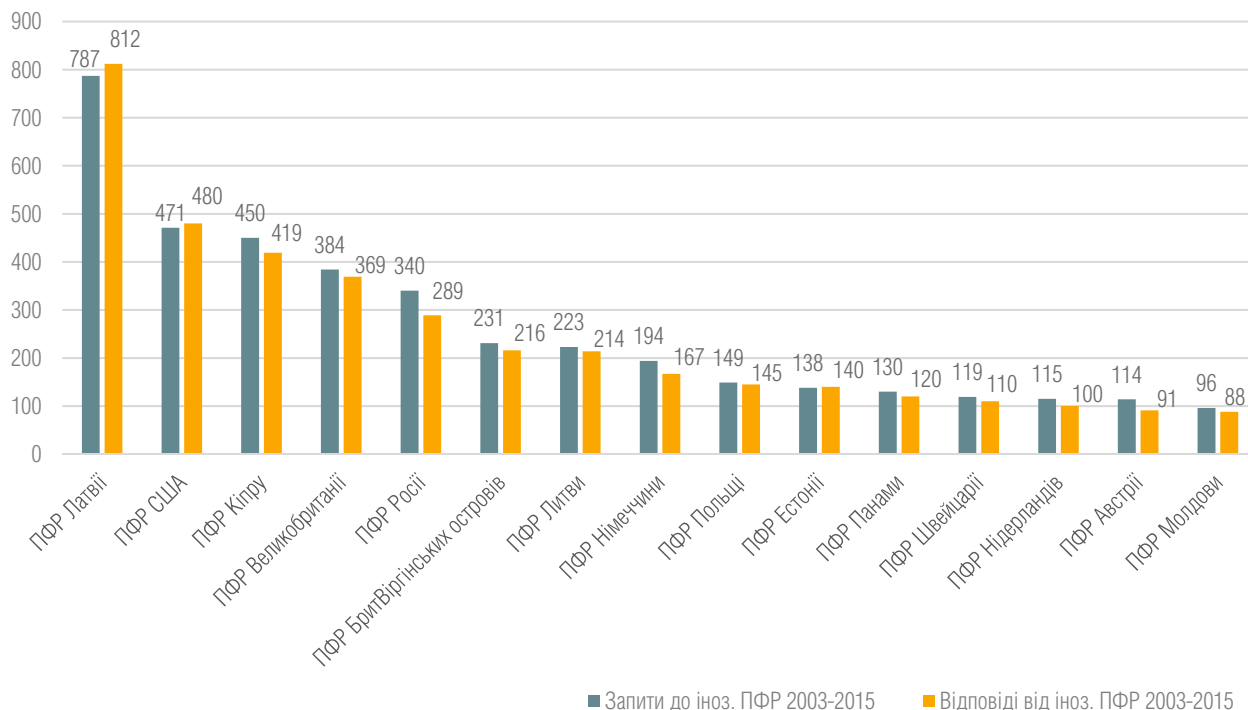

Рис. 2.1.46. Географічний розподіл взаємодії ДСФМУ із ПФР інших іноземних держав за період з 2003 по 2015 р.р.

Як видно з рисунку 2.1.46. найчастіше ДСФМУ здійснює обмін інформацією з ПФР Латвії, ПФР США, ПФР Кіпру та ПФР Великобританії.

Підсумовуючи зазначений розділ необхідно виокремити наступні фактори.

1. Зростання частки УМ по відношенню до ДУМ при значному збільшенні кількості учасників та використанні можливостей отримання додаткової інформації про ФО, свідчить про глибину та ґрунтовний аналіз фінансових операцій пов'язаних з ознаками відмивання та іншими злочинами, а відповідно про суттєве підвищення якості УМ та точність аналітичних оцінок.

Процедура подання СПФМ інформації про ФО ДСФМУ є складною, містить багато інформації, яка з урахуванням відкритості багатьох державних реєстрів не завжди необхідна ДСФМУ.

Так зокрема, в 2015 р. близько 89 % інформації, поданої СПФМ ДСФМУ, є інформацією про ФО, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

В той же час, увага СПФМ повинна бути зосереджена на ФО, стосовно яких виникла підозра на підставі оцінки та аналізу ризиків, що дасть змогу значно підвищити ймовірність виявлення підозрілих фінансових операцій і незаконних фінансових потоків.

Таким чином, СПФМ повинні більше часу приділяти операціям, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу із застосуванням ризик-орієнтовного підходу.

2. У 2003-2008 р.р. була створена ЄДІС, яка забезпечує збір, обробку та аналіз інформації Держфінмоніторингом. ЄДІС понад 13 років перебуває в експлуатації та з 2009 р. не забезпечена асигнуваннями на технічну підтримку, супроводження та модернізацію. Як результат:

- значна частина обладнання на сьогодні застаріла або непрацездатна (вже відпрацювали свій ресурс все серверне обладнання, системи збереження даних ЄІС та понад 85 % комп'ютерного обладнання, понад 60 % периферійного обладнання вийшло з ладу);
- відбуваються постійні збої в роботі ЄДІС (що призводило до тимчасової неможливості отримання інформації від банків та затримки доведення до банків рішень про зупинення ФО);

- збільшується тривалість збору та обробки інформації (вихід з ладу серверів зупиняє процес обробки інформації про ФО);
- знижується ефективність і оперативність її аналізу (припинено автоматичний доступ ДСФМУ до інформаційних ресурсів ЄДІС);
- загрожуючими є ризики втрати інформації, зібраної за роки функціонування ДСФМУ;
- виникає загроза порушення вимог обробки інформації з обмеженим доступом;
- сховище даних ЄДІС не є достатнім та вже в найближчий час може бути недоступним для обробки інформації у зв'язку із браком вільного місця.

3. Збереження кваліфікованого персоналу, одне із основних завдань ДСФМУ оскільки багато співробітників переходять до приватного сектору (здебільшого банків), які пропонують значно вищі рівні заробітної плати на посадах у сфері протидії легалізації коштів. У результаті за останні роки спостерігається висока плинність кадрів серед вищого керівництва та інших співробітників.

Станом на грудень 2015 р. ДСФМУ втратила значну частину персоналу зокрема аналітичного підрозділу та підрозділу проведення розслідувань. Більшість співробітників, які звільнились, працевлаштувались до НАБУ через значно вищу порівняно з ДСФМУ заробітну плату.

Низький рівень заробітної плати є однією із загроз втрати кваліфікованого, унікального за фаховістю персоналу та фактором, який негативно впливає на рівень функціонування ДСФМУ.

2.2. Регуляторно-наглядові органи

Відповідно до Закону державними регуляторами є НБУ, Мінфін, Мін'юст, Мінінфраструктури, Мінекономіки, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг, ДСФМУ.

Національний банк України (НБУ).

Станом на 31.12.2013 р. чисельність працівників НБУ складала 11 610 осіб, з них питаннями ПВК/ФТ займалися 364 особи.

Загальна кількість працівників НБУ станом на 31.12.2015 р. значно скоротилась і складала 3 510 осіб (FTE¹²²), з них кількість працівників, які безпосередньо займалися питаннями ПВК/ФТ, становила 115 осіб. При цьому зі скороченням загальної кількості працівників у зв'язку з реорганізацією територіальних управлінь НБУ, співвідношення працівників, задіяних у сфері ПВК/ФТ, залишилось на рівні 3 % від загальної чисельності.

НБУ, враховуючи рекомендації МВФ, розроблено ризико-орієнтований підхід при здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ та внесені відповідні зміни у нормативно-правові документи, зокрема постановою Правління НБУ «Про внесення змін до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»¹²³ внесено зміни до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення¹²⁴. Такий підхід почав застосовуватись з 2016 р.

Кількість СПФМ-банків, за якими НБУ протягом 2013-2015 р.р. здійснювався нагляд (в розрізі приватних та державних банків), становила:

- у 2013 р.: 179 - банки у формі публічного акціонерного товариства;
3 - державні банки;
- у 2014 р.: 162 - банки у формі публічного акціонерного товариства;
3 - державні банки;
- у 2015 р.: 119 - банки у формі публічного акціонерного товариства;
3 - державні банки.

Таким чином, у зв'язку з економічною нестабільністю в країні за останні три роки кількість банків у формі публічного акціонерного товариства скоротилась на 33,5 % або на третину.

Також НБУ на постійній основі готуються листи-роз'яснення для банків та банківських асоціацій з питань протидії ПВК/ФТ у 2013 р. – 84 та в 2014 р. – 53, в 2015 р. – 46.

Рис. 2.2.1. Загальна інформація про наглядову діяльність НБУ у 2013-2015 р.р.

¹²² FTE - зайняті повний робочий день

¹²³ Про внесення змін до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: постанова Правління НБУ, 23 грудня 2015 р. № 920: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0920500-15>

¹²⁴ Про затвердження Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: постанова Правління НБУ, 20 червня 2011 р. № 197: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0852-11/paran16#n16>

Індикатори	2013	2014	2015
Кількість проведених перевірок банків, з них:	237	243	88
планові (юридичних осіб/відокремлених підрозділів)	89/99	80/82	39/13
позапланові (юридичних осіб/відокремлених підрозділів)	4/1	34/8	19/1
безвізний нагляд	44	39	16
Виявлено порушень	5 816	3 411	1 420
Застосовано заходи впливу за порушення законодавства з питань ПВК/ФТ:			
Накладено штраф	81	94	36
Сума штрафів, UAH	794 850	1 263 080	4 670 714
Письмові застереження	18	19	8
Письмові вимоги	83	93	46
Віднесено банків до категорії проблемних	-	1	1
Віднесено банків до категорії неплатоспроможних	-	5	1
Тимчасово, до усунення порушення, відсторонено посадових осіб банку від посади	-	2	-
Банкам обмежено, зупинено чи припинено здійснення окремих видів здійснюваних банками операцій	-	7	1
Відкликано банківську ліцензію та ліквідовано банків	-	-	1

Табл. 2.2.1. Деталізовані показники наглядової діяльності НБУ за 2013-2015 р.р.

У 2013-2014 р.р. загальне середнє значення штрафів, застосованих до банків за порушення законодавства з питань ПВК/ФТ становило 11 760 UAH / 470 EUR, у 2015 р. – 129 742 UAH / 4 948 EUR.

Крім регулювання діяльності банків НБУ також здійснює державне регулювання щодо небанківських фінансових установ-резидентів, які є платіжними організаціями та/або членами чи учасниками платіжних систем у частині надання ними фінансової послуги щодо переказу коштів на підставі відповідних ліцензій, зокрема НБУ (крім операторів поштового зв'язку в частині здійснення ними переказу коштів) відповідно до ст. 14 Закону з 06.02.2015 р.

Загальна кількість працівників НБУ, які здійснюють регулювання небанківських фінансових установ, складає станом на 31.12.2015 р. – 53 особи, з них: Департамент платіжних систем – 17 осіб, Департамент реєстраційних питань та ліцензування – 6 осіб, Департамент фінансового моніторингу – 30 осіб.

Станом на 31.12.2015 р. нагляд здійснювався за 36 небанківськими фінансовими установами.

В 2015 р. НБУ перевірено 3 небанківські фінансові установи, за результатами перевірок яких виявлено 44 випадки порушень в сфері ПВК (порушення у сфері ФТ виявлені не були).

У 2015 р. санкції не застосовувалися. У січні 2016 р. застосовано санкції до однієї небанківської фінансової установи. За результатами інших перевірок, проведених в 2015 р., санкції будуть застосовуватися в 2016 р.

Серед найбільших ризиків використання небанківських фінансових установ у ВК/ФТ визначені відсутність ідентифікації клієнтів, які здійснюють ФО на незначні суми, та відсутність безпосереднього контакту з клієнтами.

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг).

Згідно зі ст. 14 Закону Нацкомфінпослуг здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо платіжних організацій платіжних систем та учасників чи членів платіжних систем (у частині надання фінансових послуг, крім послуг з переказу коштів), страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, ломбардів та інших фінансових установ, а також юридичних осіб, що відповідно до законодавства надають фінансові послуги (крім фінансових установ та інших юридичних осіб, щодо яких державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ здійснюються іншими СДФМ).

В Нацкомфінпослуг, підрозділом, який займається питаннями ПВК/ФТ, є відділ контролю за дотриманням суб'єктами нагляду законодавства з питань фінансового моніторингу, що входить до складу Департаменту розвитку ринків фінансових послуг та міжнародного співробітництва, зі штатною чисельністю 5 осіб, яка протягом 2013-2015 р.р. залишалась незмінною.

Станом на 31.12.2013 р. загальна кількість піднаглядних Нацкомфінпослуг СДФМ становила 2 438 суб'єктів господарювання, в свою чергу станом на 31.12.2014 р. така кількість становила 2 424 суб'єктів, а станом на 31.12.2015 р. загальна кількість вже становила 2 576 суб'єктів. Статистичні дані щодо кількості в розрізі видів СДФМ, за якими здійснюється нагляд Нацкомфінпослуг, наведені нижче.

Вид СДФМ, піднаглядний Нацкомфінпослуг	Кількість СДФМ станом на:		
	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015
Страхові компанії	407	382	361
Кредитні установи	739	711	728
Ломбарди	479	477	482
Фінансові компанії	377	415	571
Довірчі товариства	2	2	2
Недержавні пенсійні фонди	81	76	72
Адміністратори НПФ	28	24	23
Юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги	254	267	268
Бюро кредитних історій	8	9	8
Страхові/перестрахові брокери	56	51	51
Страхові/перестрахові брокери нерезиденти, які повідомили про намір здійснювати діяльність на території України	7	10	10
Всього:	2 438	2 424	2 576

Табл. 2.2.2. Статистичні дані щодо кількості в розрізі видів СДФМ, за якими здійснюється нагляд Нацкомфінпослуг (2013-2015 р.р.)

Протягом останніх трьох років відбулось скорочення кількості страхових компаній (на 11 %), недержавних пенсійних фондів (на 11 %) та адміністраторів НПФ (18 %), а також страхових/перестрахових брокерів (на 9 %). В свою чергу зросла кількість фінансових компаній (на 44 %) та юридичних осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги (на 5 %).

Перевірки Нацкомфінпослуг у сфері ПВК/ФТ плануються щоквартально. Періодичність проведення планових перевірок залежить від рівня ризику суб'єкта нагляду (запроваджено ризик-орієнтований підхід)¹²⁵.

¹²⁵ Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Нацкомфінпослуг: розпорядження Нацкомфінпослуг, 13 жовтня 2015 р. № 2481: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1335-15>

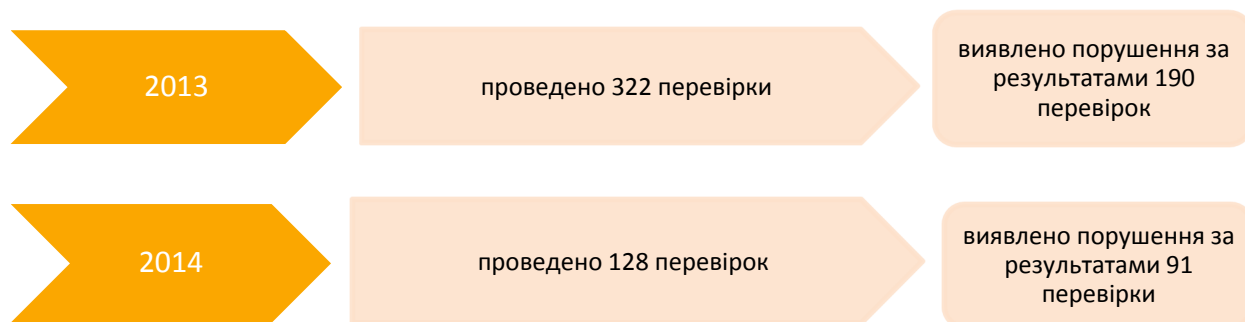

Рис. 2.2.2. Загальна інформація про наглядову діяльність Нацкомфінпослуг у 2013-2014 р.р.

Індикатори	2013	2014
Кількість проведених перевірок СПФМ з питань фінансового моніторингу, у т. ч.:	322	128
страховиків (перестраховиків) та страхових брокерів	165	64
винесено постанов про застосування штрафних санкцій кредитних спілок та інших кредитних установ	58	24
винесено постанов про застосування штрафних санкцій ломбардів	32	13
винесено постанов про застосування штрафних санкцій фінансових компаній	52	17
винесено постанов про застосування штрафних санкцій недержавних пенсійних фондів та адміністраторів НПФ	15	8
винесено постанов про застосування штрафних санкцій представництв	-	2
Загальна сума штрафних санкцій, тис. UAH	3 140,5	957,1
Складено протоколів про адміністративні правопорушення	36	18

Табл. 2.2.3. Деталізовані показники наглядової діяльності Нацкомфінпослуг за 2013-2014 р.р.

У 2015 р. штрафні санкції за порушення вимог у сфері ПВК/ФТ до СПФМ не застосовувались, протоколи про адміністративні правопорушення не складались.

У 2013 р. загальне середнє значення штрафів складало 16,50 тис. UAH або 646,81 EUR за курсом на кінець грудня 2015 р. та 1 555,14 EUR за офіційним середнім курсом за 2013 р.

У 2014 р. загальне середнє значення штрафів складало 10,50 тис. UAH або 411,60 EUR за курсом на кінець грудня 2015 р. та 667,94 EUR за офіційним середнім курсом за 2014 р.

Серед найбільших ризиків використання небанківських фінансових установ у відмиванні коштів та/або фінансуванні тероризму, зазвичай, відзначають:

- створення умов для штучного банкрутства;
- використання великої кількості готівки при здійсненні господарської діяльності;
- заплутані умови правочинів, які укладаються між суб'єктами господарювання та фізичними особами, або відсутність суттєвих відомостей;
- використання в господарській діяльності підприємств з ознаками фіктивності.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

Згідно із ст. 14 Закону НКЦПФР здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо професійних учасників фондового ринку (ринку цінних паперів) (крім банків).

В НКЦПФР діє відділ фінансового моніторингу зі штатом у 7 осіб, який є відповідальним за взаємодію з ДСФМУ та іншими наглядовими органами, координацію та проведення перевірок учасників фондового ринку щодо питань ПВК/ФТ, моніторинг процесу імплементації учасниками фондового ринку законодавства у сфері ПВК/ФТ та проведення аналізу ефективності заходів щодо ПВК/ФТ на ринку цінних паперів.

Відділ фінансового моніторингу є структурним підрозділом центрального апарату НКЦПФР та входить до складу Департаменту контрольно-правової роботи, створеного для контролю за дотриманням законодавства на ринку цінних паперів та забезпечення регулювання ринку цінних паперів з напрямку фінансового моніторингу.

В усіх територіальних управліннях НКЦПФР визначені особи, які відповідають за питання державного фінансового моніторингу і координацію цієї роботи з центральним апаратом, місцевими органами виконавчої влади, правоохоронними органами. Працівники територіальних органів НКЦПФР залучаються до проведення перевірок.

Протягом останніх трьох років відбулось скорочення загальної кількості піднаглядних НКЦПФР професійних учасників фондового ринку майже в 2 рази (на 44 %): з 1 144 суб'єктів в 2013 р. до 644 суб'єктів в 2015 р. Статистичні дані щодо кількості в розрізі видів СПФМ, за якими здійснює нагляд НКЦПФР, наведені в таблиці.

Вид СПФМ, піднаглядний НКЦПФР	Кількість СПФМ станом на:		
	2013	2014	2015
Торговці цінними паперами	419	166	132
Торговці цінними паперами - депозитарні установи	162	162	144
Депозитарні установи	204	37	38
Компанії з управління активами	349	345	320
Біржі	10	10	10
Всього:	1 144	720	644

Табл. 2.2.4. Статистичні дані щодо кількості в розрізі видів СПФМ, за якими здійснюється нагляд НКЦПФР (2013-2015 р.р.)

Як вбачається із таблиці майже в 5 разів скоротилась кількість депозитарних установ (на 81 %) та майже в 3 рази скоротилась кількість торговців цінними паперами (на 68 %), коливання кількості інших видів професійних учасників фондового ринку протягом 2013-2015 р.р. були несуттєвими.

НКЦПФР протягом 2013 р. направлено 2 роз'яснювальних листи саморегульвним організаціям професійних учасників ринку цінних паперів з проблемних питань застосування законодавства у сфері ПВК/ФТ, в 2014 р. - ще 2 роз'яснювальних листи та в 2015 р. направлено 4 таких роз'яснювальних листи.

Крім того, з метою надання методологічної, методичної та іншої допомоги СПФМ у сфері ПВК/ФТ в період 2013-2015 р.р. представники НКЦПФР постійно приймали участь у семінарах, конференціях та інших заходах для СПФМ. Протягом 2013 р. отримали методичну допомогу понад 140 СПФМ, протягом 2014 р. – понад 260, протягом 2015 р. – понад 280.

Рис. 2.2.3. Загальна інформація про наглядову діяльність НКЦПФР у 2013-2015 р.р.

Індикатори	2013	2014	2015
Проведено перевірок СПФМ з питань додержання законодавства у сфері ПВК/ФТ, з них:	190	70	35
Торговців цінними паперами	130	51	28
Торговців цінними паперами, що поєднують діяльність з діяльністю зберігача цінних паперів	14	-	-
Торговців цінними паперами депозитарних установ	-	-	6
Компаній з управління активами	45	19	1
Реєстраторів	1	-	-
Кількість застосованих заходів впливу, з них:	157	152	70
попередження	34	31	12
розпоряджень про усунення порушень законодавства про цінні папери	18	10	1
вимог стосовно усунення порушень законодавства щодо ПВК/ФТ	34	31	10
Штрафних санкцій	60	74	29
Сума штрафних санкцій, УАН	211 260	109 820	128 700
Протоколи про адміністративні правопорушення	11	6	9
Кількість СПФМ щодо яких застосовано санкції у вигляді анулювання ліцензій на провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів	13	10	9

Табл. 2.2.5. Деталізовані показники наглядової діяльності НКЦПФР за 2013-2015 р.р.

Періодичність планових виїзних перевірок встановлюється НКЦПФР залежно від ризику СПФМ бути використаним для ВК/ФТ та ФРЗМЗ (запроваджено ризик-орієнтований підхід)¹²⁶.

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ становило: у 2013 р. – 3 521 УАН, у 2014 р. – 1 484 УАН, у 2015 р. – 4 438 УАН.

¹²⁶ Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу - професійного учасника фондового ринку (ринку цінних паперів) бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: рішення НКЦПФР, 31 травня 2016 р. № 617: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0871-16/paran24#n24>

Зазначимо, що законодавством не передбачена можливість відсторонення посадових осіб професійних учасників ринку цінних паперів від посад та/або звільнення їх з посад за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ.

Зазвичай існують великі ризики використання професійних учасників фондового ринку у ВК/ФТ.

Векселі є одним із найпоширеніших фінансових інструментів на фондовому ринку для ВК. Легкість їх використання у ВК, перш за все, зумовлена відсутністю єдиного державного реєстру векселів, що є перепорою для належного контролю за їх випуском та обігом.

Акції товариств, які мають ознаки фіктивності, найбільше використовується з метою завищення/заниження реальної вартості активів товариства. На ринку цінних паперів часто зустрічаються випадки, коли, наприклад, активи інвестиційного фонду наповнені цінними паперами фіктивних товариств, що, в свою чергу, призводить до штучного зростання вартості інвестиційних сертифікатів даних фондів. Подібним шляхом відбувається штучне нарощування активів страхових компаній, пенсійних фондів, суб'єктів господарювання.

Також встановлено, що інвестиційні сертифікати можуть бути інструментом для мінімізації податкових зобов'язань. Зазвичай операції з купівлі-продажу певних інвестиційних сертифікатів здійснюється в межах групи товариств, які пов'язані між собою юридичними та господарськими відносинами, а також перебувають під безпосереднім чи опосередкованим контролем юридичної або фізичної особи (групи осіб), що може свідчити про мінімізацію податкових зобов'язань, оскільки економічної вигоди в даних операціях не вбачається.

Для отримання ЗД можуть використовуватись корпоративні інвестиційні фонди. Як приклад, підставним (набувають право власності напередодні прийняття рішення про виплату дивідендів) учасникам фонду - фізичним особам нараховуються дивіденди, які вони отримують готівкою в суб'єкта господарювання, який задіяний в протиправних діях.

За позицією НКЦПФР, офшорні юрисдикції часто використовуються у схемах ВК. Наприклад, в угодах задіяні особи, які зареєстровані в країнах із іншою юрисдикцією (зокрема, із непрозорою системою звітування, заниженими вимогами до контролерів), в інтересах яких діє торговець цінними паперами, які пов'язані між собою представниками (за довіреністю) та афілійованими особами.

Також, у ВК поширеною практикою є використання фіктивних компаній. Зокрема, використання фіктивного торговця цінними паперами для проведення операції з цінними паперами з метою ухилення від сплати податків, мінімізації податкового зобов'язання, штучного збільшення активів товариств або ж, навпаки, виведення коштів з товариства, інших протиправних дій. НКЦПФР виявляє таких фіктивних торговців цінними паперами під час проведення перевірок. Дані суб'єкти в більшості випадків відсутні за місцезнаходженням, у зв'язку із чим НКЦПФР анулює їм ліцензії на право здійснення професійної діяльності на фондовому ринку та інформує про це ДСФМУ.

Міністерство фінансів України (Мінфін).

Згідно із Законом Мінфін здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПФК/ФТ щодо суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб - підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин).

Гранична чисельність працівників апарату Міністерства фінансів України протягом 2013-2015 рр. становила відповідно 738, 694 та 695 працівників (станом на кінець року). З них питаннями ПВК/ФТ займався відділ чисельністю у 2013-2014 рр. – 7 працівників, у 2015 – 6 працівників.

Кількість СПФМ, за якими здійснювався нагляд, в 2013-2014 рр. становила близько 120 одиниць, в 2015 р. – 111 СПФМ.

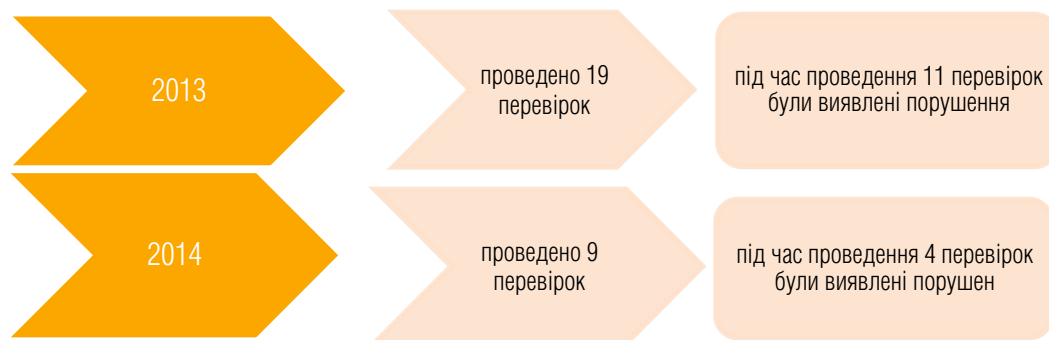

Рис. 2.2.4. Загальна інформація про наглядову діяльність Мінфіну у 2013-2014 р.р.

Індикатори	2013	2014 (I півріччя)
Кількість проведених перевірок СПФМ з питань дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ	19	9
Штрафні санкції	11	4
Сума штрафних санкцій, тис. УАН, з них накладених на:	57,8	13,6
суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них	5,1	-
суб'єктів господарювання, які проводять лотереї	13,6	-
аудиторські фірми	39,1	13,6
фізичних осіб – підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку	-	-

Табл. 2.2.6. Деталізовані показники наглядової діяльності Мінфіну за 2013-2014 рр.

Мінфіном розроблено відповідні критерії ризику СПФМ бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення¹²⁷ (застосовується ризик-орієнтований підхід), на підставі яких затверджуються плани перевірок СПФМ.

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ в 2013 р. – 5 255 УАН (650 EUR), в 2014 р. – 3 400 УАН (310 EUR).

Мінфін акцентує увагу на неналежному виконанні аудиторськими фірмами зобов'язань у сфері ПВК/ФТ. За позицією регулятора, аудитори можуть бути використані для надання позитивного висновку про діяльність компаній, які, насправді, ухиляються від сплати податків або є потенційним банкрутом.

Міністерство юстиції України (Мін'юст).

Згідно із Законом Мін'юст здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин).

В складі Мін'юсту структурним підрозділом, який займається питаннями ПВК/ФТ, на кінець 2015 р. є відділ фінансового моніторингу Департаменту з питань нотаріату Міністерства юстиції України, до якого входить 7 працівників.

¹²⁷ Про затвердження Критеріїв, за якими Міністерством фінансів України оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: наказ Мінфіну, 26 січня 2016 № 17: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0481-16>

Рис. 2.2.5. Загальна інформація про наглядову діяльність Мін'юсту у 2013-2015 р.р.

Індикатори	2013	2014	2015
Кількість проведених перевірок	1 142	1 482	1 331
Кількість застосованих штрафів	878	856	497
Сума штрафів, УАН	330 284	363 680	147 711

Табл. 2.2.7. Деталізовані показники наглядової діяльності Мін'юсту за 2013-2015 р.р.

Періодичність перевірок встановлюється Мін'юстом залежно від ризику СПФМ бути використаним для ВК/ФТ та ФРЗМЗ (запроваджено ризик-орієнтований підхід)¹²⁸.

Загальне середнє значення штрафів за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ у 2015 р. склало 297 УАН.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (Мінекономрозвитку).

Згідно із Законом Мінекономрозвитку здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо товарних та інших бірж, що проводять ФО з товарами.

В Мінекономрозвитку створено та до 2015 р. функціонував відділ розвитку інфраструктури товарних ринків у складі Департаменту фінансової політики в кількості 5 працівників.

З 2015 р. в Мінекономрозвитку діє відділ методологічного забезпечення управління реформування державною власністю та розвитку промисловості, який здійснює виконання повноважень СДФМ щодо товарних та інших бірж, що проводять фінансові операції з товарами, у кількості 7 чоловік.

Починаючи з II півріччя 2013 р. Мінекономрозвитку розпочато перевірки СПФМ – товарних бірж. За вказаний період здійснено 8 планових перевірок СПФМ – товарних бірж щодо додержання вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ.

Кількість СПФМ (відокремлених підрозділів) в діяльності яких виявлено порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу – 6.

Протягом 2014 р. Мінекономрозвитку проведено 2 планові перевірки СПФМ – товарних бірж з питань дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ, якими виявлені порушення законодавства у вказаній сфері. За результатами розгляду справ про невиконання (неналежне виконання) вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері ПВК/ФТ СПФМ Мінекономрозвитку прийняте рішення про закриття провадження у справах.

¹²⁸ Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення
Наказ Мін'юсту, 06 жовтня 2015 № 1899/5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1217-15>

Міністерство інфраструктури України (Мінінфраструктури).

Згідно із Законом Мінінфраструктури здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо операторів поштового зв'язку (в частині здійснення ними переказу коштів).

Загальна штатна чисельність Мінінфраструктури в 2013 р. складала 291 особу, в 2014-2015 р.р. – 262 особи. У Мінінфраструктури завдання та функції, пов'язані із питаннями ПВК/ФТ, виконує Відділ внутрішніх розслідувань, запобігання корупції та державного фінансового моніторингу зі штатною чисельністю 8 осіб.

Планування перевірок здійснюється з урахуванням специфіки діяльності СПФМ, термінів проведення попередніх перевірок та рівня ризику суб'єкта нагляду (запроваджено ризик-орієнтований підхід)¹²⁹.

Упродовж 2013-2014 р.р. Мінінфраструктури проведено 11 перевірок з питань ПВК/ФТ та 1 перевірка в 2015 р.

За результатами проведених у 2013-2015 р.р. перевірок порушень, які передбачають застосування до СПФМ санкцій, передбачених Законом, Кодексом України про адміністративні правопорушення та ККУ, не виявлено. В ході перевірок були виявлені незначні недоліки в організації системи ПВК/ФТ СПФМ та надані рекомендації щодо їх усунення. Упродовж 2013-2015 р.р. за результатами проведених перевірок до СПФМ санкції не застосовувались.

Слід зазначити, що діяльність операторів поштового зв'язку згідно з чинним законодавством України не підлягає ліцензуванню, тому анулювання ліцензії не є можливою санкцією, що застосовується до піднаглядних СПФМ за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ.

У 2013-2015 р.р. повідомлення до ДСФМУ або ПО щодо виявлених Мінінфраструктури порушень у сфері законодавства з ПВК/ФТ не направлялись.

Рівень ефективності та результативності нагляду у даному секторі потребує підвищення. Це пов'язано з тим, що на даний час чинне законодавство України не передбачає необхідності отримання ліцензії операторами поштового зв'язку, у тому числі тими, що здійснюють переказ грошових коштів, тому встановлення точної кількості СПФМ, нагляд за діяльністю яких здійснює Мінінфраструктури, унеможлиблюється.

Державна служба фінансового моніторингу України (ДСФМУ).

Згідно із Законом ДСФМУ здійснює державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (відповідно до попередньої редакції Закону до 06.02.2015 р. ДСФМУ також здійснювала регулювання за діяльністю фізичних осіб-підприємців та юридичних осіб, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку).

Кількість співробітників ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. була незмінною і складала 237 осіб.

У ДСФМУ питаннями здійснення регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ займається відділ взаємодії з суб'єктами первинного фінансового моніторингу, штатною чисельністю 9 осіб.

Бюджет ДСФМУ за останні три роки скоротився на 20 % (з 32 075 800 UAH в 2013 р. до 25 728 300 UAH в 2015 р., в 2014 р. бюджет становив 26 672 300 UAH).

При здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ ДСФМУ застосовується ризико-орієнтований підхід до піднаглядних СПФМ, тобто ДСФМУ у своїй діяльності керується наказом Мінфіну «Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму»¹³⁰.

¹²⁹ Про затвердження Критеріїв оцінювання рівня ризику суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство інфраструктури України, бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення: наказ Мінінфраструктури, 2 листопада 2015 р. № 437: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1447-15>

¹³⁰ Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: наказ Мінфіну, 5 березня 2012 р. № 325: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0435-12> (Діяв до 31 березня 2016 р. з 31 березня 2016 діє наказ Мінфіну від 26 січня 2016 р. № 18: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0482-16/para7#n7>).

Рис. 2.2.6. СПФМ, що стоять на обліку, регулювання і нагляд за якими здійснює ДСФМУ¹³¹

ДСФМУ протягом останніх трьох років розроблено 18 рекомендаційних документів з організації фінансового моніторингу СПФМ, а також затверджено 5 нормативних та рекомендаційних документів щодо організації протидії ФТ, серед яких:

- Рекомендації для суб'єктів первинного фінансового моніторингу щодо ризиків, пов'язаних із фінансуванням сепаратистських та терористичних заходів на території України, 21.07.2014 р.;
- постанова КМУ «Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Усами бен Ладена, організації «Ель-Кайда» та руху «Талібан» (Афганістан)»¹³²;
- Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму»¹³³;
- наказ Держфінмоніторингу України «Про затвердження Порядку формування Державним комітетом фінансового моніторингу України переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та доведення його до суб'єктів фінансовою моніторингу»¹³⁴;
- наказ Мініфіну «Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку»¹³⁵.

¹³¹ Примітка: фізичних осіб - підприємців та юридичних осіб, які проводять ФО з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку згідно з новою редакцією Закону виключено з переліку СПФМ.

¹³² Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Усами бен Ладена, організації «Ель-Кайда» та руху «Талібан» (Афганістан): постанова Кабінету Міністрів України, 1 червня 2002 р. № 749: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/en/749-2002-%D0%BF>

¹³³ Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму: Закон України, 21 вересня 2006 р. № 170-V: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/170-16>

¹³⁴ Про затвердження Порядку формування Державним комітетом фінансового моніторингу України переліку осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та доведення його до суб'єктів фінансовою моніторингу: наказ Держфінмоніторингу, 30 вересня 2010 р. № 176, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=237&art_id=15693&lang=uk

¹³⁵ Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку: наказ Мініфіну, 5 травня 2016 р. № 475: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0772-16/para8#n8>

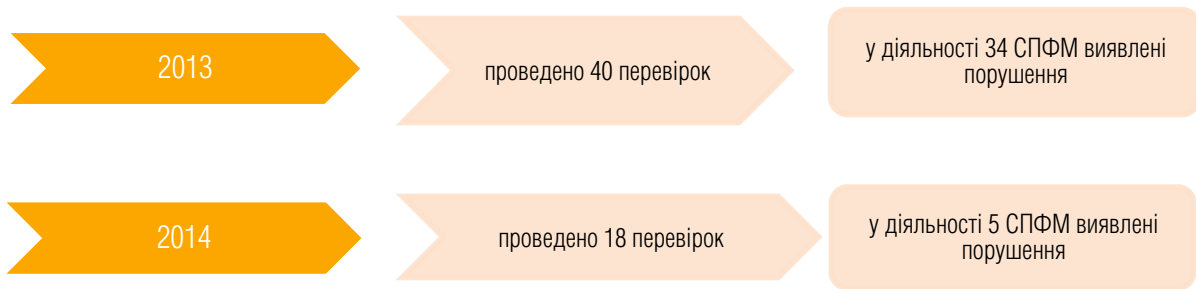

Рис. 2.2.7. Загальна інформація про наглядову діяльність ДСФМУ у 2013-2014 р.р.

Рис. 2.2.8. Деталізовані показники наглядової діяльності ДСФМУ за 2013-2014 р.р.

Ріелторська діяльність в Україні здійснюється відповідно до Цивільного Кодексу України. Ця діяльність дуже опосередковано регулюється главою 68 Цивільного Кодексу України «Доручення». Інше правове регулювання діяльності агентств з нерухомості в Україні відсутнє.

При цьому, ДСФМУ відповідно до ст. 14 Закону щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, здійснює лише державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ.

Судами загальної юрисдикції за результатами розгляду у 2013 р. адміністративних матеріалів ДСФМУ до 15 посадових осіб СПФМ було застосовано адміністративну відповідальність у вигляді штрафу на загальну суму 25 500 UAH, у 2014 р. – до 6 посадових осіб СПФМ на загальну суму 9 010 UAH.

Судами загальної юрисдикції станом на 20.01.2016 р. за результатами розгляду адміністративних матеріалів ДСФМУ за 2015 р. до 13 посадових осіб СПФМ було застосовано адміністративну відповідальність у вигляді штрафу на загальну суму 20 570 UAH.

2.3. Правоохоронно-розвідувальна система

Генеральна прокуратура України (ГПУ).

У структурі ГПУ та регіональних прокуратур відсутній спеціально уповноважений орган досудового розслідування злочинів щодо ВК. Досудове розслідування вказаних злочинів здійснюється органом досудового розслідування, який виявив такий злочин. Проведення розслідувань у справах з ВК/ФТ здійснюється відповідно до норм КПКУ у загальному порядку.

До складу відділу з координації розслідування злочинів у сфері легалізації (відмивання) коштів та фінансування тероризму входять начальник відділу та 2 прокурори.

Згідно із Звітами про протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом (форма № 1-ЛВ)¹³⁶, на досудовому розслідуванні в ГПУ у 2015 р. перебувало 58 КП (у 2014 р. – 36, у 2013 р. – 18).

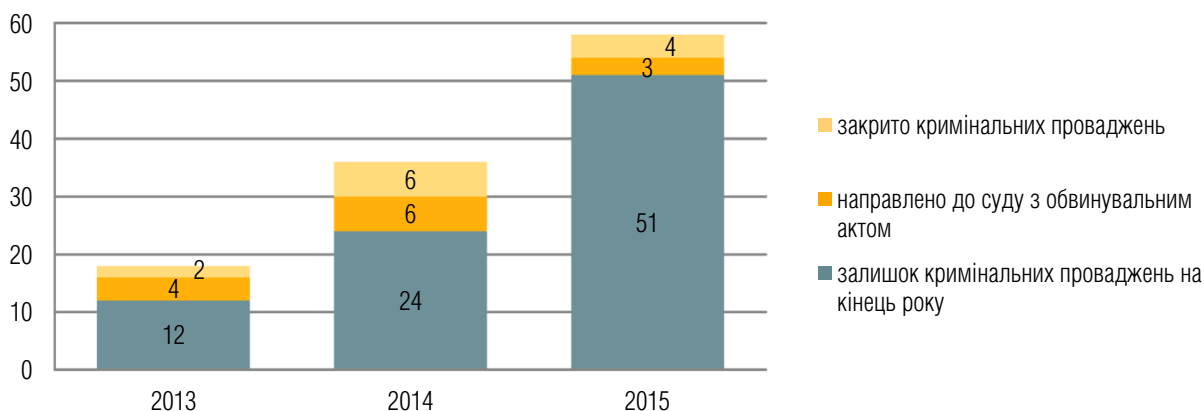

Рис. 2.3.1. Досудове розслідування ГПУ кримінальних правопорушень за ст. 209 ККУ (ВК)

За ст. 258-5 («Фінансування тероризму») ККУ в 2013 р. в ГПУ КП не було, в 2014 р. знаходилося 1 КП та виявлено 1 особу, яка вчинила кримінальне правопорушення за ст. 258-5 ККУ.

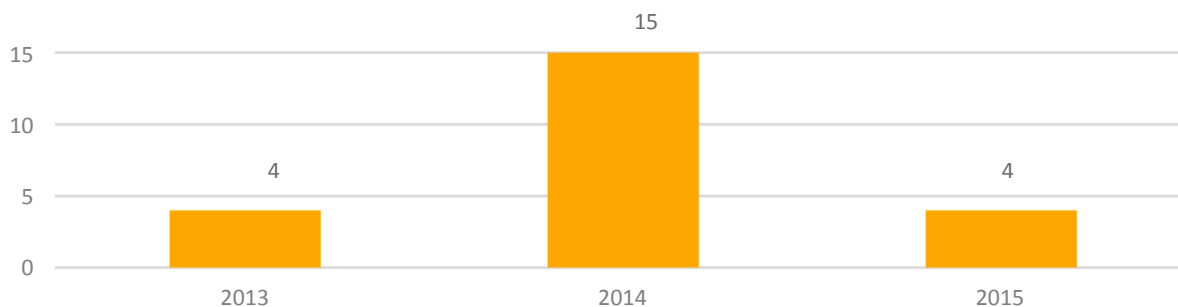

Рис. 2.3.2. Виявлено осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за ст. 209 ККУ (ВК)

ГПУ з 2015 р. бере участь у 1 спільному міжнародному розслідуванні. Так, у рамках міжнародної спільної слідчої групи із розслідування катастрофи літака Малайзійських авіаліній (МН 17), до складу якої увійшли представники України, Королівства Нідерландів, Королівства Бельгії та Австралії (за участі Малайзії), розслідують факти, за якими в Україні розпочате КП за ч. 3 ст. 258 ККУ (терористичний акт, що призвів до загибелі людей).

У КП за ст. 209 ККУ протягом 2013 р. вилучено ЗД на суму 1 961 478 УАН, накладено арешт на суму 13 223 278 УАН (звіт форми № 1-ЛВ).

У КП за ст. 209 ККУ протягом 2014 р. вилучено ЗД на суму 5 218 874 УАН, накладено арешт на суму 11 280 000 УАН (звіт форми № 1-ЛВ).

¹³⁶ Джерело: статистична інформація з офіційного веб-сайту ГПУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

У КП за ст. 209 ККУ у 2015 р. накладено арешти на цінні папери у сумі 25 млн. UAH та на майно – 1,5 млн. UAH, вилучено ЗД на суму 277 000 UAH (звіт форми № 1-ЛВ).

Окремої уваги заслуговує діяльність ГПУ в контексті правової допомоги та екстрадиції.

Вхідні іноземні запити.

В 2013 р. від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ ГПУ всього отримано 21 запит, в т.ч.:

- 19 запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ, з яких всі запити задоволено;
- 2 запити про екстрадицію осіб, які притягуються до відповідальності за вчинення ВК з яких 1 запит задоволено, в іншому запиті відмовлено, оскільки запитувану особу в Україні визнано біженцем.

В 2014 р. від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ ГПУ всього отримано 40 запитів іноземних компетентних органів про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах за фактами ВК з яких 38 запитів задоволено у повному обсязі, 2 – частково. Вхідні запити про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ до ГПУ в 2014 р. не надходили.

Протягом 2015 р. ГПУ всього отримано 38 запитів від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ, в т.ч.: 35 запитів іноземних компетентних органів про міжнародну правову допомогу у кримінальних справах за фактами ВК 1 запит про надання правової допомоги у кримінальній справі стосовно ФТ, 2 запити щодо екстрадиції осіб, які притягуються до відповідальності за вчинення ВК.

Всього у 2015 р. ГПУ задоволено 37 запитів (36 про надання правової допомоги, 1 про екстрадицію):

- - усі 35 іноземних запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальних справах за фактами ВК українською стороною задоволені, з них 25 виконано та 10 перебувають на виконанні;
- - 1 іноземний запит про надання правової допомоги у справі про ФТ українською стороною задоволено та виконано;
- - 1 іноземний запит про екстрадицію особи, яка притягується до кримінальної відповідальності за ВК ГПУ задоволено, особу видано запитуючій стороні.

На даний час ГПУ не прийнято рішення по 1 запиту про екстрадицію особи, яка притягується до кримінальної відповідальності за ВК у зв'язку з невстановленням місця перебування такої особи.

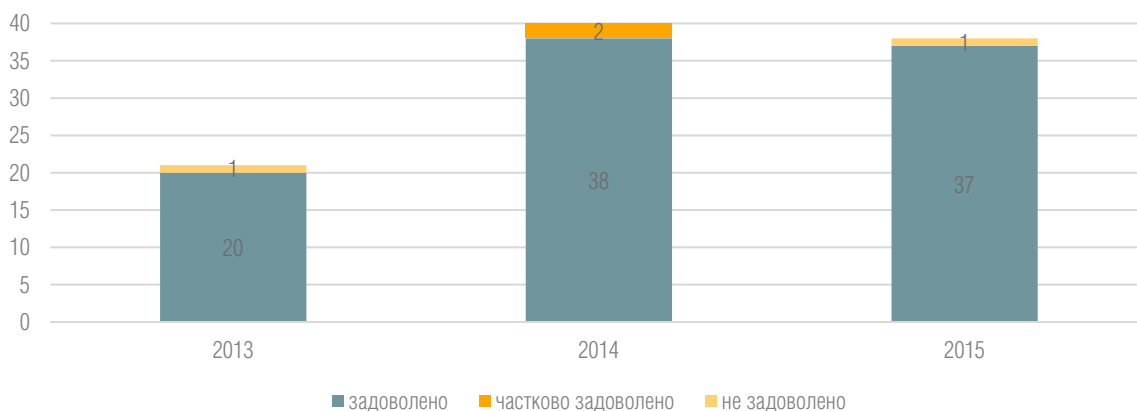

Рис. 2.3.3. Вхідні запити від іноземних органів, що надійшли до ГПУ протягом 2013-2015 р.р.

Середній термін виконання іноземних запитів про правову допомогу у кримінальних справах за фактами ВК у 2013-2015 р.р. становив три місяці (приблизно 90 днів).

Іноземний запит у справі про ФТ в 2015 р. виконано упродовж 2 місяців (приблизно 60 днів).

Іноземний запит про екстрадицію особи, яка притягується до кримінальної відповідальності за ВК ГПУ в 2015 р. задоволено у строк понад 1 місяць (приблизно 45 днів).

Таким чином, для виконання іноземних запитів у КП українським компетентним органам необхідно у середньому понад 2 місяці (приблизно 65 днів).

В 2013 р. найбільша кількість вхідних запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ надійшли від: Словацької Республіки (3), Литовської Республіки, Латвійської Республіки, Швейцарської Конфедерації та Федеративної Республіки Німеччини (по 2). Іноземні запити про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ надійшли з Республіки Вірменія та Російської Федерації (по 1).

В 2014 р. найбільша кількість вхідних запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ надійшли від: Словацької Республіки (7), Королівства Бельгія, Латвійської Республіки, Республіки Молдова (по 5), Республіки Австрія, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (по 3).

В 2015 р. доручення у кримінальних справах за фактами ВК надходили від правоохоронних органів Латвійської Республіки (16), Швейцарської Конфедерації (4), Чеської Республіки (3), США (2), Словацької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Молдова, Литовської Республіки, Республіки Австрія, Російської Федерації, Румунії, Королівства Нідерланди, Республіки Польща, Республіки Білорусь (по 1).

Іноземний запит у справі про ФТ надійшов від правоохоронних органів Латвійської Республіки.

Іноземні запити про екстрадицію осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності за ВК надійшли до ГПУ з Румунії та Французької Республіки (по 1).

Вихідні іноземні запити.

Протягом 2013 р. до іноземних компетентних органів ГПУ направлено 30 запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ та 3 вихідних запити про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ.

В 2014 р. ГПУ направлено 12 вихідних запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ, з них: 6 – стосовно ПВК, 1 – ФТ, 3 – сприяння діяльності терористичної організації та 2 – фінансування незаконних збройних формувань. За вказаний період до іноземних держав направлено 6 вихідних запитів про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ.

У 2015 р. ГПУ до іноземних країн всього направлено 34 запити у сфері ПВК/ФТ (32 про надання правової допомоги, 2 про екстрадицію).

Обидва запити щодо екстрадиції стосувалися вчинення особами злочинів, пов'язаних з ВК.

ГПУ направлено 25 запитів українських органів досудового розслідування про надання міжнародної правової допомоги у КП, розслідуваних за фактами ВК.

За вказаний період до іноземних держав направлено 7 запитів органів досудового розслідування України про міжнародну правову допомогу у КП за фактами ФТ.

Також слід зазначити, що у 2015 р. до іноземних країн направлено 25 запитів у КП за ч. 1 ст. 258-3 ККУ (створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво, участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння їх створенню або діяльності), ч. 3 ст. 260 ККУ (створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань): Російська Федерація (22), Естонська Республіка (2), США (1).

В 2013 р. задоволено 16 вихідних запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ та 10 перебувають на виконанні. Відмовлено у задоволенні 3 вихідних запитів про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ через відсутність зв'язку обставин вчинення

кримінального правопорушення із запитуваними процесуальними діями та на підставі ст. 2 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року. Від виконання 1 запиту відмовився ініціатор – орган досудового розслідування України.

Серед вихідних запитів про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ в 2013 р. задоволено 1 запит, 1 перебуває на розгляді, а ще в 1 відмовлено, оскільки особа визнана громадянином запитуваної сторони.

В 2014 р. задоволено 4 вихідних запити про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ, ще 2 запити перебувають на розгляді, щодо виконання інших 6 запитів інформація відсутня.

В 2014 р. не задоволено жодного вихідного запиту про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ: 2 запити не розглянуто, розгляд одного відкладено (особа притягується до відповідальності за неправомірні дії, вчинені на території запитуваної сторони), у 3-х відмовлено внаслідок: наявності громадянства запитуваної сторони, відсутності складу злочину в діях особи за законодавством запитуваної сторони та невстановлення особи на території запитуваної сторони.

У 2015 р. ГПУ до іноземних країн направлено всього 34 запити у сфері ПВК/ФТ, з них: 32 про надання правової допомоги, 2 про екстрадицію.

Із 25 запитів українських органів досудового розслідування про правову допомогу у КП за фактами ВК 4 були виконані компетентними органами іноземних держав, 21 – перебуває на виконанні.

Із 7 запитів органів досудового розслідування України про міжнародну правову допомогу у КП за фактами ФТ 2 виконано, 5 – перебувають на виконанні.

У виконанні запитів про правову допомогу та екстрадицію у КП про ВК та за фактами ФТ протягом 2015 р. компетентними органами іноземних держав відмовлено не було.

Середній термін виконання вихідних запитів у кримінальних справах у сфері ПВК/ФТ в 2013 р. складав 7 місяців, в свою чергу в 2014 р. – 6,5 місяців. Середній термін виконання компетентними органами іноземних держав українських запитів у КП в 2015 р. становив понад 7 місяців (приблизно 228 днів).

Українські запити щодо екстрадиції осіб перебувають на розгляді компетентних органів іноземних держав з квітня та липня 2015 р.

Середній термін виконання українських запитів у КП за фактами ВК становить 10 місяців (приблизно 300 днів).

Середній термін виконання запитів українських ПО у КП про ФТ становить понад 4 місяці (приблизно 135 днів).

Запити українських органів слідства у КП про створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань, керівництво терористичною організацією, організаційне, матеріальне та інше сприяння її діяльності перебувають на виконанні у РФ із лютого 2015 р. Такі запити компетентними органами Естонської Республіки виконано за 36 днів, у американської сторони запит за ч. 1 ст. 258-3 ККУ перебуває на розгляді із серпня 2015 р.

Протягом 2013 р. найбільшу кількість вихідних запитів від ГПУ про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ отримали: Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (по 4), Швейцарська Конфедерація (3); про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ – Російська Федерація (2) та Угорщина (1).

В 2014 р. вихідні запити про правову допомогу у сфері ПВК/ФТ ГПУ направила до Російської Федерації (3), Республіки Еквадор, Естонської Республіки, Латвійської Республіки та США (по 1).

Найбільша кількість вихідних запитів про екстрадицію у сфері ПВК/ФТ надійшла до Російської Федерації (8), до Республіки Еквадор, Литовської Республіки, Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (по 1).

Протягом 2015 р. найчастіше запити українських органів слідства у КП про ВК направлялися для виконання до компетентних органів Латвійської Республіки (4), Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (3), Швейцарської Конфедерації (2).

Два запити українських органів щодо екстрадиції осіб були направлені до Російської Федерації та Федеративної Республіки Німеччина.

Запити українських органів слідства про правову допомогу у КП щодо ФТ направлялися до компетентних органів Республіки Казахстан (3), Російської Федерації, Турецької Республіки, Азербайджанської Республіки, Грузії (по 1).

Як зазначалося вище, запити про міжнародну правову допомогу у КП за ч. 1 ст. 258-3, ч. 3 ст. 260 ККУ скеровувалися до Російської Федерації, Естонської Республіки та США.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у виконанні представниками органів прокуратури покладених на них завдань. Зокрема, представниками ГПУ упродовж 2015 р. проведено 21 робочу зустріч з фахівцями Базельського інституту управління щодо розслідування КП стосовно колишніх високопосадовців, а також виявлення та повернення їх активів. У ході зустрічей обговорювалися питання координації розслідування КП стосовно колишніх українських високопосадовців, формування стратегії міжнародних розслідувань та співпраці із відповідними іноземними юрисдикціями, українськими слідчими та прокурорами отримано цінні поради іноземних експертів, які використано у ході досудового слідства, у тому числі при підготовці відповідних процесуальних документів.

Служба безпеки України (СБУ).

В СБУ відсутні підрозділи, які займаються виключно справами з ВК/ФТ. Вказані функціональні обов'язки покладені на декілька структурних підрозділів.

У структурі ГУ БКОЗ СБУ функціонує один підрозділ (загальною чисельністю 14 співробітників), до завдань якого віднесено, у т.ч., виявлення фактів вчинення протиправних дій, пов'язаних з ВК.

Найбільш уразливими економічними секторами у справах про ВК/ФТ з досвіду СБУ є торгівля, будівництво, нерухомість.

У 2013 р. за матеріалами оперативних підрозділів СБУ розпочато 4 КП за ст.ст. 258 «Терористичний акт» та 258-5 «Фінансування тероризму» ККУ, у 2014 р. – 77 (ріст 2014/2013 р.р. у 19 разів).

У 2015 р. за ст. 258 ККУ було розпочато 916 КП відносно 129 осіб (з них розглянуто судом 3 КП відносно 4 осіб) та за ст. 258-5 ККУ було розпочато 210 КП відносно 23 осіб (з них розглянуто судом 6 КП відносно 7 осіб) – (ріст 2015/2014 р.р. у 14,6 рази).

У 2014 р. з метою блокування банківських рахунків та здійснення фінансового моніторингу до ДСФМУ СБУ надіслано 13 інформувань щодо можливого ФТ та сепаратистської діяльності та ще 5 – протягом 2015 р.

Міністерство внутрішніх справ (Національна поліція України).

Організаційна структура Національної поліції України має ієрархічну будову, яку складають центральний апарат та територіальні підрозділи в областях. Бюджет підрозділів сформований загальним бюджетом центрального апарату Національної поліції України та бюджетами обласних рівнів.

В рамках міжнародного поліцейського співробітництва Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу у сфері ВК протягом 2013-2014 р.р. заведено 61 матеріал (у 2013 р. 23 матеріали та у 2014 р. 38 матеріалів).

У сфері протидії тероризму протягом 2013-2014 р.р. заведено 124 матеріали (у 2013 р. 56 матеріалів та у 2014 р. 68 матеріалів).

В 2013 р. від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ МВС отримано 4 вхідних запити: ФРН – 2, Королівство Іспанія – 1, Королівство Нідерландів – 1.

В 2014 р. від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ МВС отримано 3 вхідних запити по одному від Російської Федерації, Республіки Молдова та Королівства Бельгія.

Запити від компетентних органів іноземних держав у кримінальних справах були виконані в повному обсязі у передбачений КПКУ строк. Крім того Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу в рамках міжнародного поліцейського співробітництва отримано у 2013 р. 96 повідомлень та у 2014 р. 75 повідомлень від правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері ВК. У сфері протидії тероризму отримано у 2013 р. 76 повідомлень та у 2014 р. 62 повідомлення.

Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу в рамках міжнародного поліцейського співробітництва протягом 2013-2014 р.р. найбільше вхідних повідомлень у сферах ВК та протидії тероризму отримано від наступних країн: Російська Федерація – 32, Німеччина – 24, Туреччина – 22, Чехія - 19, Франція – 17.

Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу в рамках міжнародного поліцейського співробітництва протягом 2013-2014 р.р. направлено у 2013 р. 104 повідомлення та у 2014 р. 126 повідомлень правоохоронним органам зарубіжних країн у сфері відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом. У сфері протидії тероризму направлено у 2013 р. 56 повідомлень та у 2014 р. 93 повідомлення.

Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу в рамках міжнародного поліцейського співробітництва протягом 2013-2014 р.р. найбільше вихідних повідомлень у сферах ВК та протидії тероризму направлено до наступних країн: Німеччина – 41, Російська Федерація – 33, Чехія – 28.

Міжнародне співробітництво відіграє важливу роль у виконанні представниками МВС покладених на них завдань. Зокрема, міжнародне правоохоронне співробітництво в рамках МОКП-Інтерпол спрямоване на протидію транснаціональній злочинності, учиненню кримінальних правопорушень, що виходять за межі держави, забезпечення міжнародного розшуку з метою кримінального переслідування осіб, які учинили злочини та переховуються від слідства та суду, підтримання безпеки та правопорядку.

Державна фіскальна служба України (ДФС).

Станом на кінець 2015 р. у структурі ДФС функціонує Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, із штатною чисельністю 21 одиниця.

Також в складі Головних управлінь ДФС в областях та м. Києві існують управління (відділи) боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, із штатною чисельністю 223 одиниці.

Департамент боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, знаходиться у складі ДФС як структурний підрозділ та фінансується державою як контролюючий орган виконавчої влади.

За узагальненими даними регіональних слідчих підрозділів, у 2013 р. в провадженні слідчих податкової міліції перебувало 322 КП за статтями 209 та 209-1 ККУ, з яких 267 – розпочато протягом року. Закінчено досудове розслідування у 132 КП за вказаними статтями, з яких 33 направлено до суду з обвинувальним актом стосовно 41 підозрюваного, закрито 101 КП.

У 2014 р. в провадженні слідчих перебувало 318 таких КП, з яких 231 КП було розпочато безпосередньо протягом року. Закінчено досудове розслідування у 118 КП за вказаними статтями, з яких 19 направлено до суду з обвинувальним актом стосовно 19 підозрюваних, закрито 98 КП.

За узагальненими даними регіональних слідчих підрозділів, станом на 01.12.2015 р. в провадженні слідчих податкової міліції перебувало 194 КП за ст.ст. 209 та 209¹ ККУ. Впродовж січня – листопада 2015 р. розпочато 121 КП за вказаними статтями. При цьому, 55 з вказаної кількості КП розпочато за УМ ДСФМУ.

Внутрішня регламентація щодо розслідування КП у вказаній сфері не запроваджувалась. У кожному КП питання про доцільність проведених тих чи інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих дій вирішується окремо слідчим, який проводить досудове розслідування та процесуальним керівником у такому КП.

В Україні злочинці та ОЗУ використовують майже усі відомі шляхи для ВК, ідентифіковані схеми ВК є досить складними.

По направлених впродовж 2013 р. до суду КП встановлена сума ЗД склала 64 млн. 170 тис. УАН, з яких було відшкодовано 1 млн. 195 тис. УАН. Накладено арешт на ЗД на суму 880 тис. УАН, а також арешт на майно підозрюваних у сумі 1,7 млн. УАН.

По направлених впродовж 2014 р. до суду КП встановлена сума ЗД склала 65 млн. 640 тис. УАН, з яких було відшкодовано 2 млн. 35 тис. УАН. Накладено арешт на ЗД на суму 6,5 млн. УАН, а також арешт на майно підозрюваних у сумі 32,7 млн. УАН.

За узагальненими даними регіональних слідчих підрозділів, станом на 01.12.2015 р. закінчено досудове розслідування у 64 КП за ст.ст. 209 та 209¹ ККУ, з яких 11 направлено до суду з обвинувальним актом стосовно 11 підозрюваних, закрито 44 КП. По направлених до суду КП встановлена сума ЗД склала 61 млн. 208 тис. УАН. Забезпечено відшкодування завданої злочинами шкоди у сумі 6 млн. 277 тис. УАН.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ).

НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Відповідно до ст. 216 КПКУ детективи НАБУ здійснюють, в тому числі, досудове розслідування злочинів, передбачених ст. 209 ККУ.

У зв'язку з тим, що реєстрація КП розпочалась з моменту призначення 30.11.2015 р. керівника САП, узагальнююча інформація щодо результатів досудових розслідувань відсутня.

Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь НАБУ становить 700 осіб.

У підрозділі детективів, який приймає безпосередню участь у розслідуваннях з ВК, штатним розписом передбачено 257 працівників, наразі набір співробітників триває.

Відповідно до розподілу видатків Державного бюджету України на 2015 р., бюджет НАБУ склав 247,9 млн. УАН.

Проведення розслідувань відбувається у відповідності із процедурою, передбаченою КПКУ.

НАБУ надано право за письмовим рішенням Директора НАБУ або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників.

Протягом грудня 2015 – січня 2016 р., паралельно із формуванням штату САП, зростала і кількість КП, розслідуваних НАБУ. Станом на 01.02.2016 р. детективи НАБУ внесли до реєстру досудових розслідувань 56 КП. Найбільше КП – 19, були передані НАБУ з ГПУ. По 15 КП були внесені до ЄРДР на основі власних напрацювань детективів та аналітиків НАБУ, а також на основі інформації, наданої фізичними та юридичними особами. У розрізі видів економічної діяльності більшість КП пов'язані зі сферами державного управління, оборони, обов'язкового соціального страхування – 22, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності – 6, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 5, а також фінансової та страхової діяльності. У розрізі осіб, щодо яких здійснюється перевірка на причетність до корупційних злочинів, більшість КП стосуються діяльності керівників державних підприємств – 19 КП, суддів – 13 КП, державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування 1 та 2 категорії – 11 КП, вищих посадових осіб – 6, прокурорів – 5. У рамках досудового розслідування КП накладено також перші арешти на грошові кошти у гривнях та іноземній валюті – 400,7 тис. УАН, 109 тис. USD, 2,4 тис. EUR, 2 тис. RUB. Також, подано позовні заяви на суму 346,2 млн. УАН.¹³⁷

Митниця.

Митницями ДФС протягом 2015 р. розглянуто 7 004 справ про порушення митних правил та застосовано адміністративне стягнення у вигляді штрафу на суму понад 615,63 млн. УАН. З цієї суми стягнуто та перераховано до Державного бюджету України понад 20,38 млн. УАН.

На розгляд до суду митницями ДФС передано 9 767 справи про порушення митних правил на суму понад 1,8 млрд. УАН. За результатами розгляду справ судом прийнято рішення про конфіскацію безпосередніх предметів правопорушень на суму понад 901,07 млн. УАН. Також, накладено штрафів на суму понад 832,66 млн. УАН.

Упродовж 2015 р. митницями ДФС виявлено: 970 фактів переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів з порушенням митного законодавства; 574 випадків незаконного переміщення через митний кордон України зброї та боєприпасів.

Митницями ДФС до ПО направлено 1 613 повідомлень про виявлення ознак кримінальних правопорушень, з яких:

- 211 повідомлень про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 201 ККУ;
- 270 повідомлень про виявлення ознак злочину, передбаченого ст. 305 ККУ;
- 1132 повідомлення про виявлення ознак інших злочинів.

¹³⁷ Джерело: за інформацією з офіційного сайту НАБУ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nabu.gov.ua/report/zvit-serpen-2015-lyutyu-2016>

Одним із шляхів попередження та виявлення митних правопорушень є співпраця та обмін інформацією з компетентними органами іноземних держав в рамках взаємної адміністративної допомоги. Взаємодія здійснюється з 65 митними адміністраціями держав-членів Всесвітньої митної організації. За результати співпраці протягом 2015 р. заведено 804 справи про порушення митних правил на суму 879,1 млн. УАН. Це складає 4,5 від загальної кількості справ, заведених митницями з початку 2015 р., та майже 50% від загальної вартості предметів правопорушень.

За матеріалами, отриманими у ході взаємодії з митними органами іноземних держав та переданими митницями до територіальних підрозділів ДФС, розпочато 46 КП. За матеріалами перевірок, проведених спільно з митними органами іноземних держав та переданих з початку 2015 р. до підрозділів податкового та митного аудиту, встановлено несплату обов'язкових митних платежів у сумі 67,1 млн. УАН.

Адміністрація Державної прикордонної служби України.

Організаційно-штатною структурою Держприкордонслужби України не передбачено підрозділу, що займається ПВК/ФТ. Разом з цим, окремі підрозділи Служби у межах компетенції беруть участь у протидії вказаній протиправній діяльності шляхом надання (у випадку наявності) відповідних даних визначеним споживачам розвідувальної інформації.

Структура підрозділів, що беруть участь у протидії ФТ: Адміністрація Держприкордонслужби, регіональні управління, органи охорони державного кордону, підрозділи охорони державного кордону.

Протягом 2015 р. оперативними підрозділами Держприкордонслужби, в рамках виконання доручень слідчого, проведено 2 негласні слідчі (розшукові дії) та 548 слідчих (розшукових) дій по кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 258-5 ККУ. Отримані матеріали встановленим порядком передані до слідчих органів відповідних правоохоронних підрозділів.

Служба зовнішньої розвідки України.

У 2015 р. на підставі реалізованих СЗР матеріалів з тематики ПВК/ФТ ПО відкрито 3 КП і додатково використано в 2 вже існуючих КП (кримінальних справах).

За даними СЗР в 2015 р. від іноземних органів у сфері ПВК/ФТ було отримано 5 вхідних запитів. В свою чергу СЗР іноземним органам у сфері ПВК/ФТ направлено 10 вихідних запитів.

2.4. Судова система

За статистичними даними ДСА¹³⁸ кількість справ з ВК, що перебували на розгляді в судах, протягом останніх трьох років скоротилась майже вдвічі (на 46 %).

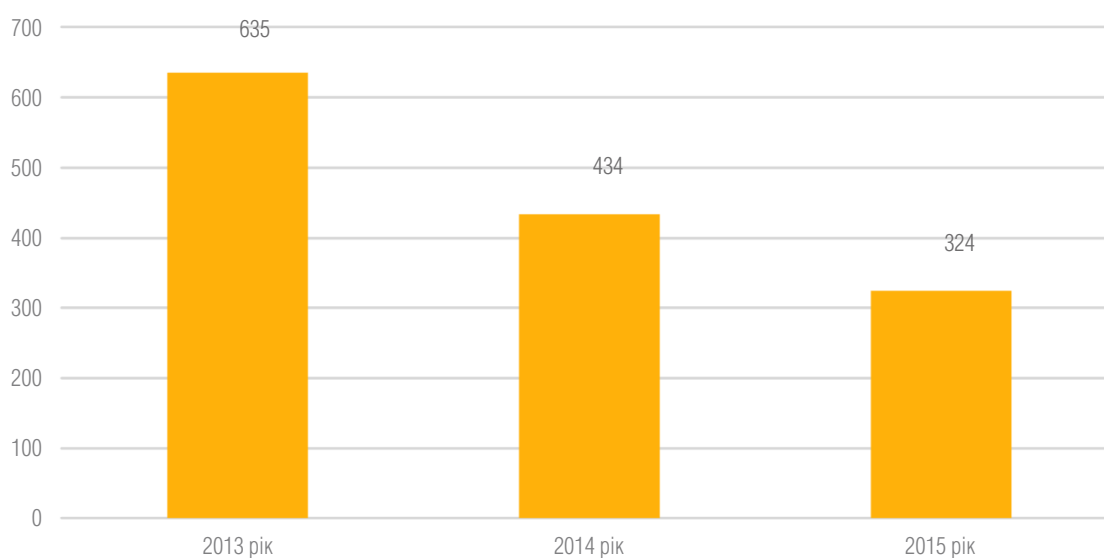

Рис. 2.4.1. Кількість справ з ВК (ст.ст. 209 та 2091 ККУ), що перебували на розгляді в судах в 2013-2015 р.р.

Статистична інформація щодо кількості обвинувальних та виправдувальних вироків за 2013-2015 р.р. наведена в нижче.

Індикатор	2013	2014	2015
Розглянуто КП (кримінальних справ) про злочини ВК із постановленням вироку	150	91	45
Засуджено осіб за вчинення злочинів за ВК	131	73	40
Виправдано осіб у вчиненні злочинів за ВК (осіб)	99	48	35
у тому числі із засудженням за іншою статтею ККУ	93	35	26

Табл. 2.4.1. Кількість обвинувальних та виправдувальних вироків за 2013-2015 р.р.

¹³⁸ Джерело: інформація з офіційного веб-порталу Судової влади України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/

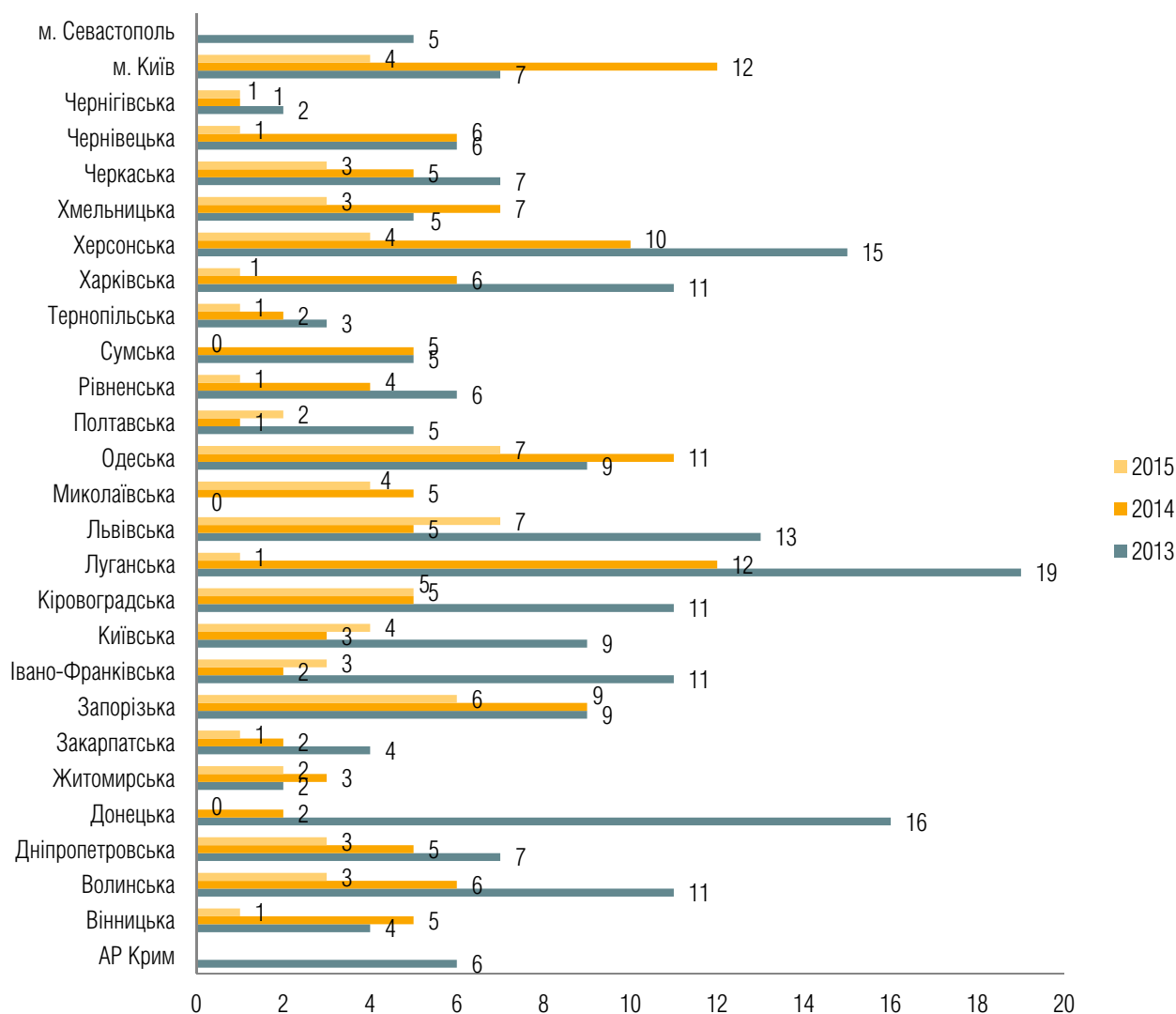

Рис. 2.4.2. Кількість рішень (вироків) судів, винесених у справах про ВК¹³⁹

Частка засуджених осіб за вироками, що набрали законної сили, за податкові злочини в 2013-2015 р.р. становила менше 1 % від загальної кількості засуджених за всі види злочинів. Так, в 2013 р. всього було засуджено 122 973 особи, з яких за податкові злочини – 119 осіб. В 2014 р. зі 102 170 осіб – 86 за податкові злочини, та в 2015 р. з 94 797 осіб за податкові злочини було засуджено 58.

До засуджених осіб за ВК (за вироками, що набрали законної сили) протягом 2013-2014 р.р. застосовані наступні покарання.

Індикатор	2013	2014	2015
Позбавлення волі	37	21	6
Штраф	0	1	0
Звільнено від покарання, з них:	23	33	7
з випробуванням	23	18	3
внаслідок амністії	0	15	4

Табл. 2.4.2. Покарання застосовані до засуджених осіб за ВК (за вироками, що набрали законної сили) протягом 2013-2014 р.р.

¹³⁹ Дані щодо кількості рішень (вироків) судів, винесених у справах про ВК, протягом 2013-2015 р.р. наведено без урахування даних судів АР Крим, м.Севастополя, окремих судів Донецької та Луганської областей

Кількість засуджених осіб, стосовно яких прийнято рішення суду про конфіскацію коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, та конфіскацію майна становила в 2013-2015 р.р. відповідно 113, 52 та 19 осіб.

Суми легалізованих доходів (коштів, майна), одержаних злочинним шляхом, встановлені рішенням суду першої інстанції, склали в 2013-2015 р.р. відповідно 200 639 732 UAH, 35 662 575 UAH та 3 162 882 UAH.

Індикатор	2013	2014	2015
Обвинувачення (кількість розглянутих судами КП (кримінальних справ) про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1 ККУ)	283	180	103
Кількість КП (кримінальних справ) із постановленням вироку	150	91	45

Табл. 2.4.3. Справи про ВК, кількість обвинувачень та вироків (справ)

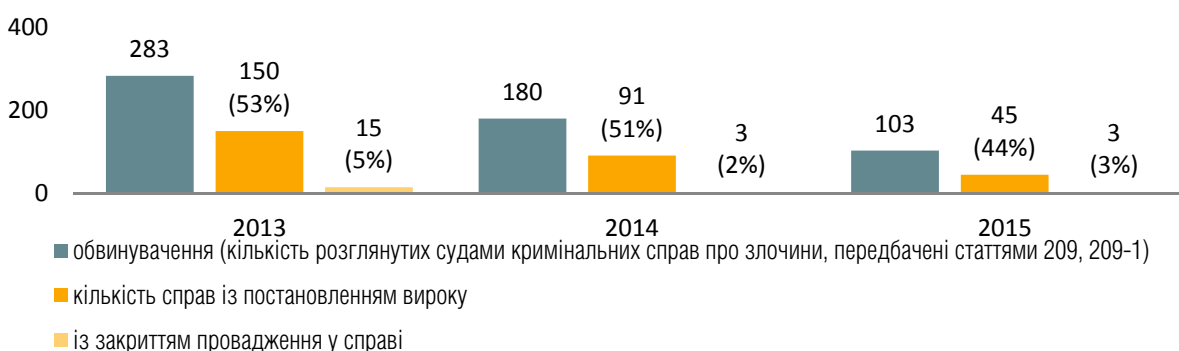

Рис. 2.4.3. Кількість розглянутих судами справ про ВК

В результаті розгляду судами КП (кримінальних справ) про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1 ККУ, протягом 2013-2015 р.р. лише біля 50 % КП (кримінальних справ) розглянуто із постановленням вироку.

В 2013 р. розглянуто 15 КП (кримінальних справ) про злочини з ВК із закриттям КП у справі, в 2014 р. кількість закритих КП у справах з ВК становила 3 та ще 3 у 2015 р.

Рівень вчинення злочинів ВК протягом 2013-2015 р.р. в розрізі регіонів України на основі вироків судів можна побачити на наступному рисунку.

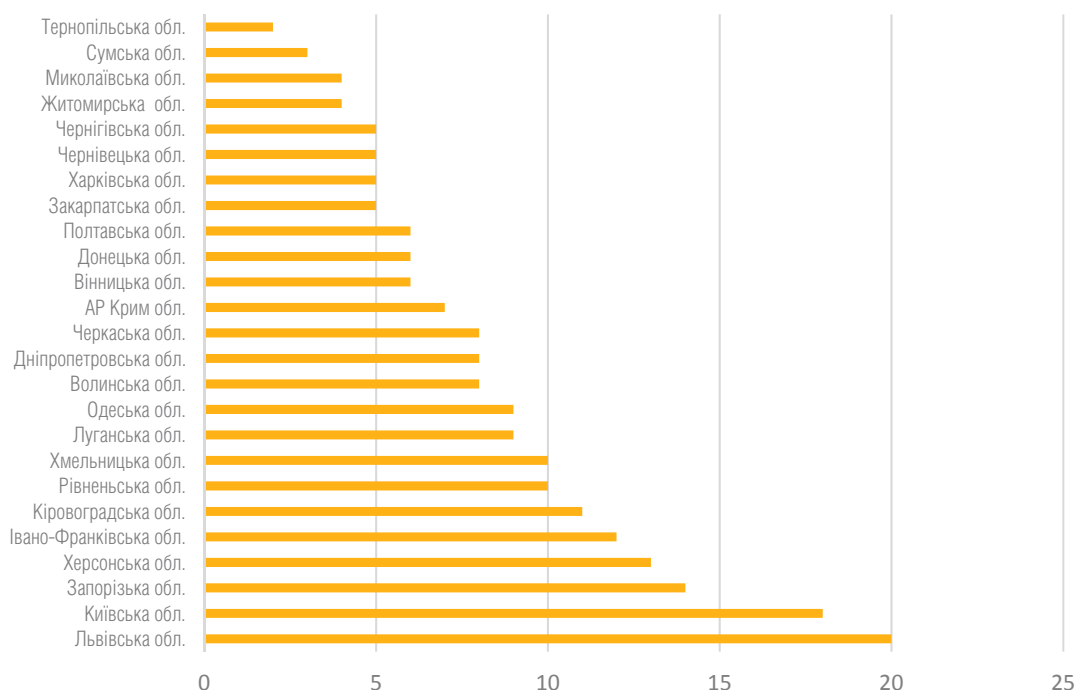

Рис. 2.4.4. Рівень вчинення злочинів ВК протягом 2013-2015 р.р.

Середній час від скоєння злочину ВК до судового вироку складає близько 5 років.

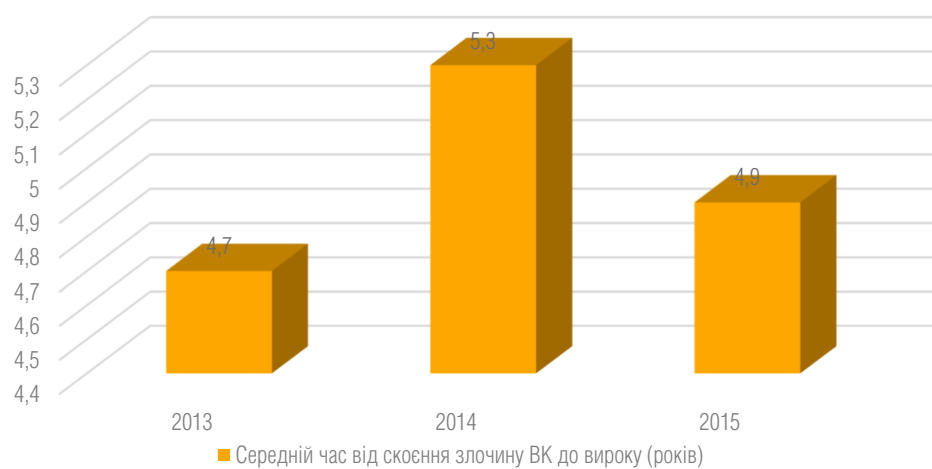

Рис. 2.4.5. Середній час від скоєння злочину ВК до судового вироку

2.5. Загрози та ризики

Загроза 1. Недостатня ефективність діяльності ПФР

Ризик 1	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення ПФР		
Рівень наслідків	4	Коментар	Недостатнє технічне забезпечення ПФР необхідним сучасним обладнанням, програмним забезпеченням, а також фінансування органу вцілому унеможливує повноцінне виконання ПФР своїх функцій у сфері ПВК/ФТ. При цьому, суттєве зростання обсягу одержуваних ДСФМУ ППО, яке має місце з лютого 2015 р., ІТ система ДСФМУ, яка є морально застарілою і фізично зношеною (оскільки її удосконалення востаннє проводилося у 2008-2009 р.р.), генерує високий технологічний ризик подальшої неспроможності ДСФМУ ефективно виконувати свої базові функції, щодо збору, обробки, зберігання та аналізу інформації про підозрілі ФО. Обсяг одержуваних ДСФМУ повідомлень протягом 2014-2015 р.р. зріс із близько 4 000 до 30 000 на день, що є причиною додаткового суттєвого навантаження на ІТ інфраструктуру ДСФМУ, зокрема, в контексті її неспроможності зберігати дані та необхідності знищення даних за попередні періоди для вивільнення додаткового місця у центральному сховищі даних.
Рівень ймовірності	3	Коментар	На сьогодні ЄДІС понад 12 років перебуває в експлуатації. Протягом 2003-2015 р.р. значно розширився перелік СПФМ, що мають забезпечувати подання інформації та вимоги щодо інформаційної взаємодії з ними. Зокрема обсяг інформації отриманої та обробленої в ЄДІС у березні 2015 р. у 3,9 рази перевищив аналогічний період минулого року. Зазначені обсяги інформації значно перевищують обсяги інформації, що визначені в технічному завданні на цю систему. Однак, на сьогодні існують складності у забезпеченні функціонування та подальшого розвитку ЄІС. Обладнання ЄІС було придбано у 2003-2008 р.р. та на сьогодні вже практично відпрацювало свій ресурс, та не має сервісної підтримки. Більшість обладнання на сьогодні вже є морально застарілим, не підтримує роботу з актуальними версіями системного та аналітичного програмного забезпечення.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	4	Коментар	З метою економії бюджетних коштів п. 13 Положення про ЄДІС запроваджено дві технології обміну інформацією між ДСФМУ та іншими суб'єктами ЄІС: на запит, що формується ДСФМУ до інформаційного ресурсу розміщеного на функціональній системі у суб'єкта ЄДІС, або шляхом регулярного надання суб'єктом інформаційних ресурсів баз даних для їх оновлення у сховищі даних.
Опис заходів	З метою вдосконалення ЄДІС та на виконання заходів з основних напрямків розвитку цієї системи відповідно до вимог законодавства, ДСФМУ у 2012 р. розроблена програма «Модернізація інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Розпочата ДСФМУ модернізація має забезпечувати відповідність національної системи ПВК/ФТ Рекомендаціям FATF, інтеграцію додаткових інформаційних ресурсів органів державної влади до ЄІС, заміну застарілого апаратного та програмного забезпечення, удосконалення комплексної системи захисту інформації у відповідності		

	до нових загроз її безпеки. Однак, відповідно до затверджених ДСФМУ бюджетних асигнувань в Державному бюджеті України на 2013-2016 р.р., асигнування на зазначені заходи не були передбачені.	
Чистий рівень ризику	16	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Передбачити в Державному бюджеті України на 2017 р. необхідні асигнування на реалізацію програми «Модернізація інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та розпочату Держфінмоніторингом модернізацію, яка має забезпечувати відповідність національної системи ПБК/ФТ Рекомендаціям FATF, інтеграцію додаткових інформаційних ресурсів органів державної влади до ЄІС, заміну застарілого апаратного та програмного забезпечення, удосконалення комплексної системи захисту інформації у відповідності до нових загроз. 2. Вирішити питання про доцільність придбання повністю інтегрованого ІТ-рішення для ДСФМУ. Розробити комплексний кошторис для модернізації ІТ – системи ДСФМУ.	
Ризик 2	Низька заробітна плата персоналу ПФР	
Рівень наслідків	4	Коментар У 2008 р. зведений бюджет ДСФМУ (з урахуванням існуючих на той час територіальних підрозділів – регіональних відділів ДСФМУ) перевищував суму 49 млн. UAH. Річні бюджети ДСФМУ 2014-2015 р.р. не перевищують 1 млн. EUR (довідково: наприкінці 2010 р. всі регіональні відділи ДСФМУ були ліквідовані). ДСФМУ і надалі продовжує втрачати персонал на критичному рівні, особливо у своїх ключових сферах – проведення аналізу та розслідувань. Однією з причин є те, що персонал ДСФМУ, який виконує майже ті самі функції у НАБУ, отримує приблизно в шість разів нижчу заробітну плату порівняно з персоналом ДСФМУ. Це викликає стурбованість та є неприпустимим.
Рівень ймовірності	3	Коментар Враховуючи великі об'єми інформації, яка аналізується ПФР кадрове забезпечення повинно бути в повному обсязі. Проте, враховуючи складну економічну ситуацію в країні має місце ризик низького фінансування оплати праці співробітників ПФР. Враховуючи неконкурентну заробітну плату кваліфіковані працівники ПФР за можливості переходять працювати на більш оплачувані робочі місця, зокрема в організації приватного сектору. Відповідно до Звіту МВФ станом на грудень 2015 р. ПФР втратив значну частину персоналу, зокрема аналітичного підрозділу та підрозділу проведення фінансових розслідувань. Частка вакансій сягає 20 %. Більшість співробітників, які звільнились, працевлаштувались до НАБУ через значно вищу заробітну плату ¹⁴⁰ . Питання невідповідності оплати праці встановленим стандартам також порушене у доповіді експертів ЄС щодо лібералізації візового режиму ¹⁴¹ .
Загальний рівень ризику	12	
Ефективність наявних заходів	4	Коментар Незважаючи на реформаторські ініціативи у сфері модернізації державної служби в Україні, зокрема прийняття Закону України «Про

¹⁴⁰ Висновки Звіту МВФ із технічної допомоги щодо застосування заходів із протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, для підтримки зусиль із протидії корупції (складова – Підрозділ Фінансової Розвідки).

¹⁴¹ Висновки Звіту експерта Європейської комісії з оцінки Україною стану виконання другої фази показників Плану дій щодо лібералізації візового режиму з посиланням на відмивання грошей, фінансуванню тероризму та повернення активів (27 вересня – 2 жовтня 2015 р.), (Блок 3 Громадський порядок і безпека).

		державну службу» ¹⁴² та постанови КМУ «Деякі питання оплати праці державних службовців у 2016 році» ¹⁴³ , якими встановлено нові посадові оклади державних службовців, стан заробітних плат працівників ПФР не змінився. А зважаючи на інфляційні процеси в державі та зниження курсу національної валюти це значно впливає на мотивацію працівників ПФР.
Опис заходів	Заходи, що вживаються з метою зменшення вказаного ризику здебільшого обмежуються згадками про необхідність підвищення заробітних плат працівникам ПФР у звітах міжнародних інституцій (ЄС, МВФ). Крім того, ПФР неодноразово піднімав зазначене питання перед Мініфіном.	
Чистий рівень ризику	16	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується усунути диспропорцію у заробітній платі працівників ПФР та інших державних органів, задіяних у ПВК/ФТ та антикорупційній роботі, у першу чергу НАБУ.	

Загроза 2. Низька ефективність антилегалізаційного виробничого циклу

Ризик 1	Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій		
Рівень наслідків	2	Коментар	Система первинного виявлення та надання інформації про підозрілі ФО, базується на формальному виявленні обов'язкових критеріїв (переліку наперед визначених і законодавчо встановлених ознак) і незавжди відповідає та ґрунтується на реальних підозрах СПФМ щодо джерел походження активів клієнтів та способів здійснення транзакцій або трансфертів із відповідними доходами. Механізм законодавчого (обов'язкового) закріплення критеріальних ознак ризику ФО є негнучким і повільно адаптованим у часі. Для прикладу, перші ознаки реального виявлення підозрілих (на предмет можливого корупційного походження доходів) ФО національних публічних діячів були введені в національне антилегалізаційне законодавство лише наприкінці 2014 р., а фактично виявлятися почали з лютого 2015 р. Нові ознаки обов'язкового фінансового моніторингу ФО публічних діячів, а також нові ознаки щодо обов'язкового інформування про ФО з готівкою на суми, що перевищують 150 тис. UAH (близько 6 тис. USD), стали причиною чотирьохкратного зростання кількості ППО, які виявляли та надавали СПФМ до ДСФМУ. За 2003-2015 р.р., СПФМ в середньому подавали до ДСФМУ 1 177 830 ППО щорічно. Кумулятивна (наростаючим підсумком) кількість отриманих від СПФМ ППО з ознаками обов'язкового і внутрішнього моніторингу станом на 01.01.2016 р. склала 15 311 784. При цьому, лише близько 9 ППО із 100 тих, які надходять від СПФМ, за результатами аналітичної роботи ДСФМУ у взаємодії із ПО та ПФР іноземних держав стають підставою для формування УМ (ДУМ). Разом з тим, коефіцієнт детермінації лише на 1,2 % пояснює зміну відповідної результативно ознаки залежно від відповідної факторної.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Зважаючи на дуже високі рівні ймовірності вчинення корупційних діянь та подальшої тінізації національної економіки, у разі невжиття додаткових інституційних заходів щодо переорієнтації механізму пер-

¹⁴² Про державну службу: Закон України, 10 грудня 2015 р. № 889-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

¹⁴³ Деякі питання оплати праці державних службовців у 2016 році: постанова Кабінету Міністрів України, 6 квітня 2016 р. № 292: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/292-2016-%D0%BF>

			винного виявлення в контексті приділення більшої уваги ФО, пов'язаним із корупційними діями високопосадовців (причому як в банківському, так і в небанківському та нефінансовому секторах), в Україні з високим рівнем ймовірності продовжить функціонувати низькоєфективна система первинного виявлення підозрілих ФО. 96-99 % всіх ППО у сфері антилегалізаційного фінансового моніторингу виявляються та подаються до ДСФМУ банківськими фінансовими установами. Сукупність банківських установ складає лише 1 % від загальної кількості СПФМ, зареєстрованих в Україні. Є підстави вважати, що підозрілі ФО в небанківському і спеціально визначеному сегменті СПФМ недовиявляються, а система нагляду за відповідними категоріями небанківських СПФМ є недосконалою. На виконання нових вимог щодо виявлення формальних ознак обов'язкового фінансового моніторингу у кожній ФО, СПФМ (банки) залучають значні ресурси, разом з тим, якість первинного моніторингу раніше проведених ФО залишається дуже низькою. Так, лише протягом 2013-2015 р.р. СПФМ було надано до ДСФМУ інформацію про 356 645 або 66,6 % (2013 р.), 780 234 або 60,6 % (2014 р.), 3 873 967 або 88,9 % (2015 р.) повідомлень про ФО з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу. При цьому, кількість підготовлених ДСФМУ та переданих до ПО УМ протягом 2013-2015 р.р. має тенденцію до зниження з 588 УМ у 2013 р. до 364 УМ у 2015 р. Це може свідчити про низьку вагу отриманих від СПФМ повідомлень про ФО з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу в підготовці УМ. Питома вага підготовлених УМ та ДУМ за інформацією ПО за період з 2012 по 2015 р.р. поступово зростала з одночасним зменшенням ваги самостійно підготовлених ДСФМУ УМ та ДУМ. Тобто, при значному збільшенні кількості ППО від СПФМ протягом 2013-2015 р.р. кількість УМ та ДУМ підготовлених ДСФМУ самостійно має тенденцію до зниження. При цьому, значну роль при формуванні УМ та ДУМ відіграють повідомлення СПФМ про ФО з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу ніж повідомлення про ФО з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу, які складають в середньому до 80 % наданих СПФМ ППО.
Загальний рівень ризику			4
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Визначена Законом система первинного виявлення та надання повідомлень про підозрілі ФО обтяжлива для СПФМ, недостатньо ефективна для отримання інформації високої якості і не завжди сприяє повному виявленню ЗД включаючи корупцію. З метою підвищення ефективності надання ППО до ДСФМУ Кабінетом Міністрів України 23.08.2016 р. ухвалено Стратегію реформування системи звітності у сфері ПВК/ФТ¹⁴⁴. Підготовлено та внесено на розгляд до Верховної Ради України проект Закону України від 12.07.2016 № 4960 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення їх окремих положень з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів»¹⁴⁵.

¹⁴⁴ Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: розпорядження Кабінету Міністрів України, 23 серпня 2016 р. № 608-р: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/ru/cardnpd?docid=249263966>

¹⁴⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення їх окремих положень з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів: проект Закону України, 12 липня 2016 р. № 4960: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59658

Опис заходів	Чинна законодавча база щодо надання повідомлень заснована відповідно до концепції «обов'язкового моніторингу», що базується на автоматичному повідомленні про ФО, які перевищують встановлений поріг (150 000 UAH) за умови, якщо вони відповідають певним заздалегідь встановленим критеріям (визначеним у Законі). Також, СПФМ зобов'язані повідомляти до національного ПФР інформацію про свої підозри щодо діяльності осіб або їх активи, якщо є підстави вважати, що вони пов'язані із злочином, визначеним ККУ або, якщо є підстави для надання повідомлення через підозри щодо корупційних джерел походження коштів. Проте на практиці СПФМ здебільшого концентрують увагу на наданні повідомлень про ФО на основі автоматичних (встановлених законодавством) ознак, незважаючи на те, чи вони справді свідчать про підозрілість ФО. Така система не продемонструвала виключної ефективності щодо виявлення ВК та предикатних злочинів. Найважливішим є те, що у середовищі, де нагляд – більш, ніж формалістичний і зосереджений виключно на дотриманні вимог, такий стан справ може сприяти корупції (в якості причини значної кількості випадків неподання повідомлень відповідно до цих вимог можуть бути помилки людини, зумовлені такими процедурами). Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу передбачено, що ознаками здійснення банками ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу можуть бути, зокрема: - невикористання банком права відмовити в проведенні клієнтами банку регулярних ФО, характер яких дає підстави вважати, що метою їх здійснення є використання послуг банку для ВК, ФТ, ФРЗМЗ чи вчинення іншого злочину; - здійснення банком або клієнтами банку ФО з використанням втрачених, викрадених, підроблених документів. Крім того, керуючись ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», НБУ встановив низкою листів вимоги щодо діяльності банків, зокрема, необхідність забезпечити здійснення всебічного аналізу та перевірки документів (інформації) про ФО та їх учасників. Банк має забезпечити здійснення відповідного всебічного аналізу та перевірки документів (інформації) про таку ФО та її учасників з метою виявлення індикаторів підозрілої ФО, які визначені листами НБУ. Прийнята Урядом України Стратегія реформування системи звітності у сфері ПВК/ФТ спрямована на виконання домовленостей в рамках співпраці з Міжнародним валютним фондом та спрямована на перехід до застосування ризик-орієнтованої моделі при звітуванні СПФМ до ДСФМУ про підозрілі ФО. Метою проекту Закону України від 12.07.2016 № 4960 є удосконалення та уточнення окремих норм законодавства з питань ПВК/ФТ. Зазначені зміни націлені на перехід від кількісного аналізу до якісного, який передбачає зосередження уваги на поданні ФО за ознаками внутрішнього фінансового моніторингу шляхом зменшення кількості ФО, що подаються за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу та покращенні якості подання інформації за критеріями внутрішнього фінансового моніторингу.
Чистий рівень ризику	4
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Сприяти прийняттю та впровадженню зміни системи надання СПФМ інформації відповідно до Закону з тієї, що передбачає інформування за ознаками обов'язкового фінансового моніторингу, на таку, що ґрунтується на інформуванні про ФО, які викликають підозру, тобто з ознаками внутрішнього фінансового моніторингу¹⁴⁶. Крім принципу щодо надання повідомлень про підозрілі ФО, у системі первинного виявлення та надання інформації також доцільно здійснити перехід від обов'язкового надання повідомлень на основі типологій до надання повідомлень про ФО, сума яких перевищує встановлений поріг, щодо готівкових операцій та щодо міжнародного переказу коштів.

¹⁴⁶ Відповідно до висновків Звіту МВФ із технічної допомоги щодо застосування заходів із протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, для підтримки зусиль із протидії корупції (складова – Підрозділ Фінансової Розвідки).

2. Оптимізувати кількість ознак обов'язкового фінансового моніторингу з метою забезпечення автоматизації процесу подання СПФМ до ДСФМУ інформації про ФО з ознаками обов'язкового фінансового моніторингу.
3. Розглянути питання щодо оперативного надання ПФР до НАБУ результатів аналізу інформації про ФО.
4. Сформувати чіткий перелік посад, обіймання яких автоматично відноситиме особу до категорії національного публічного діяча (посилення ролі Національного агентства з питань державної служби у даному питанні).

Ризик 2		Неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції	
Рівень наслідків	4	Коментар	Отримані від СПФМ повідомлення про ФО з ознаками обов'язкового чи внутрішнього фінансового моніторингу ДСФМУ відпрацьовує та передає за результатами такого відпрацювання до ПО у формі УМ та/або ДУМ. З кримінально-процесуальної точки зору, УМ є повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення, з огляду на що, УМ є підставою для здійснення правоохоронними та розвідувальними органами України оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності. Починаючи 2003 по 2015 р.р. включно, ДСФМУ передала до ПО 5 483 УМ. У середньорічному вимірі до ПО від ДСФМУ надходило 422 УМ упродовж вказаного періоду часу. За весь період функціонування з 2003 по 2015 р.р. включно, ДСФМУ передала до ПО 3 495 ДУМ. У середньорічному вимірі до ПО від ДСФМУ надходило 269 ДУМ упродовж вказаного періоду часу. Основними одержувачами УМ серед ПО за період з 2003 по 2015 р.р. були ДФС та МВС. Упродовж 2003-2015 р.р., у склад УМ (ДУМ) в середньому щороку входило 128 370 повідомлень СПФМ про підозрілі ФО (10,9 % від сукупності одержаних повідомлень від СПФМ). Кумулятивно, станом на 01.01.2016 р. у склад УМ (ДУМ) увійшло 1 668 804 повідомлень СПФМ. Частка ФО, які увійшли у склад УМ (ДУМ) у 2013-2015 р.р. була у 3-4 рази меншою за середньорічний показник (12,6 %), розрахований за період з 2003 по 2015 р.р. включно. Вказана статистика показує, що наслідки встановленого ризику співставні з результатом неналежного розслідування інформації, що міститься в УМ (ДУМ) ДСФМУ в рамках КПКУ.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Аналіз регресійного взаємозв'язку свідчить про те, що близько 9 повідомлень із 100 тих, які надходять від СПФМ, за результатами аналітичної роботи ДСФМУ у взаємодії із ПО та ПФР іноземних держав стають підставою для формування УМ (ДУМ). Вказаний факт можна вважати одним з основних чинників виникнення ризикової події, пов'язаної з тим, що виявлені СПФМ ФО, пов'язані із ВК, у подальшому не належним чином перевіряються і аналізуються відповідними суб'єктами взаємодії по лінії ДСФМУ – ПО. Лише 4 % сум ФО, які увійшли у склад УМ (ДУМ) залежать від суми одержаних від СПФМ повідомлень. Регресійний зв'язок, виміряний у фактичних цінах 2010 р. дає підстави стверджувати про ще меншу залежність між обома розглядуваними показниками – на рівні 0,3 %.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Незважаючи на рівень автоматизації на початкових стадіях отримання повідомлень (банківських), інструменти для перевірки, почат-

		кового аналізу та визначення пріоритетів, на які покладаються аналітики ДСФМУ для подальшого аналізу та формування УМ, – здебільшого неавтоматизовані. Ці процеси базуються на: завантаженні даних ФО до електронних таблиць Excel, створенні на їх основі візуальних діаграм і2 для візуалізації взаємозв'язків; та створенні звітів з використанням Microsoft Word. Процес перевантаження даних з однієї системи до іншої, їх аналіз з подальшим експортом частково проаналізованих даних та завантаження їх до іншої системи і так далі до завершального формування матеріалів, вимагає значних витрат часу, ресурсів та з високою ймовірністю може спричинити виникнення помилок через людський фактор. Це також означає, що велику кількість різних систем необхідно супроводжувати, періодично удосконалювати та сплачувати за їх ліцензії.
Опис заходів	Всі надані СПФМ ППО проходять три стадії перевірки та визначення пріоритетів. Дві стадії такої перевірки – автоматизовані. Спершу дані, що містяться у повідомленні, перевіряються на відповідність реквізітам та структурі файлу, а потім – згідно з набором визначених правил перевірки, інтегрованих у систему електронного обміну інформацією. ППО, які не пройшли перевірку, повертаються СПФМ для усунення помилок та повторного надання. Якщо повідомлення проходить перевірку, воно фізично завантажується до ЄДІС. Після цього повідомлення проходить через процес визначення пріоритетів, який розпочинається з процесу пошуку співпадінь у даних в режимі онлайн за допомогою ЄДІС. Цей процес здійснюється вночі і повідомленням встановлюється пріоритетність відповідно до правил, інтегрованих до системи. Наприклад, повідомлення, яким встановлюється найвищий пріоритет, – це повідомлення з кодами щодо ФТ чи повідомлення про зупинення СПФМ ФО. Всі повідомлення направляються до відповідного аналітичного підрозділу, де вони проходять третю (неавтоматизовану) стадію перевірки, та на якій приймається рішення щодо того, чи будуть здійснені (у разі потреби) будь-які заходи. На третій стадії обробка даних базується на ризик-орієнтованому підході, за результатами, повідомлення розподіляються відповідно до трьох рівнів ризику, - високий/середній/низький. Якщо повідомлення стосується підозри у ФТ, воно оброблюється негайно, і УМ готуються в той же день. Всі ППО, за якими нічого не виявлено на попередній стадії, залишаються у базі даних для використання в майбутньому. ДСФМУ наділена широкими повноваженнями щодо збору інформації додатково до передбаченого законодавством одержання повідомлень про підозрілі ФО від СПФМ. ДСФМУ наділена правом отримувати додаткову інформацію від СПФМ, державних органів, інших господарюючих суб'єктів, іноземних ПФР та з відкритих джерел. Через створену у 2007 р. і введена у промислову експлуатацію у 2008 р. ЄДІС, ДСФМУ має доступ до 15 внутрішніх баз даних державних органів у режимі реального часу. Інформація, одержана з ЄДІС використовується на початкових стадіях аналітичного процесу та сприяє автоматизації визначення пріоритетів аналізу, що застосовуються ДСФМУ.	
Чистий рівень ризику	12	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Вжити заходів щодо технічної модернізації ЄДІС. Враховуючи розмір ДСФМУ, обсяг даних, який вона отримує, та кількість штатних аналітиків, слід приділити увагу придбанню інтегрованого ІТ – рішення. Сучасне повністю інтегроване ІТ – рішення дозволило б усунути людський фактор у процесі підготовки УМ (ДУМ). 2. Забезпечити концентрацію СПФМ на наданні повідомлень про ФО, що підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу (є підозрілими), із одночасним вжиттям заходів щодо впровадження новітніх інформаційних продуктів в ДСФМУ.	

Ризик 3	Неефективна система розслідування матеріалів ПФР		
Рівень наслідків	4	Коментар	Частка відмов (у порушенні КП (кримінальних справ)) та/або закриттів КП (кримінальних справ), які були відповідно порушені/розпочаті за результатами перевірки ПО УМ ДСФМУ, або в яких використовувалися УМ складала в середньому за 2003-2015 р.р. 37,8 %. Зростання вказаної частки упродовж 2014-2015 р.р. до 66,6 % та 78,6 % відповідно, є свідченням вкрай негативної тенденції у розслідуванні справ, пов'язаних із ВК/ФТ. Важливо те, що значення відповідного показника 2015 р. є абсолютним негативним максимумом з моменту започаткування діяльності ДСФМУ із підготовки УМ та їх передачі до ПО для перевірки і прийняття рішень за результатами такої перевірки в порядку КПКУ. Кумулятивно (наростаючим підсумком) за 2003-2015 р.р. на ДФС та на МВС припало 36,4 % та 41,8 % відмов (закриттів) КП (кримінальних справ), в яких використовувалися УМ, відповідно. Кумулятивна частка відмов/закриттів КП (кримінальних справ) порушених (розпочатих) за УМ, або в яких використовувалися УМ . Питома вага підготовлених УМ та ДУМ за інформацією ПО за період з 2012 по 2015 р.р. поступово зростала з одночасним зменшенням ваги самостійно підготовлених ДСФМУ УМ та ДУМ, що свідчить про підвищення ефективності діяльності ПО в контексті інформування ДСФМУ про виявлені підозри щодо ВК (такого роду інформування є обов'язковим для ПО за кожним фактом виявлення підозри, відповідно до вимог Закону). Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. на 10-ть підготовлених і переданих до ПО УМ/ДУМ припадало 4 порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ). Кумулятивна кількість КП (кримінальних справ) порушених (розпочатих) за УМ/ДУМ або в яких ПО використовувались УМ/ДУМ, які були спрямовані до суду, станом на кінець 2015 р. складала 889 одиниць. Середньорічний показник спрямування до судів КП (кримінальних справ) даної категорії складає 82 одиниці. Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. лише кожна 2-га з 10-ти порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ) даної категорії доходила до суду. З вищевказаних КП (кримінальних справ) відповідної категорії спрямованих до суду, судами розглянуто з винесенням обвинувального або виправданого вироку 692 КП (кримінальні справи) (7,5 % від кумулятивної кількості УМ/ДУМ переданих до ПО за 2003-2015 р.р. і 65 % від кумулятивної кількості спрямованих до суду КП (кримінальних справ)).
Рівень ймовірності	3	Коментар	Суттєве зростання частки відмов/закриттів КП (кримінальних справ) у загальній кількості порушених (розпочатих) КП (кримінальних справ) може мати дві причини: 1) зниження якості УМ/ДУМ; 2) незадовільна якість перевірки ПО УМ/ДУМ та прийняття рішення за результатами такої перевірки. Суттєве зростання кількості УМ переданих ДСФМУ до СБУ у 2014-2015 р.р. порівняно з 2013 р. (з урахуванням зміни у КПКУ в частині підслідності слідчих підрозділів СБУ) пояснюється значною актуалізацією антитерористичної проблематики в Україні, пов'язаної із проведенням АТО в окремих районах Луганської та Донецької областей України. Аналіз зведених даних за 2003-2015 р.р. дає підстави констатувати відсутність навіть слабого кореляційного зв'язку між сумою ФО за

			повідомленнями СПФМ і сумою коштів, яка визнана судами легалізованою. Ще більш показовою є відсутність навіть слабкого кореляційного зв'язку між сумою коштів, яка визнана судами легалізованою і тією сумою, яка звернена в дохід держави. Ще одним питанням, яке знаходиться у площині ймовірності встановленого ризику є процедура зупинення ФО ДСФМУ. Так, ДСФМУ має право зупинити проведення ФО для здійснення аналітиками подальшого аналізу отриманих повідомлень. Таке право закріплене у ст.ст. 17 та 23 Закону. Максимальний дозволений строк зупинення становить 30 робочих днів, хоча доручення на виконання запиту іноземного ПФР можуть бути безстроковими. Для арешту зупинених ДСФМУ активів згідно з відповідним рішенням, наданим на виконання вимог ст. 17 Закону, на строк, що перевищує 30 робочих днів, ПО, яким направлено УМ, повинні отримати рішення суду. Існують лише «неформальні» процеси і відсутні «формальні» механізми зворотного зв'язку щодо справ, що стосувались рішень про зупинення ФО, які були направлені до ПО для прийняття подальших рішень. Недостатність зворотного зв'язку і статистичних даних щодо кількості тих рішень про зупинення, які було подовжено після завершення 30-денного строку; за якими здійснено конфіскацію коштів з рахунків; та кількості обвинувачень і вироків за здійснення ВК з огляду на рахунки, за якими відбулось зупинення, не дає змогу дати об'єктивну оцінку користі використання ДСФМУ свого законного права зупиняти проведення ФО.
Загальний рівень ризику			12
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Зменшення кількості закінчених КП у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду з одночасним зменшенням розпочатих КП за наданими ДСФМУ УМ, більша питома вага яких сформована за повідомленнями ПО, та одночасне збільшення кількості випадків закриття КП може свідчити про неналежне виявлення ПО порушень з ознаками ВК або особливостями співпраці ДСФМУ – ПО на етапі досудового розслідування виявлених злочинів (враховуючи реформування діючих ПО та створення нових антикорупційних ПО). За період проведення розслідувань з березня 2014 по серпень 2016 р.р. ДСФМУ заблоковано на рахунках фізичних та юридичних осіб, які мають зв'язок з колишніми високопосадовцями, кошти в еквіваленті 1,52 млрд. USD.
Опис заходів	Враховуючи статистичні показники щодо зменшення розпочатих КП за наданими ДСФМУ УМ та збільшення кількості випадків закриття КП за матеріалами ДСФМУ – заходи щодо обмеження встановленого ризику не провадяться, або провадяться виключно у формальних межах (наради, навчання, обговорення).		
Чистий рівень ризику			12
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Правоохоронним органам провести аналіз стану розгляду УМ (ДУМ) ДСФМУ з метою встановлення причин значної частки їх нереалізації. 2. Забезпечити застосування ДСФМУ процедури «зупинення фінансових ФО» у виняткових випадках за умови тісного співробітництва з ПО, щоб уникнути ризиків зриву розслідувань, особливо у справах щодо ВК, коли підозрювані мають змогу легко переміщувати ЗД та свої активи ¹⁴⁷ .		

¹⁴⁷ Вимога із Звіту МВФ із технічної допомоги щодо застосування заходів із протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, для підтримки зусиль із протидії корупції (Складова – Підрозділ Фінансової Розвідки).

Загроза 3. Недостатні регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері ПВК/ФТ

Ризик 1	Неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПФК/ФТ		
Рівень наслідків	4	Коментар	Застосування СДФМ неефективних санкцій до СПФМ за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ призводить до збільшення таких порушень. При цьому, розуміння СПФМ факту недостатніх санкцій з боку регуляторів призведе до неналежного виконання СПФМ своїх обов'язків щодо моніторингу ФО на предмет таких, що можуть містити ознаки ВК/ФТ. Цей факт підвищує ризик використання СПФМ для ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Протягом 2013-2014 р.р. НБУ нагляд за діяльністю небанківських фінансових установ не здійснювався. Законодавством не передбачена можливість відсторонення посадових осіб професійних учасників ринку цінних паперів від посад та/або звільнення їх з посад за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ. Починаючи з 2015 р. діє мораторій на перевірки підприємств, установ та організацій, фізичних осіб-підприємців контролюючими органами, встановлений Законом України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» ¹⁴⁸ та Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» ¹⁴⁹ перевірки СПФМ Нацкомфінпослуг, Мінфіном, Мінекономрозвитку, та ДСФМУ не проводяться.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Наглядова діяльність СДФМ у сфері ПВК/ФТ, включає зокрема: - проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі виїзних; - здійснення регулювання та нагляду з урахуванням політики, процедур та систем контролю, оцінки ризиків з метою визначення відповідності заходів, що здійснюються СПФМ, та зменшення ризиків під час діяльності СПФМ у сфері фінансового моніторингу; - право вимагати від СПФМ виконання вимог законодавства, а в разі виявлення порушень вимог законодавства вживати заходів, передбачених законом. СДФМ прийнято нормативні документи щодо застосування санкцій до СПФМ за порушення ними законодавства у сфері ПВК/ФТ. Також СДФМ застосовується ризико-орієнтований підхід при здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ. НБУ, враховуючи рекомендації МВФ, розроблений ризико-орієнтований підхід при здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ та внесені відповідні зміни у нормативно-правові документи, зокрема внесено зміни до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України: Закон України, 28 грудня 2014 р. № 76-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-19/page>

¹⁴⁹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України, 28 грудня 2014 р. № 71-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

¹⁵⁰ Про внесення змін до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

		На сьогоднішній день внутрішні документи, на підставі яких НБУ застосовує ризико-орієнтований підхід під час планування перевірок банків у сфері ПВК/ФТ, вдосконалюються, враховуючи рекомендації МВФ.
Опис заходів	НБУ до банків застосовуються заходи впливу відповідно до ст.ст. 73 та 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність», Положення про застосування Національним банком України заходів впливу, а саме: - письмове застереження; - накладення штрафів на банк (до 1 % від статутного капіталу банку); - обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій; - тимчасове, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади; - віднесення банку до категорії проблемного; - віднесення банку до категорії неплатоспроможного; - відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку. У 2013-2014 р.р. загальне середнє значення штрафів для банків за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу становило 11 760 UAH / 470 EUR, у 2015 р. – 129 742 UAH / 4 948 EUR. Протягом 2013-2014 р.р. НБУ нагляд за діяльністю небанківських фінансових установ не здійснювався. Станом на 31.12.2015 р. нагляд здійснювався за 36 небанківськими фінансовими установами. У 2015 р. Нацкомфінпослуг штрафні санкції за порушення вимог у сфері фінансового моніторингу до суб'єктів первинного фінансового моніторингу не застосовувались, протоколи про адміністративні правопорушення не складались. У 2013 р. загальне середнє значення штрафів складало 16,50 тис. UAH або 646,81 EUR за курсом на кінець грудня 2015 р. та 1 555,14 EUR за офіційним середнім курсом за 2013 р. У 2014 р. загальне середнє значення штрафів складало 10,50 тис. UAH або 411,60 EUR за курсом на кінець грудня 2015 р. та 667,94 EUR за офіційним середнім курсом за 2014 р. НКЦПФР протягом 2013-2015 р.р. застосовувала наступні санкції до професійних учасників ринку цінних паперів (фондового ринку) за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ: письмове попередження; штрафи; розпорядження про усунення порушень законодавства про цінні папери; складання адміністративних протоколів; винесення вимог стосовно усунення порушень законодавства у сфері ПВК/ФТ; анулювання ліцензій. Загальне середнє значення штрафів НКЦПФР за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ становило: у 2013 р. – 3 520 UAH, у 2014 р. – 1 480 UAH, у 2015 р. – 4 438 UAH. Загальне середнє значення штрафів Мін'юсту за порушення законодавства у сфері ПВК/ФТ у 2015 р. складало 297 UAH.	
Чистий рівень ризику	9	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Переглянути рівень санкцій за порушення СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ. 2. Скасувати мораторій на проведення перевірок СПФМ.	

Ризик 2	Недостатність кадрів та ресурсів для ефективного здійснення нагляду		
Рівень наслідків	4	Коментар	Недостатність кадрів СДФМ, задіяних в проведенні перевірок СПФМ на предмет дотримання ними вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ може призвести до неналежного регулювання та нагляду. Ця ситуація в свою чергу підвищить ризик недотримання СПФМ законодавства у сфері ПВК/ФТ та використання СПФМ з метою ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Порівнюючи кількість СПФМ та кількість працівників СДФМ, які задіяні в проведенні регулювання і нагляду за їх діяльністю у сфері ПВК/ФТ можна побачити значну частку кількості СПФМ на одного працівника, який задіяний в регулюванні і нагляду. Тобто прослідковується значне навантаження на працівників державних регуляторів.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Кількість працівників НБУ станом на 31.12.2015 р., які безпосередньо займались питаннями ПВК/ФТ, становила 115 осіб. В Нацкомфінпослуг функціонує підрозділ який займається питаннями ПВК/ФТ, штатною чисельністю 5 осіб, яка протягом 2013-2015 р.р. залишалась незмінною. В НКЦПФР діє відділ фінансового моніторингу зі штатом у 7 осіб. У Мінфіні протягом 2013-2015 р.р. питаннями ПВК/ФТ займався відділ чисельністю 6 осіб. В складі Мін'юсту структурним підрозділом, який займається питаннями ПВК/ФТ, на кінець 2015 р. є відділ фінансового моніторингу Департаменту з питань нотаріату Міністерства юстиції України, до якого входить 7 працівників (начальник відділу, заступник начальника відділу, 3 головних спеціалісти, 2 провідних спеціалісти). В Мінекономрозвитку функціонував Відділ розвитку інфраструктури товарних ринків у складі Департаменту фінансової політики в кількості 5 працівників. У Мініфраструктури питаннями ПВК/ФТ займається відділ Відділ з питань запобігання та виявлення корупції зі штатною чисельність 8 осіб. У ДСФМУ функціонує відділ, який займається здійсненням нагляду за СПФМ у кількості 9 осіб.
Опис заходів	При невеликій кількості працівників СДФМ, нагляд за діяльністю СПФМ у сфері ПВК/ФТ здійснювався відповідно до законодавства. Так, НБУ: протягом 2013 р. здійснено 237 перевірок СПФМ-банків, протягом 2014 р. здійснено 243 перевірки, протягом 2015 р. здійснено 88 перевірок. У Нацкомфінпослуг: протягом 2013 р. кількість проведених перевірок з питань фінансового моніторингу становила 322, у 2014 р. – 128. НКЦПФР протягом 2013 р. здійснено 190 перевірок СПФМ, протягом 2014 р. – 70, протягом 2015 р. – 34. Мінфіном протягом 2013 р. проведено 19 перевірок СПФМ, протягом 2014 р. – 9. Мін'юстом протягом 2013 р. проведено 1 142 перевірки СПФМ, протягом 2014 р. – 1 482; протягом 2015 р. – 1 331. Мінекономрозвитку протягом 2014 р. проведено 2 перевірки СПФМ. Упродовж 2013-2014 р.р. Мініфраструктури проведено 11 перевірок з питань ПВК/ФТ та 1 перевірка в 2015 р. ДСФМУ протягом 2013 р. проведено 40 перевірок СПФМ, протягом 2014 р. – 18.		
Чистий рівень ризику	6		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: Збільшити кількість працівників СДФМ, задіяних у здійсненні нагляду за СПФМ у сфері ПВК/ФТ з метою зменшення навантаження на кожного працівника. Збільшити проведення занять працівників СДФМ з метою підвищення ефективності проведення перевірок. Підвищити фінансування СДФМ, з метою забезпечення як оплати праці працівників, задіяних при здійсненні перевірок так і здійснення витрат на їх відрядження (виїзний нагляд).		

Ризик 3	Відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ у сфері ПВК/ФТ		
Рівень наслідків	2	Коментар	Відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ, на предмет ймовірності бути використаним з метою ВК/ФТ призводить до розробки не-ефективних планів перевірок СПФМ з питань дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ, що в свою чергу підвищує ризик використання СПФМ для ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Поява фінансових інновацій та вдосконалення технологій проведення ФО не лише забезпечують комфортне та швидке обслуговування клієнтів фінансово-кредитних установ, але й все більшою мірою сприяють тонізації економіки та ВК. Наразі секторальна оцінка ризиків СПФМ бути використаними з метою ВК державними регуляторами, що здійснюють регулювання і нагляд за їх діяльністю у сфері ПВК/ФТ не здійснюється. Серед усіх СДФМ, лише Мінекономрозвитку не прийнято нормативно-правового акту щодо застосування ризико-орієнтований підходу при здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ.
Загальний рівень ризику	4		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	При здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ СДФМ застосовується ризико-орієнтований підхід до піднаглядних СПФМ.
Опис заходів	НБУ, враховуючи рекомендації МВФ, впроваджений ризико-орієнтований підхід при здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ та внесені відповідні зміни у нормативно-правові акти, зокрема внесено зміни до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань ПВК/ФТ, який застосовується з 2016 р. При здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ ДСФМУ застосовується ризико-орієнтований підхід до піднаглядних СПФМ, тобто ДСФМУ у своїй діяльності керується наказом Мінфіну «Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму». Перевірки Нацкомфінпослуг у сфері ПВК/ФТ плануються щоквартально. Періодичність проведення планових перевірок залежить від рівня ризику суб'єкта нагляду (ризико-орієнтований підхід). НКЦПФР нагляд за СПФМ професійними учасниками ринку цінних паперів здійснюється на основі аналізу, що ґрунтується на оцінці ризиків «Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу – професійного учасника ринку цінних паперів бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму».		
Чистий рівень ризику	4		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Запровадити проведення СДФМ періодичної секторальної оцінки ризиків СПФМ, на предмет ймовірності бути використаним з метою ВК/ФТ. 2. Використовувати результати секторальної оцінки ризиків при плануванні перевірок СПФМ на предмет дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ. 3. Розробити та прийняти необхідних нормативно-правовий акт для запровадження використання ризико-орієнтованого підходу при здійсненні Мінекономрозвитку нагляду у сфері ПВК/ФТ.		

Загроза 4. Неefективні розслідування ВК та предикатних злочинів

Ризик 1	Недостатня взаємодія правоохоронних органів з ПФР		
Рівень наслідків	4	Коментар	Від взаємодії ПФР з ПО залежить ефективність виявлення, розслідування злочинів ВК/ФТ. Недостатнє врахування результатів аналізу ПФР (УМ та ДУМ) з боку ПО, має наслідком уникнення від відповідальності, особам, які здійснюють ВК або ФТ.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Рис. 2.1.15. показує наявність помірного прямого кореляційного зв'язку між кількістю переданих до ПО первинних УМ та кількістю переданих ДУМ. Значення величини достовірності апроксимації (коефіцієнта детермінації – R2) складає 0,3914, що свідчить про те, що лише 39,1% переданих до ПО ДУМ залежало від кількості раніше переданих первинних УМ (такий стан справ можна пояснити і тим, що по одному УМ можуть бути підготовлені кілька ДУМ з ініціативи ДСФМУ, а не ПО у різні періоди часу, у той час як по іншому – жодного). Регресійне рівняння свідчить про те, що упродовж 2003-2015 р.р. на кожних 10 підготовлених і переданих до ПО УМ припадало лише 3 ДУМ. Зростання частки відмов/закриттів КП у загальній кількості розпочатих КП може мати дві причини: 1) незадовільна якість УМ/ДУМ ДСФМУ; 2) незадовільна якість перевірки ПО УМ/ДУМ ДСФМУ та прийняття рішення за результатами такої перевірки; Експесне зростання кількості відмов/закриттів КП у 2015 р. можна пояснити всеохоплюючою реформою організаційної структури ПО, активна фаза якої припадала на 2015 р.; Суттєве зростання кількості УМ переданих ДСФМУ до СБУ у 2014-2015 рр. порівняно з 2013 р. (з урахуванням зміни у КПКУ в частині підслідності слідчих підрозділів СБУ) пояснюється значною актуалізацією антитерористичної проблематики в Україні, пов'язаної із проведенням АТО в окремих районах Луганської та Донецької областей України.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	ПФР з ПО розроблено спільні нормативно-правові акти, укладено договори, угоди про співробітництво та про обмін інформацією, однак ефективність спільної роботи потребує підвищення саме в практичній площині.
Опис заходів	У 2013 р. ДСФМУ отримано 573 запити ПО, в 2014 р. – 1255 запитів, в 2015 р. – 1 341 запит ПО щодо проведення фінансового моніторингу. Таким чином, за останні роки спостерігається стала тенденція до збільшення кількості запитів, які надходять до ПФР від ПО. За весь період функціонування з 2003 по 2015 рр. включно, ПФР передав до ПО 5 483 УМ. У середньорічному вимірі до ПО від ПФР надходило 422 УМ упродовж вказаного періоду часу. За весь період функціонування з 2003 по 2015 рр. включно, ПФР передав до ПО 3495 ДУМ (рис. 2.1.11). У середньорічному вимірі до ПО від ПФР надходило 269 ДУМ упродовж вказаного періоду часу. Однак із наведених в описовій частині даних ефективність роботи щодо протидії ВК та ФТ по лінії ПФР – ПО залишається такою, що може бути вдосконалена.		
Чистий рівень ризику	8		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Укласти угоди про співпрацю та обмін інформацією, розробити спільні нормативно-правові акти між ПФР з новоствореними ПО. 2. Підвищити якість підготовки ПФР УМ та ДУМ (та їх перевірки ПО), в тому числі шляхом підвищення бюджету ПФР та як наслідок забезпечення стабільності персоналу. 3. Створити ефективну систему для надання з боку ПО до ДСФМУ зворотнього зв'язку стосовно результатів розгляду УМ та ДУМ.		

Ризик 2	Неефективне розслідувань злочинів ВК		
Рівень наслідків	4	Коментар	Неефективне розслідування злочинів ВК призводить до того, що особи, що їх скоїли не будуть притягнені до відповідальності. Це в свою чергу спонукає зазначених осіб до скоєння нових злочинів ВК, розробки та втілення в життя нових схем та методів відмивання.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Визначальним чинником зростання кількості злочинів ВК є події на сході країни, які зумовили проведення АТО. Рис. 2.1.10. показує загальну кількість переданих УМ у розрізі ПО України за 2003-2015 р.р. Рис. 2.1.21. показує частку відмов (у порушенні кримінальних справ) та/або закриттів КП, які були відповідно порушені/розпочаті за результатами перевірки ПО УМ, або в яких використовувалися УМ. За період з 2011 по 2015 р.р. прослідковується тенденція до закриття КП ПО по фактам ВК. Зменшення кількості закінчених КП у зв'язку з направленням обвинувального акту до суду з одночасним зменшенням розпочатих КП за наданими ДСФМУ УМ, більша питома вага яких сформована за повідомленнями ПО, та одночасне збільшення кількості випадків закриття КП може свідчити про неналежне виявлення ПО порушень з ознаками ВК. Крім того, співставляючи статистичну звітність ПО ¹⁵¹ та судової статистики ¹⁵² спостерігаються невідповідність зазначених даних цих звітів.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Міжвідомча співпраця ПО у відношенні справ з ВК передбачена низкою Законів, а саме: Законом, «Про оперативно-розшукову діяльність» ¹⁵³ , «Про контророзвідувальну діяльність» ¹⁵⁴ , «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» ¹⁵⁵ , «Про боротьбу з тероризмом» ¹⁵⁶ , Податковим та Кримінальним процесуальним кодексами України ¹⁵⁷ , а також іншими профільними законами та спільними міжвідомчими наказами. Питома вага підготовлених УМ та ДУМ за інформацією ПО за період з 2012 по 2015 р.р. поступово зростала з одночасним зменшенням ваги «самостійно» підготовлених ДСФМУ УМ та ДУМ що свідчить про підвищення ефективності діяльності ПО в контексті інформування ДСФМУ про виявлені підозри щодо ВК. Більше того, ПО мають можливість доступу до міжнародних (іноземних) баз даних. Робочий апарат Укрбюро Інтерполу як Національне центральне бюро Інтерполу в Україні забезпечує надання ПО та іншим компетентним органам України доступу до банків даних Інтерполу через телекомунікаційну мережу Інтерполу I-24/7. Усього в Україні встановлено 96 робочих станцій із такими доступами.
Опис заходів	У КП за ст. 209 ККУ протягом 2013 р. вилучено ЗД на суму 1 961 478 УАН, накладено арешт на суму 13 223 278 УАН (звіт форми № 1-ЛВ). У КП за ст. 209 ККУ протягом 2014 р. вилучено ЗД на суму 5 218 874 УАН, накладено арешт на суму 11 280 000 УАН (звіт форми № 1-ЛВ).		

¹⁵¹ Єдиний звіт про кримінальні правопорушення: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112657&libid=100820&c=edit&_c=fo#

¹⁵² Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://court.gov.ua/sudova_statystyka/

¹⁵³ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України, 18 лютого 1992 р. № 2135-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/page>

¹⁵⁴ Про контророзвідувальну діяльність: Закон України, 26 грудня 2002 р. № 374-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/374-15>

¹⁵⁵ Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України, 30 червня 1993 р. № 3341-XII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3341-12/page>

¹⁵⁶ Про боротьбу з тероризмом: Закон України, 20 березня 2003 р. № 638-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

¹⁵⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс, 13 квітня 2012 р. № 4651-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

	У КП за ст. 209 ККУ у 2015 р. накладено арешти на цінні папери у сумі 25 млн. UAH та на майно – 1,5 млн. UAH, вилучено ЗД на суму 277 000 UAH (звіт форми № 1-ЛВ). У 2014 р. з метою блокування банківських рахунків та здійснення фінансового моніторингу до ДСФМУ СБУ надіслано 13 інформувань щодо можливого ФТ та сепаратистської діяльності та ще 5 – протягом 2015 р. В рамках міжнародного поліцейського співробітництва Робочим апаратом Укрбюро Інтерполу у сфері ВК протягом 2013-2014 р.р. заведено 61 матеріал (у 2013 р. 23 матеріали та у 2014 р. 38 матеріалів). За узагальненими даними регіональних слідчих підрозділів, станом на 01.12.2015 р. закінчено досудове розслідування у 64 КП за ст.ст. 209 та 209-1 ККУ, з яких 11 направлено до суду з обвинувальним актом стосовно 11 підозрюваних, закрито 44 КП. По направлених до суду КП встановлена сума ЗД склала 61 млн. 208 тис. UAH. Забезпечено відшкодування завданої злочинами шкоди у сумі 6 млн. 277 тис. UAH. Крім того, Головним слідчим управлінням фінансових розслідувань, вживаються систематичні заходи, спрямовані на вдосконалення системи розслідування кримінальних правопорушень у сфері ПВК/ФТ. За даними ГПУ в 2015 р. знаходилось 50 КП за ст. 209 ККУ, з них: слідчі регіональні прокуратури – 11, слідчі центрального апарату – 39, військові прокуратури – 13. У 2013-2014 р.р. розпочато 16 та 17 досудових розслідувань за ст. 209 ККУ відповідно. У КП, які розслідувались органами прокуратури, встановлено наступні суми легалізованих доходів: 2013 р. – 6 508 742 UAH; 2014 р. – 43 116 628 UAH; 2015 р. – 277 000 UAH (військова прокуратура - 250 млн. UAH). Разом з тим, за матеріалами спецпідрозділів СБУ розпочато КП за ст.209 ККУ: у 2013 р. – 4; у 2014 р. – 17; у 2015 р. – 80 КП відносно 3 осіб.
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Посилити координацію та деталізовано регламентувати процедури інформаційного обміну між ПО. 2. Забезпечити узгодження форм статистичної звітності ПО з обліку КП із формами статистичної звітності судової влади щодо результатів розгляду судами КП. 3. Концентрувати зусилля на практичному навчанні працівників ПО, задіяних в розслідуванні злочинів ВК. 4. Підвищити ефективності заходів правоохоронної системи з повернення до України заблокованих за кордоном активів.

Ризик 3		Неефективне розслідування злочинів ОЗ	
Рівень наслідків	4	Коментар	ОЗ є суттєвим чинником посилення соціальної напруженості та дестабілізації суспільних відносин, виникнення деформації у сфері господарювання, уповільнення темпів економічного розвитку держави.
Рівень ймовірності	4	Коментар	Україна стає об'єктом зростаючої заінтересованості міжнародних ОЗУ, зокрема у сферах ВК, торгівлі людьми, нелегального переміщення зброї, небезпечних матеріалів та наркотичних засобів. Збільшується кількість нелегальних мігрантів та набуває все більшого поширення організована етнічна злочинність. Характерним для ОЗУ є достатньо високий рівень організованості, стійкі корупційні і міжнародні злочинні зв'язки. Для досягнення своїх цілей учасники організованих злочинних угруповань все частіше вдаються до вчинення корисливо-насильницьких злочинів.
Загальний рівень ризику	16		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Відповідно до ст. 2 Указу Президента України «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю», СБУ вживаються заходи щодо викриття та припинення ОЗУ, протиправна діяльність яких пов'язана із розкраданням бюджетних коштів, ВК, організацією наркобізнесу, нелегальною міграцією тощо.

		Указом Президента України введено в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» ¹⁵⁸ . З метою протидії організованим злочинним проявам на постійній основі аналізується стан криміногенної обстановки в державі та чинники, що її обумовлюють. Вивчаються результати оперативно-розшукової діяльності щодо боротьби із суспільно-небезпечними ОЗУ, бандформуваннями, ОЗУ, що мають міжрегіональні, транснаціональні зв'язки та утворені на етнічній основі. Здійснюється прогнозування криміногенної ситуації та координація діяльності за основними напрямками роботи.
Опис заходів	Протягом 2013 р. ПО зареєстровано 5 злочинів за ст. 255 («Створення злочинної організації») ККУ, передбачених ст. 257 ККУ – 13; у 2014 р. зареєстровано злочинів, передбачених ст. 255 ККУ – 5, ст. 257 ККУ – 12. Упродовж 2014 р. ПО викрито 166 стійких злочинних угруповань, з них 1 – злочинна організація проти 185 у 2013 р., з них 7 – злочинних організацій. Практична більшість (139, або 83,7 %) КП за ст. ст. 255, 257 ККУ розслідувано слідчими підрозділами МВС, з них лише 3 проти 6 торік – спецпідрозділами. Органами прокуратури розслідувано кожне тринадцяте (12, або 7,2 %) КП цієї категорії, органами безпеки – 9, або 5,4 %. Органами фінансових розслідувань ДФС розслідувано 6, або 3,6 % КП. Діяльність СБУ у сфері боротьби з ОЗ відображена на рис. 1.5.1. Працівниками підрозділів боротьби з організованою злочинністю МВС у 2013-2014 р.р. виявлено відповідно 25 та 17 кримінальних правопорушень у сфері ВК сума матеріальних збитків від яких становить від 100 тис. УАН. У 2015 р. виявлено 123 ОЗУ.	
Чистий рівень ризику		8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Посилити взаємодію між ПО в боротьбі з ОЗ. 2. Удосконалити та посилити заходи, спрямовані на нейтралізацію дії тих чинників, які зумовлюють діяльність ОЗУ. 3. Посилити міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною ОЗ.	

Ризик 4		Неефективне розслідування податкових злочинів	
Рівень наслідків	4	Коментар	Суспільна небезпека податкових злочинів полягає насамперед у тому, що перебиваються канали надходження грошових коштів у дохідну частину бюджетів всіх рівнів. Податкові злочини завдають найбільшої шкоди економіці і бюджету країни.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Статистика ГПУ 2014 р. підтверджує, що існуючий механізм застосування ст. 212 ККУ є виключно механізмом тиску. Відповідно до статистичної інформації ¹⁵⁹ протягом 2013 р. ПО було зареєстровано 3 069 КП щодо ухилення від сплати податків (ст. 212 ККУ). Кількість зареєстрованих КП за ст. 212 ККУ протягом 2014 р. становила 1 899 (на 38,1 % менше), а у 2015 р. 1 748 (на 8 % менше від 2014 р.). При існуючих порогах кримінальної відповідальності без їх перегляду кількість КП продовжуватиме рости. За 2013 р. органами досудового розслідування було повідомлено про підозру тільки у 482 КП (приблизно 15,7 % від загальної кількості), за 2014 р. – у 212 КП (11,2 %), за 2015 р. – 154 (8,8 %) . В

¹⁵⁸ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні»: Указ Президента України, 16 червня 2015 р. № 341/2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/341/2015/paran5#n5>

¹⁵⁹ Джерело: офіційний веб-сайт ГПУ.

			той час як на етапі досудового розслідування у 2013 р. було закрито 3 662 КП за ст. 212 ККУ, у 2014 р. – 1 318, у 2015 р. – 1 064. Відповідно до звіту судів першої інстанції, у 2013 р. для розгляду до суду надійшло 96 КП за ст. 212 ККУ (приблизно 3 % від розпочатих КП), розглянуто судами 393 КП, з яких судами прийнято 163 вироки та у 113 кримінальних справах закрито провадження. Крім того у 2014 р. для розгляду до суду надійшло 39 КП за ст. 212 ККУ (приблизно 2 % від розпочатих КП), розглянуто судами 134 КП, з яких судами прийнято 48 вироки та у 36 кримінальних справах закрито провадження. у 2015 році для розгляду до суду надійшло 372 КП за ст. 212 ККУ (приблизно 21 % від розпочатих КП), розглянуто судами 359 КП, з яких судами прийнято 64 вироки та у 246 кримінальних справах закрито провадження. Таким чином, частка прийнятих судами вироків по відношенню до загальної кількості КП у органах досудового розслідування за ст. 212 ККУ протягом 2013 р. складає 5,3 %, протягом 2014 р. – 2,5 %, протягом 2015 р. – 3,7 %. Такі статистичні дані свідчать про неефективність роботи органів досудового розслідування, яка спричинена дією автоматичного механізму початку КП за результатами кожної проведеної перевірки платника податків. Відповідно – за підсумками року лише 5,3 % КП щодо ухилення від сплати податків (у 2014 р. – 2,5 %, у 2015 р. – 3,7 %), які розслідувались у 2013 р., стосувались реальних злочинів. Інша ж частина КП за ст. 212 ККУ, що становить 94,7 % від загальної кількості КП проти платників податків, є нічим іншим, як засобом впливу та тиску на платників податків з метою забезпечення «наповнення» державного бюджету.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	У 2015 р. робота ДФС спрямовувалась на зниження адміністративного тиску на сумлінних платників податків та підвищення ефективності контрольно-перевірочних заходів стосовно ризикових суб'єктів господарювання.¹⁶⁰ З метою отримання платниками можливості самостійно оцінювати рівень власної ризиковості на офіційному веб-порталі ДФС розміщено наказ Мінфіну «Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків»¹⁶¹. Останнім часом забезпечується стала тенденція щодо зменшення кількості проведених контрольно-перевірочних заходів. Так, у 2015 р. органами ДФС проведено 4,5 тис. планових документальних перевірок суб'єктів господарювання, що на 1,7 тис., або 28 % менше, ніж у 2014 р. Крім того, проведено 21,2 тис. позапланових документальних перевірок (на 11,9 тис., або 36 %, менше, ніж у 2014 р.) та 50,4 тис. зустрічних звірок (на 15,3 тис., або 23 % менше, ніж у минулому 2014 р.).
Опис заходів			За результатами перевірок у 2015 р. до бюджету донараховано 36,5 млрд. УАН грошових зобов'язань, у т.ч. за результатами планових документальних перевірок – 18,5 млрд. УАН, позапланових – 18,0 млрд. УАН. Із донарахованих податкових зобов'язань погашено за результатами застосування податкового компромісу 7,0 млрд. УАН (у т.ч. за плановими документальними перевірками – 3,5 млрд. УАН, позаплановими – 3,5 млрд. УАН); узгоджено 4,6 млрд. УАН (у т.ч. за плановими документальними перевірками – 1,8 млрд. УАН, позаплановими – 2,8 млрд. УАН), із яких до бюджету надійшло 2,9 млрд. УАН (у т.ч. за плановими документальними перевірками – 1,3 млрд. УАН, позаплановими – 1,6 млрд. УАН).

¹⁶⁰ Джерело: Звіт Державної фіскальної служби України за 2015 р.: Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/131201.pdf>

¹⁶¹ Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків: наказ Мінфіну, 2 червня 2015 р. № 524: Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0751-15>

Зменшено від'ємне значення об'єкта оподаткування податком на прибуток на 9,8 млрд. УАН, що опередило несплату податку на 1,9 млрд. УАН. Протягом 2015 р. відпрацьовано близько 28 тис. вигодонабувачів, задіяних у схемах ухилення від оподаткування ПДВ на загальну суму майже 16 млрд. УАН. За результатами вжитих контрольних-перевірочних заходів: донараховано податкових зобов'язань на суму 4,5 млрд. УАН; зменшено від'ємне значення та бюджетне відшкодування на 535 млн. УАН; встановлено «транзитність» операцій на 5,1 млрд. УАН; самостійно зменшено платниками податків сумнівний податковий кредит на суму 411 млн. УАН. На постійній основі здійснювався контроль за якістю відпрацювання суб'єктів господарювання ризикових категорій.

Протягом 2015 р. припинено незаконну зовнішньоекономічну діяльність 61 ризикового підприємства-імпортера, які шляхом використання товарів «групи прикриття», декларування неправдивих відомостей про кількість товарів, сформували схемний податковий кредит підприємствам реального сектору економіки на суму ПДВ 760 млн. УАН, анульовано свідоцтво платника ПДВ 33 імпортерам. За результатами таких контрольних-перевірочних заходів упереджено формування схемного податкового кредиту за рахунок підміни товарів, ввезених на територію України ризиковими підприємствами- імпортерами, на 257 млн. УАН. Порушено КП за ухилення від сплати митних платежів на загальну суму 62 млн. УАН.

Також проведено 8 тис. перевірок платників податків, якими подано заяви про їх припинення (закриття) відповідно до ст. 78.1.7 Податкового кодексу України, за результатами яких донараховано 863 млн. УАН грошових зобов'язань.

На виконання постанов про проведення позапланових перевірок, ініціаторами яких були оперативні та слідчі підрозділи ДФС, органи прокуратури, досудового слідства та суду, проведено 2,6 тис. документальних позапланових перевірок та 338 зустрічних звірок, за результатами яких донараховано узгоджених податкових зобов'язань на суму 224,5 млн. УАН, до бюджету надійшло 178,3 млн. УАН.

Також проведено 9,5 тис. фактичних перевірок, за результатами яких до суб'єктів господарювання застосовано штрафних (фінансових) санкцій на загальну суму 377,7 млн. УАН, з них узгоджено 233,7 млн. УАН.

Проведено 304 документальні перевірки щодо дотримання платниками податків законодавства з питань державної митної справи, за результатами яких донараховано 120,6 млн. УАН, з них узгоджено 28,5 млн. УАН.

Також проведено 37 перевірок, призначених відповідно до кримінального процесуального законодавства, за результатами яких донараховано 45,7 млн. УАН митних платежів. Протягом 2015 р. здійснювались контрольні-перевірочні заходи з питань, пов'язаних з правильністю утримання та перерахування до бюджетів податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску при виплаті заробітної плати та інших доходів громадянам.

За результатами встановлено понад 4 тисячі суб'єктів господарювання (фізичних та юридичних осіб), які порушували законодавство при виплаті заробітної плати та інших доходів громадянам.

До бюджету донараховано близько 627 млн. УАН податку на доходи фізичних осіб та 82 млн. УАН єдиного внеску.

За 2015 р. виявлено понад 102 тис. найманих осіб, праця яких використовувалась роботодавцем без укладання трудових угод, та яким виплачувалась заробітна плата без сплати до бюджету належних сум податку на доходи фізичних осіб та єдиного внеску.

Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Забезпечити узгоджене планування і проведення процесуальних дій, оперативно-розшукових та інших заходів при перевірці заяв і повідомлень про злочини і у процесі їх розкриття і розслідування. 2. Підвищити ефективності взаємодії ДСФ з іншими ПО шляхом: - обміну інформацією; - проведення спільних заходів для попередження, виявлення і розслідування злочинів, а також усунення причин та умов, які сприяли їх вчиненню; - проведення спільних конференцій, семінарів; - створення спільних наказів, інструкцій положень, вказівок з метою координації дій. 3. Підвищити взаємодію та інформаційний обмін з державними органами, що мають право контролю за дотримання законодавства юридичними та фізичними особами. 4. Опрацювати питання щодо внесення змін до ККУ щодо застосування ст. 212 ККУ: - підвищення порогу притягнення до відповідальності; - визначення підстав та процедур закриття КП на етапі досудового розслідування;

	- визначення підстав та процедур закриття КП під час судового провадження. 5. Налаштувати податкове законодавство на потреби забезпечення його прозорості й відвернення податкової дискримінації, підвищення ймовірності виявлення фактів ухилення. 6. Продовжити політику виховання у платників патріотичних почуттів щодо обов'язку утримувати державу завдяки сплати ними податків в обмін на суспільні блага.

Ризик 5		Неефективне розслідування терористичних злочинів	
Рівень наслідків	4	Коментар	Наслідки від провадження терористичної діяльності на території країни є катастрофічними, а саме: людські жертви, матеріальні збитки, дестабілізація нормальної життєдіяльності суспільства і найголовніше, досягнення цілей, які поставлені терористами. Адже це небезпечно тим, що кожна «перемога» вимог терористів стимулює існуючих і потенційних терористів до майбутніх акцій.
Рівень ймовірності	2	Коментар	З березня 2014 р. на території України незаконно діють так звані терористичні організації «ДНР» та «ЛНР». В реаліях сьогодення з'явилися випадки проявів тероризму в Україні, переважна більшість яких вчиняється громадянами України, Російської Федерації та юридичними особами, які зареєстровані та/або знаходяться на її території. У 2014 р. у 293 рази порівняно з 2013 р. (з 7 до 2 053) збільшилася кількість злочинів терористичного характеру (ст.ст. 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5 ККУ). Найбільше у Луганській (931), Донецькій (886), Одеській (45), Харківській (39), Дніпропетровській (22), Запорізькій (15), Миколаївській (14) областях.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Серед найбільш вагомих нормативно-правових актів, які регулюють питання боротьби з тероризмом, є Закони України «Про Службу безпеки України», «Про розвідувальні органи України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання» ¹⁶² тощо. Поточні питання боротьби з тероризмом регулюються Указами Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності» ¹⁶³ , «Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян» ¹⁶⁴ . Переважна частина заходів щодо протидії тероризму провадяться в рамках АТО.
Опис заходів	У 2014 р. ПО скеровано до суду 26 обвинувальних актів за ст. 258-3 ККУ «Створення терористичної групи чи терористичної організації» (Луганська – 12, центральний апарат – 3, Запорізька та Одеська області - по 2, Дніпропетровська, Донецька, Миколаївська, Полтавська, Харківська, Чернігівська області та місто Київ – по 1), 5 – за ст. 258-4 ККУ «Сприяння вчиненню терористичного акту» (Харківська – 4, Чернігівська – 1) та 12 – за ст. 258 ККУ «Терористичний акт» (Одеська – 6, Дніпропетровська – 3, Запорізька, Харківська області та місто Київ – по 1).		

¹⁶² Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання: Закон України, 19 жовтня 2000 р. № 2064-III: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2064-14>

¹⁶³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року "Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності": Указ Президента України, 24 вересня 2014 р. № 744/2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/744/2014/paran5#n5>

¹⁶⁴ Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян: Указ Президента України, 18 лютого 2002 р. № 143/2002: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/143/2002>

Чистий рівень ризику	6
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Продовжувати здійснювати заходи з виявлення фактів надання представниками міжнародних терористичних та екстремістських організацій фінансової підтримки їх прихильникам на території України, в тому числі за рахунок ЗД та неприбуткового сектору. 2. Посилити заходи з виявлення ФО та кримінального переслідування осіб, пов'язаних із ФТ і дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону. 3. Посилити міжвідомчу координацію щодо виявлення та подальшого заморожування активів осіб, причетних до ФТ та розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі, що використовують неприбутковий сектор. 4. Продовжувати роботу з підготовки та підвищення кваліфікації співробітників спеціальних підрозділів ПО, які беруть участь у виявленні, розкритті та розслідуванні фактів ФТ. 5. Налагоджувати ефективну взаємодію та інформаційний обмін з компетентними органами іноземних держав і міжнародними організаціями, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію тероризму та його фінансуванню.

Ризик 6		Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	
Рівень наслідків	4	Коментар	Предикатні злочини як злочинні діяння викликають негативні наслідки в суспільних відносинах, які потерпають від злочину. Ці негативні наслідки настільки значні, що йдеться про суспільну небезпеку, яка впливає із вчиненого діяння.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Рис. 1.5.2. ілюструє, що на першому місці серед предикатних злочинів, які вчиняються в Україні знаходиться діяльність суб'єктів фіктивного підприємництва. У свою чергу фіктивне підприємництво є одним із ключових елементів механізму ухилення від сплати податків і ВК, суть якого зводиться, з одного боку, до утворення сприятливих умов для вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, з другого – до маскування злочинної діяльності, зменшення об'єкту оподаткування з податків, зборів та інших обов'язкових платежів, приховування джерел походження і місцезнаходження ЗД з метою ухилення організаторів від відповідальності. Після злочину фіктивного підприємництва в структурі предикатних злочинів, які найчастіше вчиняються для ВК є злочини з ухилення від сплати податків, шахрайство та розтрата майна.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	За матеріалами ДСФМУ ПО: 1) у 2013 р. було розпочато 19 КП за ст. 205 («Фіктивне підприємництво») ККУ, пов'язаною з ВК, з яких 5 направлено до суду, 9 КП за ст. 191 («Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним, шляхом зловживання службовим становищем») ККУ, пов'язаних з ВК, з яких 7 направлено до суду, 1 КП за ст. 190 («Шахрайство») ККУ, пов'язані з ВК. 2) у 2014 р. було розпочато 14 КП за ст. 205 ККУ, пов'язаною з ВК, 7 КП за ст. 191 ККУ, пов'язаних з ВК, з яких 2 направлено до суду, 2 КП за ст. 190 ККУ, пов'язані з ВК, з яких 1 КП направлено до суду. 3) у 2015 р. було розпочато 15 КП за ст. 205 ККУ, пов'язаною з ВК, 7 КП за ст. 191 ККУ, пов'язаних з ВК, 3 КП за ст. 190 ККУ, пов'язані з ВК. До суду надійшло на розгляд КП, підготовлених ПО: 1) за ст. 190 ККУ: протягом 2013 р. – 5 534 справи, протягом 2014 р. – 4 599 справ, протягом 2015 р. – 3 862 справи. 2) за ст. 191 ККУ: протягом 2013 р. – 2 248 справи, протягом 2014 р. – 2 078 справ, протягом 2015 р. – 1 727 справ.

		3) за ст. 212 ККУ: протягом 2013 р. – 582 справи, протягом 2014 р. – 458 справ, протягом 2015 р. – 372 справи.
Опис заходів	За даними статистичної звітності ДСА¹⁶⁵ протягом 2013 р. судами розглянуто: 1) КП за ст. 190 ККУ: Протягом 2013 р. розглянуто 4 341 справу (78 %). З них, з постановленням вироку 3281 (76 % із числа розглянутих) справу. За результатами розгляду справ засуджено 3439 осіб. Протягом 2014 р. розглянуто 4 448 (97 %) справ, з них з постановленням вироку 3290 справ (74 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 3473 особи. Протягом 2015 р. розглянуто 3 600 (93 %) справ, з них з постановленням вироку 2652 справи (74 %). За результатами розгляду справ засуджено 2707 осіб. 2) КП за ст. 191 ККУ: Протягом 2013 р. розглянуто 1 731 (77 %) справу. З них, з постановленням вироку 1232 справи (71 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 1337 осіб. Протягом 2014 р. розглянуто 1 900 (91 %) справ. З них, з постановленням вироку 1304 справи (69 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 1362 особи. Протягом 2015 р. розглянуто 1 565 (91 %) справ. З них, з постановленням вироку 1000 справ (64 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 1019 осіб. 3) КП за ст. 212 ККУ: Протягом 2013 р. розглянуто 469 справ (81 %). З них, з постановленням вироку 72 справи (15 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 71 особу. Протягом 2014 р. розглянуто 480 справ (104 %). З них, з постановленням вироку 89 справ (19 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 82 особи. Протягом 2015 р. розглянуто 359 справ (97 %). З них, з постановленням вироку 64 справи (18 % із числа розглянутих). За результатами розгляду справ засуджено 52 особи.	
Чистий рівень ризику	8	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Підвищити ефективність розслідування ПО предикатних до ВК злочинів, включаючи формування ефективної доказової бази. 2. Підготувати пропозиції для внесення змін до законодавчої бази, яка регулює діяльність ПО у сфері розслідування злочинів, які передують ВК. 3. Забезпечити вивчення та впровадження передових міжнародних практик розслідування злочинів, які передують ВК.	

Загроза 5. Неefективний судовий розгляд справ пов'язаних з ВК/ФТ

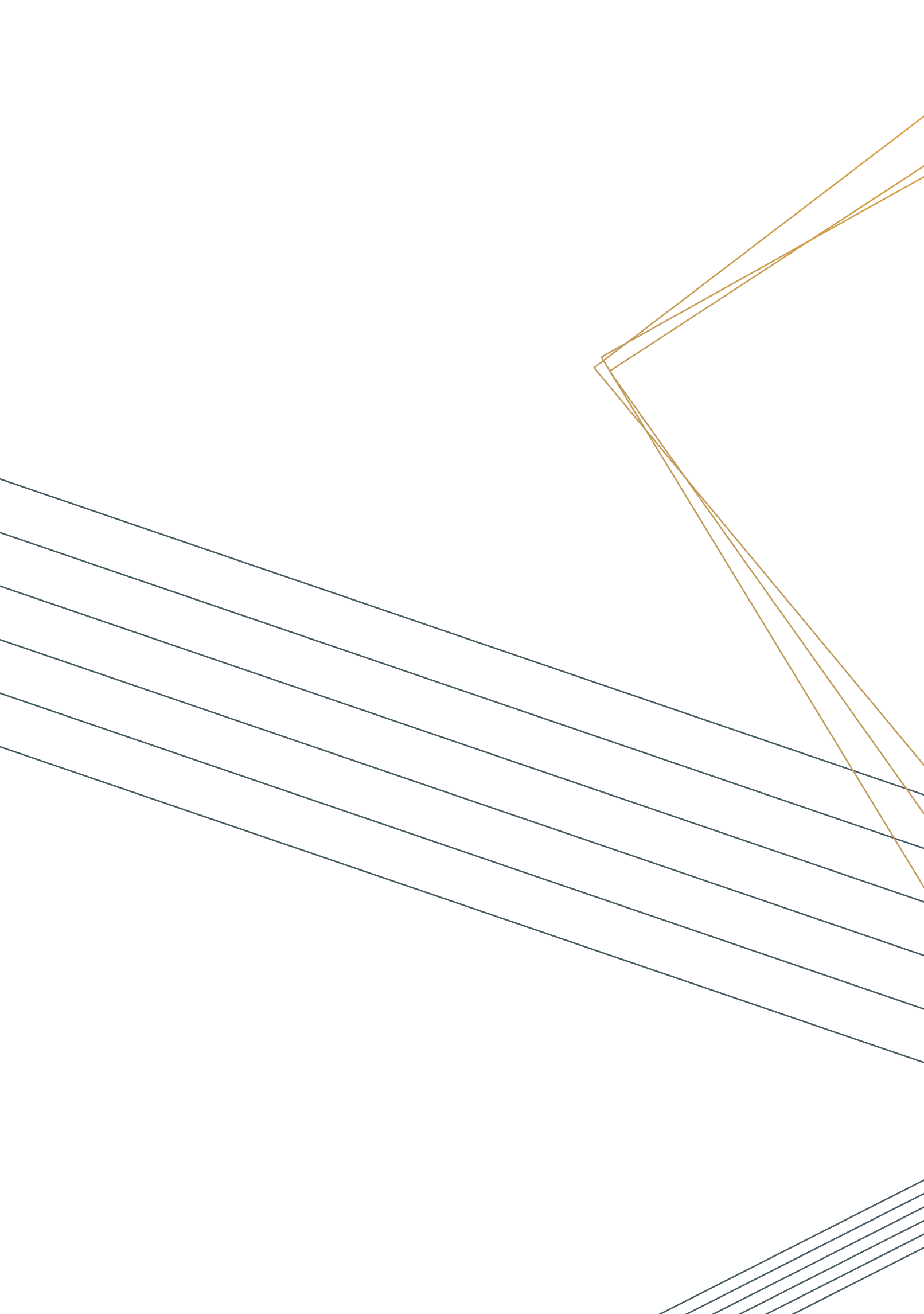
Ризик 1	Невідповідність міри покарання тяжкості злочинів ВК/ ФТ	
Рівень наслідків	4	Коментар Суть судового рішення полягає в тому, що воно є основним й найважливішим актом правосуддя, завжди постановляється від імені держави і спрямовується на захист прав і законних інтересів громадян, підприємств, установ і організацій. Невідповідність міри покарання тяжкості вчиненому злочину підвищує ризик повторного вчинення такого злочину.

¹⁶⁵ Джерело: інформація з офіційного веб-порталу Судової влади України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/

Рівень ймовірності	3	Коментар	Стан судової системи України сьогодні характеризується зростанням недовіри громадян до судових установ. Бурхливі події останніх років сприяли виробленню у суспільстві усвідомленого запиту на створення дієвого механізму відповідальності держави та її органів перед громадянами. Наріжним каменем цього механізму є суд, що здійснює правосуддя на засадах законності, об'єктивності та неупередженості і розв'язує конфлікти не лише в усіх сферах суспільних відносин, а й у відносинах держави із суспільством у цілому і окремих громадянином зокрема. Винятково важливого значення набуває судова гілка влади в часи загострення внутрішньополітичної ситуації. Відповідно до інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень¹⁶⁶ протягом 2013 р. судами розглянуто із постановленням вироку 91 КП про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1 ККУ стосовно 127 осіб. З них виправдано 66 особи у 42 КП (46,2 %). У 49 КП 61 особу визнано винною у здійсненні злочину ВК/ФТ, з яких у 19 (39 %) КП (25 осіб) призначено іспитовий термін позбавлення волі, у 30 КП (36 осіб) термін позбавлення волі в середньому 6,27 років. Протягом 2014 р. судами розглянуто із постановленням вироку 74 КП про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1 ККУ стосовно 97 осіб. З них виправдано 39 осіб у 28 КП (38 %). У 46 КП 58 осіб визнано винними у здійсненні злочину ВК/ФТ, з яких у 25 (54 %) КП (33 особи) призначено іспитовий термін позбавлення волі, у 21 КП (25 осіб) термін позбавлення волі в середньому 6,33 роки. Протягом 2015 р. судами розглянуто із постановленням вироку 42 КП про злочини, передбачені ст.ст. 209, 209-1 ККУ стосовно 68 осіб. З них виправдано 28 осіб у 17 КП (40 %). У 25 КП 40 осіб визнано винними у здійсненні злочину ВК/ФТ, з яких у 12 (48 %) КП (20 осіб) призначено іспитовий термін позбавлення волі, у 13 КП (20 осіб) термін позбавлення волі в середньому 6,11 років.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Наразі в Україні проводиться судова реформа. Згідно з новоприйнятим законодавством, суддівська система має стати більш політично незалежною, а судді – менш схильними до корупції та хабарництва.
Опис заходів	Розроблено та прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд»¹⁶⁷. Змінено принципи формування та діяльності органів, які відповідають за формування суддівського корпусу (Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів).		
Чистий рівень ризику	12		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Завершити реалізацію судової реформи. 2. Удосконалити процедури конфіскації (спеціальної конфіскації) ЗД. 3. Запровадити окрему судову статистику щодо застосування конфіскації (спеціальної конфіскації). 4. Оновити персональний склад суддівського корпусу. 5. Запровадити дієву систему електронного правосуддя. 6. Внести зміни до законодавства, що регулює діяльність адвокатури. 7. Провести узагальнення судової практики у справах з ВК/ФТ та надати відповідні рекомендації суддям.		

¹⁶⁶ Джерело: інформація з Єдиного державного реєстру судових рішень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

¹⁶⁷ Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України, 12 лютого 2015 р. № 192-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/192-viii>

The background features a series of thin, parallel lines in orange and teal colors, creating a sense of depth and movement. The lines are arranged in a way that suggests a perspective, with some lines receding into the distance. The overall aesthetic is clean and modern.

3. ПРИВАТНА СКЛАДОВА

3.1. Банківський сектор

Дані, наведені на рис. 3.1.1. показують динаміку суттєвого зменшення кількості банків у банківській системі України упродовж 2013-2015 р.р.

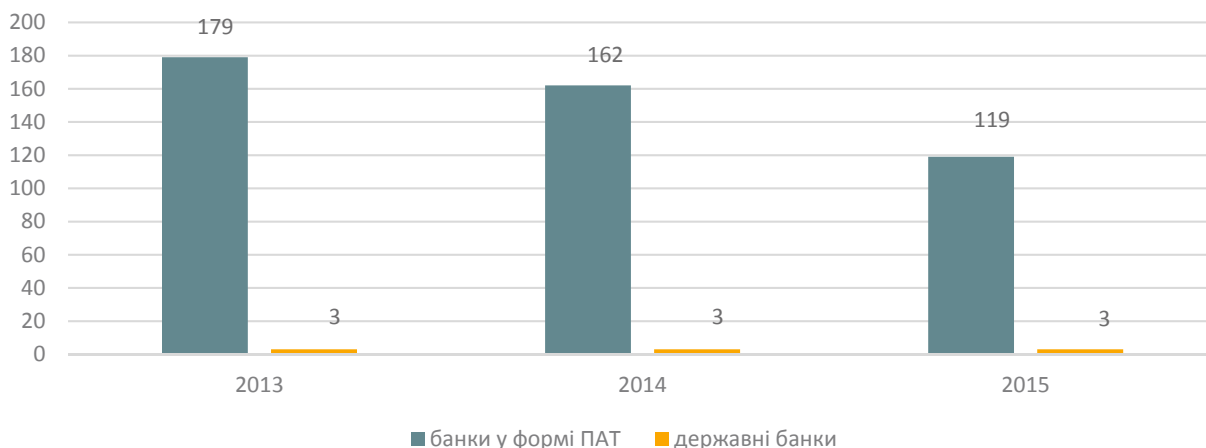

Рис. 3.1.1. Кількість банків в Україні у 2013-2015 р.р.

В усіх банківських установах здійснюється внутрішнє навчання у сфері ПВК/ФТ на постійній основі. Внутрішнє навчання у сфері ПВК/ФТ, зазвичай, проводиться згідно з затвердженим Планом навчань на поточний рік. Також співробітники банків беруть участь в навчаннях, що проводяться ДСФМУ і/або НБУ.

Згідно з вимогами чинного законодавства, щороку банками проводиться внутрішній аудит у сфері ПВК/ФТ.

Дистанційні послуги надаються банками, зазвичай, у вигляді послуги клієнт-банк для юридичних осіб та інтернет-банкінг для фізичних осіб.

Банками, зазвичай, широко використовуються комп'ютерні програми (технології) для аналізу ФО з метою виявлення можливих ризиків у сфері ПВК/ФТ.

Банк зобов'язаний самостійно здійснювати класифікацію своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків, визначених Мінфіном та НБУ, і вживати застережних заходів щодо клієнтів, діяльність яких свідчить про підвищений ризик проведення ними таких ФО.

Банк установлює високий рівень ризику клієнтам, визначених Законом, а також у разі встановлення:

- негативного рівня репутації клієнта;
- факту невідповідності ФО фінансовому стану та/або змісту діяльності клієнта;
- неможливості з'ясування факту відповідності/невідповідності ФО фінансовому стану;
- з'ясування суті і мети ФО за результатами заходів;
- виникнення сумнівів у достовірності чи повноті наданої інформації клієнта, у тому числі на період поглибленої перевірки такого клієнта.

У 2015 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб»¹⁶⁸, який збільшив повноваження НБУ в частині вимог від банків виявлення і зменшення надмірних концентрацій ризику, що виникають внаслідок кредитування пов'язаних осіб. Зокрема, введено поняття «ключовий учасник», яке слугувало основою для деталізації структур власності банків та встановлення їх реальних контролерів. НБУ вперше були застосовані заходи впливу до банків у разі нерозкриття своєї структури власності у передбаченому вимогами НБУ порядку.

Наразі Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку¹⁶⁹ регулює порядок розкриття структури власності. Цей процес направлений не на формальне розкриття інформації, а на розкриття реальних контролерів банків.

Станом на 01.06.2016 р. із 119 платоспроможних банків структура 79 банків є повністю прозорою. Щодо структури власності 40 банків ведеться робота, з них структури 13 банків офіційно визнані НБУ непрозорими.

У нижченаведеній таблиці подано зведені дані щодо оцінки ризику респондентами використання банківських операцій з метою ВК.

¹⁶⁸ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб: Закон України, 2 березня 2015 р. № 218-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/218-19>

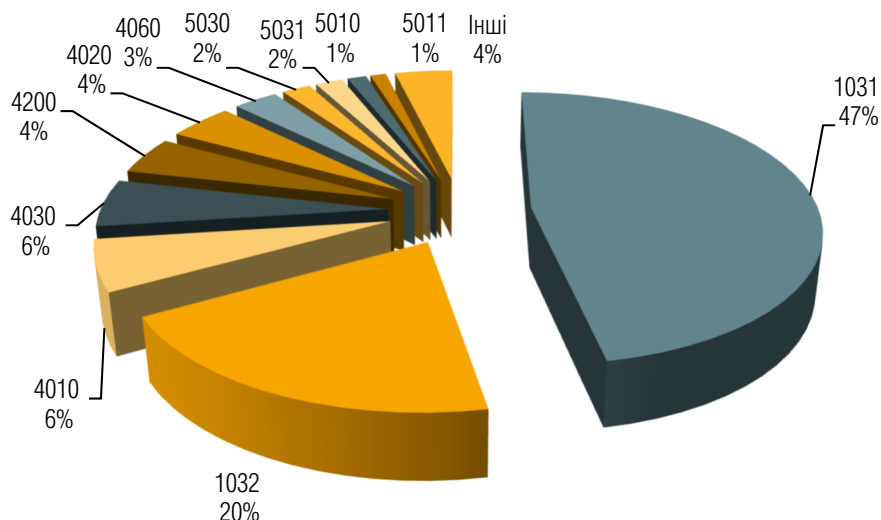
¹⁶⁹ Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку: постанова Правління НБУ, 21 травня 2015 р. № 328: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0328500-15>

Банківські операції	Рівень ризику		
	низький	середній	високий
Приват-банкінг	26 %	57 %	17 %
Розрахунки за міжнародними торговельними операціями	12 %	52 %	36 %
Кореспондентські рахунки	52 %	40 %	8 %
Електронний банкінг	8 %	60 %	32 %
Інші	19 %	52 %	29 %

Табл. 3.1.1. Ризики використання банківських операцій з метою ВК

Більшість респондентів низький рівень ризику надала кореспондентським рахункам, середній – електронному та приват-банкінгу, а також розрахункам за міжнародними торговельними операціями.

В рамках НОР додатково перевірена і проаналізована інформація щодо найбільш поширених підозрілих ФО, виділених банками-респондентами. Для цього, з використанням бази даних ЄДІС здійснено поглиблений аналіз у розрізі кодів ознак обов'язкового (ОФМ) і внутрішнього (ВФМ) фінансового моніторингу, виявивши які, СПФМ (з 2015 р. у 99 % випадків йде мова про банки) подають до ДСФМУ.

Рис. 3.1.2. Розподіл одержаних від СПФМ-банків повідомлень за кількістю у розрізі кодів ОФМ з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 2258)¹⁷⁰¹⁷⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

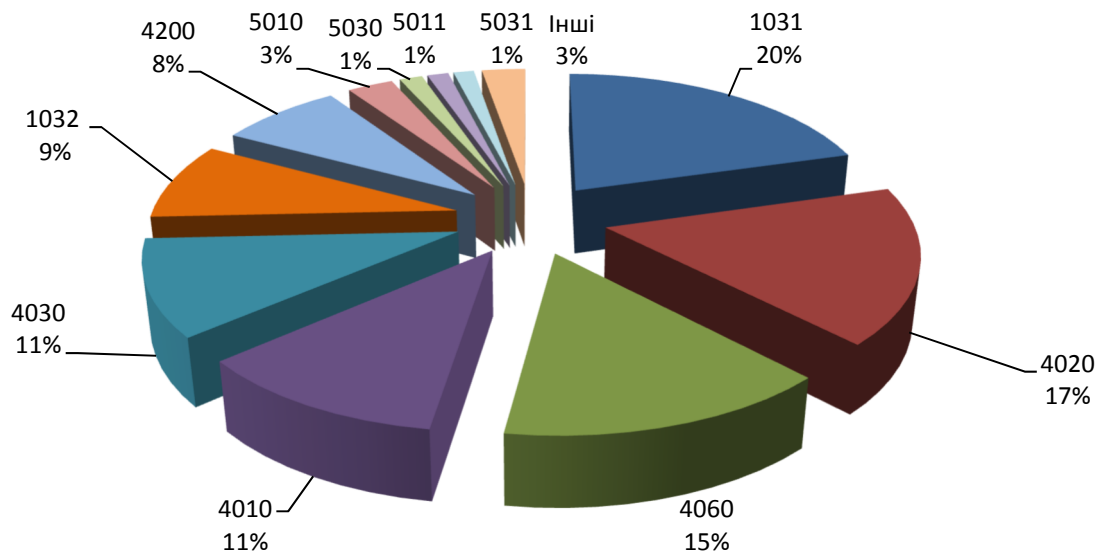

Рис. 3.1.3. Розподіл сум коштів за повідомленнями СПФМ-банків у розрізі кодів ОФМ з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 2258)¹⁷¹

№ з/п	Код ознаки ОФМ	Коментар до коду ознаки ОФМ
1	1031	Зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом того самого операційного дня іншій особі
2	4020	Зарахування коштів на поточний рахунок юридичної особи у випадку, якщо ФО на зазначеному рахунку не проводилися з дня його відкриття
3	4060	Переказ особою коштів за кордон за відсутності зовнішньоекономічного договору (контракту)
4	4010	Зарахування коштів на поточний рахунок юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації
5	4030	Списання коштів з поточного рахунку юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації
6	1032	Зарахування на рахунок коштів у готівковій формі з їх подальшим переказом наступного операційного дня іншій особі
7	4200	Здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним контрактом, що не передбачає фактичного постачання на митну територію України товарів, робіт і послуг
8	5010	Проведення ФО з цінними паперами на пред'явника, не депонованими в депозитарних установах
9	5030	Одержання страхового платежу (страхового внеску, страхової премії)
10	5011	Проведення ФО з векселями з бланковим індосаментом або індосаментом на пред'явника
11	5031	Сплата, переказ страхового платежу (страхового внеску, страхової премії)

¹⁷¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

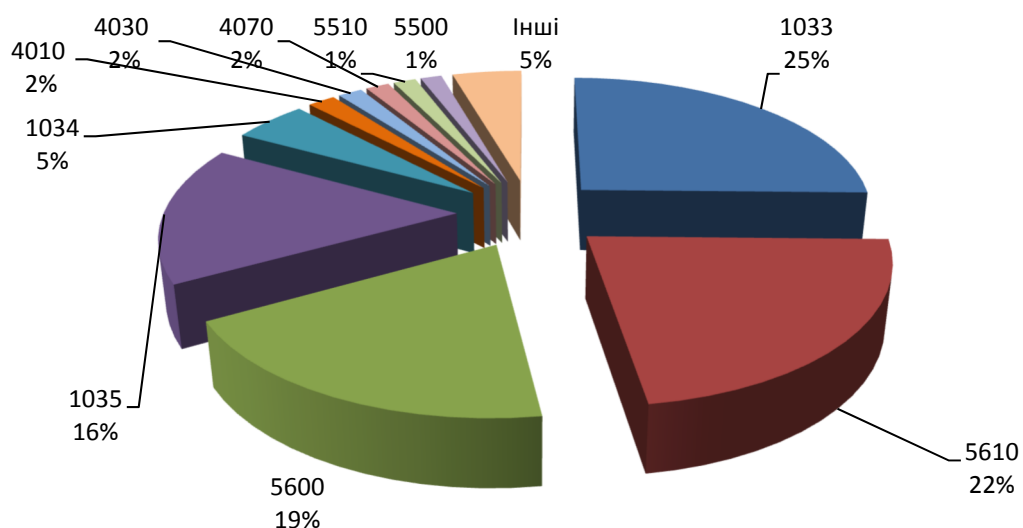

Рис. 3.1.4. Розподіл одержаних від СПФМ-банків повідомлень за кількістю у розрізі кодів ОФМ з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 1702)¹⁷²

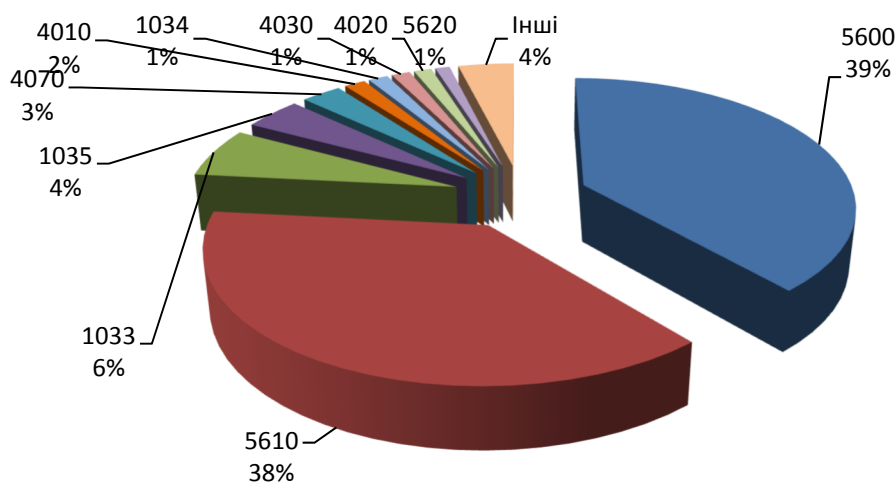

Рис. 3.1.5. Розподіл сум коштів за повідомленнями СПФМ-банків у розрізі кодів ОФМ з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 1702)

№ з/п	Код ознаки ОФМ	Коментар до коду ознаки ОФМ
1	1033	ФО по внесенню готівкових коштів для зарахування на рахунок ініціатора
2	5610	ФО з переказу коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик
3	5600	ФО з отримання коштів особами, щодо яких встановлено високий ризик
4	1035	ФО з отримання коштів готівкою
5	1034	ФО з переказу готівкових коштів (без відкриття рахунку та/або без використання рахунку ініціатора)
6	4010	Зарахування коштів на поточний рахунок юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації
7	4030	Списання коштів з поточного рахунку юридичної особи, період діяльності якої не перевищує трьох місяців з дня реєстрації
8	4070	Переказ коштів за кордон за зовнішньоекономічними договорами (контрактами), крім переказів коштів за договорами (контрактами), які передбачають фактичне постачання товарів на митну територію України
9	5510	Отримання коштів неприбутковою організацією
10	5500	Перерахування коштів неприбутковою організацією

¹⁷² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

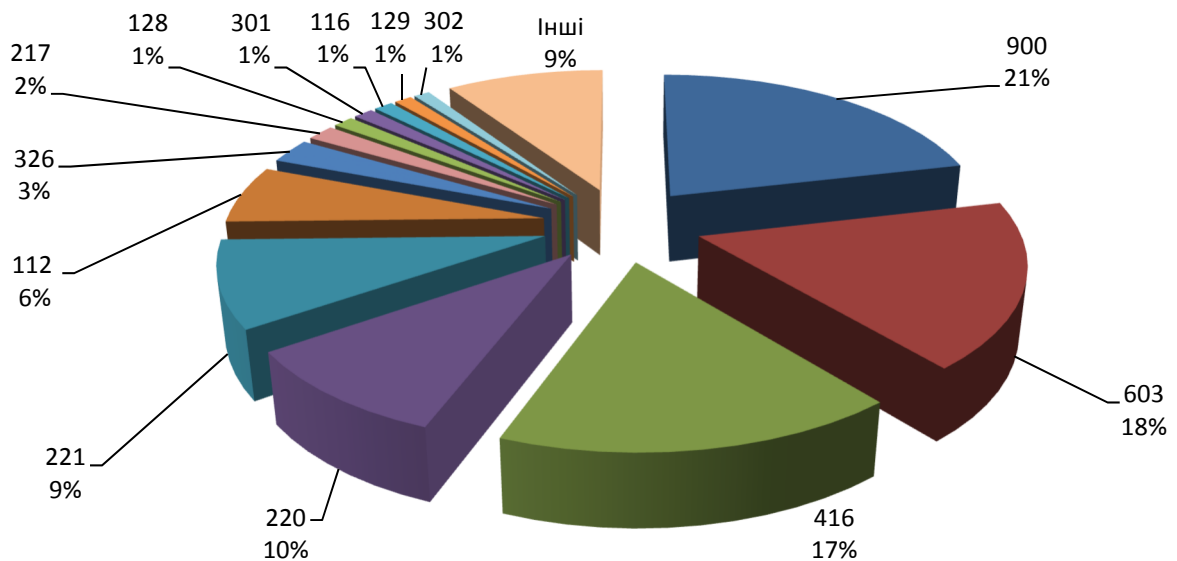

Рис. 3.1.6. Розподіл одержаних від СПФМ-банків повідомлень за кількістю у розрізі кодів ВФМ з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 2258)¹⁷³

№ з/п	Код ознаки ВФМ	Коментар до коду ознаки ВФМ
1	900	Інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що ФО проводиться з метою ВК/ФТ
2	603	Відстеження (моніторинг) ФО відповідної особи на запит ДСФМУ
3	416	Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам
4	220	Регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою
5	221	Регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта
6	112	Представлення особою інформації, яку неможливо перевірити
7	326	Неодноразове здійснення ФО на суму нижче встановленого порогу, що мають ознаки обов'язкового фінансового моніторингу
8	217	Часті перекази з банківських рахунків, що не мають економічного сенсу
9	128	Незвично великі операції, що не відповідають фінансовому стану особи
10	301	Регулярне зарахування на рахунок особи коштів у готівковій формі з подальшим переказом усієї суми протягом одного операційного дня на рахунок клієнта, відкритий в іншого СПФМ
11	116	Відмова в наданні особою (клієнтом) відомостей, передбачених законодавством та відповідними внутрішніми документами СПФМ
12	129	Очевидна невідповідність призначень вхідних/вихідних платежів, проведених неодноразово (наприклад, кошти, що надходять як оплата за будівельні матеріали, у повному обсязі витрачаються на оплату консалтингових послуг)
13	302	Регулярне зарахування на рахунок особи коштів у готівковій формі з подальшим переказом усієї суми протягом одного операційного дня на користь третьої особи

¹⁷³ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

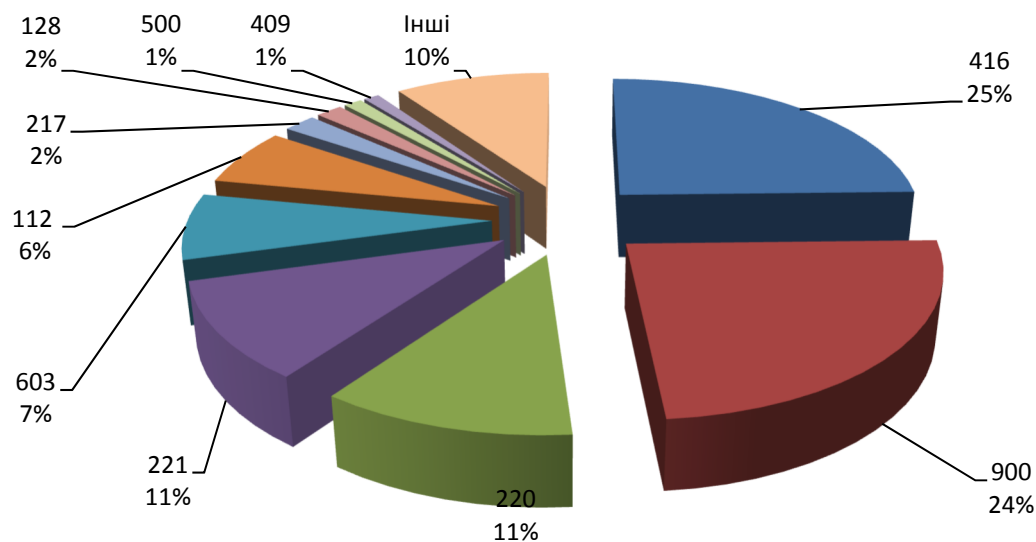

Рис. 3.1.7. Розподіл сум коштів за повідомленнями СПФМ-банків у розрізі кодів ВФМ з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 2258)¹⁷⁴

№ з/п	Код ознаки ВФМ	Коментар до коду ознаки ВФМ
1	416	Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам
2	900	Інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що ФО проводиться з метою ВК/ФТ
3	220	Регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою
4	221	Регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта
5	603	Відстеження (моніторинг) ФО відповідної особи на запит ДСФМУ
6	112	Представлення особою інформації, яку неможливо перевірити
7	217	Часті перекази з банківських рахунків, що не мають економічного сенсу
8	128	Незвично великі операції, що не відповідають фінансовому стану особи
9	500	Операції відповідно до типологій міжнародних організацій, що здійснюють діяльність у сфері ПВК/ФТ
10	409	Внесення особою коштів у готівковій формі у великому розмірі для розміщення на депозитних рахунках в установах банків, об'єднаній кредитній спілці

¹⁷⁴ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

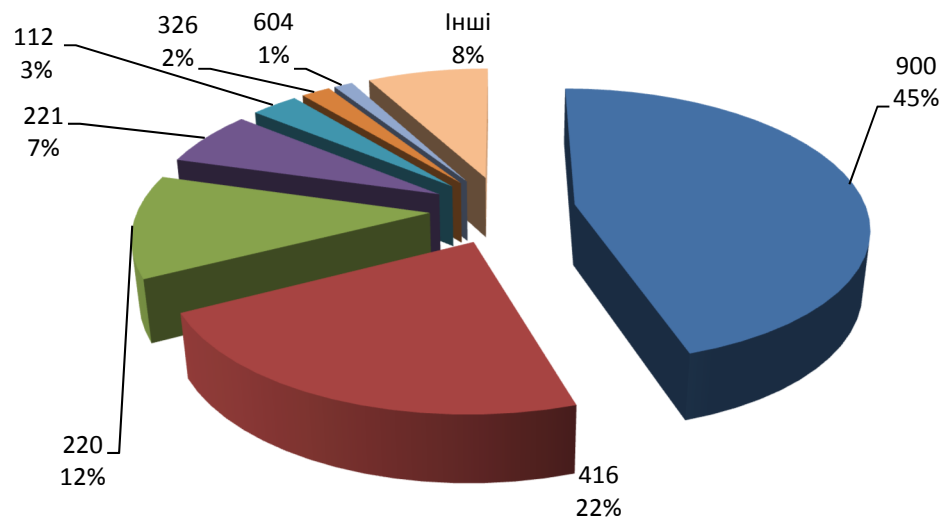

Рис. 3.1.8. Розподіл одержаних від СПФМ-банків повідомлень за кількістю у розрізі кодів ВФМ з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 1702)¹⁷⁵

№ з/п	Код ознаки ВФМ	Коментар до коду ознаки ВФМ
1	900	Інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що ФО проводиться з метою ВК/ФТ
2	416	Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам
3	220	Регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою
4	221	Регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта
5	112	Представлення особою інформації, яку неможливо перевірити
6	326	Неодноразове здійснення ФО на суму нижче встановленого порогу, що мають ознаки обов'язкового фінансового моніторингу
7	604	Моніторинг прибуткових ФО за рішенням ДСФМУ відповідно до ч. 4 ст. 17 Закону

¹⁷⁵ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

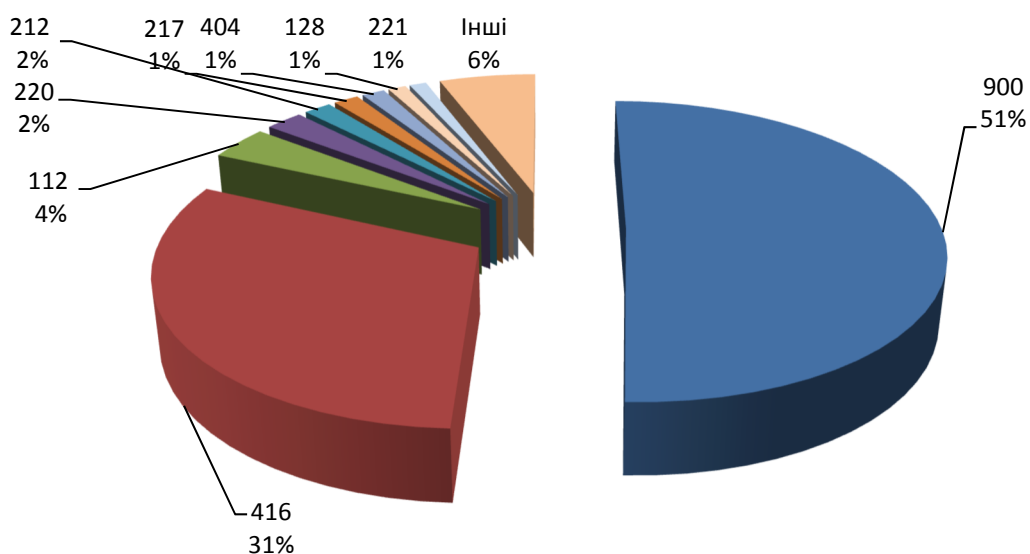

Рис. 3.1.9. Розподіл сум коштів за повідомленнями СПФМ-банків у розрізі кодів ВФМ з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р. (період дії редакції Закону № 1702)¹⁷⁶

№ з/п	Код ознаки ВФМ	Коментар до коду ознаки ВФМ
1	900	Інші ФО, для яких у СПФМ виникають підстави вважати, що ФО проводиться з метою ВК/ФТ
2	416	Регулярне одержання або надання фінансової допомоги, в тому числі від нерезидентів, чи надання фінансової допомоги нерезидентам
3	112	Представлення особою інформації, яку неможливо перевірити
4	220	Регулярне надходження на рахунок клієнта коштів, які в подальшому отримуються готівкою ним та/або довіреною особою
5	212	Разова купівля особою великого пакета цінних паперів, що вільно не обертаються на організованому ринку, за умови, що особа не є професійним учасником ринку цінних паперів і цінні папери не передаються особі в погашення простроченої заборгованості контрагента перед особою
6	217	Часті перекази з банківських рахунків, що не мають економічного сенсу
7	404	Проведення у великих розмірах ФО з купівлі-продажу товарів (оплати послуг), визначити вартість яких складно або неможливо (наприклад, об'єкти інтелектуальної власності; деякі види послуг, що не мають постійної ринкової вартості, консалтингові, юридичні, аудиторські послуги тощо)
8	128	Незвично великі операції, що не відповідають фінансовому стану особи
9	221	Регулярне зняття клієнтом та/або довіреною особою готівки, яка попередньо була зарахована на рахунок клієнта

¹⁷⁶ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

За наявною інформацією з рис. 3.1.2 – 3.1.9. можливо зробити наступні висновки:

1. В загальній кількості ФО з ознаками ОФМ, взятих на облік ДСФМУ від банків протягом періоду дії редакції Закону № 2258 (з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р.), найбільшу питому вагу склали фінансові операції з готівкою (67 %), протягом періоду дії редакції Закону № 1702 (з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р.) – фінансові операції з готівкою (41 %) та фінансові операції, що проводились особами, щодо яких встановлено високий ризик (публічні діячі) (41 %).

При цьому, найвищу вартість у загальній кількості ФО з ознаками ОФМ, взятих на облік ДСФМУ від банків, протягом:

- періоду дії редакції Закону № 2258 (з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р.), мали фінансові операції, пов'язані із зарахуванням коштів на рахунок юридичної особи – 28 % (коди ОФМ 4010-4020), зовнішньоекономічні операції – 15 % (код ОФМ 4060) та операції з готівкою – 29 % (код ОФМ 1031-1032);
- періоду дії редакції Закону № 1702 (з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р.), мали ФО, що проводились особами, щодо яких встановлено високий ризик – 77 % (код ОФМ 5600-5610) та ФО з готівкою – 11 % (код ОФМ 1033, 1034, 1035).

Тобто, до найбільш ризикових ФО з точки зору ВК можна віднести:

- готівкові ФО;
- ФО, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю;
- ФО, пов'язані з поповненням рахунків новостворених підприємств;
- ФО, які проводяться високо ризиковими клієнтами (публічними особами).

2. В загальній кількості ФО з ознаками ВФМ, взятих на облік ДСФМУ від банків, найбільшу питому вагу склали ФО, пов'язані з одержанням або наданням фінансової допомоги (код ВФМ: 416) – 17 % (протягом періоду з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р.) та 22 % (протягом періоду з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р.) та фінансові операції з готівкою (код ВФМ: 220, 221) – 19 %.

При цьому, найвищу вартість у загальній кількості ФО з ознаками ВФМ, взятих на облік ДСФМУ від банків, мали ФО, пов'язані з одержанням або наданням фінансової допомоги – 25 % (з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р.) та 31 % (з 06.02.2015 по 31.12.2015 р.р.) та ФО з готівкою 22 % (з 21.08.2010 по 05.02.2015 р.р.).

Тобто, найбільш ризиковими з точки зору ВК визначені:

- фінансові операції, пов'язані з одержанням або наданням фінансової допомоги;
- готівкові ФО.

3.2. Неванківський фінансовий сектор

Протягом 2015 р. кількість небанківських фінансових установ збільшилась на 6,3 % у порівнянні з 2014 р.

Інформацію стосовно кількості небанківських фінансових установ відображено в наступній таблиці.

Небанківські фінансові установи, піднаглядні Нацкомфінпослуг	Кількість СПФМ станом на:		
	31.12.2013	31.12.2014	31.12.2015
Страхові компанії	407	382	361
Кредитні установи	739	711	728
Ломбарди	479	477	482
Фінансові компанії	377	415	571
Довірчі товариства	2	2	2
Недержавні пенсійні фонди	81	76	72
Адміністратори НПФ	28	24	23
Юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги	254	267	268
Бюро кредитних історій	8	9	8
Страхові/перестрахові брокери	56	51	51
Страхові/перестрахові брокери нерезиденти, які повідомили про намір здійснювати діяльність на території України	7	10	10
Всього:	2 438	2 424	2 576

Табл. 3.2.1. Кількість небанківських фінансових установ

Найбільше ППО до ДСФМУ було подано страховими компаніями (87 %).

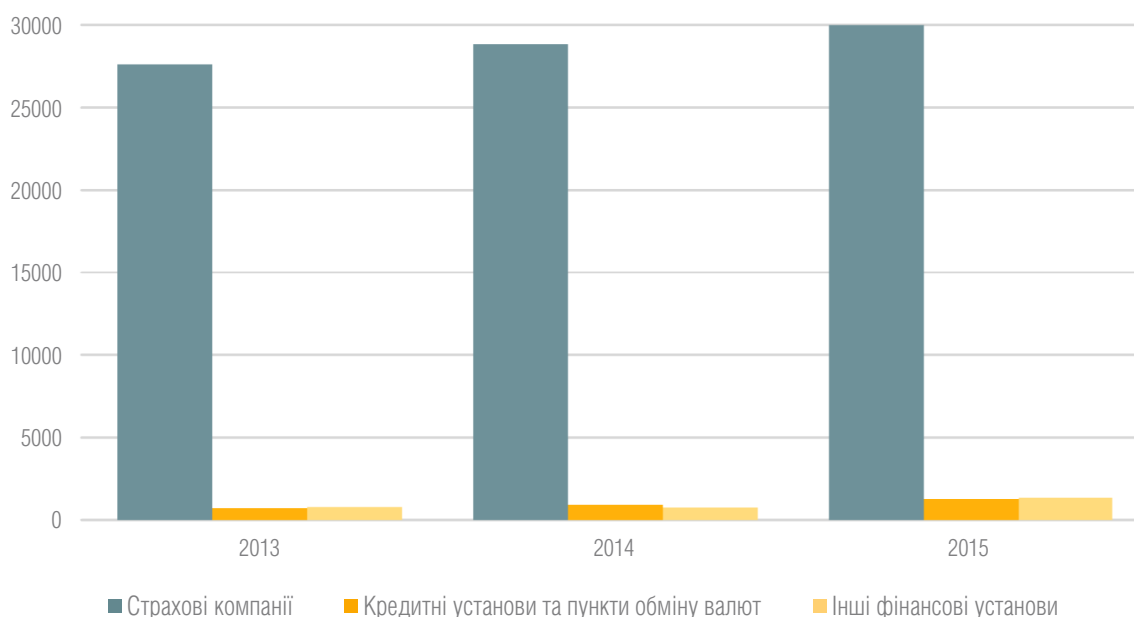

Рис. 3.2.1. ППО, подані до ДСФМУ небанківськими фінансовими установами, піднаглядними Нацкомфінпослуг¹⁷⁷

¹⁷⁷ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

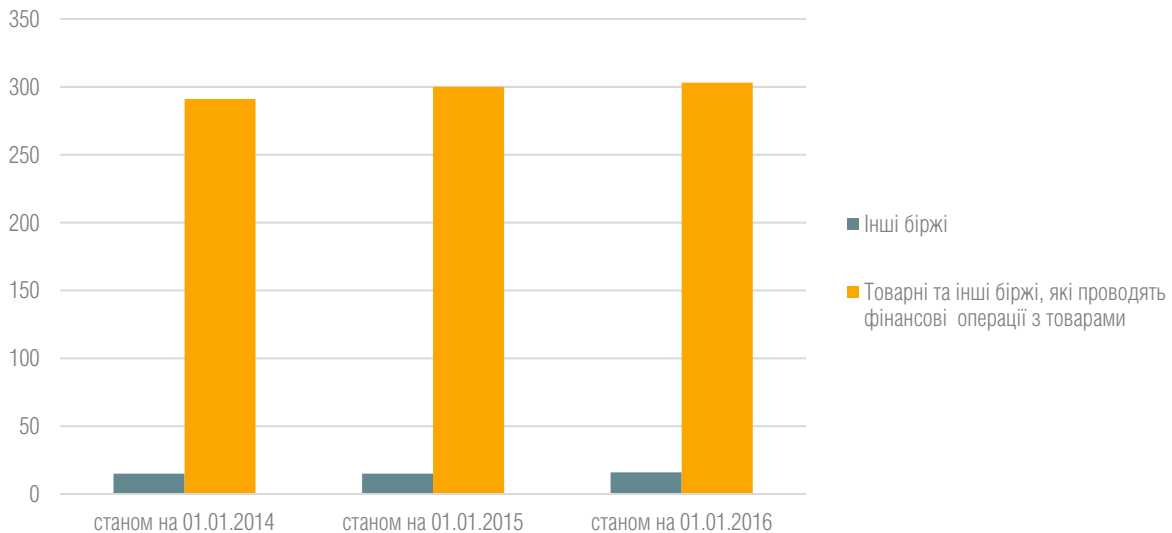
Дистанційні послуги в небанківському фінансовому секторі найбільш поширені серед страховиків:

- поліси обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів замовляються клієнтами через інтернет з подальшим отриманням полісів у страховика;
- надання страхових послуг по страхуванню туризму через інтернет-онлайн, тощо.

Внутрішні перевірки дотримання законодавства у сфері ПВК/ФТ, зазвичай, здійснюються відповідальним працівником.

Не в усіх установах використовуються комп'ютерні програми (технології) для аналізу ФО з метою виявлення можливих ризиків у сфері ПВК/ФТ.

Інформація щодо кількості товарних бірж, які проводять ФО з товарами та інших бірж, що стояли протягом 2013-2015 р.р. на обліку в ДСФМУ як СПФМ, відображена на наступному рисунку.

*- кількість СПФМ без урахування відокремлених підрозділів

Рис. 3.2.2. Інформація щодо кількості товарних бірж, які проводять ФО з товарами та інших бірж¹⁷⁸

Разом з тим, слід зазначити, що зазначеною категорією СПФМ інформація про підозрілі ФО до ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. не направлялася.

¹⁷⁸ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

3.3. Ринок цінних паперів

Протягом останніх трьох років відбулось скорочення загальної кількості професійних учасників фондового ринку майже в 2 рази (на 44 %): з 1 144 суб'єктів в 2013 р. до 644 суб'єктів в 2015 р. Статистичні дані щодо кількості в розрізі видів СПФМ, за якими здійснює нагляд НКЦПФР, наведені в таблиці.

Вид СПФМ, піднаглядний НКЦПФР	Кількість СПФМ:		
	2013	2014	2015
Торговці цінними паперами	499	166	132
Торговці цінними паперами - депозитарні установи	162	162	144
Депозитарні установи	204	37	38
Компанії з управління активами	349	345	320
Біржі	10	10	10
Всього:	1 144	720	644

Табл. 3.3.1. Кількість СПФМ в розрізі видів, за якими здійснює нагляд НКЦПФР

Майже в 5 разів скоротилась кількість депозитарних установ (на 81 %) та майже в 4 рази скоротилась кількість торговців цінними паперами (на 74 %), коливання кількості інших видів професійних учасників фондового ринку протягом 2013-2015 р.р. були несуттєвими.

За період 2013-2015 р.р. найбільше ППО до ДСФМУ було надано професійними учасниками фондового ринку у 2015 р.

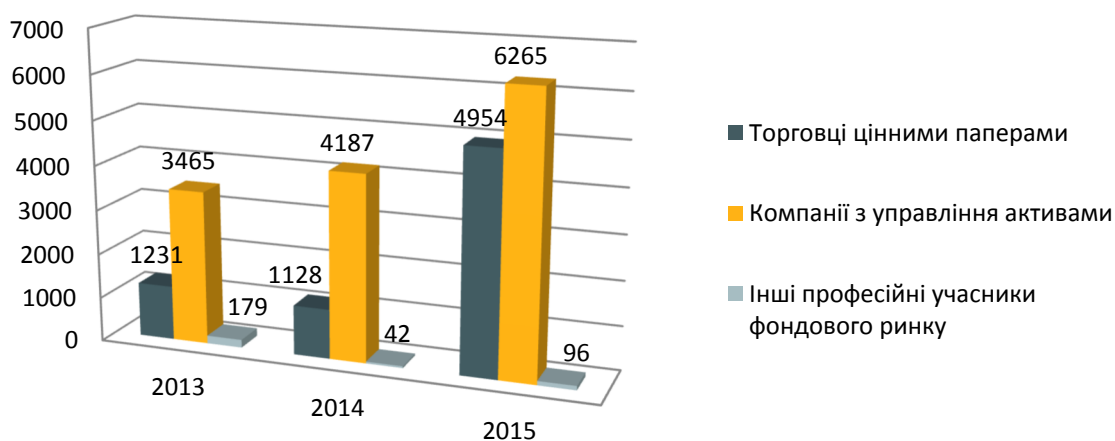

Рис. 3.3.1. ППО подані до ДСФМУ професійними учасниками фондового ринку¹⁷⁹

При цьому, 55,4 % ППО до ДСФМУ було подано компаніями з управління активами.

¹⁷⁹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

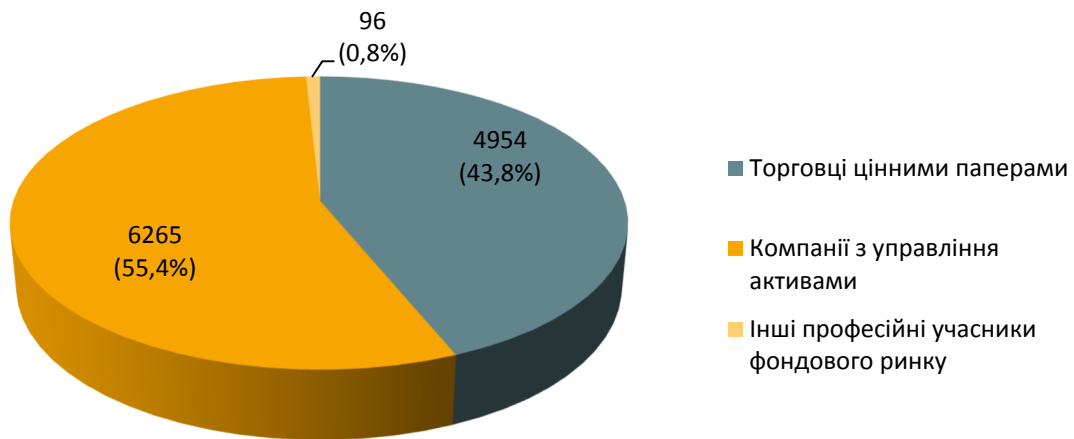

Рис. 3.3.2. Питома вага видів професійних учасників фондового ринку при ППО¹⁸⁰

Клієнти (фізичні та юридичні особи), які використовували дистанційні послуги СПФМ - торговці цінними паперами та особи, які згідно з чинним законодавством мають допуск до біржових торгів.

До дистанційних послуг, які використовують учасники фондового ринку відноситься інтернет-трейдинг на фондовій біржі. Клієнти, які користуються послугою інтернет-трейдингу та подають доручення дистанційно, в подальшому схвалюють його шляхом підписання реєстру замовлень та звіту брокера.

Не в усіх установах використовуються комп'ютерні програми (технології) для аналізу ФО з метою виявлення можливих ризиків у сфері ПВК/ФТ.

¹⁸⁰ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

3.4 Нефінансові професії та заняття

Згідно зі ст. 14 Закону державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ здійснюються щодо:

- суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторських фірм, фізичних осіб - підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин), – Мінфіном;
- нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин), – Мін'юстом;
- суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, – ДСФМУ.

Інформація щодо кількості представників ВНУП, які стали на облік в ДСФМУ як СПФМ та їх активності в ППО протягом 2013-2015 р.р. відображена в наступній таблиці.

Тип ВНУП	Кількість СПФМ, які стоять на обліку в ДСФМУ			Кількість ППО, взятих на облік ДСФМУ		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори)	216	204	206	0	0	0
Суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них	4	4	5	0	0	12
Лотереї	49	48	20	392	258	300
Суб'єкти господарювання, які проводять азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино	-	-	-	-	-	-
Нотаріуси	7 051	7 059	7 083	89	29	31
Адвокати	69	70	70	0	0	0
Аудитори	10	9	9	0	0	0
Аудиторські фірми	50	52	66	0	0	0
Фізичні особи - підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку	10	10	11	0	0	0
Суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги	87	86	90	0	0	0
Фізичні особи - підприємці та юридичні особи, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи, надають послуги) за готівку	103	104	-	3	0	-

Табл. 3.4.1. Кількість представників ВНУП, які стали на облік в ДСФМУ як СПФМ та їх активність в ППО протягом 2013-2015 р.р.

Найбільшу питому вагу в загальній кількості представників ВНУП протягом 2013-2015 р.р. займали нотаріуси (в середньому близько 93 %) та суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори) (в середньому близько 2,8 %).

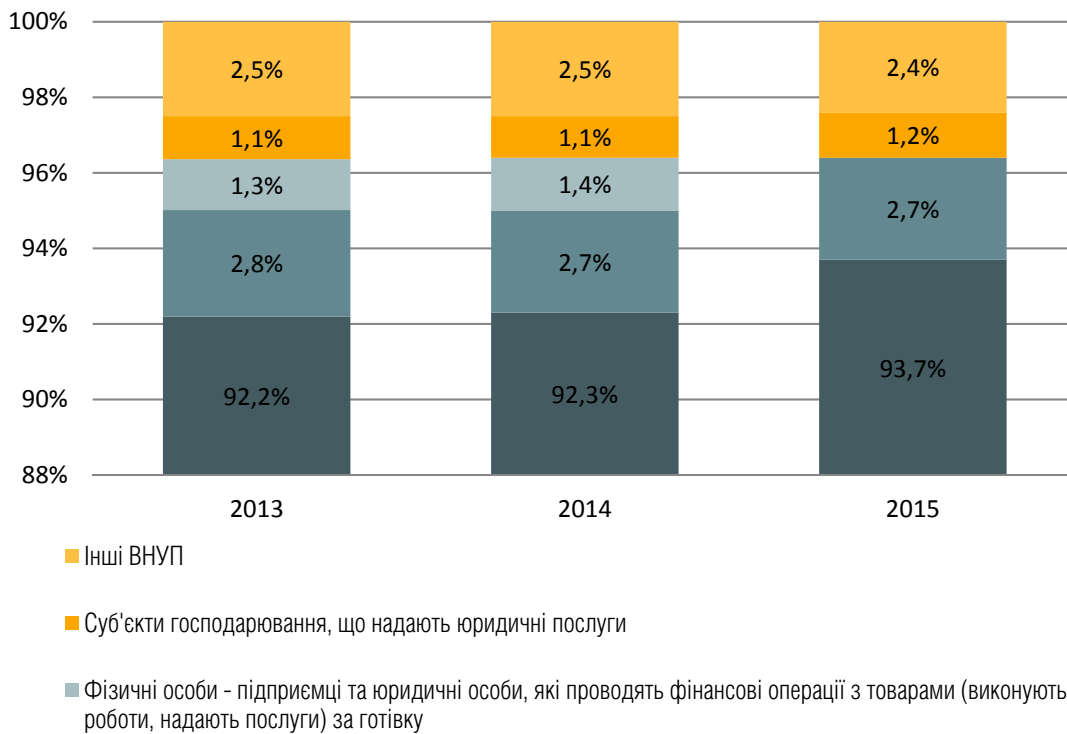

Рис. 3.4.1. Питома вага в загальній кількості представників ВНУП¹⁸¹

При цьому, активними при звітуванні ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. були лише суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, нотаріуси та лотереї.

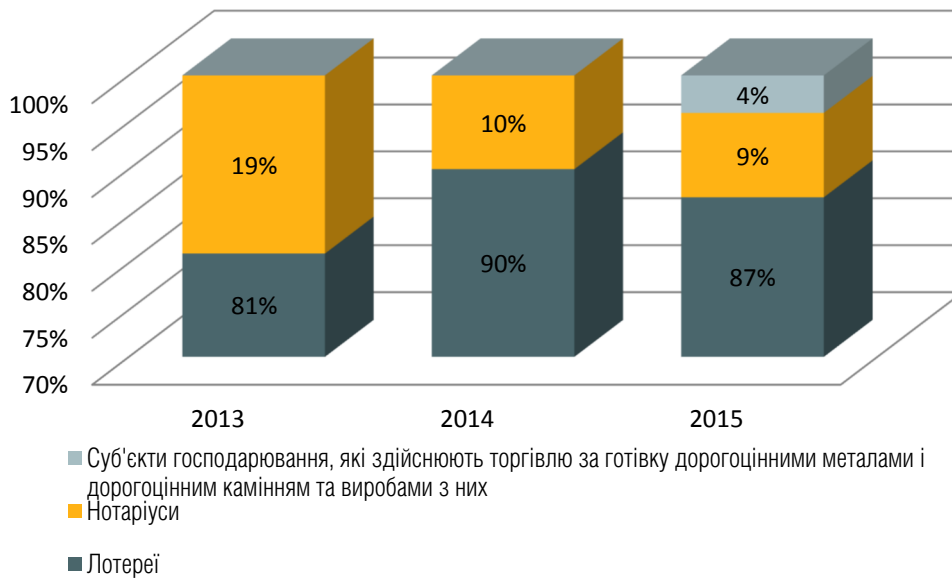

Рис. 3.4.2. Надання ППО представниками ВНУП¹⁸²

Саме такі представники ВНУП, як лотереї надавали левову частку повідомлень про підозрілі операції (близько 90 % із загальної кількості ППО представниками ВНУП) до ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р., враховуючи низьку питому вагу в загальній кількості представників ВНУП (в середньому 0,4 %).

¹⁸¹ Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

¹⁸² Джерело: побудовано за даними ДСФМУ.

Для нотаріусів та інших ВНУП, що проводять свою діяльність одноособово передбачено спрощений механізм здійснення фінансового моніторингу, оскільки такі СПФМ провадять свою діяльність без утворення юридичної особи.

Комп'ютерні програми (технології) для аналізу ФО з метою виявлення можливих ризиків у сфері ПВК/ФТ нотаріусами не використовуються.

Законодавством, серед іншого, передбачено ведення нотаріального діловодства, надання нотаріусами статистичної звітності. Звітом передбачено, що нотаріуси надають, зокрема, інформацію стосовно посвідчення правочинів щодо купівлі-продажу майна. При проведенні перевірок також за реєстрами для реєстрації нотаріальних дій та документами, що залишилися у справах нотаріуса, можна встановити наявність/відсутність посвідчених правочинів, передбачених ч. 1 ст. 8 Закону.

СПФМ (крім спеціально визначених СПФМ, які провадять свою діяльність одноособово, без утворення юридичної особи) з урахуванням вимог законодавства розробляє, впроваджує та постійно з урахуванням законодавства оновлює правила фінансового моніторингу, програми здійснення фінансового моніторингу та інші внутрішні документи з питань фінансового моніторингу (внутрішні документи з питань фінансового моніторингу) та призначає працівника, відповідального за його проведення (відповідальний працівник).

Представниками ВНУП, підконтрольних ДСФМУ (суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (ріелтори)) послуги дистанційно не надаються.

Комп'ютерні програми (технології) для аналізу ФО з метою виявлення можливих ризиків у сфері ПВК/ФТ ріелторами не використовуються.

Ріелторами використовуються наступні бази даних:

- відкритий реєстр національних публічних діячів України¹⁸³;
- ЄДР юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- Єдиний державний реєстр судових рішень;
- перелік осіб, пов'язаних із здійсненням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції та інші.

¹⁸³ Реєстр розроблено командами Центру протидії корупції та Канцелярської Сотні спільно зі спеціалістами ДСФМУ та Мін'юсту за фінансової підтримки міжнародних донорів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://per.org.ua/uk/>

3.5. Неприбуткові організації

Станом на 01.04.2016 р. кількість зареєстрованих органами юстиції громадських формувань за їх видами складає:

- політичних партій – 365;
- структурних утворень політичних партій – 297 524;
- творчих спілок – 72;
- територіальних осередків творчих спілок – 298.

У свою чергу, в Реєстрі неприбуткових установ та організацій¹⁸⁴, станом на 01.04.2016 р. зареєстровано 244 520 установ і організацій, із них зокрема:

- 14844 благодійні фонди (організації), створені у порядку, визначеному законом для провадження благодійної діяльності;
- 54188 громадських організацій, створених з метою надання реабілітаційних, фізкультурно-спортивних для інвалідів (дітей-інвалідів) та соціальних послуг, правової допомоги, провадження екологічної, оздоровчої, аматорської спортивної, культурної, просвітньої, освітньої та наукової діяльності, громадські організації інвалідів, спілки громадських організацій інвалідів та їх місцеві осередки, створені згідно з відповідним законом;
- 21496 релігійних організацій тощо.

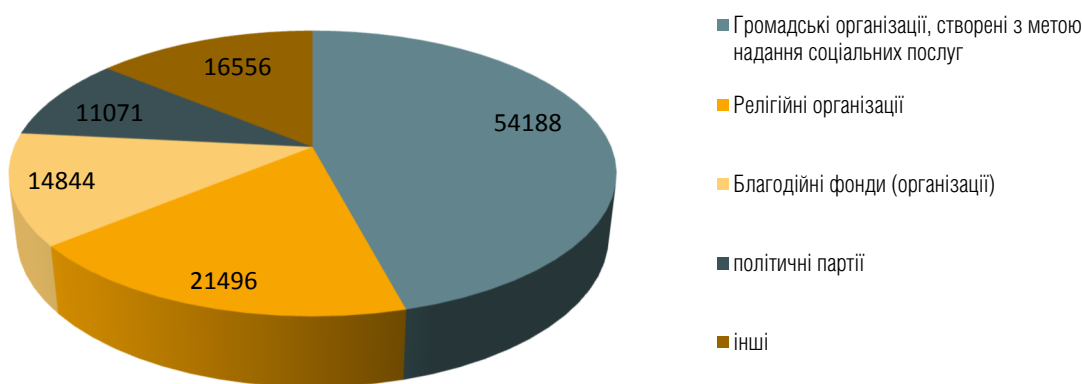

Рис. 3.5.1. Кількість неприбуткових підприємств, установ та організацій (вибірка), (станом на 01.04.2016 р.)

Відповідно до інформації Держкомстату, для своєї діяльності громадськими організаціями у 2014 р. з різних джерел було отримано 4,1 млрд. УАН. Надходження від благодійності становили 1,9 млрд. УАН, або 45,7 % від загальної суми коштів для фінансування діяльності громадських організацій; від господарської діяльності товариств, підприємств, створених громадськими організаціями для виконання їх мети та напрямів діяльності – 510,9 млн. УАН, або 12,5 % від членських внесків – 454,6 млн. УАН, або 11,1 %.

Джерела фінансування діяльності громадських організацій у 2014 році (у процентах до загальної суми)

Рис. 3.5.2. Джерела фінансування діяльності громадських організацій у 2014 р. (у процентах до загальної суми)

¹⁸⁴ Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру: постанова Кабінету Міністрів України, 13 липня 2016 р. № 440: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249189426>

Наявні кошти використані громадськими організаціями у 2014 р. на 84,4 %; залишок становив 639,9 млн. УАН. Найбільшу питому вагу в структурі використання коштів громадськими організаціями займали: витрати на благодійну діяльність – 26,7 %, або 925 млн. УАН, оплата праці – 23,2 %, або 803,6 млн. УАН, та оплата послуг – 17,9 %, або 621,1 млн. УАН.

Неприбутковими установами та організаціями протягом січня 2014- березня 2016 р.р. сплачено до Зведеного бюджету України податку на прибуток на загальну суму 87,9 млн. УАН, у т.числі у 2014 р. – 33,5 млн. УАН, 2015 р. – 48,4 млн. УАН., I кварталі 2016 р. – 6,0 млн. УАН.

В контексті заходів ПВК/ФТ неприбуткові організації (як громадські об'єднання) відповідно до ч. 7 ст. 23 Закону України «Про громадські об'єднання»¹⁸⁵ зобов'язані:

- 1) зберігати правоустановчі документи, документи, в яких міститься інформація про діяльність, яка здійснена відповідно до мети (цілей) та завдань; зберігати і регулярно оновлювати інформацію, достатню для ідентифікації згідно з вимогами закону кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) громадського об'єднання, а також надавати її державному реєстратору у випадках та в обсязі, передбачених законом. Ця інформація не може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом;
- 2) готувати річні фінансові звіти із зазначенням детального аналізу доходів і витрат;
- 3) здійснювати заходи контролю, щоб забезпечити зарахування і витрачання повністю всіх коштів у спосіб, що узгоджується з цілями та завданнями заявленої діяльності громадського об'єднання;
- 4) забезпечити ведення обліку та зберігання не менше п'яти років усіх необхідних облікових документів стосовно внутрішніх та міжнародних операцій, а також інформації, зазначеної у пунктах 1 і 2 цієї частини, і надавати її компетентним державним органам на відповідний запит, а також в інших випадках, передбачених законодавством.

Згідно з даними інформаційних ресурсів ДФС територіальними підрозділами аудиту протягом січня 2014 – березня 2016 р.р. проведено 4,7 тис. перевірок неприбуткових підприємств, установ та організацій, за результатами яких донараховано 194 млн. УАН.

Так, відповідно до наявної інформації основним (домінуючим) способом незаконного використання некомерційних організацій було перенаправлення коштів терористам неприбутковими організаціями. У секторі неприбуткових організацій є ряд взаємозалежних вразливостей, і терористичні організації намагаються скористатися цими уразливими місцями.

До особливостей неприбуткових організацій, що також можуть бути привабливими до використання в злочинних схемах, належать, зокрема: можливість накопичувати кошти через членські внески, пожертвування і так звану неприбуткову діяльність, а готівкові кошти витратити на реалізацію проектів або придбання необхідного обладнання.

Досить складно відслідковувати махінації в цій сфері, перешкоджати їм через природу таких організацій (особливо статутних функцій) та лояльну систему державного регулювання й нагляду за ними в різних країнах. Одержуючи статус благодійних і звільнившись від оподаткування, вони можуть використовуватися для територіального переміщення коштів через філії або для матеріально-технічної підтримки терористів та сепаратистів (безпосередньо або як прикриття для їхніх дій).

¹⁸⁵ Про громадські об'єднання: Закон України, 22 березня 2012 р. № 4572-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>

3.6. Загрози та ризики

Загроза 1. Використання новітніх технологій для ВК/ФТ

Ризик 1	ВК/ФТ через дистанційні послуги		
Рівень наслідків	3	Коментар	Несанкціоноване списання коштів з банківських рахунків, шахрайство з платіжними картками, втручання в роботу Інтернет-банкінгу, розповсюдження комп'ютерних вірусів, DDoS атаки на Інтернет-ресурси, шахрайство в інформаційних мережах – це не вичерпний перелік кіберзлочинів, тобто злочинів у сфері інформаційних та комп'ютерних технологій. Підготовка та скоєння кіберзлочину здійснюється практично не відходячи від «робочого місця», тобто такі злочини є доступними, оскільки комп'ютерна техніка постійно дешевшає, злочини можна скоювати з будь-якої точки планети, у будь-якому населеному пункті, а об'єкти злочинних посягань можуть знаходитись за тисячі кілометрів від злочинця.
Рівень ймовірності	2	Коментар	На сучасному етапі розвитку техніки та технологій успішно розвиваються нові банківські продукти та послуги. Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку у банківській діяльності є розвиток дистанційних банківських послуг. Це вказує на необхідність удосконалення механізму безготівкового грошового обігу, який повинен забезпечити невпинно зростаючі потреби суб'єктів економічної діяльності в прискорення швидкості здійснення платежів. Зазначена проблема не може бути вирішена при масовому використанні існуючих форм банківського обслуговування. Основний шлях її вирішення – це використання новітніх технологій на основі передового досвіду індустріально розвинених країн у сфері інтерактивних банківських послуг. Це привело до розвитку і масового використання в банківській справі інноваційних технологій, спрямованих на забезпечення дистанційного обслуговування, оцінка перспективності яких не має на сьогодні однозначної оцінки. Дистанційні послуги: - системи «клієнт-банк» (переважно для корпоративних клієнтів); - інтернет-банкінг; - банкомати та термінали самообслуговування; - по телефону через оператора (операторський центр – контакт-центр); - інтерактивне телебачення; - мобільні пристрої, що використовують протокол WAP, мобільні телефони стандарту GSM із вбудованим браузером Інтернет. Дистанційні послуги надаються банками, зазвичай, у вигляді послуги клієнт-банк для юридичних осіб та інтернет-банкінг для фізичних осіб. Дистанційні послуги в небанківському фінансовому секторі найбільш поширені серед страховиків: - поліси обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів замовляються клієнтами через інтернет з подальшим отриманням полісів у страховика; - надання страхових послуг по страхуванню туризму через інтернет-онлайн тощо.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Будь-який програмний комплекс має забезпечувати надійний захист інформації при передачі її каналами зв'язку. Регуляція політики захисту та безпеки інформації здійснюється в Україні на державному рівні. З цією метою було створено Службу спеціального зв'язку та захисту інформації (ДССЗІ), яка визначає вимоги щодо створення систем технічного та криптографічного захисту інформації, що належить державі. Втім банківським установам дозволено встановлювати та користуватися лише сертифікованими ДССЗІ та відповідними державному стандарту засобами захисту інформації. Розмаїття програмних комплексів, які мають функціональність системи Інтернет-банкінгу та засновують технологічну платформу контактного центру дозволяє банкам

		впроваджувати дистанційні послуги і для роздрібних, і для корпоративних клієнтів. Нарощення чисельності послуг, що виводяться на дистанційне обслуговування, свідчить про технологічність банківської установи та напряду забезпечує скорочення витрат.
Опис заходів	Дистанційне обслуговування – важлива функціональна складова сучасної банківської системи. Тому, однією з найважливіших задач банків при наданні дистанційних послуг є забезпечення найвищого рівня безпеки систем електронного банкінгу, що забезпечує мінімальні ризики відносно несанкціонованого доступу до інформації та рахунків клієнтів. Для забезпечення необхідного рівня безпеки систем ДБО банки співпрацюють не тільки з розробниками систем дистанційного обслуговування, але і з компаніями, що займаються питаннями інформаційної безпеки і захисту інформації. Проблеми безпеки віддалених сервісів актуальні не тільки для банків, але і для їх клієнтів. Відповідним чином має бути захищена не тільки банківська частина системи, що забезпечує дистанційні послуги, а й технічні та програмні засоби клієнта, за допомогою яких клієнт здійснює доступ до послуг.	
Чистий рівень ризику	6	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Опрацювати питання щодо запровадження дистанційної ідентифікації клієнтів з урахуванням сучасних інформаційних продуктів та вимог стандартів ПВК/ФТ. 2. Розробити уніфіковані рекомендації для клієнтів щодо вжиття ними запобіжних заходів при користуванні системами ДБО. 3. Запровадити постійне використання систем безпеки при використанні дистанційних сервісів з урахуванням захисту від можливих атак зловмисників.	

Загроза 2. Не виявлення підозрілих фінансових операцій

Ризик 1	Недостатній рівень розуміння ризиків ВК/ФТ		
Рівень наслідків	4	Коментар	Недостатній рівень розуміння СПФМ ризиків ВК/ФТ є причиною неякісного виконання СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ. Це в свою чергу приводить до не надання СПФМ ППО до ПФР та не здійснення належних заходів обачливості, що робить такого СПФМ привабливим до використання з метою ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Низький рівень подання ППО спеціально визначеними СПФМ (представники ВНУП) до ДСФМУ, а в деяких випадках неподання жодного ППО до ДСФМУ протягом 2013-2015 р.р. свідчить про недостатній рівень розуміння представниками ВНУП ризиків ВК/ФТ. В свою чергу, банки, фінансові установи та професійні учасники ринку цінних паперів краще розуміють ризики (в т.ч. регулярно надають ППО до ДСФМУ) ВК/ФТ.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	1. Ст. 6 Закону визначено обов'язок СПФМ щодо проведення оцінки ризиків ВК/ФТ, здійснення моніторингу ризиків клієнтів. СПФМ зобов'язаний самостійно проводити оцінку ризику своїх клієнтів з урахуванням критеріїв ризиків, визначених Мінфіном та СДФМ, що здійснюють державне регулювання та нагляд за діяльністю відповідних СПФМ, під час здійснення їх ідентифікації, а також в інших випадках, передбачених законодавством та внутрішніми документами з питань фінансового моніторингу, і вживати застережних заходів щодо клієнтів, стосовно яких встановлено високий ризик. Відповідно до ст. 16 Закону СПФМ повідомляє ДСФМУ, якщо у нього виникають підозри, які ґрунтуються, зокрема, на: - критеріях ризиків, визначених самостійно СПФМ з урахуванням критеріїв ризиків, встановлених Мінфіном; - встановленні за результатами проведеного аналізу факту (фактів) невідповідності ФО фінансовому стану та/або змісту діяльності клієнта;

			- типологічних дослідженнях у сфері ПВК/ФТ чи ФРЗМЗ, підготовлених та оприлюднених ДСФМУ. 2. Проведення навчань представників ВНУП у сфері ПВК/ФТ. 3. Надання роз'яснень СПФМ.
Опис заходів	Протягом 2013 р. на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ проведено 32 навчальних заходів та 4 семінари для СПФМ, у 2014 р. – 33 навчальних заходів та 9 семінарів, у 2015 р. – 40 навчальних заходів та 21 семінар. ДСФМУ протягом останніх трьох років розроблено 18 рекомендаційних документів з організації фінансового моніторингу СПФМ, а також затверджено 5 нормативних та рекомендаційних документів щодо організації протидії ФТ, зокрема Рекомендації для СПФМ щодо ризиків, пов'язаних із фінансуванням сепаратистських та терористичних заходів на території України.		
Чистий рівень ризику	6		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Продовжувати проведення навчань для представників СПФМ з метою роз'яснення вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ, в тому числі щодо управління ризиками ВК/ФТ. 2. Проводити перевірки повноти виконання СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ щодо проведення оцінки ризиків ВК/ФТ або ФРЗМЗ, здійснювати моніторинг ризиків клієнтів.		

Ризик 2	Неподання ВНУП інформації про підозрілі фінансові операції		
Рівень наслідків	4	Коментар	Неподання ППО, у разі її наявності, є приховуванням факту можливого ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Такими представниками сектору спеціально визначених СПФМ, як суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна (рієлтори), адвокати, аудиторські фірми, фізичні особи - підприємці, які надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги протягом 2013-2015 р.р. не надано жодного ППО. За повідомленням Мінфіну аудиторські фірми можуть бути використані для надання позитивного висновку про діяльність компаній, які, насправді, ухиляються від сплати податків або є потенційним банкрутом.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	1. Проведення перевірок дотримання спеціально визначеними СПФМ вимог законодавства у сфері ПВК/ФТ. 2. Проведення навчань представників ВНУП.
Опис заходів	Протягом 2013-2015 р.р. на базі Навчально-методичного центру ДСФМУ пройшли навчання 585 представників спеціально визначених СПФМ. Мінфін протягом 2013 р. проведено 35 перевірок СПФМ, протягом 2014 р. – 4. Мін'юст протягом 2013 р. проведено 1 142 перевірки, в діяльності 881 СПФМ виявлено 1 783 порушення; застосовано 878 штрафів на суму 330 284 UAH. Протягом 2014 р. проведено 1 482 перевірки, застосовано 856 штрафів на суму 363 680 UAH. У 2015 р. Мін'юстом та його територіальними органами було проведено 1 331 перевірку СПФМ - нотаріусів, адвокатів, адвокатських бюро та об'єднань і суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин), за результатами 596 (45 %) з яких були виявлені порушення у сфері ПВК/ФТ. ДСФМУ протягом 2013 р. проведено 40 перевірок СПФМ, у діяльності 34 СПФМ виявлені порушення; протягом 2014 р. проведено 18 перевірок СПФМ, порушення виявлені у діяльності 5 СПФМ.		

	ДСФМУ на постійній основі проводиться роз'яснювальна робота для СПФМ шляхом надсилання листів роз'яснювального характеру та надання консультацій за телефоном «гарячої лінії» ДСФМУ.
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Продовжити розробку та оприлюднення методичних рекомендацій для представників ВНУП щодо стандартів звітування про підозрілі ФО. 2. Продовжити проведення навчань представників спеціально визначених СПФМ з питань ПВК/ФТ, в тому числі з акцентами на звітувальних аспектах. 3. Надавати консультації представникам ВНУП щодо питань співпраці з ПФР та надання йому повідомлень про підозрілі ФО.

Загроза 3. Використання ВНУП з метою ВК/ФТ

Ризик 1	Відсутність правового регулювання діяльності деяких представників ВНУП		
Рівень наслідків	4	Коментар	Відсутність законодавчої бази щодо регулювання професійної діяльності СПФМ підвищує ризик здійснення ними ризикових операцій та використання їх з метою ВК/ФТ.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Відповідно до Цивільного Кодексу України (ЦК) ¹⁸⁶ діяльність агентів з нерухомості можна віднести до посередницької. В Україні відсутнє правове регулювання діяльності агентств з нерухомості, що унеможливує проведення достатньо ефективної державної політики в сфері національного ринку нерухомості. На теперішній час ріелторська діяльність на ринку нерухомості не підлягає обов'язковій сертифікації, не ліцензується та не патентується, у зв'язку з цим є мало контрольованою з боку держави як за умовами так і за наслідками її здійснення.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	3	Коментар	Відповідно до ЦК діяльність ріелторів можливо віднести до посередницької. Вона дуже опосередковано регулюється гл. 68 ЦК «Доручення»: за договором доручення одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії, а повірений має право на плату за виконання свого обов'язку за таким договором. Згідно з ст. 14 Закону ДСФМУ здійснюється державне регулювання і нагляд у сфері ПВК/ФТ щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна. При здійсненні нагляду у сфері ПВК/ФТ ДСФМУ застосовується ризико-орієнтований підхід до піднаглядних суб'єктів, тобто ДСФМУ у своїй діяльності керується наказом Мінфіну «Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відми-

¹⁸⁶ Цивільний кодекс України: Кодекс, 16 лютого 2003 р. № 435-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

		вання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму» ¹⁸⁷ . Також, ДСФМУ розроблено Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через ринок нерухомого майна ¹⁸⁸ .
Опис заходів	Правове регулювання ринку нерухомості на сьогодні планується здійснювати у таких напрямках: легітимізація ринку; сприяння інформаційному забезпеченню; стандартизація вимог до угод щодо нерухомості та посвідчення їх дійсності; підвищення ефективності та безпеки угод; зменшення ризиків при здійсненні господарських операцій з нерухомістю; сприяння раціональному використанню нерухомості при господарюванні. ДСФМУ, як державним регулятором за діяльністю ріелторів у сфері ПВК/ФТ відповідно до Закону, протягом 2013 р. проведено 11 перевірок ріелторів, за результатами яких Комісією ДСФМУ з питань застосування санкцій за порушення вимог Закону та/або нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у сфері ПВК/ФТ винесено 3 постанови про застосування штрафних санкцій до суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, на суму 510 UAH. Протягом 2014 р. ДСФМУ проведено 17 перевірок ріелторів, за результатами яких винесено 3 постанови про застосування штрафних санкцій до суб'єктів підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, на суму 510 UAH.	
Чистий рівень ризику	12	
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Розробити проект Закону України «Про ріелторську діяльність» та забезпечити його прийняття ВРУ. 2. Запровадити ліцензування ріелторської діяльності та визначити правовий статус професійних учасників ринку нерухомості 3. Чітко сформулювати критерії професійної посередницької діяльності на ринку нерухомості. 4. Запровадити відповідальність ріелторів за допущення порушення при здійсненні посередницької діяльності та наданні посередницьких послуг.	

Ризик 2	Неможливість належним чином перевірити представниками ВНУП інформації, що надається клієнтом		
Рівень наслідків	4	Коментар	Неможливість повноцінного виконання представниками ВНУП вимог Закону. Високий ризик представників ВНУП бути використаними для ВК. Відсутність можливості ефективного регулювання і нагляду у сфері ПВК/ФТ за діяльністю представників ВНУП.
Рівень ймовірності	2	Коментар	За інформацією ВНУП при ідентифікації клієнтів вони наражаються на такі проблеми: - відсутність єдиного державного електронного реєстру осіб, причетних до ВК (реєстру кримінальних справ по факту ВК); - відсутність права вимагати документи, які не стосуються вчиненої нотаріальної дії; - неможливість перевірки джерел походження коштів, які використовуються у відповідній ФО;

¹⁸⁷ Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: наказ Мінфіну, 5 березня 2012 р. № 325 (діяв до 31.03.2016 р.). З 31.03.2016 р. діє наказ Мінфіну від 26 січня 2016 р. № 18: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0482-16/paran7#n7>.

¹⁸⁸ Типології легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, через ринок нерухомого майна: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=114&art_id=998&lang=uk

			- відсутність в багатьох випадках відомостей в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців про кінцевих бенефіціарних власників; - неможливість встановити єдині ознаки для виявлення підозр ФТ та сепаратизму; - відсутність доступу до бази даних втрачених паспортів; - ускладнення в процесі встановлення кінцевого бенефіціарного власника, коли це стосується засновників іноземних юридичних осіб. Законодавством не передбачено обов'язкового ведення діловодства та надання звітності, з якої вбачається надання послуг адвокатами, адвокатськими бюро та об'єднаннями, суб'єктами господарювання, які надають юридичні послуги. У зв'язку з цим, неможливо перевірити чи належним чином вказаними суб'єктами виконано обов'язки СПФМ.
Загальний рівень ризику			8
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	Мін'юстом прийнято положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України ¹⁸⁹ . Також, Мінфіном прийнято відповідні нормативні акти для власних піднаглядних ВНУП та ВНУП, що піднаглядні ДСФМУ.
Опис заходів	Законом встановлено, що документи щодо ідентифікації та верифікації осіб, які є учасниками ФО, що підлягає фінансовому моніторингу, а також усі документи, які стосуються ділових відносин з клієнтом, зберігаються суб'єктом не менше п'яти років після завершення ділових відносин з клієнтом, а вся документація про проведення такої ФО – не менше п'яти років після її завершення. Згідно з Типовою номенклатурою справ державної нотаріальної контори та приватного нотаріуса¹⁹⁰, документи (картки, повідомлення, відомості), копії документів щодо ідентифікації осіб, які провели ФО, що підлягає фінансовому моніторингу, та документи, що стосуються ділових відносин з клієнтом формуються у справу та зберігаються 5 років. Законодавством, серед іншого, передбачено ведення нотаріального діловодства, надання нотаріусами статистичної звітності. Звітом передбачено, що нотаріуси надають, зокрема, інформацію стосовно посвідчення правочинів щодо купівлі-продажу майна. При проведенні перевірок також за реєстрами для реєстрації нотаріальних дій та документами, що залишились у справах нотаріуса, можна встановити наявність/відсутність посвідчених правочинів, передбачених частиною першою статті 8 Закону.		
Чистий рівень ризику			6
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Встановити на законодавчому рівні ведення діловодства та подання СДФМ статистичної звітності, зокрема щодо кількості ФО, встановлених ч. 1 ст. 8 Закону, у яких були задіяні адвокати, адвокатськими бюро та об'єднаннями, суб'єктами господарювання, які надають юридичні послуги, та рієлтори. 2. Урегулювати на законодавчому рівні надання права доступу ВНУП доступу до бази даних втрачених паспортів. 3. Продовжити проведення навчань представників ВНУП щодо виконання норм законодавства у сфері ПВК/ФТ.		

¹⁸⁹ Про затвердження положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України: наказ Мін'юсту, 18 червня 2015 р. № 999/5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0735-15>

¹⁹⁰ Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства: наказ Мін'юсту, 22 грудня 2010 р. № 3253/5: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1318-10>

Ризик 3	Здійснення ВК/ФТ через гральний бізнес		
Рівень наслідків	4	Коментар	Різноманітність, частота та об'єми трансакцій роблять сектор казино надзвичайно сприятливим для ВК. Казино – це бізнес, де активно використовується готівка і більшість операцій здійснюються в готівковій формі. Тіньовий гральний бізнес маскується під інтернет-кафе та інтернет-клуби. Наслідками ідентифікованого ризику можуть бути переміщення коштів до інших гральних юрисдикцій з метою ВК, отриманих від злочинної діяльності.
Рівень ймовірності	2	Коментар	Після заборони грального бізнесу в Україні, він залишився в тіні. Відповідно до інформації з Єдиного звіту про кримінальні правопорушення, ПО за ст. 203-2 ККУ «Зайняття гральним бізнесом» протягом 2013 р. розпочато 1 248 КП, з яких у 428 КП вручено повідомлення про підозру. З обвинувальним актом направлено до суду 382 КП. Протягом 2014 р. ПО розпочато 1 084 КП, з яких у 187 КП вручено повідомлення про підозру. З обвинувальним актом до суду направлено 140 КП. Протягом 2015 р. ПО розпочато 735 КП, з них у 41 – вручено повідомлення про підозру. До суду з обвинувальним актом направлено 38 КП. Зазначена статистика показує тенденцію до зниження нелегального грального бізнесу в Україні проте підтверджує факт існування такого бізнесу в тіні та ризик ВК/ФТ через цей бізнес.
Загальний рівень ризику	8		
Ефективність наявних заходів	1	Коментар	ВРУ 15.05.2009 р. прийнято Закон України «Про заборону грального бізнесу в Україні» ¹⁹¹ . ПО здійснюється виявлення, припинення та притягнення до відповідальності осіб, які займаються гральним бізнесом.
Опис заходів	Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні» запроваджено обмеження щодо здійснення грального бізнесу в Україні, виходячи з конституційних принципів пріоритету прав і свобод людини і громадянина, захисту моральності та здоров'я населення, заборони використання власності на шкоду людині і суспільству.		
Чистий рівень ризику	3		
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: 1. Продовжити роботу в напрямку попередження, виявлення, припинення та притягнення до відповідальності осіб, які провадять діяльність з грального бізнесу в Україні. 2. Розробити механізми моніторингу діяльності з онлайн-інтернет ігор (інтернет казино) та вивчити відповідні ризики ВК.		

¹⁹¹ Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України, 15 травня 2009 р. № 1334-VI: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1334-17>

Загроза 4. Здійснення ВК/ФТ через неприбуткові організації

Ризик 1	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ		
Рівень наслідків	4	Коментар	Неприбуткові організації можуть бути використані в ролі каналу для переказу коштів терористичним організаціям. В Україні існує значна кількість та різні організаційні форми підприємств та організацій, діяльність яких є неприбутковою, без тенденцій до зниження.
Рівень ймовірності	3	Коментар	Відповідно до наявної інформації основним (домінуючим) способом незаконного використання некомерційних організацій було перенаправлення коштів терористам неприбутковими організаціями. У секторі неприбуткових організацій є ряд взаємозалежних вразливостей, і терористичні організації намагаються скористатися цими уразливими місцями. До особливостей неприбуткових організацій, що також можуть бути привабливими до використання в злочинних схемах, належать, зокрема: можливість накопичувати кошти через членські внески, пожертвування і так звану неприбуткову діяльність, а готівкові кошти витратити на реалізацію проектів або придбання необхідного обладнання. З метою залучення коштів у вигляді благодійної допомоги створюються інформаційні ресурси в мережі Інтернет, на яких публікують реквізити за якими можливе внесення таких коштів.
Загальний рівень ризику	12		
Ефективність наявних заходів	2	Коментар	1. Наявність в Україні законодавчої бази з питання діяльності підприємств та організацій неприбуткового сектору. 2. Імплементация в українське законодавство вимог Стандартів FATF щодо заходів належної обачливості до неприбуткового сектору. 3. Здійснення заінтересованими українськими органами типологічних досліджень щодо ризиків та прикладів фінансування тероризму з використанням неприбуткових організацій; 4. Проведення практичної роботи державних органів України з метою протидії фінансуванню тероризму з використанням неприбуткових організацій. 5. ДСФМУ спільно з СДФМ, а також органами державної влади, в тому числі ПО у 2014 р. підготовлено типологічне дослідження на тему «Актуальні методи, способи та фінансові інструменти фінансування тероризму та сепаратизму» яке розміщене на офіційному веб-сайті ДСФМУ.
Опис заходів	Згідно з даними інформаційних ресурсів ДФС територіальними підрозділами аудиту протягом січня 2014 - березня 2016 р.р. проведено 4,7 тис. перевірок неприбуткових підприємств, установ та організацій, за результатами яких донараховано 194 млн. UAH. Неприбутковими установами та організаціями протягом січня 2014 – березня 2016 р.р. сплачено до Зведеного бюджету України податку на прибуток на загальну суму 87,9 млн. UAH, у т.числі у 2014 р. – 33,5 млн. UAH, 2015 р. – 48,4 млн. UAH, I кварталі 2016 р. – 6,0 млн. UAH. Одним із пріоритетних напрямків ДСФМУ є діяльність, яка направлена на виявлення серед учасників ФО неприбуткових організацій, відносно яких є підозри вважати, що їх діяльність або їх ФО використовуються в якості каналу ФТ та/або сепаратизму. Статистичні дані щодо направлених до ПО та РО узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів. які пов'язані з ФТ та/або сепаратизму наведено у табл. 1.5.2.		

	Перелік осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції (зміни до нього) доводиться до відома СПФМ шляхом його розміщення на його офіційному веб-сайті ДСФМУ ¹⁹² .
Чистий рівень ризику	8
Опис заходів, що пропонується вжити для управління ризиком	З метою ефективного управління ризиком пропонується: Державним органам: продовжувати здійснювати заходи з виявлення фактів надання представниками міжнародних терористичних та екстремістських організацій фінансової підтримки їх прихильникам на території України, в тому числі за рахунок ЗД та неприбуткового сектору; посилити заходи з виявлення ФО та кримінального переслідування осіб, пов'язаних із ФТ і дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону; забезпечити міжвідомчу координацію щодо виявлення та подальшого заморожування активів осіб, причетних до ФТ та розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі, що використовують неприбутковий сектор. СПФМ: продовжувати вживати заходів для обмеження ризику використання благодійних та неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ; встановлювати мету проведення ФО, учасниками яких є неприбуткові організації; встановлювати джерела походження і способів переказу (внесення) грошей, що використовуються в ФО; подавати відповідно до Закону ППО про ФО неприбуткових організацій до ДСФМУ. Неприбутковим організаціям: здійснювати посилені заходи з ідентифікації осіб під час прийняття їх як учасників (членів) таких організацій, зокрема, вкладників благодійних фондів, а також звертати особливу увагу на джерела набуття неприбутковими організаціями майна на предмет недопущення бути залученим до фінансування тероризму; вживати заходів з безумовного виконання ч. 7 ст. 23 Закону України «Про громадські об'єднання» щодо зберігання документів та фінансового контролю.

¹⁹² Перелік осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=126&art_id=319&lang=uk

4. ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ СИСТЕМИ ПБК/ФТ

За результатом опрацювання інформації, наданої учасниками системи ПБК/ФТ, можна виокремити зовнішні та внутрішні загрози ПБК/ФТ.

Зовнішні загрози – загрози, які можуть охоплювати будь-які події на фінансовому ринку або в економіці. Зовнішні загрози формуються за межами системи ПБК/ФТ та протистояння ним неможливе лише за рахунок зусиль учасників національної системи фінансового моніторингу.

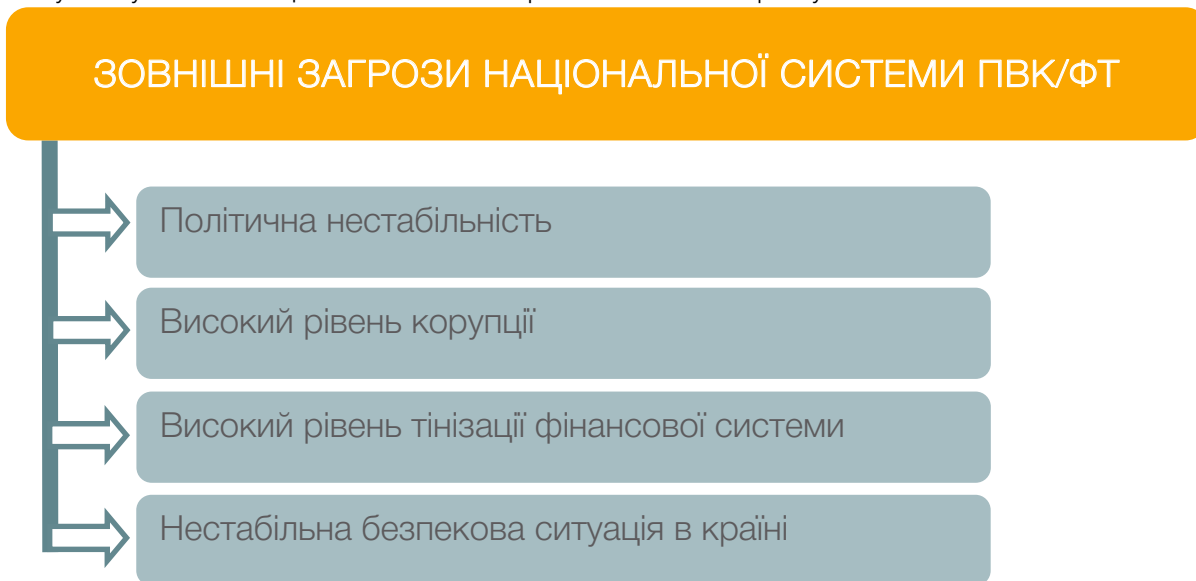

Рис. 4.1. Зовнішні загрози системи ПБК/ФТ

Внутрішні загрози – загрози, які можуть охоплювати події, що пов'язані із функціонуванням системи ПБК/ФТ.

Внутрішні загрози формуються в межах системи ПБК/ФТ та для протистояння ним використовуються власні зусилля учасників системи фінансового моніторингу.

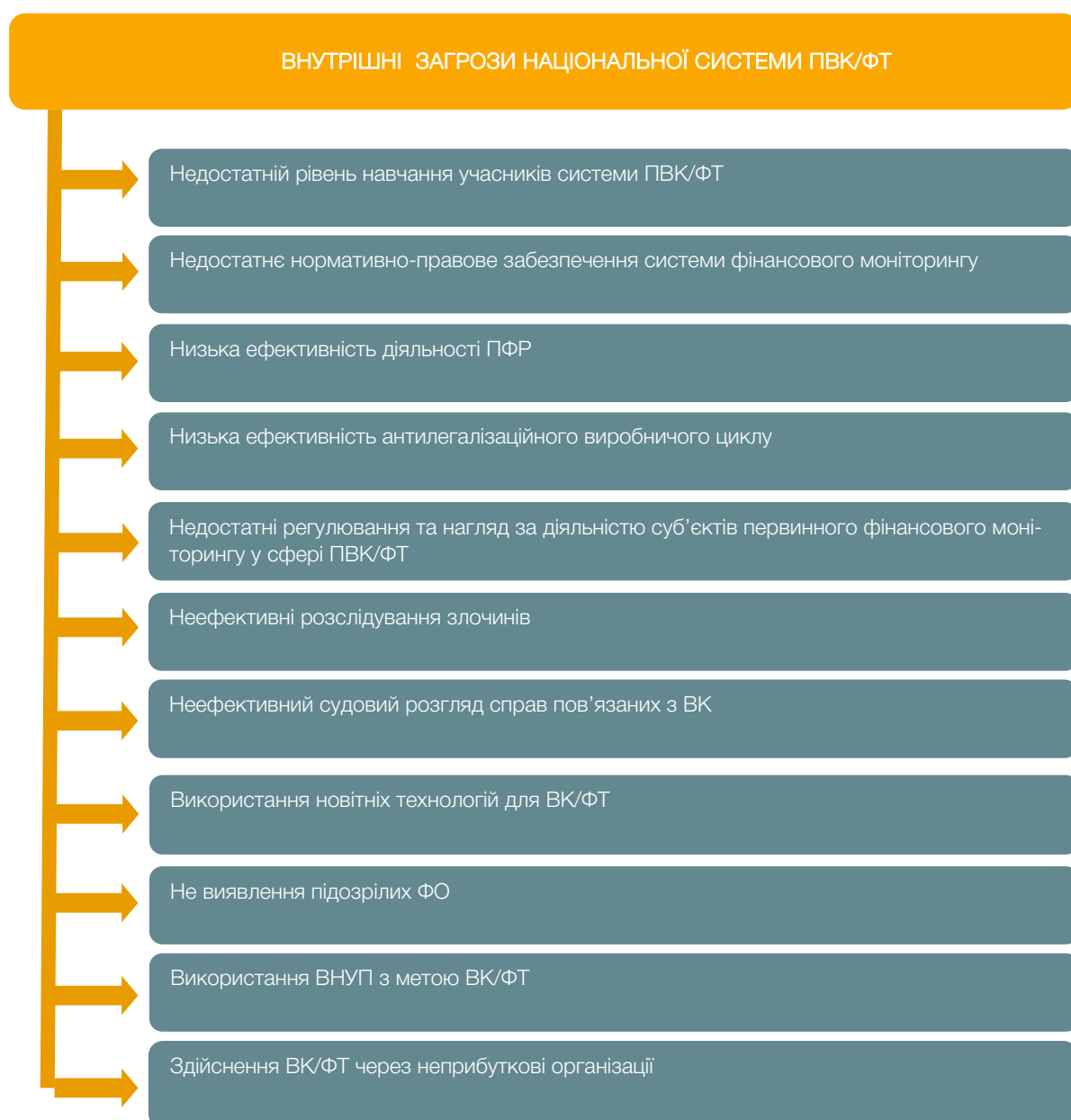

Рис. 4.2. Внутрішні загрози національної системи ПБК/ФТ

За результатом вивчення встановлених загроз системи ПВК/ФТ визначено ризики системи ПВК/ФТ в Україні.

№ з/п	Загроза	Ризик	Рівень наслідків	Рівень ймовірності	Загальний рівень ризику	Ефективність наявних заходів	Чистий рівень ризику	Орган, відповідальний за управління ризиком
1.	Політична нестабільність	Прогресування політичного ризику та політичної нестабільності	4	4	16	2	8	ВРУ, Адміністрація Президента України, КМУ
2.		Непрозоре фінансування політичних партій	2	2	4	2	4	НАЗК
3.	Високий рівень корупції	Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів	4	4	16	2	8	НАЗК, СДФМ, ПО, ДСФМУ, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
4.		Неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними	4	3	12	2	8	Мін'юст, ДСФМУ
5.	Високий рівень тінізації фінансової системи	Неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи	4	4	16	2	8	ДФС, НКЦПФР
6.		Низький рівень доходів населення	4	4	16	4	16	Мінекономрозвитку, Мінфін, НБУ, Мінсоцполітики
7.		Низький рівень довіри до фінансової системи	4	4	16	3	12	НБУ, Мінфін, ДФС, Мінекономрозвитку
8.		Високий обіг готівки	4	4	16	2	8	НБУ
9.		Відтік фінансового капіталу з країни	4	4	16	2	8	НБУ, Мінекономрозвитку, ПО
10.	Недостатнє нормативно-правове забезпечення системи фінансового моніторингу	Неповна імплементація в національне законодавство положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом	4	1	4	1	2	ДСФМУ, СДФМ, ПО, РО

11.	Нестабільна безпекова ситуація в країні	Зростання організованої злочинності	3	3	9	2	6	ПО, РО
12.		Прояви тероризму та сепаратизму	4	4	16	3	12	ПО
13.		Недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму	4	4	16	2	8	ПО, СДФМ, ДСФМУ
14.	Недостатній рівень навчання учасників системи ПВК/ФТ	Невідповідність організаційно-правової форми Навчально-методичного центру ДСФМУ вимогам Закону	4	2	8	3	9	ДСФМУ, Мінфін
15.		Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	4	1	4	2	4	ДСФМУ, СДФМ
Державна складова								
16.	Недостатня ефективність діяльності ПФР	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення ПФР	4	3	12	4	16	Мінфін, ДСФМУ
17.		Низька заробітна плата персоналу ПФР	4	3	12	4	16	Мінфін, ДСФМУ
18.	Низька ефективність антилегалізаційного виробничого циклу	Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій	2	2	4	2	4	ДСФМУ, Мінфін, НАБУ, Нацдержслужба
19.		Неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції	4	4	16	3	12	Мінфін, ДСФМУ
20.		Неефективна система розслідування матеріалів ПФР	4	3	12	3	12	ПО, ДСФМУ
21.	Недостатні регулювання та нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері ПВК/ФТ	Неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПФК/ФТ	4	2	8	3	9	СДФМ
22.		Недостатність кадрів та ресурсів для ефективного здійснення нагляду	4	2	8	2	6	СДФМ
23.		Відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ у сфері ПВК/ФТ	2	2	4	2	4	СДФМ
24.	Неефективні розслідування ВК та предикатних злочинів	Недостатня взаємодія правоохоронних органів з ПФР	4	3	12	2	8	ПО, ДСФМУ
25.		Неефективне розслідування злочинів ВК	4	3	12	2	8	ПО, РО

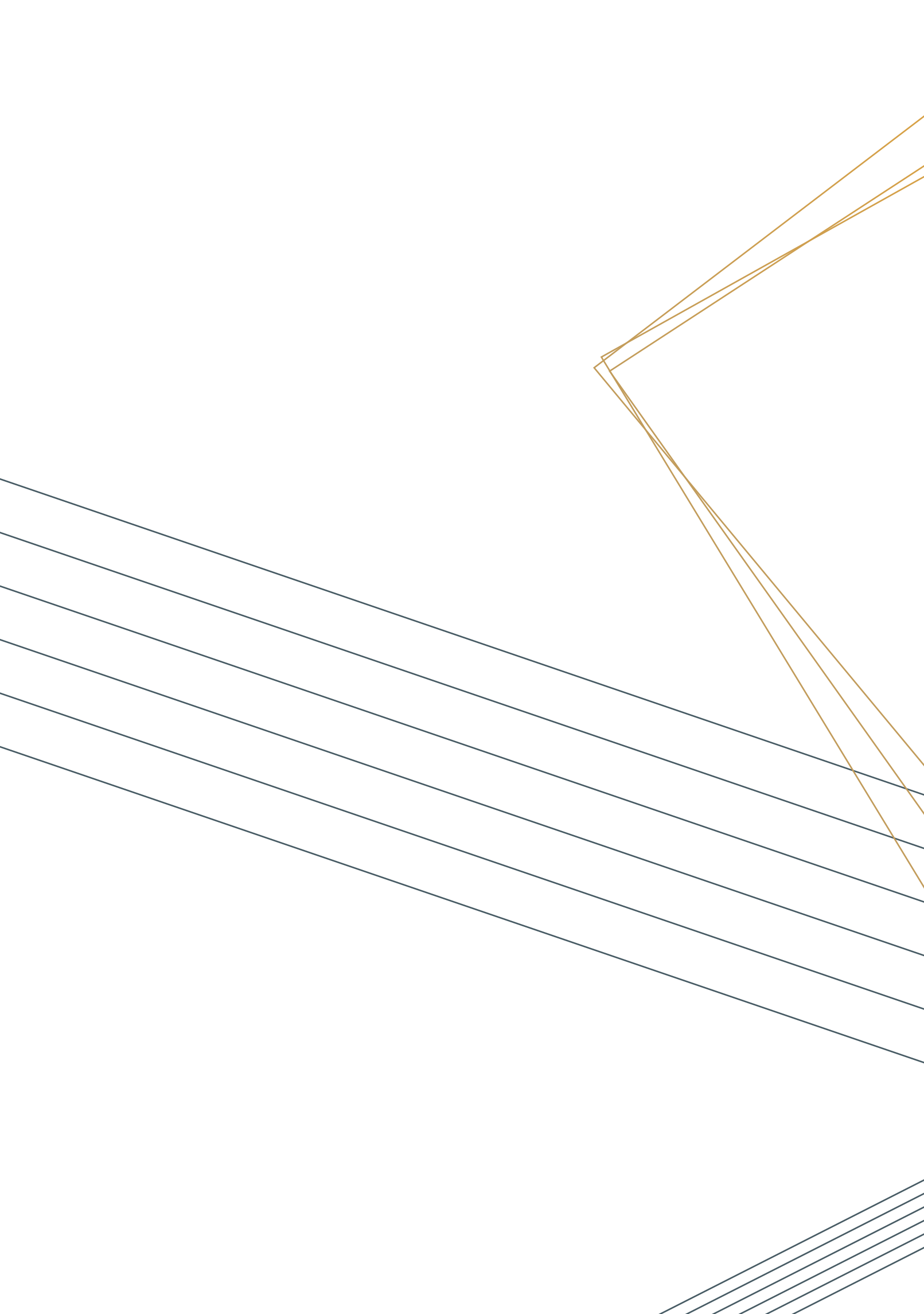
26.		Неефективне розслідування злочинів ОЗ	4	4	16	2	8	ПО, РО
27.		Неефективне розслідування податкових злочинів	4	3	12	2	8	ПО
28.		Неефективне розслідування терористичних злочинів	4	2	8	2	6	ПО, РО
29.		Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	4	3	12	2	8	ПО, РО
30.	Неефективний судовий розгляд справ пов'язаних з ВК/ФТ	Невідповідність міри покарання тяжкості злочинів ВК/ФТ	4	3	12	3	12	Судові органи, Мін'юст
Приватна складова								
31.	Використання новітніх технологій для ВК/ФТ	ВК/ФТ через дистанційні послуги	3	2	8	2	6	СДФМ
32.	Не виявлення підозрілих фінансових операцій	Недостатній рівень розуміння ризиків ВК/ФТ	4	2	8	2	6	СДФМ, ДСФМУ
33.		Неподання ВНУП інформації про підозрілі фінансові операції	4	3	12	2	8	СДФМ, ДСФМУ
34.	Використання ВНУП з метою ВК/ФТ	Відсутність правового регулювання діяльності деяких представників ВНУП	4	2	8	3	12	ДСФМ, Мінфін, Мінекономрозвитку, Мін'юст
35.		Неможливість перевірити представниками ВНУП інформації, що надається клієнтом	4	2	8	2	6	Мінфін, ДСФМУ, Мін'юст
36.		Здійснення ВК/ФТ через гральний бізнес	4	2	8	1	3	ПО
37.	Здійснення ВК/ФТ через неприбуткові організації	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	4	3	12	2	8	ПО, ДСФМУ, Мін'юст

Табл. 4.1. Загрози та ризики системи ПВК/ФТ

Як результат – ідентифіковані ризики проранжовані за значеннями «високий», «значний», «помірний», «незначний».

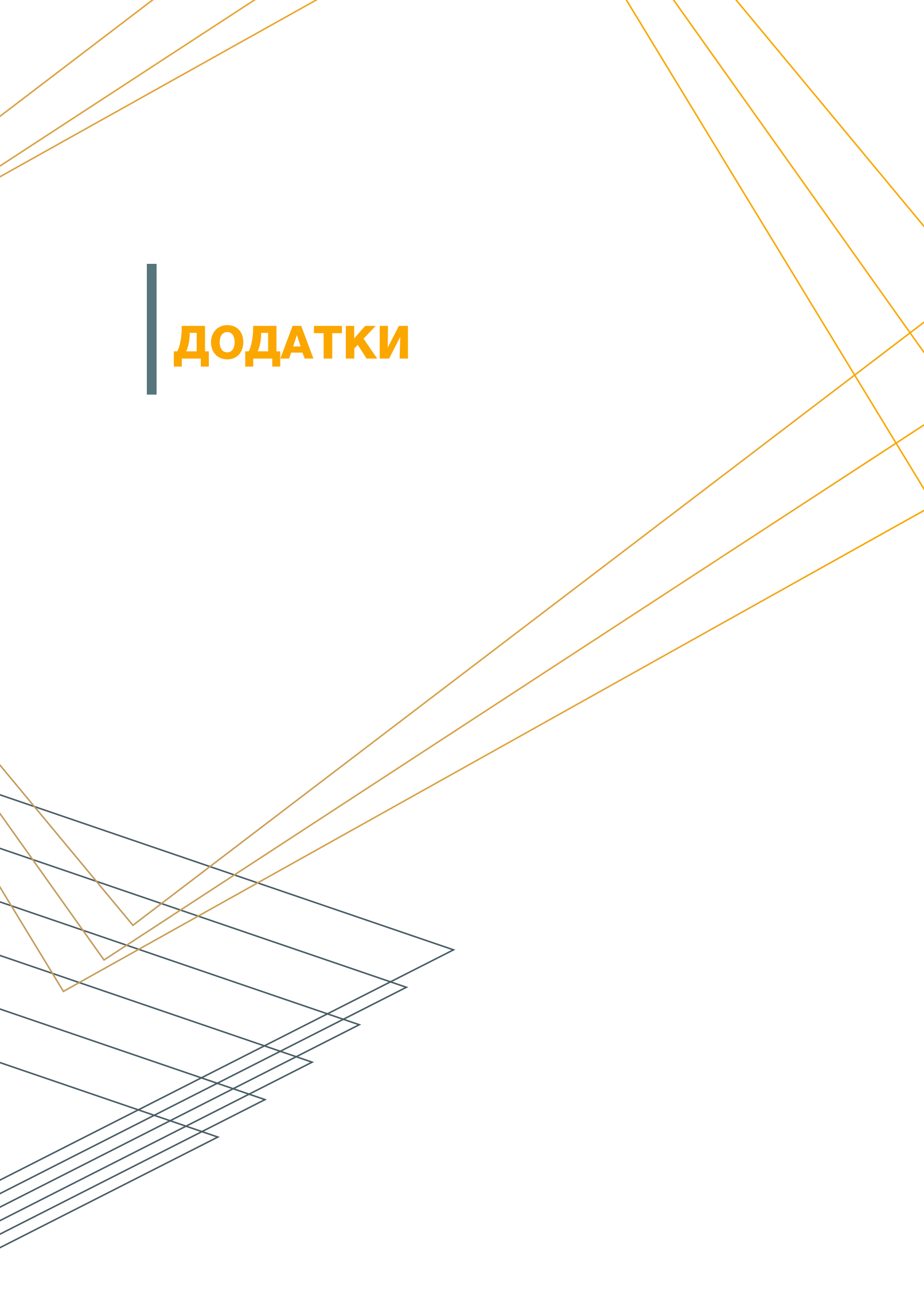
№ з/п	Оцінка ризику			Значення рівня ризику
	Ризик	Загальний рівень ризику	Чистий рівень ризику	
1.	Низький рівень доходів населення	16	16	Високий
2.	Недостатнє матеріально-технічне забезпечення ПФР	12	16	Високий
3.	Низька заробітна плата персоналу ПФР	12	16	Високий
4.	Низький рівень довіри до фінансової системи	16	12	Високий
5.	Неосучаснена (неефективна) система аналізу інформації про підозрілі фінансові операції	16	12	Високий
6.	Неефективна система розслідування матеріалів ПФР	12	12	Високий
7.	Невідповідність міри покарання тяжкості злочинів ВК/ФТ	12	12	Високий
8.	Відсутність правового регулювання діяльності деяких представників ВНУП	8	12	Високий
9.	Прояви тероризму та сепаратизму	16	12	Високий
10.	Прогресування політичного ризику та політичної нестабільності	16	8	Значний
11.	Неналежне виявлення та санкціонування підозрілих фінансових операцій національних публічних діячів	16	8	Значний
12.	Неефективні заходи із встановлення кінцевих бенефіціарних власників (контролерів) і контролю над ними	12	8	Значний
13.	Неналежне виявлення та неналежне нівелювання чинників тінізації та офшоризації фінансової системи	16	8	Значний
14.	Високий обіг готівки	16	8	Значний
15.	Відтік фінансового капіталу з країни	16	8	Значний
16.	Недостатньо ефективні заходи компетентних органів у протидії фінансуванню тероризму та сепаратизму	16	8	Значний
17.	Невідповідність організаційно-правової форми Навчально-методичного центру ДСФМУ вимогам Закону	8	9	Значний
18.	Недостатня взаємодія правоохоронних органів з ПФР	12	8	Значний
19.	Неефективні санкції за порушення вимог законодавства у сфері ПФК/ФТ	8	9	Значний
20.	Неефективне розслідування злочинів ВК	12	8	Значний
21.	Неефективне розслідування злочинів ОЗ	16	8	Значний
22.	Неефективне розслідування податкових злочинів	12	8	Значний
23.	Неефективне розслідування предикатних до ВК злочинів	12	8	Значний
24.	Неподання ВНУП інформації про підозрілі фінансові операції	12	8	Значний
25.	Використання неприбуткових організацій з метою ВК/ФТ	12	8	Значний
26.	Зростання організованої злочинності	9	6	Значний
27.	Недостатність кадрів та ресурсів для ефективного здійснення нагляду	8	6	Значний
28.	Неефективне розслідування терористичних злочинів	8	6	Значний
29.	ВК/ФТ через дистанційні послуги	8	6	Значний
30.	Недостатній рівень розуміння ризиків ВК/ФТ	8	6	Значний
31.	Неможливість перевірити представниками ВНУП інформації, що надається клієнтом	8	6	Значний
32.	Недосконала система первинного виявлення підозрілих фінансових операцій	4	4	Помірний
33.	Непрозоре фінансування політичних партій	4	4	Помірний
34.	Недостатній рівень підготовки учасників системи ПВК/ФТ	4	4	Помірний
35.	Відсутність секторальної оцінки ризиків СПФМ у сфері ПВК/ФТ	4	4	Помірний
36.	Здійснення ВК/ФТ через гральний бізнес	8	3	Помірний
37.	Неповна імплементація в національне законодавство положень Директиви ЄС 2015/849 Європейського Парламенту і Ради щодо запобігання відмиванню грошей та боротьби з тероризмом	4	2	Незначний

Табл. 4.2. Ранжування ризиків ПВК/ФТ

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ПРИ ПРОВЕДЕННІ НОР****1. Заповнені учасниками НОР запитальники та адміністративна звітність ДСФМУ****2. Законодавство України:****2.1. Конституція України. 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР****2.2. Кодекси України:**

- Кримінальний кодекс України. 5 квітня 2001 р. № 2341-III
- Цивільний кодекс України. 16 лютого 2003 р. № 435-IV
- Податковий кодекс України. 2 грудня 2010 р. № 2755-IV
- Кримінальний процесуальний кодекс України. 13 квітня 2012 р. № 4651-VI

2.3. Закони України:

- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII
- Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя. 2 червня 2016 р. № 1401-VIII (набрання чинності 30.09.2016 р.)
- Про оперативно-розшукову діяльність. 18 лютого 1992 р. № 2135-XII
- Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. 30 червня 1993 р. № 3341-XII
- Про Конституційний Суд України. 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР
- Про Всеукраїнський перепис населення. 19 жовтня 2000 р. № 2058-III
- Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання. 19 жовтня 2000 р. № 2064-III
- Про банки і банківську діяльність. 7 грудня 2000 р. № 2121-III
- Про політичні партії в Україні. 5 квітня 2001 р. № 2365-III
- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. 28 листопада 2002 р. № 249-IV
- Про контррозвідувальну діяльність. 26 грудня 2002 р. № 374-IV
- Про боротьбу з тероризмом. 20 березня 2003 р. № 638-IV
- Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму. 21 вересня 2006 р. № 170-V
- Про заборону грального бізнесу в Україні. 15 травня 2009 р. № 1334-VI
- Про Регламент Верховної Ради України. 10 лютого 2010 р. № 1861-VI
- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. 1 травня 2010 р. № 2258-VI
- Про судоустрій і статус суддів. 7 липня 2010 р. № 2453-VI
- Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. 17 листопада 2010 р. № 2698-VI
- Про громадські об'єднання. 22 березня 2012 р. № 4572-VI
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кінцевих вигододержувачів юридичних осіб та публічних діячів. 14 жовтня 2014 р. № 1701-VII
- Про очищення влади. 16 жовтня 2014 р. № 1682-VII
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування загальнообов'язкового державного соціального страхування та легалізації фонду оплати праці. 28 грудня 2014 р. № 77-VIII
- Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи. 28 грудня 2014 р. № 71-VIII
- Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України. 28 грудня 2014 р. № 76-VIII
- Про Державний бюджет України на 2015 рік. 28 грудня 2014 р. № 80-VIII
- Про забезпечення права на справедливий суд. 12 лютого 2015 р. № 192-VIII
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб. 2 березня 2015 р. № 218-VIII

- Про внесення змін до статті 5 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» щодо соціального захисту дітей. 2 березня 2015 р. № 221-VIII
- Про внесення змін до деяких законів України щодо відомостей про кінцевого бенефіціарного власника (контролера) юридичної особи. 21 травня 2015 р. № 475-VIII
- Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії політичній корупції. 8 жовтня 2015 р. № 731-VIII
- Про внесення зміни до статті 87 Бюджетного кодексу України (щодо фінансування політичних партій). 8 жовтня 2015 р. № 732-VIII
- Про державну службу. 10 грудня 2015 р. № 889-VIII

2.4. Укази Президента України:

- Про заходи щодо дальшого зміцнення правопорядку, охорони прав і свобод громадян. 18 лютого 2002 р. № 143/2002
- Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю. 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011
- Питання Ради з питань судової реформи. 27 жовтня 2014 р. № 826/2014
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності». 24 вересня 2014 р. № 744/2014
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». 26 травня 2015 р. № 287/2015
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні». 16 червня 2015 р. № 341/2015
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Военної доктрини України». 24 вересня 2015 р. № 555/2015
- Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон. 28 червня 2016 р. № 180/2016

2.5. Постанови Кабінету Міністрів України:

- Про виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо Усами бен Ладена, організації «Ель-Кайда» та руху «Талібан» (Афганістан). 1 червня 2002 р. № 749
- Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї: 4 червня 2015 р. № 389
- Про затвердження Порядку організації та координації роботи з перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу. 19 серпня 2015 р. № 610
- Про затвердження Порядку проведення національної оцінки ризиків у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму і оприлюднення її результатів. 16 вересня 2015 р. № 717
- Про затвердження Порядку формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції. 25 жовтня 2015 р. № 966
- Про затвердження плану заходів на 2016 рік із запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 11 лютого 2016 р. № 103
- Деякі питання оплати праці державних службовців у 2016 році. 6 квітня 2016 р. № 292
- Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру. 13 липня 2016 р. № 440

2.5. Розпорядження Кабінету Міністрів України:

- Про утворення Навчально-методичного центру перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів з питань фінансового моніторингу в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. 13 грудня 2004 р. № 899-р
- Про проведення у 2020 році Всеукраїнського перепису населення. 9 квітня 2008 р. № 581-р
- Про схвалення Стратегії подолання бідності. 1 березня 2016 р. № 161-р
- Про схвалення Стратегії реформування системи звітності у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 23 серпня 2016 р. № 608-р

2.6. Нормативно-правові акти СДФМ:**2.6.1. Постанови Правління НБУ:**

- Про затвердження Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 20 червня 2011 р. № 197
- Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу. 17 серпня 2012 р. № 346
- Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою. 6 червня 2013 р. № 210
- Положення про порядок подання відомостей про структуру власності банку. 21 травня 2015 р. № 328
- Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року. 18 червня 2015 р. № 391
- Про внесення змін до Положення про порядок організації та проведення перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. 23 грудня 2015 р. № 920
- Про затвердження Інструкції про порядок формування уповноваженими банками реєстрів та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань формування уповноваженими банками реєстрів. 7 квітня 2016 р. № 247

2.6.2. Накази Мінфіну:

- Про затвердження Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків. 2 червня 2015 р. № 524
- Про затвердження Критеріїв, за якими Міністерством фінансів України оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 26 січня 2016 № 17
- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму. 5 березня 2012 р. № 325 (діяв до 31 березня 2016 р. з 31 березня 2016 діє наказ Мінфіну від 26 січня 2016 р. № 18)
- Про затвердження Порядку доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або щодо яких застосовано міжнародні санкції, та Інструкції з унесення інформації до такого переліку. 5 травня 2016 р. № 475

2.6.3. Рішення НКЦПФР:

- Про визначення критеріїв, за якими оцінюється ризик суб'єкта первинного фінансового моніторингу - професійного учасника фондового ринку (ринку цінних паперів) бути використаним для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 31 травня 2016 р. № 617

2.6.4. Накази Мін'юсту:

- Про затвердження Правил ведення нотаріального діловодства. 22 грудня 2010 р. № 3253/5
- Про затвердження положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України. 18 червня 2015 р. № 999/5
- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику суб'єкта первинного фінансового моніторингу бути використаним з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 06 жовтня 2015 р. № 1899/5

2.6.5. Накази Мінінфраструктури:

- Про затвердження Критеріїв оцінювання рівня ризику суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство інфраструктури України, бути використаними з метою легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. 2 листопада 2015 р. № 437

2.6.6. Розпорядження Нацкомфінпослуг:

- Про затвердження Критеріїв, за якими оцінюється рівень ризику для суб'єктів первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Нацкомфінпослуг. 13 жовтня 2015 р. № 2481

3. Рекомендації та Звіти:

- FATF issues new Mechanism to Strengthen Money Laundering and Terrorist Financing Compliance
- National money laundering and terrorist financing risk assessment (2013)
- The FATF Recommendations
- Звіт експерта Європейської комісії з оцінки Україною стану виконання другої фази показників Плану дій щодо лібералізації візового режиму з посиланням на відмивання грошей, фінансуванню тероризму та повернення активів (27 вересня – 2 жовтня 2015 р.), (Блок 3 Громадський порядок і безпека)
- Звіт МВФ із технічної допомоги щодо застосування заходів із протидії легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, для підтримки зусиль із протидії корупції (Складова – Підрозділ Фінансової Розвідки)
- Звіт Державної фіскальної служби України за 2015 р.
- Звіт НАБУ (лютий – серпень 2016 р.)

4. Відкриті реєстри та бази даних:

- Єдиний державний реєстр судових рішень
- Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
- Єдиний портал по використанню державних коштів
- Відкритий реєстр національних публічних діячів України

5. Офіційні веб-сайти:

- офіційний веб-сайт ДСФМУ
- офіційний веб-сайт ГПУ
- офіційний веб-сайт Мінекономрозвитку
- офіційний веб-сайт НАБУ
- офіційний веб-портал Судової влади України
- офіційний веб-сайт Держфінінспекції
- офіційний веб-сайт ДФС
- офіційне інтернет-представництво НБУ
- офіційний веб-сайт Навчально-методичного центру ДСФМУ

6. Інші відкриті джерела:

- інформація Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва»
- інформація Transparency International
- інформація газети «Тиждень»
- інформація ТОВ «ТНС Україна»

ДОДАТОК 2 ПЕРЕЛІК РЕСПОНДЕНТІВ НОР

З метою отримання інформації для проведення НОР галузеві запитальники були надіслані всім учасниками системи ПВК/ФТ, серед яких:

1. ПІДПРОЗДІЛ ФІНАНСОВОЇ РОЗВІДКИ (ДСФМУ)

2. СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ:

- Міністерство фінансів України
- Національний банк України
- Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
- Міністерство інфраструктури України
- Міністерство юстиції України
- Міністерство економічного розвитку і торгівлі України

3. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ:

- Служба безпеки України
- Генеральна прокуратура України
- Міністерство внутрішніх справ України
- Національне антикорупційне бюро України
- Державна фіскальна служба України

4. РОЗВІДУВАЛЬНІ ОРГАНИ:

- Головне управління розвідки Міністерства оборони України
- Служба зовнішньої розвідки України
- Адміністрація державної прикордонної служби України

5. ІНШІ ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ:

- Державна служба статистики України
- Міністерство закордонних справ України
- Державна регуляторна служба України
- Міністерство соціальної політики України
- Державна судова адміністрація України
- Верховний Суд України

6. СУБ'ЄКТИ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ:

- банки
- страховики (перестраховики)
- кредитні спілки
- ломбарди та інші фінансові установи
- платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем
- товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
- професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів)
- оператори поштового зв'язку
- суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна
- суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них
- суб'єкти господарювання, які проводять лотереї
- нотаріуси
- адвокати
- суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги
- аудиторські фірми
- суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку

7. ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ:

- Федерація професійних спілок України
- Всеукраїнська громадська організація «Соціологічна асоціація України»

ДОДАТОК 3 ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АТО	Антитерористична операція
ВВП	Валовий внутрішній продукт
ВК	Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
ВНД	Валовий національний дохід
ВНУП	Визначені нефінансові установи та професії
ВРП	Вища рада правосуддя
ВРУ	Верховна Рада України
ГПУ	Генеральна прокуратура України
ДСА	Державна судова адміністрація України
ДСФМУ	Державна служба фінансового моніторингу України
ДУМ	Додаткові узагальнені матеріали
ДФС	Державна фіскальна служба України
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
ЄДІС	Єдина державна інформаційна система у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
Закон	Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»
ЗД	Злочинні доходи
ККУ	Кримінальний кодекс України
КП	Кримінальне провадження
КПКУ	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
МВС	Міністерство внутрішніх справ України
МВФ	Міжнародний валютний фонд
Мінекономрозвитку	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Мінінфраструктури	Міністерство інфраструктури України
Мінфін	Міністерство фінансів України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
НБУ	Національний банк України
НАБУ	Національне антикорупційне бюро України
НАЗК	Національне агенство з питань запобігання корупції
Нацкомфінпослуг	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг
НКЦПФР	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку
ДССУ	Державна статистична служба України

НОР	Національна оцінка ризиків
ОЗ	Організована злочинність
ОЗУ	Організовані групи і злочинні організації
ООН	Організація Об'єднаних Націй
ПВК/ФТ	Протидія відмиванню коштів та фінансуванню тероризму
ПО	Правоохоронні органи
ППО	Повідомлення про підозрілі операції (інформація про фінансові операції з ознаками обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу)
ПФР	Підрозділ фінансової розвідки
РО	Розвідувальні органи
САП	Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СБУ	Служба безпеки України
СЕП	Система електронних платежів
СЗР	Служба зовнішньої розвідки
СДФМ	Суб'єкти державного фінансового моніторингу
СПФМ	Суб'єкти первинного фінансового моніторингу
ФО	Фінансові операції
ФРЗМЗ	Фінансування розповсюдження зброї масового знищення
ФТ	Фінансування тероризму
УМ	Узагальнені матеріали
Скорочення банківських кодів валют	
EUR	Євро
RUB	Російський рубль
UAH	Українська гривня
USD	Долар США

